

•

THE CLASSICS OF INTERNATIONAL LAW

EDITED BY

JAMES BROWN SCOTT

*Member of the Institute of International Law
Secretary of the Carnegie Endowment for International Peace*

De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III

BY BALTHAZAR AYALA

Jurisconsult and Judge Advocate General of the Royal Army in the Low Countries

EDITED BY JOHN WESTLAKE, LL. D., D. C. L., K. C.

*Late Whewell Professor of International Law in the University of Cambridge
Honorary President of the Institute of International Law*

VOL. I. Reproduction of the First Edition, with Introduction
by John Westlake.

VOL. II. Translation of the Text, by John Pawley Bate, with
Translator's Note and Index of Citations.

•

ORIGINAL EDITION PHOTOGRAPHED BY THE UNIVERSITY PRESS, OXFORD
PHOTO-REPRODUCTION BY THE COLUMBIA PLANOGRAPH CO., WASHINGTON
TYPOGRAPHY BY THE LORD BALTIMORE PRESS, BALTIMORE

PREFACE.

The Carnegie Institution of Washington has undertaken the republication of the leading classics of International Law and the present volume, edited by the distinguished publicist Professor John Westlake, is the second of a comprehensive series.

The grounds for including Ayala's treatise *De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari* are sufficiently set forth by Professor Westlake in his introduction. The original text is exceedingly difficult to procure and has not hitherto been translated into English. The photographic reproduction places the work within the hands of scholars of any and all countries, and the faithful and literary translation by Mr. John Pawley Bate makes its mastery an easy matter to the English-speaking world.

One reason for republishing the classics of International Law is the difficulty of procuring the texts in convenient form for scientific study; the libraries in the United States have been searched with the result that few of the earlier works were to be found. Another reason is that some of the works selected for republication have never been translated into English. The American publicist is therefore at a disadvantage in consulting works of admitted authority, and when found they are, as it were, sealed books to all but trained Latinists. The specialist is thus forced to rely upon summary statements and references to them to be found in treatises on International Law, or is driven to examine them in European Libraries, often a difficult task, while the general reader is practically barred from the stores of knowledge locked up in the earlier works on the Law of Nations. The same difficulty exists in Latin America, Japan, and in a lesser degree in many European countries.

Eminent publicists, European and American, who have been consulted as to the usefulness of the plan to republish the Classics, have indorsed the project and have pledged their personal co-operation. The works to be included in the series have not only

been approved but suggested by them, so that the undertaking is international in scope, in selection, and in execution.

The underlying principle of selection has been to reissue those works which can be said to have contributed either to the origin or to the growth of International Law and the term classic has been used in the broad rather than in the narrow sense, so that no work will be omitted which can be said to have contributed to the origin or growth of the Law of Nations. The masterpieces of Grotius will naturally be the central point in the series, but the works of his leading predecessors and successors will likewise be included. The text of each author will be reproduced photographically, so as to lay the source before the reader without the mistakes which might creep into a newly printed text. In the case of the early authors the photographed text will be accompanied by a revised text whenever that course shall seem desirable. An Introduction will be prefixed to each work, giving the necessary biographical details and stating the importance of the text and its place in International Law; tables of errata will be added, and notes deemed necessary to clear up doubts and ambiguities or to correct mistakes in the text will be supplied. Variations in successive editions of the text published in the author's lifetime will be noted, but little or nothing in the nature of historical commentary will be furnished.

Each work will be accompanied by an English version made expressly for the series by a competent translator.

It is hoped that the series will enable general readers as well as specialists to trace International Law from its faint and unconscious beginnings to its present ample proportions and to forecast with some degree of certainty its future development into that law which Mirabeau tells us will one day rule the world.

JAMES BROWN SCOTT,
General Editor.

Washington, D. C., September 1, 1912.

**BALTHASAR AYALA I.C. ET SENATOR
REGIVS MACHLINIENSIS.**

*FeLIX IngenIo, rethor graVIs, arte dIscreVIs
LIngVIsqVe, et CLarVs IVre perlVs erat
RegIVs In bello IVdeX, desCripsIt, et iLLa
BeLLICa, qVæ æqValli, IVra hILanCe dabat
PrInCIPItVsqVe VirIs graVIs, deCoratVs honoro
offICIO, seros occIdIt ante dIes.*

•

BALTHAZARIS AYALAE
I. C. et Exercitus Regii apud Belgas Supremi Juridici
De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari
Libri III

EDITED BY

JOHN WESTLAKE, LL. D., Cambridge, K. C.

*Late Whewell Professor of International Law in the
University of Cambridge*

Hon. D. C. L. Oxford, Hon. LL. D. Edinburgh

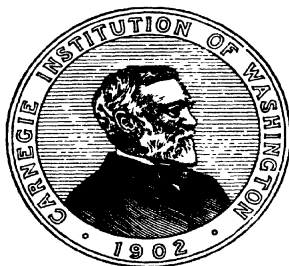
Late Member of the Permanent Court of Arbitration at the Hague

Late President of the Institute of International Law

Honorary President of the Institute of International Law

—

VOLUME ONE

WASHINGTON, D. C.

PUBLISHED BY THE CARNEGIE INSTITUTION OF WASHINGTON

1912

TABLE OF CONTENTS.

VOLUME I.

	pages
1. Preface, by General Editor.....	3a-4a
2. Introduction, by John Westlake... ..	i-xxvii
3. Epistola Dedicatoria, Praefatio de Jure Belli, Enumeratio Caputum, and de Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III...	1-226
4. Note on Corrections of the Text and Errors in the Marginal References.....	227

The text here reproduced was photographed from a copy of the original edition of 1582, belonging to the library at All Souls College, Oxford, and loaned to the University Press for the purpose of photographing.

The portrait of Ayala given in this volume has been reproduced by photography from one found in a volume of portraits of Belgian authors, published at Antwerp in 1608, with the title *Illustrum Galliae Belgicae Scriptorum Icones et Elogia: ex Museo Auberti Mirae Canonici Antwerp.*

VOLUME II.

	pages
1. Translator's Note on Corrections of the Text, Errors in the Marginal References and Mode of Citation adopted in the Translation; and classified List of Authorities.....	7a-10a
2. Translation of Epistola Dedicatoria, Praefatio de Jure Belli, Enum- eratio Caputum, and de Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III.	i-xii and 3-246
3. Index of Citations	247-250

INTRODUCTION.

I.

AYALA; AND BOOK I, CHAPTER 1.

In a celebrated passage of the *prolegomena* or preface to his great work, § 37, Grotius mentions a number of books which he had seen, some by theologians and some by doctors of law, treating specially on the *jus belli*, an expression not adequately translatable in any short English form. Besides the laws of war, that is, the rules according to which it ought to be carried on, it includes all that relates to the place of war in a philosophical system of human life and conduct. And these predecessors he condemns, all of them because they had said so little on a very wide subject, most of them also because they had mixed up in disorderly confusion things belonging to natural, divine, state or canon law, or to the received law of nations (*jus gentium*). He goes on in § 38 to name three others who had attempted to supply what was most lacking in the first mentioned, the light thrown by history; but of these he at once dismisses Faber as not having enunciated propositions to which his citations might apply, while the other two, Balthazar Ayala and Albericus Gentilis, had referred the examples cited by them to certain propositions laid down by them. Grotius then admits his indebtedness to the industry of Gentilis, though he leaves readers to form their own judgment on the doctrinal use to which Gentilis put his collections. Of Ayala he only says—and, as we shall see, incorrectly—that he did not touch the causes for which a war is called just or unjust. If these notices do not amount to praise, at least they show that Grotius agreed with general opinion in marking Ayala and Gentilis as his two chief predecessors in what is now called international law. And in any comparison of their merits Ayala claims our sympathy and

our excuse for his shortcomings, as being the first in time. He died in 1584, the year before the publication of Gentilis's first book, *de Legationibus libri tres*. How early they both were in relation to the development of thought on their subject will be seen from the fact that it was not till 1612, after the deaths of both, that Suarez, the greatest of Grotius's predecessors in the philosophy of law, published his *Tractatus de Legibus et de Deo Legislatore*.

Balthazar de Ayala was born a subject of the Emperor Charles the Fifth, at Antwerp in 1548. His father, Don Diego de Ayala, was a native of Burgos in Spain, and had obtained the rights of citizenship at Antwerp in 1531-1532. His mother was the daughter of Charles de Renialme, a licentiate in law and an Alderman (*échevin*) of the same city in 1531, 1532 and 1534. Thus Balthazar had ties with each of the principal parts of the vast dominions of Charles and his son Philip, but he was essentially a Netherlander (*Belge*). He had arrived at years of discretion when in the disturbances of 1566 the Netherlands began to be convulsed by the struggle for civil and religious liberty, and at years of manhood when in 1572 the insurrection was placed on a firm footing through the seizure of the port of Brill by the Sea-Beggars (*gueux de la mer*). But neither Balthazar nor any of his family appears at all to have doubted which side they should take. His brother Gregory was a member of the Council of Brabant. His brother Philip was Spanish ambassador at the court of Henry the Fourth of France, and afterwards held an important place in the financial administration of the Netherlands under the Archduke Albert. His first cousin, Gabriel de Ayala, doctor of medicine of the University of Louvain, became the public medical officer (*médécin pensionnaire*) of the city of Brussels, and published a volume of epigrams in Latin verse. A relation, the Canon de Ayala, was a correspondent of Cardinal Granvelle and was employed by the Netherland bishops as their agent at Rome. Balthazar himself became a licentiate of law in the University of Louvain, and we may conjecture that he spent some time there in the acquisition of the learning of which his book is full.

The Netherlands military service was distinct from the Spanish, as might be expected from the fact that Charles the Fifth and Philip the Second held the Netherlands—that is, the Burgundian inheritance completed by the acquisitions made by Charles on the defeat of the Schmalkaldic League—in a merely personal union with the crown of Spain. In 1553 Charles created for the military forces of the Netherlands two great officers, the auditor and the captain of justice. The character of the former office may be learnt from the commission of its first holder, Doctor Stratius, in which it is said that “in order that we may be the better able to keep our said army in good discipline and justice, we have found it necessary to commission some scholarly person (*personnage de lettres*), learned and experienced in the matter of justice, to be with our captain-general of our said army, and under him to execute the office of auditor of the camp and give him good advice and counsel in what shall concern justice”. The term captain-general was combined with that of lieutenant-governor to form the title of the king’s representative in the Netherlands, as in Ayala’s dedication of this book we find it applied to the Prince of Parma in its Latin form of *imperator*. Thus the auditor, as military judge and judicial adviser of the chief of the army, held a position similar to that of the English judge-advocate-general, and in one respect with more extensive attributes. For while the rule in the Netherlands was that soldiers were tried for common crimes, not depending on the quality of a soldier, by the jurisdictions to which they were subject in their civil capacity, an exception was made for foreign soldiers and their servants who, if they did not fall under the special jurisdiction existing for persons attached to the court, were tried for all crimes by the military judge. Under this system the employment of Spanish troops in the Netherlands must have made a considerable addition to the duties of the auditor.*

To this military auditorship Ayala was appointed at the age of thirty-two, doubtless in consequence at once of family interest and of the reputation earned by his studies. The following

* Defaçoz, *Ancien Droit Belgique*, t. 1, pp. 80, 81; citing an ordinance of the Duke of Alba, dated 5th July 1570.

minute of his commission, preserved in the state archives of the kingdom of Belgium, is dated at Mons, 27th May 1580:

PHILIP etc. to all who shall see these presents sends greeting. Since in order to guard, preserve and defend our countries on this side [*the Netherlands, as distinguished from Spain, Naples etc.*] from the enterprises and invasions of the Prince of Orange and other heretics his adherents, and to recover the countries, towns and places which they occupy unjustly and against all right, divine and human, we are now preparing a camp, and an army of men of war both horse and foot, under our very dear and well beloved good nephew the Prince of Parma and Piacenza, lieutenant-governor and captain-general of these countries;

And since in order that we may be so much the better able to keep that army in good discipline and justice, we have found it very requisite and necessary to commission some scholarly person, learned and experienced in the matter of justice, to execute in it the office of judge-advocate-general of the camp [*It will be noticed that this paragraph has become common form*];

We make it known that, considering this and desiring to provide for the advancement of the said justice and the maintenance of good military discipline, and fully confiding in the sense, scholarship (*literature*), loyalty, diligence and experience of our well beloved Master Baltasar d'Ayala, licentiate in the laws, we have, by the determination of our said good nephew the Prince of Parma etc. retained, commissioned and ordered, and do by these presents retain, commission and order him to the said situation and office of judge-advocate-general of our said camp and army, giving him full power and authority and special commandment to execute and perform that office, to give advice and counsel to our aforesaid good nephew the Prince of Parma and others whom it may concern in matters concerning justice, as he shall find to be according to right and reason and conformable to our proclamations and ordinances issued and to be issued thereanent, and for the rest to do well and duly all that a good and loyal judge-advocate-general of the said camp can and ought to do, and that is competent and belongs to the matter;

At such wages and emoluments as by our further letters patent shall be taxed and ordered on that behalf.

The minute then goes on to direct Ayala to take the appropriate oath, which is to include a denial of all bribery for obtaining the said office, always excepting the accustomed fees of the Sieur de Hauteville, state and privy councillor, who on receiving the said oath is to induct Ayala into his office.

By a further order, dated at Mons, 1st August 1580, there are appointed for Ayala, by the month of thirty days, a hundred florins for himself and sixteen each for a clerk, two serjeants and an executioner, for the whole of which hundred and sixty-four florins Ayala is to give a receipt together with an attestation of his having had the said officers in his service.

Three years later Ayala received an accession of power and dignity. By an order dated at Tournai, 20th January 1583, the Prince of Parma appointed him, on the death of Jehan aux Truyes, a member of the great council and master of requests in ordinary, his oath of office to be sworn before the president of that council. But by another order, dated at Tournai, 4th April 1583, reciting that the service of His Majesty, on which in his character of auditor-general Ayala was then employed near the person of the prince, did not permit his going to take the oath at Namur—to which place the great council had been transferred from its usual seat at Mechlin, in consequence of the occupation of the latter city by the forces of the prince of Orange—he is permitted to swear it before the president of the privy council, and is confirmed in the receipt of the salary of his new offices notwithstanding his not being resident at Namur to perform the duties of a member of the great council.

It would indeed seem that the auditor-general had his place so fixed at the side of the captain-general that he required a special command to absent himself, in order to perform elsewhere even duties appertaining to that office. Thus we find an order of the prince directing all officials to assist Ayala in the execution of a command which he had received to accompany the Count of Reulx to Louvain, Aerschot, Liège, Maestricht and other places, in order to enquire into the disorders committed by the troops there in garrison, particularly the outrages which they had done to the commissioners of musters, and to correct and chastise those whom he should find guilty. Thus Ayala's public avocations must not only have been engrossing, but also, as he followed the headquarters of the army from place to place, must have kept him at a distance from libraries. In the time which intervened between his appointment and the dedication of his book, which is dated from the camp before Tournai, 31st October 1581, he can

scarcely have done more than put in order the notes which he had collected before his appointment, and the three years which remained of his life did not allow him to render any further service to legal literature. He died, Nys tells us, "at Alost, 1st September 1584, according to the authorities, but in August, if we follow the text of his successor's commission, which is dated the 20th of that month. He left a natural daughter, Barbe, who married Henry Zoes, professor of law at Louvain, one of the good Belgian jurists of the period, who died in 1627." *

The impression at once derived from reading the work of Ayala is that it is not a treatise of which the system and the parts have been logically thought out, and of which the conclusions are supported by the authorities cited, but a mass of authorities and examples collected from all ages and sources, arranged under the heads supplied by their tenour, and accompanied by the author's determinations on those heads. The learning is first and the thought second. This however does not seem to be attributable to any deficiency of the author, except in the sense that Ayala certainly had not an original mind. His thought ran on the lines which had been handed down for many ages, and demanded no rearrangement of the traditional sign-posts by which its course was marked out. It must be believed that his authorities had been collected during the years which preceded his appointment as judge-advocate-general, in view of a work to be carefully prepared, and that when the press of official business interfered with careful preparation he deemed it better to throw his materials together into such form as he could speedily give them, than to delay, and perhaps risk altogether, the publication of much that was especially appropriate to the time. The want of final polish in arrangement is thus easily accounted for and condoned, but the nature of the author's mind stands out not the less clearly.

The question of Ayala's character is no less interesting than that of his mind. Can we trace what it was in the times in which he lived that most excited his grief or displeasure, and to which

* We must acknowledge our great indebtedness to the work of M. Ernest Nys, now a professor at the university of Brussels and a member both of the Belgian court of appeal in that city and of the permanent international court of arbitration at the Hague, *Le droit de la Guerre et les Précurseurs de Grotius*, 1882, pp. 173-182. Besides other information we owe to this source the official documents which we have translated or summarized.

he most earnestly desired to bring some remedy? The answer to this question may be learnt from the dedication and the preface, which, though no doubt the last parts of the book to be written, disclose for that reason the thoughts of which the abiding force dwelt with the writer when the details of his subject had been dismissed. Of Ayala's dedication to the Prince of Parma the key-note is the necessity of maintaining ancient institutions, and of his preface the key-note is the necessity of maintaining justice. These, and not reason or humanity, were his dominant considerations. His spirit was conservative and stern. Against innovation he would make a stand. In accordance with this bent we find that the first of the three books into which his work is divided begins with the statement that, as the Romans were in all things careful to study law, they followed that habit in declaring war no less than in the things of peace, and that their constant success in war was the result of it. He then devotes the opening chapter to the existence of the Roman *fecials* as a body to which the form of commencing war was entrusted, the fixed law which they observed with regard to that and to the other ceremonies relating to war, and the Roman respect for such law.

II.

BOOK I, CHAPTER 2.

We will now notice the most remarkable among the further contents of the work here offered to the reader, in the order of the text.

It will be well to premise that the three books into which it is divided were evidently intended to bear titles corresponding to the divisions implied in the general title—*De Jure Belli*, *De Officiis Bellicis*, and *De Disciplina Militari*. In each book each chapter except the first has a title of its own, while to the first there is prefixed, in the case of the second and third books, the special title of the book, *De Officiis Bellicis* or *De Disciplina Militari*. In the case of the first book the title which occupies the corresponding position is not, as it should have been by analogy, *De Jure Belli*, but that which logically belongs to it as expressing the substance of the chapter—*De Ratione Belli Indicendi aliisque Caerimoniis Bellicis quae antiquo jure feciali proditae fuerunt*. There is thus some confusion, which may have been made either by Ayala in putting his papers together, or by the printer, who may have been led to omit *De Jure Belli* as the title of the first book because that form does not appear separately in the general title of the work.

It must also be premised that the division of each chapter into sections, quoted here as § §, is made by figures in the margin which are not placed accurately opposite breaks in the context, or even opposite the ends of sentences. Their length is variable, and their origin is difficult to account for.

In the second chapter of the first book we are told at the outset that in general peace is preferable even to a just war with the devastation which accompanies it, but that a righteous war is better than a dishonourable peace. That a war may be called just, it must be declared and waged by the authority and command of the sovereign prince. A private person can not wage

it because he must resort to the courts of law for the defence of his rights; but immediately, as if perceiving the inappropriateness of that reason to a case where the opponent is not amenable to a court of law, Ayala adds that a private person taking any steps of the nature of war without the command of the prince is guilty of *laesa majestas* by the *lex Julia*, the ground of which is the *lex regia*, by which the people has transferred to the prince all sovereignty over itself and all power. If, however, the cause is great and necessary, the prince absent, and delay dangerous, war may be waged even without his order, especially for defence, the right of which is allowed to every one by the law of nature, which includes in that permission not only vengeance but even expelling the enemy from his own land if with less we can not be safe from him. In such cases there will be a just war and the laws of war will have place, because effects follow their causes, and booty will become the property of the captors.

But even the prince ought not to wage war without a just and necessary cause, and ought not to be influenced by any lust for doing harm, for cruel revenge, or for domination: § 10. The principal objects of just war are the defence of one's self and of one's friends and allies, the recovery of what has been unjustly taken away by violence, the vindication of injuries received, and, if the injury has been done by private persons without public authority, their surrender for punishment. The refusal of passage through another's territory will justify war, for passage without doing harm (*transitus innoxius*) is free by the law of human society. That the passage meant is that of a military expedition against an enemy is shown by the example cited, that of the war of the Israelites against the Amorites who had refused them a passage to the promised land: § 11. Nothing more clearly marks the rudimentary conception of neutrality entertained in the time of the renaissance than the assertion of this right, which indeed was still axiomatic to Grotius. But the most just of all causes of war is given by rebels or seceders (*rebelles et imperio deficientes*), for they commit an injury against God, from whom all power is derived: § § 12, 13. Yet since a rebel can not properly be called an enemy, an armed contention with such is less properly called a war than an execution, and does not require the

authority of the prince, but the order of a judge having jurisdiction will be sufficient: § 14. This, however, is only true so far as regards the measures taken for defence or for the enforcement of jurisdiction. The further rights of war can only be exercised against rebels when the authority of the prince has made the contest a true war, but even then the acts of the rebels, like those of pirates and robbers, will not be covered by the laws of war, and therefore they will not acquire the property of the things which they capture and persons captured by them will not become slaves: § 15.

It will be seen at once that here we are concerned with the question which in consequence of the Netherlands insurrection must have bulked largest in Ayala's thoughts. Accordingly he is not content till he has submitted it to a further examination. Ulpian had said that the parties in civil dissensions were not enemies to one another, so that the laws of war relating to capture and to postliminy should be in force between them, and that therefore enslavement was not the consequence of capture on either side. And the "ordinances of the kingdom of Spain," an authority which must have touched Ayala more nearly, ordered the sevenfold restitution of things captured in the course of civil dissensions. These rules, he explains, as is shown by Ulpian's use of the word "parties," hold when citizens are at variance only with citizens, but those who contend against the majesty of the state and aim at its destruction are deemed to be enemies.

So Cicero considered that the Sempronian law, which made a vote of the people necessary for the capital punishment of a Roman citizen, did not prohibit him from putting Cethegus and Lentulus, the fellow conspirators of Catiline, to death. And so also the Romans habitually visited their subject allies, when insurgent, with the extreme penalties of war: § 16. Indeed the law of Solon, condemning to banishment Athenians who took neither part on the occasion of a popular outbreak, had much to recommend it, and in Ayala's own time the modest patience of so many of the Netherlands people greatly aided the rebels: § 17.

But although the exercise of private judgment between contending parties is admissible in a democracy or an aristocracy

when there are rival governments (*scisso imperio*), in a monarchy every good and wise subject will rank himself on the side of the prince who lawfully enjoys the supreme power: § 19. For as soon as it has been determined that the commonwealth shall be administered by one person, to whom by the *lex regia* the people have granted all rule and power over themselves, and who is the common parent of all, there is the same duty to defend him that there is to defend the country: § 20. Armed resistance to him is parricidal and can never be justified: § 21. The prince and the commonwealth are so connected that no one can be the enemy of one without being the enemy of the other: § 22. Rebellion against the prince is comparable to heresy, and a person disobedient to him is called *infidelis*, the double meaning of which term—faithless and infidel—is justified by the question of St. Jerome, “how can a man be faithful in the matter of God (*in substantia Dei*) who could not keep his faith to his lord in the flesh?” To obey kings is ever the general pact of human society, and while good kings are sent by God, bad ones must be endured and their misdeeds referred to his judgment: § 23. It follows that although a usurper (*tyrannus*) who has seized the throne by illegal violence may be lawfully killed by any one if the usurpation can not otherwise be ended, it is not lawful for a private person to kill, or for the people to reject or to revolt against, one who is the prince by right of succession or election, however cruelly or unjustly he may act: § 24.

It must be noticed with reference to this passage that on 15th June 1580 the prince of Parma had issued the edict which set a price on the head of the prince of Orange, and that on 26th July 1581 the Dutch states-general had declared Philip to have forfeited the sovereignty. Ayala must have written with these recent facts expressly in view. He proceeds to declare that all rule and power over the people are concentrated in the person of the prince not only by the *lex regia* but by the ordinance of God: § 26. But the pope, to whom both the spiritual and the temporal swords have been committed on earth, may depose kings, while popular power is worse than that of any single tyrant: § 27.

From the amplifications on state government into which the mention of war against rebels has led him Ayala returns to the

just causes of war. It can not be waged against infidels merely because they are such, for God, who makes his sun to rise on the just and on the unjust, has not given the lordship over things to the faithful alone but to all creatures endowed with reason: § 28. Nor can the justice of war against infidels as such be deduced from their refusal to obey the emperor, for although it is a common opinion that the emperor is the lord of all the world, yet the most learned men, whose teaching is summed up by Covarruvias and Ferdinand Vasquez, have proved the contrary: § 29.

Here it will be noted that Ayala's Spanish origin and sympathies keep him on the side of the protest which Spain, France and England, the homes of independent nationality, maintained throughout the middle ages against the German and Italian doctrine of a world-emperor. The boundary of the authority which the prelates of the Church, even the pope himself, have received, is to be drawn between those who have never accepted Christianity, with regard to whom St. Paul asked, "what have I to do with them that are without?" and those who have once submitted to the Christian faith but have fallen from it, against whom as heretics war can be justly made: § 29. Against infidels, however, war can be made for the same causes as against any one else, also when they hinder the Christian faith by blasphemy or false argument (*pravis persuasionibus*); or when they hinder the preaching of that faith, and so do an injustice to Christians, who have the right of preaching the gospel throughout the world: § 30.

The causes of war which have been reviewed, Ayala next says, are to be very carefully weighed by princes and kings, but if it happens that these are led into war by greed the soldiers will not be guilty, for they must obey their prince: §§ 30, 31. But in § 32 this is qualified by the reservation, "unless it is clearly established that the war is unjust." The question thus raised was an old one, and our author cites in his support Saint Augustine, who begins with a pronouncement in the sense of the wide one first made by Ayala, and proceeds to base it on grounds which are scarcely satisfactory. He points out that in peace the soldier is the subject even of a sacrilegious king, and that in war the commands given him are either certainly not contrary to the law of

God or at least not certainly contrary to it, so that there is a chance (*fortasse*) that the king may be guilty by reason of the commands and the soldier innocent by reason of his servient position. It is remarkable that Ayala does not go further into the authorities, for they are interesting. In feudal times the duty of allegiance to a lord had reinforced that drawn from simple civil subjection. In the treatise entitled *Feudorum Consuetudines*, which is commonly printed as an appendix to the *Corpus Juris*, we read (lib. 2, tit. 28) that according to some the vassal must always aid his lord, without any distinction of case, but that according to Obertus de Orto and Gerardus Campagistus, whose opinion the author of the treatise adopts, this in an unreasonable war is only true for the lord's defence, and the vassal will not lose his fief for refusing to aid the lord in an attack. Having regard to the disputable reasonableness of most wars, and to the possibility of representing an attack as a really defensive measure, we can hardly doubt that the feudal liability, even as interpreted by Obertus and Gerardus, would have a practical tendency in favour of the claim of a pugnacious lord. We find therefore without surprise that Thomas Aquinas does not so much as notice the existence of a question, but says unreservedly that "a private person who uses the sword under the authority of the prince or judge does not take the sword, but uses a sword placed in his hands by another": *Summa Totius Theologia; secunda pars, quaestio XL, art. 1; utrum bellare sit semper peccatum*.

But the received opinion of the sixteenth century did not go quite so far, for Nys quotes Franciscus de Victoria as laying down that subjects must not take arms in a manifestly unjust war, but that if the notables of the nation, consulted by the king, pronounce in favour of the justice of the war, the classes below them may in good conscience conform themselves to their decision.* Indeed the increasing employment of hired soldiers, whose voluntary engagement would deprive them of the excuse either of feudal allegiance or of the duty of a simple subject, could scarcely fail to inspire moralists with a hesitation which is perhaps reflected by Ayala. Certainly, a little later, Suarez holds mercenaries to

* *Les Origines du Droit International*, p. 174.

be strictly bound to enquire into the justice of the cause for which they fight.†

At this point Ayala tells us that all he has so far said about just causes of war relates rather to right and equity, and to the duty of a good man, than to the legal effects of war; and he makes a sudden transit to the other sense of *justus*, namely lawful by reason of fulfilling certain legal requirements, as in the case of lawful marriage, lawful age, and so forth. In that sense it is possible for a war to be *justum* on both sides, and for a war declared between persons capable of being enemies and not brigands to entitle each side, however plainly unjust, to the rights of war, such as postliminy and the enslavement of prisoners. This was rightly maintained by Alciatus and Fulgosius, in opposition to the received opinion based on the justice of the cause, which can not exist on both sides: § § 33-35. Here then at last Ayala is alive to the difference between the provinces of the legist and the moralist in what concerns war. Had he recognised it earlier in his work, he might have discussed more clearly the duty of a soldier in an unjust war. But the time was not yet come, either for him or for so much greater a man as was Aquinas, to think adequately on a question involving the rights and duties of conscience.

The short remainder of the second chapter is devoted to the question of the expenses of war. The prince ought primarily to bear them out of any revenues assigned to him by the people, but if these are insufficient the whole kingdom must bear the burden, and it can not be limited: § 37. The soldier ought to be paid: § 38. And, serving for pay, he has no claim for his losses in the war to be made good, as he would have were he not paid. But if he has been summoned to fight in an unjust war, he will have no right of action either for his pay or for his losses, because *ex causa turpi nulla datur actio*: § 40. Surely Ayala did not mean that a prince or a commonwealth might plead in court the injustice of his or its own war, as an answer to an action arising out of it? It would rather seem that the veil obscuring the confines of morality and law, which had been raised for a moment, had

† Nys, u. s., p. 175.

fallen again, and that Ayala had no clear view of the question which he had raised.

Thus closes Ayala's second chapter, in which without much arrangement he has disburdened his mind of the general matter which he most desired to impress on his contemporaries, and has left himself free to enter on the topics of detail which follow. It should have shielded him from the imputation of neglecting the just causes of war, by making which Grotius showed that even his prodigious memory was not infallible.

III.

BOOK I, CHAPTERS 3-5.

The third chapter of the first book is devoted to Single Combat. The admission of that subject into a book on war is a scholastic feature, belonging rather to the time when war, as a public national contest, had not been so far differentiated from fighting in general as even Ayala had differentiated it in what we have already passed under review. He condemns single combat on the usual grounds, except as between soldiers on the opposite sides of a regular war, by the order or with the consent of the general (§ § 7, 8, 9), or when the princes on both sides agree to refer their differences to the combat of two or more selected champions (§ § 10, 11), even in which case, however, Ayala deems it an imprudent mode of seeking a decision, because, as Livy says, a settlement which promises to be lasting is reached only when the defeated party has contended with all his might (§ § 12, 13). Either the notion, if Ayala really entertained it, that these exceptional cases could occur in the days of Philip the Second and the Dutch Republic, or the apparently serious mention of them without such a notion being entertained, further shows the merely scholastic character of the chapter.

In the fourth chapter Ayala discusses reprisals. He condemns them so far as affecting the person of any but the guilty party, basing himself on the Deuteronomic precept, "the fathers shall not be put to death for the children, neither shall the children be put to death for the fathers: every man shall be put to death for his own sin": § 3. And on the principle quoted from Ulpian in the Digest—lib. 9, t. 2, l. 13—that no one is lord over his own limbs—*dominus membrorum suorum nemo videtur*: § 6. From that principle Ayala concludes that not even under a law or statute, to which every one is presumed to have consented, can any but the guilty party be affected by corporal penalties, though he may be so by pecuniary ones. Of course the penance imposed

by Saint Ambrose on the Emperor Theodosius is cited: § 7; and the biblical examples to the contrary are pronounced to be beyond human imitation: § 4.

The right of reprisals on property exists because human law, for the good of the commonwealth and the better repression of offences, may punish by fine, confiscation, diminution of honour and the like, even those who have committed no offence; and so it has often been enacted both in civil and in canon law, especially for the sons and descendants of those who have sinned against divine or human majesty: § 5. Hence a prince may authorise reprisals on property against a people who will neither redress the injuries done by those whom they harbour, nor give up the guilty to punishment. The practice rests on the same foundations, divine, natural and civil, as war, and the authority of a sovereign who has the right of declaring war is necessary for such reprisals: §§ 2, 10. The authority of a judge is not sufficient, and they no longer take place between fellow subjects, whatever may once have been the case at Athens or elsewhere: § 10. When reprisals on property have been duly authorised, although the innocent can not be personally attacked but only their goods taken, they may be accidentally killed, because otherwise the reprisals could not be executed. It is just as in war, neither the innocent nor women and children can be killed of set purpose, yet they may be so by accident, as when a city is besieged or bombarded, because war could not otherwise be carried on: § 9.

The fifth chapter of the first book is devoted by Ayala to capture in war and to postliminy. It is characteristic of the looseness of his style that, although the principles on which he considers the lawfulness of capture to depend are glanced at in §§ 1 and 2, they are fully explained only when he comes in § 16 to the enslavement of prisoners. His view is that in the primitive age, the golden age as the heathen called it, all men were born free and were deemed to be peers and equals, and all things were enjoyed in common. This state of things he refers to *jus naturale*, which he says did not enact that men should be free, but slavery and property were unknown, and its resulting silence about them left a loophole for the later creation of those institutions. Evidently then the ambiguous term *jus* in Ayala's *jus naturale* does not

mean law, but what might be called a right, in the sense of an enjoyment which no one questioned. He goes on to say that in later times, when, because of increasing wickedness, such a state of things was found inconvenient, natural right reason, than which nothing is more divine, dictated the institution of property, and of war with capture and enslavement as the rights of war, which thus by universal consent became the *jus gentium*. That term, in which *jus* appears as law, Ayala uses in its classical sense of the law in which the people of all nations are agreed and which they apply in their respective communities—a fact, or supposed fact, which carries with it as a consequence the application of the same law to the mutual relations of those communities, in other words its operation as what we call the law of nations.

The law of nations is thus accounted for as positive law, but to what extent is it a righteous law? So far as concerns the laws of war Ayala teaches that they are not wanting in an equity based on the repression of injustice—§ § 1, 16—and that they do not exist in favour of brigands, pirates, or any one who is not a lawful enemy: § 18. If the remark had been made that even within those limits the laws of war may operate in favour of the unjust party, we do not know what Ayala's answer would have been, but probably he would have said that the just must at least be armed with the means of repression, although the decrees of Providence may sometimes deny them that effect. And one limitation of the rights given by the general laws of war is furnished by the ancient and laudable custom—for Ayala does not put it higher than this—that in a war between Christians those who are captured on either side do not become slaves but are kept as freemen for ransom. Even that limitation does not enure to the benefit of Christians who fight for Saracens or infidels, or render them any kind of aid, only although enslaved by capture they must not be sold to any but Christians: § 19.

The law that the property in captured things passes to the captor applies only to movables, for captured immovables, such as land, become the public property of the victor commonwealth: § 3. And even with regard to the enemy's movables, it is only those that are acquired without a battle that belong to whosoever has first gained possession of them: § 8. The losing owners of

the booty acquired in battle are indeed deprived of their property in it, but its disposition is subject to the prince's pleasure, unless the proportional shares to be retained by him and to be assigned to the others concerned are fixed by law, as the Spanish ordinances fix them for land war, leaving to the prince's liberality what he will allow to the others out of captures made in naval war of which he bears the cost: § 9. It is apparently because of this difference that Ayala mentions those ordinances as assimilating captured ships of war to land rather than to movables in general: § 3. Certain examples relating to booty and founded on reason are cited with an evident intention of acting on them in the performance of the author's duties. Such are that those who guard the baggage are to share equally with those who fight: § 6; that the troops are not to throw themselves on the booty till the victory has been secured: § 11; that those who have not done their duty shall lose their shares: § 13; that fraud in the division of the spoil may be punished by fines in addition to the loss of the shares: § 12; and that the troops may be ordered to sell the spoil which they are allowed to acquire lest the army should be hampered and seduced from duty by it: § 14. It is also laid down that things entrusted to the care of a sacred institution but not belonging to it, *res sacro commendatae*, are not immune from capture if enemy's property: § 15.

In §§ 20 to 24, Ayala deals with various questions about the recovery of personal conditions by postliminy, and then introduces some observations of which the leading purport appears to be the treatment of prisoners. In § 25 we learn that women and children are subject to capture and enslavement but must not be put to death, and that enemies found in our country at the outbreak of war may be made prisoners but can no longer be enslaved as formerly they were. Also that canon law forbids touching priests, monks, lay brothers, travellers, merchants and country people, but that the prohibition has been repealed by desuetude, except, in Ayala's opinion, for ecclesiastics so far as they do not meddle with affairs of war. No legal relief can be given against a bargain which a captive has made for his ransom, because the fear of death or servitude which was its motive was not inspired as a means of extortion, but was a lawful fear arising out of his

situation: § 26. In § 27 we learn that prisoners and the fixing and enjoyment of their ransom are now generally left to their captors, except in the case of *grandees* whose ransom exceeds ten thousand crowns. These by the ancient custom of Spain, France, and England, belong to the prince. They must be admitted to ransom unless there is reason to fear from them a renewal of the war, for to spare them in that case would be an unjust mercy, as Saint Ambrose says. Thus the Roman generals at the end of a triumph put to death the leading captives, who had sown the seeds of discord and were the authors of the war. But no killing or harsh treatment of captives by private authority is allowed, any more than by civil law it is allowed in the case of slaves; and a Spanish ordinance is to that effect in the case of captives made in a war between Christians, though not in a war between peoples of different religions: § 28.

We now come to various points about ransoms: §§ 29 to 32; and then return to *postliminy*. The ancient rule that on its being recovered from the enemy land returns by *postliminy* to its former owners is followed by the Spanish ordinances, subject to a proviso for the case of governments, kingdoms, countries, and other major proprietary rights, that *usucapion* does not run for them even from the date of their recovery; but minor proprietary rights will be acquired by prescription against the former owner, not being under age, in four years from the date of their recovery. And if a subject loses his own castle by his own fault, and retakes it by his own exertions, still the king will be entitled to claim it on its recovery: § 33. It is easily seen what a field for the application of these provisions must have been afforded by the constant border warfare with the Moors, of which a frequent incident would be the taking of Christian property by the latter and its retaking by the former owner or by an adventurer.

In § 35 Ayala mentions and rejects a number of general statements and distinctions made on *postliminy* by various writers. His own position, as may be collected from §§ 34 to 38, is that the first question to be asked is whether a corporeal thing captured by a lawful enemy, not by a pirate or robber, is one of those which are capable of *postliminy*, such as land, ships, riding or baggage animals, and men, whether free or slave. If it is not such, of

which arms are an example, because they can not be lost by a living man except through his fault, it is at once the captor's booty. If it is such, the next question is whether the enemy has secured at least a temporary possession of it, that is, in the common phrase, whether it has been brought *intra praesidia*. If this has not happened before the thing is recovered, the property in it has not been displaced, and the recoverer must restore it to its owner, whether he recovered it by force of arms, by purchase, or in any other way, except that if he recovered it by purchase the owner must repay him its price. If, however, the thing has been brought *intra praesidia*, its property has passed to the captor by the laws of war, but on the recovery of the thing the property will return to the former owner by postliminy. And if the recoverer was a fraudulent party to the capture, he will be liable to the former owner not only for the restitution of the thing recovered but also for what he might have saved from capture. In § 39 Ayala notes the Spanish ordinance which applied the question whether booty had been brought *intra praesidia* to captures made by pirates as well as to those made by an enemy, and can only account for it by supposing that "its object may have been to stimulate the troops in the pursuit of pirates and robbers, especially since it is legitimate to make provision for the public good even at the cost of private persons, as Tacitus says that every great example has some injustice to individuals which is compensated by the public utility." In § 40 Ayala expresses a rather hesitating opinion that a thing first stolen, then captured by an enemy and lastly recovered, need not be restored to its former owner, the law of war which changes the property prevailing over the civil rule that the vice of theft, which clings to the thing stolen, is not purged until the thing has returned to the owner's power; but he is clear that equity prohibits suit against the possessor in such a case unless the value can not be recovered from the thief or his heir.

The closing §§ of the chapter, 41 to 43, deal with the questions whether incorporeal rights can be captured in war and transferred to the conqueror, and, if so, whether they are subject to postliminy. On the first question Ayala decides in the affirmative as to the incorporeal rights of a conquered community,

because such rights are the creditor's property, and the property of a conquered community passes to the conqueror together with the persons forming the community. He can give laws to them, and one who is in another's power can have nothing in his own power. Therefore when Alexander had conquered Thebes he was competent to receive from the Thessalians the hundred talents which they had borrowed from the Thebans, and if he had done so, the Thebans, when their city was restored by Cassander, would have had no claim against the Thessalians.

On the second question Ayala admits that there may be postliminy of an incorporeal right, and that, since Alexander had merely assumed to remit the debt to the Thessalians, the restored Thebans were entitled by postliminy to exact it from them, and would have been so in whatever legal form the remission might have been made. In that case there would have been law against law, and the nature of the law of postliminy is to prevail over the law of capture. If there had been payment to Alexander there would have been law against fact, and "the law of postliminy does not restore those things which have been removed by lawful fact, for law has no supremacy over fact." But the incorporeal rights of a private person pass to his captor only when he is made a slave, who can have nothing of his own, and now that between Christians a prisoner does not become a slave his incorporeal rights adhere inseparably to him.

The question is quite differently regarded by Grotius. There is, says that jurist, no postliminy of a debt, and the absolute right which Alexander acquired by the conquest of Thebes made his remission of their debt to the Thessalians as effectual in law as their payment of it to him would have been. Moreover there was no restoration of the Thebans, for their city had been dissolved by the conquest, and the Thebes which Cassander set up again was a new entity. *De Jure Belli ac Pacis*; l. 3, c. 9, § 9.

IV.

BOOK I, CHAPTERS 6-9.

The sixth chapter is devoted to the subject of keeping faith with an enemy, and is a tolerably full and, with one important exception, a good discussion of that subject, with the connected one of the law and ethics as to keeping promises made in civil life, whether with or without the sanction of an oath. The exception is that Ayala repudiates any duty of keeping faith with those whom he regards as rebels. He has pointed out that pirates and robbers, as being the common enemies of mankind, can not claim the performance of the engagements which they may have it in their power to extort: § 6. This he extends to rebels, as also not being lawful enemies: § 7. And, "as a consequence," conventions which have been extorted by a usurping force (*per tyrannidem*) are not binding. In their case there has been no consent, which is required in all contracts, for consent is vitiated by unlawful force. It is doubted by most whether a prince is ever bound by a contract with his subjects, but certainly if they have wrung the contract from him by insurrection, which is in itself a breach of their faith to him, they can not claim faith from him. Nor can it be expected that those who have violated both divine and human law, by taking arms against their common parent who has received his power from God, will themselves keep their word.

Again, subjects can not give the law to their prince; therefore any promise by him to them is a voluntary one, which can never be binding. The common doctrine of the canonists, that the pope's hands are never bound, is based on these principles. And if a prince is injured by a contract he has the same right as one under age to be relieved from it: § 8. The rights of the crown are inseparable from the crown, and as the prince can not lose his sovereign power by a voluntary abdication, or alienate any part of his kingdom, so he can not alienate any of those rights, nor

can they be lost by the longest term of prescription. The prince is only a usufructuary, or at most holds his crown as a husband holds his wife's dowry: § 9. Bodin, seeing the insecurity of any convention made by insurgents with their prince, advised them not to be parties to such a convention, but to get some foreign prince to contract for them; but Ayala advises them rather to return to their duty and seek the clemency of their prince: § 11.

It is an interesting problem how historical characters such as Charles I. of England, and many of their supporters no less, who were not on the whole bad men, can have been morally blind on that side of conscience which relates to political compacts with subjects. The arguments which have been quoted in some detail are interesting as showing the question as they saw it. The base of their position was the belief in a divine external order which, where it is entertained, makes impossible secure political compromises affecting that order. The common humanity on which the duty of keeping faith must be founded is not felt, by those who identify themselves with a divine will to which they attribute institutions, to exist between them and their opponents.

Except on the point which has been examined Ayala's standard of faith was high. Faith must be kept towards a lawful enemy by a private person as well as by the state or its representatives, and Regulus did no more than his duty: § 2. Engagements must be interpreted without quibbling on their letter: § 4. Giving hostages does not permit a treaty to be broken, as if they were a substitute for faith, the erroneous doctrine by which Bodin defended the conduct of Francis I. If the French authorities whose consent was necessary refused it to the treaty of Madrid, Francis ought to have saved his personal faith by returning to captivity: § 5. But even towards a lawful enemy faith is not to be kept if that which was promised would offend God or be contrary to good morals: § § 13, 14. All our actions ought to be referred to the ground principles of justice; first, that no one be injured; secondly, that the common utility be served: § 15. Breach of a treaty by one party exempts the other, at his discretion, from the duty of observing the same treaty, unless the broken clause is such that it is not likely the contracting parties attached much importance to it; but it does not authorise the breach of another

treaty: § § 17, 20, 22. The rules of faith are the same for truces as for treaties of peace or alliance: § 18. But it is usual and right, though not a matter of law, that a slight breach of a truce which will shortly expire should not be treated as ending it: § 19. The perfidious character of an enemy, though often shown, does not warrant a breach of faith towards him: § 21.

The seventh chapter begins with a distinction of treaties into three kinds—those which end a war by the complete surrender of the enemy, who thenceforward enjoys only such existence as the conqueror allows him—those which end a war on terms, possibly including the enemy's recognition of the conqueror's superiority (*ut is populus alterius populi majestatem conservet*)—and those which are concluded in time of peace, possibly including a similar recognition by one party. But no use is made of the classification. A general's commission, even when conferring plenipotentiary power on him, does not enable him to conclude a peace, unless that power is expressly given: § 5. Truces for long terms, equivalent to peace, fall under this rule, but not short truces: § 6. It will be remembered that in Ayala's time the Ottoman empire concluded peace with non-Moslem powers only for terms of years. In extreme necessity the prince may conclude a treaty not only abandoning private property of his subjects which is in the enemy's hands, but even taking other property from his subjects and giving it to the enemy, for the common utility is to be preferred to that of individuals: § 7. It would rather seem, though it is not clear, that Ayala did not consider that subjects were entitled to compensation from the prince or the public treasury for property so taken. When a prince dies who has concluded treaties in the name of the commonwealth, they subsist both against and in favour of his successor, whether taking as heir, by a statute or by election; unless where things annexed to the crown have been alienated without the necessary consent of the people or of the estates (*citra populi vel ordinum consensum, qui ad hoc requiritur*), or where the dignity and authority of the prince (*majestas principis*) have been impaired, which could not have been validly done to the prejudice even of the deceased: § 10. The last reservation can not have been intended to apply to treaties with foreign powers, since Ayala, as we have seen, ad-

mitted that a treaty either of his second or of his third kind might include an admission of the superiority of one party. The purport clearly is that no perpetually binding close can be given to a civil war by an agreement limiting the prince's prerogatives, in accordance with what Ayala has taught in the preceding chapter about its not being a duty to keep faith with rebels.

The eighth is a commonplace chapter on lawful stratagem and fraud in war, in which no principles are laid down by which cases may be distinguished.

The ninth chapter is on the rights of ambassadors, and contains nothing remarkable except Ayala's refusal of such rights to rebels and to subjects who serve an enemy with treasonable intent. On that ground he considers that the imperialists were within their right in putting to death the subjects of Charles V. who were commissioned by the king of France as ambassadors to the Grand Turk, but he does not notice that, whatever their personal condition, they could have no rights against the emperor as ambassadors from an enemy to a third power: § 5. The man of God who was eaten by a lion for disobeying the divine order not to accept meat or drink from Jeroboam, whose sin he had been sent to denounce, is brought in as a warning to princes not to treat with rebels and schismatics: § 6.

•

V.

BOOKS II AND III.

The second and third books contain little or nothing that belongs to international law. Ayala's object in them seems to have been to bring together all the maxims of policy or prudence which he could find relating to war, whether apprehended, being waged, or leaving questions behind it—whether again such maxims were generally accepted or were debated. This must not be understood only of maxims belonging to philosophy, statecraft, or administrative science; even strategy and tactics are not wholly outside Ayala's purview, although he says comparatively little about them, probably because in the then condition of military art little of a general character had been said about them. The merest technicalities of the military or naval profession are all that he avoids. The authorities and examples are mostly taken from classical or biblical antiquity, and next in frequency come those of Spain, as where the extreme severity of the Spanish ordinances for the case of the surrender of a castle is commented on: book III, chapter 18, § § 2, 5. Of course the difference of circumstances and institutions would render a large part of what Ayala has thus collected inapplicable to the Low Countries in the sixteenth century, but we shall probably not be wrong in thinking that he, as a special devotee of learning, was haunted by a notion, due to the adoption of Roman law in the German or Holy Roman empire, that more practical use might be made of his vast collection than it would now occur to any one to think possible. An instance may be seen in book III, chapter 7, § 27, where he argues that the privileges of Roman soldiers still belong to them, against what he admits to be the general opinion, but claiming to have the most learned on his side. A notable instance of an opinion ventured by Ayala on his own authority, not supported by any citation of a writer but only by examples, is that a man of some position (*nobilis*) may act as a spy not only without discredit but even with glory, when his motive is zeal for the public good; though he admits that to do so for pay would be discreditable to him: book III, c. 13, § 6.

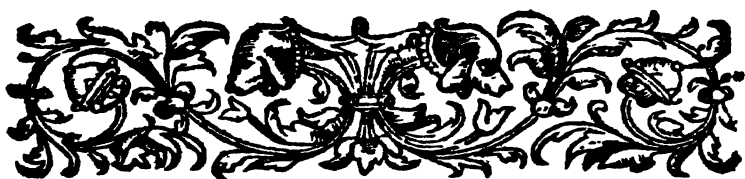
J. WESTLAKE.

**BALTHAZA-
RIS AYALÆ, I. C. ET
EXERCITVS REGII APVD
BELGAS SVPREMI IVRIDICI,
DE IVRE ET OFFICIIS BEL-
LICIS ET DISCIPLINA MILITARI,
LIBRI III.**

*Non in multitudine exercitus victoria belli;
sed de calo fortitudo est. 1. Mach. 3.*

**D V A C I,
Ex officina Ioannis Bogardi Typogr.
iurati, sub Bibliis aureis, anno
M. DC. LXXXII,**

SERENISSI-
MO PARMÆ ET PLA-
CENTIÆ PRINCIPI,
ALEXANDRO FARNESIO,
Regis apud Belgas Præfecto, & Im-
peratori felicissimo, BALTHAZAR
AYALA I. C. S.

*I qui de republ scri-
psere, Princeps sa-
renissime, ad reipub.
salutem & conser-
uationem præcipue
spectare censent, ut
actiones nostras, iu-
ra, & leges, ad vete-
rum mores, & instituta maiorum sapius re-
uocemus. rempub. enim, ut picturam egregiam,
sed euanescentem vetustate, si eam coloribus
iisdem, quibus fuerat, renouare neglexerimus,
nec formam, nec extremalineaamenta seruare:
& ut in corporibus humanis, sic quoque in
ā 2 repub.*

EPISTOLA

in suis de rep.
libro.

republica quotidie aggregatur aliquid, quod curatione indiget: & senescentibus legibus maturescunt vitia, quae res publica haud diu stare permittunt. unde Ennii versum, quo dixit, Moribus antiquis res stat Romana, virisque, vel breuitate, vel veritate, tanquam ex oraculo effatum censet Cicero. Nam neque viri, inquit, nisi ita morata ciuitas fuisset, neque mores, nisi hi viri praefuissent, aut fundare, aut tam diu tenere potuissent tantam, & tam iuste lateque imperantem rempublicam. Itaque & mos ipse patrius praestantes viros adhibebat, & veterum morem, ac morum instituta retinebant excellentes viri: qua ratione Romana res publica & creuit, & stetit. Imperium enim, ut inquit Sallustius, his artibus facile retinetur, quibus initio partum est. verum, ubi pro labore, defidia, pro continentia, & aequitate, libido, atque superbia inuasere, fortuna simul cum moribus immutatur. quod & Apollo oraculo suo significasse videtur, quo, consultus quando tandem malorum, & seditionum, quibus Gracia miserè affligebatur, finis esset, respondit, tunc demum calamitatem Gracia cessaturam, cum ipsius aram, quae apud Delios erat cubica, duplicassent. quod Graci facile arbitrati, cum alteram tantam molem, quanta prior erat, adiecissent, neque tamen malum leniri sentirent; & non

DEDICATORIA.

Et non satis rite oraculo satisfactum ex eodem deo intelligerent, tandem edocti a Platone, & aliis philosophis, cognouerunt non molem morbi, ex oraculo Apollinis equandam esse; sed Analogiam cum Analogia, & rationem cum ratione componendam. atque ita sapientium virorum prudentia, & consilio, ad veterum normam, institutaque maiorum rebus constitutis, omnibusq; suo loco repositis, malum mitescere, & pristina felicitas redire cepit. Hinc quoque Horatius percipiens, quantum calamitatis innexisset contempta religio, ad Romanos scribit, his versibus:

Carmin. l. 3.
ode 6.

Delicta maiorum, immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædeisque labenteis deorum, &
Foeda nigro simulacra fumo.

Et quæ sequuntur. quibus ostendit, quantum degenerauerint Romani a suis maioribus, ob violatam religionem, & neglectum veterum morem. Et huius rei præclarum exemplum nobis exhibet Romana historia, ut dilucidè proponit Lilius, qui corruptis Romanorum moribus, neglecta deorum religione, & iure gentium violato, urbem captam & partem deletam a Gallis refert: quæ rursus Camilli virtute liberata, cultu diuino restituto, legibus institutisq; maiorum reuocatis, de violatoribus iuris gentium

lib. 3.

EPISTOLA

supplicio sumpto, mirum in modum crenit, & tandem totius orbis imperium adepta est: ut meritò dici possit, urbem Romanā multo ante perituram fuisse, nisi periisset: aut saltem nunquam ad tantum fastigium peruenturam. Cuius exemplo Sereniss. Princeps, speramus fore, ut tua praeclara virtute, & mira in rebus gerendis dexteritate & providētia, veri Dei cultu restaurato, & Maiestate Regis, quae diuino & humano iure illi debetur, reparata, diuinarum humanarumq; rerum perturbatio in Belgium inuecta, diuini numinis auxilia, sedari & tolli aliquando possit, & totum Belgium pristina felicitati reddi. de quo dici potest, id quod sacra

Iudith cap. 5. littera de Israëlitis habent: Vbicunque ingressi sunt, sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit: & non fuit, qui insultaret populo isti: nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. Quotiescunque autem prater ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in pradam, & in gladium, & in opprobrium. Porro cū in civili & togata societate, leges constitutionesq; saepius renouari, & ad veterum instituta refecari expediat, (qua de causa etiam veteres illi Romani censores creauere, qui censendis ciuium moribus, qui facile negligentia corrumpuntur, antiquum decus, & morum integritatem re-

DEDICATORIA.

*tem retinebant:) tum profectò omnium maxi-
mè in bello id fieri conuenit, eò quòd aspero &
abscissocastigationis genere, disciplina milita-
ris indiges. Quia, ut inquit Val. Max. vires
armis constant, quæ ubi semel a recto itinere
desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.
Et certè tantum in disciplina militari passum
est, ut eas late retenta vel neglecta, maxima cla-
des illata vel accepta plurimi exercitus casi vel
seruati, amplissima denique imperia parsa vel
collapsa sint: ut in huius operis progressu latius
ostendemus. Ceterum cùm belli gloria longè
maxima apud Romanos fuerit, qui suum con-
ditorisq; sui parentem Martem ferebant, ad
eamq; sola disciplina militari (quod præcipuum
decus & stabilimentum Romani imperij vocat
Valer. Max.) peruenerint, eademq; labente pau-
latim magis ac magis præcipientes inierint, donec
tandem una cum virtute maiorum, & impe-
rium & gloriam amitterent: operæ precium me
facturum existimaui, si per quos viros, quibus
artibus, quo genere disciplina, tantam in rebus
bellicis gloriam meruerint (quatenus studio
iuris & historiarum lectione consequi potui)
proponerem. Ex quibus certè liquebit, eadem
ingenta hominum, quæ nunc sunt, & olim
fuisse: eosdem quoque casus & euentus rerum,
qui in illes contingunt, & olim euenisse. unde*

EPISTOLA

non difficile erit ei, qui antiqua diligenter expenderit, & perpenſo iudicio examinauerit, & retroactis (quod propriè ſapientis viri officium eſt) præſentia iudicare futura proſpicere, & ex veterum exemplis propter caſuum ſimilitudinem, conuenientia remedia malis adhibere: quibus neglectis, in eundem lapidem ſapius impingimus. Neque enim, ut Ariſtides dicebat, in bello tam armis res magna geruntur, quàm prudentia & conſilio. Itaque Xerxes, cuius exercitū & terra, & mare vix capere poterat, vnius Themiftoclis induſtria ſuperatus fuit. & Romanis, neque multitudo, neque vires maiores, quàm ampliſſimis regnis, & fero-ciſſimis Barbaris fuerunt: ſed principes eos fecit ſeueritas inſtitutorum, & ordo militiæ. Vnde Agamemnon non optabat, ut Aiæcis ſimiles haberet decem; ſed ut Neſtorus & Uliſſis: quorum conſilio & prudentia non dubitabat quin breui Troia peritura eſſet. & Salluſtius diu quidem magnum inter mortales certamen fuiſſe ſcribit, vine corporis, an virtute animi, res magis militaris procederet: ſed poſtea periculo atque negotiis compertum eſſe, in bello plurimum ingenium poſſe. Lucullum verò ſcribit Cicero, cùm eſſet Roma ad Mithridaticum bellum proſectus, rei militaris planè rudis, legendis rebus geſtis, induſtria & ingenio, tantum.

DEDICATORIA.

tantum imperatorem in omni genere belli ex-
stitisse, ut confessione & iudicio Mithridatis,
regis post Alexandrum maximi omnibus, quos
ipse legisset, ducibus praeferretur. Quare pru-
dēter Alphonsus Aragonum rex, rogatus plus
ne armis, an libris debcret, respondit. Ex libris
arma, & armorū iura se dedicisse: apertē pro-
fessus, se doctrina omnia debere. Quo spectat
quod Iustinian. imperator ait, militarem rem
tam legibus in tuto collocatam esse quàm leges
armorum praesidio servatas, & horum alterum
alterius auxilio semper eguisse. Nam si rectē
iudicare volumus, non magis leges sine armis,
quàm arma sine legibus & disciplina rem pub.
utunque florentissimam ullo modo tueri pos-
sunt. Quae cum ita sint, Sereniss. Princeps,
hunc qualemcunque laborem meum T. Cels.
non ingratum fore confido; munus certē exi-
guum, & splendori tuo indignum: sed ad prae-
sentem rerum statum, nisi fallor opportunum.
in quo recensendo, graues fortasse nimium, &
severos censores monitos velim, eius quod Q.
Fabius Max. Q. Fabio Max. filio consuli di-
cebat, aliter in medio ardore belli, aliter in pace
tranquilla arbitrandum esse. multa enim quae
in pacis otio vindex disciplina persequitur, in-
ter turbas & gladios veniam merentur. T.
verò Cel. Sereniss. Princeps, hoc quicquid est
in l. 1. C. de
Iustin. cod.
confir.

PRÆFATIO

vel studij vel laboris, dedicavi: tum quòd mea interesse putarem, eam non ignorare quid agerem, & quæ studia tractarem, dum a publicis functionibus vacarem: tum quòd militaria hac nemini magis conuenire arbitrarer, quàm tibi tanto Imperatori, & disciplina militaris amantiſſimo. Cuius actiones Deus optimus maximus dirigat, eundemque nobis quàm diutiſſimè ſeruet incolumem. E caſtris ante Tornacum, pridie Kal. No- uemb. 1 5 8 1.

XX

PRÆFATIO DE IVRE BELLII.

Vlchrè a Pyndaro pleriq; dictum existimât, bellum tyrannum esse, & legem omnium reginam. nihil enim legibus, quæ diuinitus nobis datæ sunt, tam contrarium, quàm vi agere; quod proprium est bel-luarum. & quemadmodum aquilæ vn-guis acumen, & leoni dentium asperitas: sic homini rationem (quam rectè I. C. animam legis esse voluerunt) datam esse: qua sola contédere & se tueri debet. Vnde quamuis rempub. sine iusticia geri non

DE IVRE BELLI.

non posse, nihilq; tam inimicum quàm iniusticiam ciuitati, a Lælio (quem Cicerò de repub. disputantem contra Philum inducit) abūdè satis disceptatum sit: tamen bellum sine iniuria geri nō posse, adhuc hodie multorū mentibus insedit. tot enim mala, tam magna, tam horrēda, tam sæua, ex bellis, etiam quæ iusta dicuntur, & quidem necessariò oriri: vt qui illa omnia ad iusticiæ normam redigere conetur, nihil aliud agat, quàm si cum ratione insaniat. Etenim prorsus inutilem esse iusticiam: & id ius esse in bello, quod ei, qui plus potest, vtile est: & pro iure vires esse: hoc potissimum argumento probare nitebātur veteres, iniustum scilicet esse, & contra naturam, vt homines hominibus dominantibus seruiant: quod belli iure inductum fuit: quam tamen iniusticiam nisi sequatur imperiosa ciuitas, cuius magna est resp. non eam posse prouinciis imperare. Sed certè tollenda est hæc opinio, sunt enim & belli, sicut & pacis iura: & in eos, qui equum pati non possunt, nec ratione cohiberi, vis haud iniusta est. Iniquitas enim partis aduersæ, vt inquit D. Augustinus, iusta bella ingerit gerenda sapiēti, imo

*de ciuit. Del
lib. 19. cap. 7.*

PRÆFATIO

imo necessaria. Itaque David vir Deo acceptissimus, aliiq; viri sanctissimi, bella
c. nol. 23. q. 1 gesserunt^a. & Deus ipse præcepit Ifraëlitis, vt Amorræis, aliisque populis bella
Deut. 2. inferrent. Dolebit ergo sapiens, iusti belli sibi exstitisse necessitatem: suscipiet tamen, communi reipub. vtilitati consulens potius quàm priuatorum: ne cōtra præceptum illud Platonis, dum partem aliquam reipub. tueri vult, totum corpus deferat. Nec protinus iniustum censendum est, quòd iusto bello victi, in seruitutem olim redigerentur: imo id iustissimum esse, ex eo defendi potest, quòd reipub. conueniat, vt puniantur ij, qui iniustum bellum gerunt. sed & quod talibus hominibus sit vtilis seruitus, dici potest: quia scilicet improbis aufertur iniuriarū licētia, & domiti se melius habituri sunt, quàm indomiti se habuerūt. quales Asiæ incolae esse, Agesilaus dicere solet, bonos
Plat. in apop. scilicet, si seruirēt, malos, si libertate fruerentur. Quæ ratio vt firmaretur, Lælius apud Ciceronem de republ. disputans, subdidit veluti a natura sumptū nobile exemplum, & dixit: Cur igitur deus homini, animus corpori imperat, ratio libidini, ceterisque vitiosis animi partibus,
quod

DE IVRE BELLI.

quod D. Augustino mirè probatur. Sed ^{de ciuit. Dei}
 & ex præcepto Dei Moyſes, Madianitis ^{lib. 19. cap. 7.}
 prælio victis, prædam omnem tam ho- ^{nu. 31.}
 minum, quàm pecorū inter ſuos diuiſit.
 & Apoſtolus monet ſeruos, vt obediant ^{ad Ephes. 6.}
 dominis ſuis, & ex animo ſeruiant. Recta
 itaq; ratio natura ſapiētibus inſita, coër-
 cendam humanam improbitatem, bello,
 capriuitate, & ſeruitute ſuaſit. de quo a-
 lio loco plura dicemus. Porro eadem
 ratio iuſticiæ, quæ bellis gerendis nor-
 mam præſcribit, dat etiam ſuas leges mi-
 litibus & exercitui, quibus diſciplina mi-
 „ litaris ſtabilitur: qua ſemel polluta, vt
 „ Papyrij dictatoris verba apud Liuiū re- ^{lib. 8.}
 „ feram; & non miles cēturionis, non cen-
 „ turio tribuni, non tribunus legati, non
 „ legatus conſulis, non magiſter equitum
 „ dictatoris pareat imperio: nō edicta im-
 „ peratoris obſeruentur; ſine commeatu
 „ vagi milites, in pacato, in hoſtico errent,
 „ immemores ſacramenti, licentia ſola ſe
 „ vbi velint exauſtorent: infrequentia de-
 „ ferantur ſigna: neque conueniatur ad e-
 „ dictum, nec diſcernatur inter diu, nocte;
 „ æquo, iniquo loco; iniuſſu imperatoris
 „ pugnent, & non ſigna, non ordines ſer-
 „ uent, latrocinij modo cæca & fortuita,
 pro

PRÆFATIO DE IVRE BELLI.

pro solenni & sacra militia erit. Vt enim ,
in fidibus & cantu, ex distinctis sonis, &
dissimillimarū vocum moderatione, cō-
cors tamen concentus efficitur & con-
gruens : sic ex summis, & mediis, & infi-
mis interiectis ordinibus , moderatum
ratione & disciplina exercitū (quod de
ciuitate dicebat Scipio, quem Cicero de
republ. disputantem inducit) consensu
dissimillimorum concinere dicendū est.
& quæ harmonia a Musicis dicitur in cā-
tu , ea est in exercitu concordia, arctissi-
mum & optimū disciplinæ militaris vin-
culum : quæ certè sine iusticia esse non
potest: quæ ad quamcunque rem geren-
dam est necessaria: & cuius, vt ait Cicero,
tanta vis est, vt nec illi quidem, qui male-
ficio & scelere pascūtur , possint sine vlla
particula iusticiæ viuere. Et hæc quidem
dixisse sufficiat, vt huius operis rationem
redderemus, & iis satisfaceremus, qui iu-
ra belli (quibus reip. salus continetur)
tanquam naturæ & paci euangelicæ
contraria, damnare sunt
ausi.

LIBRI

LIBRI PRIMI CAPITA.

D E ratione belli indicendi , aliisque caerimonjiis bellicis, quæ antiquo iure fœciali proditæ fuere.	Cap. 1.
De bello iusto, & iustis belli causis.	Cap. 2.
De duello seu singulari certamine,	Cap. 3.
De pignorationibus, quas vulgò reprecasias vocât.	Cap. 4.
De bello captis, & iure postluminij.	Cap. 5.
De fide hosti seruanda.	Cap. 6.
De fœderibus & induciis.	Cap. 7.
De insidiis & fraude hostili.	Cap. 8.
De iure legatorum.	Cap. 9.

Libri secundi capitâ,

D E officiis bellicis.	Cap. 1.
De imperatore vel duce exercitus.	Cap. 2.
Vnum non plures exercitus præfici debere , & cum potestate libera : eundemque continuum : nec eum quem prius offenderis ignominiaue affeceris.	Cap. 3.
Vtrum lenitate & beneuolentia , an verò seueritate & feruitia plus proficiet imperator.	Cap. 4.
Temporum rationem præcipue in bello habendâ.	Cap. 5.
Contentiosas & lentas de rebus bellicis deliberationes admodum noxias esse, præsertim vbi factio magis quàm consilio opus est.	Cap. 6.
Dum res adhuc sunt integræ , ne minimum quidem regi vel reip. de maiestate sua concedendum esse : & errare eos qui arrogantiam hostium ; modestia & patientia vinci posse existimant.	Cap. 7.
An præster bellum domi excipere , an verò in hostilem agrum inferre .	Cap. 8.
An præstet initio prælij magno clamore & cõcitato cursu in hostes pergere , an verò loco manere & hostium imperum excipere.	Cap. 9.
Non esse consilij inuicem infensos civilibus dissensionibus hostes sola discordia fretum inuadere.	Cap. 10.
Necessitatem pugnandi magno studio imponendam esse militibus & hostibus remittendam.	Cap. 11.
In victoria potissimum de pace cogitandum.	Cap. 12.
Denictis hostibus, qua potissimum ratione perpetua pace quieti obtineri possint,	Cap. 13.

INDEX CAPITVM.

Libri tertij capita.

D E disciplina militari.	Cap. 1.
De officio legati, tribuni, & aliorum qui militibus præſunt,	Cap. 2.
De metatoribus, ſiue menſoribus.	Cap. 3.
De militibus, & qui militare poſſunt.	Cap. 4.
De ſacramento militari.	Cap. 5.
De miſſione.	Cap. 6.
De priuilegijs militum.	Cap. 7.
De iudicijs militaribus.	Cap. 8.
De pœnis militum.	Cap. 9.
De contumacibus & ducum diſto non parentibus, eoſque non protegentibus.	Cap. 10.
De emanſoribus.	Cap. 11.
De deſertoribus.	Cap. 12.
De transfugis & proditoribus.	Cap. 13.
De ſeditioſis.	Cap. 14.
De iis qui in acie loco cedunt aut viſti ſe dedunt.	Cap. 15.
De iis qui arma alienant, vel amittunt,	Cap. 16.
De iis qui excubias deſerūt, vel minus recte agunt.	Cap. 17.
De eo qui arcem, vel oppidum, cuius præſidio impoſitus eſt, amittit, vel hoſtibus dedit.	Cap. 18.
De furtis & alijs quibuſdam delictis militaribus.	Cap. 19.
De præmijs militum.	Cap. 20.

Tres hi libri utiles ſunt ad conſeruandam hoc tempore calamitoſo diſciplinam militarem, nec habent aliquid quod fidei Catholice contrarietur. Sic cenſeo 16. Nouemb. 1581.

**Mathias Lambrecht ſacræ Theol.
Licent. & Regius in alma vniuerſ.
Duacen. Catechiſmi profeſſor.**

DE IVRE ET OFFICIIS BELLICIS, ET DISCIPLINA MILITARI, LIBER PRIMVS.

DE RATIONE BELLII INDICENDI,
ALIISQVE CÆRIMONIIS BELLICIS,
quæ antiquo iure feciali proditæ fuerunt.

- 1 *Ius feciale.*
- 2 *Collegium fecialium.*
- 3 *Officium fecialium.*
- 4 *Clarigatio.*
- 5 *Paterpatratus.*
- 6 *Tybarenorum fides.*
- 7 *Verba iuris fecialis.*
- 8 *Iniuſſu populi fœdus iniri non poterat.*
- 9 *Sp. Postumus hoſtibus deditus.*
- 10 *Deditionis formula.*
- 11 *Mancinus Numantinis deditus.*

CAPVT PRIMVM.

ROMANOS belli, ſicut & pa-
cis iura perpenſo iudicio
ſemper æſtimaffe, ex eo-
rũ historiis licet cognof-
cere : ita vt mirum videri
non debeat, tam felices eis ſemper con-
tigiffe bellorũ exitus : quippe qui arma
A nunquam

DE IVRE ET OFF. BELL.

nunquam nisi iustis de causis sumpse-
a Antiquitat. rint, vt refert Dionysius Halicarnass.^a
Roma. lib. 2. vsque adeò vt cùm legati Campanorũ
(quos Samnites aduerso prælio frege-
rant, & ad petendum Romæ auxilium
coëgerant) in senatum introducti, mul-
tis verbis docuissent, quam utilis foret
Rom. rebus Cāpanæ societatis accessio,
petentes amicitiam in perpetuũ, in præ-
sens auxilium: nihil tamen aliud impe-
trarunt à senatu, qui non temerè se bel-
lis alienis immiscere volebat, quàm vt
legati mitterentur ad Samnites, precatũ
ne qua vis Campanis fieret. ad quæ prin-
ceps legationis à Cāpanis missus, quẽ-
admodum in mādatis acceperat; Quan-
doquidem, inquit, nostra tueri aduersus
vim atque iniuriam iusta vi non vultis,
vestra certè defendetis. itaq; populum
Campanum, vrbẽque Capuam, agros,
diuina, humanaque omnia in vestram
P. C. populi que Rom. ditionem dedi-
mus. quicquid deinde patiemur dediti-
tij vestri passuri. Tum in senatu iam fi-
b lib. 7. des agi visa, vt refert Liuius,^b deditos nō
prodi, bellumque aduersus Samnites
susceptũ est, quod sine iusto titulo, Ro-
mani à Campanis in se nunquam ver-
tissent.

tissent. Similiter priusquam tertium & ultimum bellum Punicū susciperetur, diu multumque tāta res agitata est; atq; inter M. Porcium Catonem, & Scipionem Nasicam senatus principes (quorū alter sapientissimus vir in ciuitate habebatur, alter optimus vir etiam à senatu iudicatus erat) variis sententiis certatū. Cato suadebat vt bellum indiceretur Carthaginēsis, qui exercitum specie contra Massanissam regem; re ipsa, cōtra Romanos cōparatum in finibus habebant, Nastica cōtradicante, ex cuius sententia legatos mitti Carthaginem placuit, qui specularentur quid agerent, castigato eorum senatu, quòd contra foedus exercitum, & nauales materias haberent. Sed Gisgo Amilcaris filius, homo seditiosus, ita senatum bellum aduersus Romanos suadendo concitauit, vt legati fuga sibi consulere coacti sint. cumque tunc Cato non diutius bellum differendum censeret, Nastica nondum iustam sibi beilandī causam videri, & nihil temerè faciendum dicebat. sed Catonis sententia peruicit, & cum Carthaginienſibus, quòd contra foedus naues haberent, & extra fines exercitum

DE IVRE ET OFF. BELL.

eduxissent, quodque Massanissæ socio
a Flor. lib. 49 arma intulissent, bellum gestum^a. Ac
b offc lib. 1. belli quidem æquitas, ut inquit Cice-
 ro^b, sanctissimè * feciali populi Roma-
 ni iure perscripta erat. ex quo intel-
 ligi potest, nullum bellum fuisse iu-
 stum, nisi quod aut rebus repetitis ge-
 reretur, aut denūciatum antè esset, aut
 indictum. quod ius Ancus Martius rex,
 ab antiqua gēte Æquicolis descripsit. a
 quo bellicæ cærimonix, ut non gererē-
 tur solum, sed etiam indicerentur bella
 aliquo ritu, primùm Romanis, uti Li-
 vius^c testatur, sunt proditæ: licet alij hoc
 Numæ Pompilio tribuant, a quo septi-
 ma sacrarum legum parte, collegium
 fecialium * institutum fuisse asserunt^d.
d Dionysius Halicar. antiquit. Rom. lib. 2. Officium * verò fecialiū (cuius summa
 semper apud Romanos fuit auctoritas)
 in summa erat: dare operam ne Romani
 ulli fœderatæ ciuitati, iniustum bellum
 inferrēt; & de bellis, fœderibus, pactio-
 nibus, & iniuriis, sociis, aliisque confœ-
 deratis gētibus illatis cognoscere. quod
 si qua prior, contra fœderis cōditiones,
 aliquid commisisset, legatos mittere, &
 verbis primùm ius suum repetere, & res
 sibi dari clara voce poscere (quæ clari-
 gatio

4 gatio * dicta) his verbis : Iouem ego te-
 „ stem facio, si ego impiè iniusteque, illas
 „ res dedier populo Romano, mihi que
 „ exposco, tunc patriæ compotem nun-
 „ quam sinas esse. Quòd si dedignaretur
 facere postulata, renūciata prius socie-
 tate & amicitia (si qua fortè erat) post
 triginta demum dies, qui solènes fuère,
 bellum indicere, captaq; & hostili mo-
 do deuastata, belli iure repetere. Fecia-
 libus certè prohibentibus, aut non pro-
 bantibus, neque consuli, neque senatui,
 neq; populo, arma in hostes sumere li-
 5 cebat. Maximus * verò erat inter fecia-
 les, quem Patrempatratum appellabāt.
 is autem erat, qui liberos haberet, viuo
 adhuc patre suo ^a, què fecialis, verbena ^a Plut. in
 caput & frontem cingens, indicēdi bel- ^{quest. Roma.}
 li, aut percutiendi foederis, principem
 faciebat. Cæterum sciendum est non
 fuisse necesse, ipsi regi, cum quo fortè
 belligerandum erat, bellum indici, sed
 satis erat, ad præsidium aliquod nunci-
 are. vt feciales consulti, primùm cùm
 Philippo, & iterum cùm Antiocho bel-
 lum indicendum esset, decreuere. Bel-
 lo autem legitimè indicto, sublati cō-
 mertiis, militi arma capere, & copias
 A 3 cogere

cogere licebat, ad hostes ducere, excursions facere, prædas agere, fines populari, eosque ferro, ignique deuastare, frumenta succidere, ædificia incendere, atque omnia hostiliter agere. Tybarenos
 * tamē adeo iustos fuisse memoriæ proditum est, ut non prius cum hoste congrederentur, quàm diem, locum, & decertandi horam, ex fide per feciales hosti denunciarent. quod & à veteribus illis Romanis, nōnunquam factum fuisse legimus. Formulam verò, & ritum belli indicēdi, antiquissimum refert Liuius^a. Feciales itaque, si qui illatam cōtra fœdus iniuriā querebantur, causam eorum cognoscebant, & cōperto crimine, fontes comprehensos læsis dedebant. iudicabant item de legatorum iniuriis, qui iure gentium sancti fuere: atque ita, si à quouis populo, aut natione violati forent, ut hi qui iura gentium temerè violassent, dederentur, per feciales cauebatur. idque etiam iure nostro cautum est^b. Dabant quoque operam feciales, ut seruarentur cōditiones fœderis, pacem faciebant, & si parum legitimè facta videbatur, irritam reddebant. Non aliter tamen fœdera cum sociis, aut hostibus sancire,

^a Lib. 1. Et
 Gell. lib. 16.
 cap. 4. Et
 Dion. Halicarn.
 Ant. Roma.
 ma, lib. 2.

^b In l. ult. D.
 de legationib.

fancire, aut pactiones concipere poterant, quàm si cōsulis, aut prætoris auctoritate, intercedente S. C. iussuq; populi, permissum foret, denique si quid imperatores, vel duces contra iurisiuradi religionem peccassent, feciales cognoscebant, atque expiabant. Verba * autem „ iuris fecialis hæc erant : Belli, pacis, foederum, indutiarum, oratorum, feciales iudices sunt^a. Et quidem auctores foederis, minus rite initi, per ipsos feciales hostibus dedebantur, vt hac ratione, populus religione solueretur. In iussu * verò populi & citra Senatus auctoritatē, nihil sanciri poterat, quod populum teneret, & sine fecialibus, cærimoniaque alia solemni, foedus fieri non poterat. Vnde T. Veturius, & Sp. Postumius 9 conf. * quia, cū malè pugnatum apud Caudiū esset, legionibus Romanis subiugum missis, pacem cum Samnitibus iniussu populi, senatusque fecerant, vnā cum T. Numicio & Q. Æmilio Trib. pleb. quòd eorū quoq; auctoritate pax Caudina facta erat, dediti sunt hostibus, vt pax Samnitum repudiaretur. atque huius deditiois ipse Postumius, qui dedebatur, suasor & auctor fuit^b.

^a Cicer. lib. 2
de legib.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Cuius verba, ut refert Liuius, hæc fuerunt: Dedamur per fœciales, nudi vinctique, exoluamus religionem populum, si qua obligauimus: ne quid diuini, humanive obstet, quo minus iustum piumque de integro ineatur bellum. Deditio-
 tionis vero per fœciales factæ formula hæc fuit*: Quandoquidem hîc homines iniussu populi Romani, quiritem fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxam nocuerunt: ob eam rem, quòd populus Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo. Similiter multis annis post* C. Mancinus Numantinis, quibuscum iniussu populi & citra senatus auctoritatem fœdus fecerat, deditus est b.

a Cicero of-
 fic. lib. 3.
 Flor. lib. 2.
 cap. 18.

DE BELLO IUSTO ET IUSTIS BELLI CAUSIS.

- 1 *Conseruanda iura belli.*
- 2 *Duo genera decertandi.*
- 3 *Bella suscipienda, ut in pace vinatur.*
- 4 *Ex bellis etiam iustis multa mala oriri.*
- 5 *Bellum honestum turpi paci præferendum.*
- 6 *Iusta bella iure Gentium, Canonum, & diuino permixta.*

- 7 *In iusto bello requiritur auctoritas Principis.*
8 *Apud Romanos belli pacisq; arbitrium penes populum fuit.*
9 *Quandoque iniussu principis bellum geri posse.*
10 *In pacem rebellionis ipso iure inciditur.*
11 *Iusta belli causa.*
12 *Rebellio.*
13 *Iniuria facta principi, cęsetur facta Deo.*
14 *Aliud rebelli; aliud hostis.*
15 *Iura belli an conueniant rebellibus.*
16 *Ciuilis dissentio.*
17 *Lex Solonis.*
18 *In bello non semper tutũ non alteri parti se adiungere.*
19 *Media via periculosa.*
20 *Principis auctoritas semper sequenda cõtra rebelles.*
21 *Nulla iusta causa rebellandi.*
22 *Quid respub. vel patria.*
23 *Rebellio grauissimum crimen.*
24 *Tyrannus occidi potest.*
25 *Legitimus princeps tyrannus dici non potest.*
26 *Lex Regia.*
27 *Pontifex ex causa potest regem regno priuare.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 *Bellum aduersus infideles an, & quatenus iustum.*
- 29 *Imperator non est totius mūdi dominus.*
- 30 *Hæreticis iustum bellum infertur.*
- 31 *Militi non nocet iniusta belli causa.*
- 32 *Militi Christiano sub imperatore pagano permissum militare.*
- 33 *Quatenus regi infideli parendum.*
- 34 *Iustum bellum etiam sine iusta causa.*
- 35 *An utrimque bellum dici possit iustum.*
- 36 *Pecunia nervus belli.*
- 37 *Cuius impensis bellum geri debeat.*
- 38 *Tratanius fiscum lieni comparabat.*
- 39 *Mos Gallorum.*
- 40 *Damnain bello accepta an resarciri debeant.*

CAPVT SECVNDVM.

IN repub. bene constituta maximè cō-
a offic. lib. 1. seruanda* esse iura belli docet Cicer.^a **I**
 in quo & suscipiendo, & gerendo, & de-
 ponendo ius vt plurimum valet & fi-
b Cicer. lib. 2 de legibus. des^b. quò spectāt illa, quæ de iure feciali
 diximus. Nam cū sint duo* genera de- 2
 certandi, vt idem ait : vnum per discep-
 tationem, alterum per vim; cumq; illud
 proprium sit hominis, hoc belluarum;
 confugiendum est ad posterius, si vti nō
 licet

licet superiore. Quod etiā indicasse videntur poëtæ, cū Chironem centaurum (cuius superiorem partē hominis, inferiorem verò equi formā referre fingunt) Achillis pædagogum cōstitutum tradunt: vt ostenderent, bonum principem non solum prudentia & consilio, aliisque animi dotibus præditum, sed etiam viribus, & armis instructum esse debere. in eos enim qui æquum pati nō possunt, neq; ratione cohiberi, vis haud iniusta est. Sed vt Scipio dicere solet, imperator itidē vt medicus, ad malum curandum vltimo demum loco ferrum

3 adhibere debet ^a. Quare suscipienda ^a a Plut. in A-
poph. quidem bella sunt, ob eam causam vt sine iniuria in pace viuatur, & ita vt nihil aliud nisi pax quæsitā videatur ^b. Quò ^b b c. vol. 23
quest. 1. spectat memorabilis illa Martiani Cæ-
saris sententia: Donec liceret in pace viuere, nō debere principē arma sumere:

4 cū tot tantaque mala ex bellis ^a, etiam quæ iusta dicuntur, oriantur. quorum

» malorum, vt exclamat D. Augustinus ^c, c de ciuit. Dei
lib. 19, cap. 7

» multas & multiplices clades, diras &

» duras necessitates, si, vt dignū est, eloqui

» velim, quanquam nequaquam sicut res

» postulat, possim; quis erit prolixę disputationis

tationis modus? Sed sapiens, inquit, „
iusta bella gesturus est: quasi nō, si se ho- „
minem meminit, multo magis dolebit „
iustorum necessitates sibi exstitisse bel- „
lorum. quia nisi iusta essent, gerenda nō „
essent, ac per hoc sapienti nulla bella ef- „
sent. iniquitas enim partis aduersæ iusta „
bella ingerit gerenda sapiēti, imo & ne- „
cessaria, quæ iniquitas homini utique „
dolēda, quia hominum est, etsi nulla ex „
ea bellandi necessitas nasceretur. Hæc i- „
taque mala tam magna, tam horrenda, „
tam sæua quisquis cum dolore conside- „
rat, miseriam necesse est fateatur. quis- „
quis autem vel patitur ea sine animi do- „
lore, vel cogitat, multo ubique miserius „
ideo se putat beatum, quia & humanū „
perdit sensum: hæc ille. Sunt enim, ut in- „
quit Liuius, quædā belli iura, quæ ut fa- „
cere, ita pati fas est: ut fata exuri, dirui „
tectā, prædas hominum pecorumq; agi: „
quæ certè misera, licet non semper indi- „
gna, patienti sunt. Paci itaque, quæ nihil „
sit habitura insidiarū, aut turpitudinis, „
ut ait Cicero^a, semper erit cōsulendum.

^a officio. lib. 1

^b Philopp. 13 Ceterum, quāuis, ut idem ait^b, dulce sit „
nomen pacis, & ipsa res tum iucunda, „
tum salutaris. nam neq; priuatos fōcos, „
neque

neque publicas leges, neque libertatis iura chara habere potest, quæ discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum publicum delectat: bellum tamen * honestū, ex Demosthenis sententia, turpi paci semper est præferendum. Et quidem
 6 iusta * bella sunt iure gentium indicta a: & tum iure canonum^b: tum etiam iure diuino permessa^c. nā & Deus ipse præcepit Israelitis, vt Amorrhæis, aliisq; populis bellum inferrent^d. vnde D. August.^e Noli, inquit, existimare neminem
 „ Deo placere, qui armis bellicis ministrat. nam David Deo acceptissimus, &
 „ Centurio ille, cuius fides diuino testimonio extollitur, & alij sancti viri operam militiæ dederunt. Vt autem bellum
 7 dicatur iustum, debet imprimis * auctoritate, & mandato summi principis, penes quem est belli pacisq; arbitrium, indici, & suscipi^f. Nam ad priuatum non spectat bellum mouere, cum ius suū in iudicio persequi possit & debeat. violat enim ius principis, qui sine iuris auctoritate, manu regia ius sibi dicit^g. Sed nec vlli, inscio, & inconsulto principe, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuitur^h. Et lege Iulia maiesta-

a L. ex hoc iure. ff. de iust. & iur.
 b c. in si. c. Dominum. 23. quæst. 2. l. no. in c. olim. de resit. spol. c. c. nisi bella. c. noli. c. militare. 23. q. 1. c. notandum. 23. quæst. 2. d. Deuter. 2. c. epist. 1. ad Bonifat.

f c. quid culpat. 23. q. 1. D. Augustin. lib. 22. contra Faust. ca. 74. g L. ex si. at. D. de eo quod met. caus. h l. vnic. C. vt armis. v. sus iusc. princip. sui interdict. lib. 11.

tis te-

tis teneretur, qui iniussu principis bellum gesserit, delectumve habuerit, aut exercitum comparauerit^a. Itaque Cato cen-

^a L. 3. D. ad legem Iul. maiest.

sebat reuocandum exercitum, & Cæsarem hostibus dedendum, quod iniussu

^b Plutar. in Cat. Viscen. & Iul. Cæsar

populi bellū in Gallia gereret^b. Apud Romanos^{*} enim penes populum, cuius 8 erat summum imperium, belli pacisque arbitriū fuit, vt ex multis Liuij locis satis constat. Itaque patres decreuere, in-

^c Liuius l. 4.

quit Liuius^c, vt tribuni militum de bello indicendo Veiētibus, primo quoque die ad populum ferrent. item Prænestinis ex S. C. populi iussu, bellum indictū

^d Liuius lib. 16.

est^d: & ex auctoritate patrum populus Palæpolitanis bellum fieri iussit: item

^e Liuius lib. 18.

Vestinis^e, & Æquis^f. Vnde cūm populus omne imperium in se, potestatem-

^f Liuius lib. 19.

que, principi lege Regia cōtulerit^g, hoc belli, pacisq; arbitrium est apud solum principem: quod ita penes ipsum residet, & maiestati principis cohæret, vt ab eo diuelli non possit^h. & hoc ius reges

^h Latè Bodin. de repub. lib. 1. ca. vlt.

semper habuisse, indicat quoque historia sacraⁱ. Nonnunquam tamen^{*}, vt puta 9

ⁱ Reg. 1. c. 8.

ex magna & necessaria causa, & si princeps sit absens, sitque periculū in mora, etiam iniussu principis bellum geri poterit:

terit^a: præsertim ex causa defensionis, quæ iure naturæ cuilibet conceditur^b.

Quo casu non solum licebit propellere iniuriam, sed etiam vlcisci^c, & hostes sedibus suis pellere, si aliter ab iis tuti esse non possumus, neque enim dicendus est

quis moderamen inculpatæ tutelæ excedere, qui id facit, sine quo periculum euitare non potest: vt multis ostendit

Marian. Socin.^d Nepos, qui existimat istud bellum dici iustum, etiâ quoad effectum, & iuri belli locum esse (effectus enim ex causis colligitur.) ideoq; capta

in hoc bello, fieri capientium: & hæc multò magis obtinere, si cū rebellibus

res sit: quorum conatus non solum quilibet potest, sed etiam tenetur cohibere, nō exspectato iussu principis, si sit periculum in mora. Si enim is, qui non propellit à socio iniuriam, cū potest, tam

est in vitio, quàm is qui facit^f: quid de iniuria, quæ principi fit, dicendum est?

10 præsertim^{*} cū ij, qui quid contra principis maiestatem, & reipub. quietem machinantur, ipso iure in poenam rebellionis incidant^g, & quasi hostes occidi possint^h, vel captiui haberiⁱ: vnde multò

magis bona eorum capientium fient^k.

estque

estque

l. si alius. §. bellissimi. in fine. D. quod vi aut clam. L. generalis. C. de decurio. lib. 10. L. ad prætor. §. si debitorem. D. que in fraud. credit. b L. vi vim. D. de iust. & iur. l. 1. quæd. l. c. vn. fin. iud. se ven. Clem. Pastoralis. in fine. de re iud. c c. Dominus 23. q. 2. d Conf. 68. tomo 3. e l. 2. §. ult. & l. sequ. D. de donatio. f c. nō in mferenda 23. q. 3. g ex. qui sint rebell. h L. 3. §. ult. D. ad l. Cornel. de sica. L. proditores. D. de re militar. i L. transfugam. D. de acq. rer. dom. k Gloss. ex: qui sunt rebell. & ibi Bart. & Cuy. lno. conf. 137

DE IVRE ET OFF. BELL.

estque inter cetera, quæ in Romana historia inuenire licet, præclarum in hanc sententiam exemplum de L. Pinario, Ænnæ in Sicilia præfecto præsidij : qui cum ciuium rebellionem, & defectionē ad Carthaginienses præsentiret, & liberum nō esset legatos ad Cōsulem Marcellum, quāuis haud procul esset, mittere, ex improviso magna cæde facta, ciues omnes oppressit. quo facinore Ænna retenta est, eiusque factum Marcellus non improbauit, & prædam Ænnesium militibus concessit^a. Itaque Cicero laudat factum Octauij Cæsaris, qui non expectato senatus decreto, bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus, ut ille ait, nondum venerat ; belli autem gerendi tempus si prætermisisset, videbat repub. oppressa, nihil decerni posse^b. & senatus quoque bellum priuato consilio à Cæsare susceptum, auctoritate publica comprobauit^c. Sic quoque Scipio Nasica maximam laudem meruit, qui priuata auctoritate, se omnibus bonis ducem præbens, Tib. Gracchū cum scelerata factione oppressit^d. Neesse est enim, ut inquit Cicero, in tanta perturbatione rerum, temporibus

^a *Linus lib.*
34-

^b *Cic. Phil. 8*

^c *Cic. Phil. 5*

^d *Val. Max. lib. 3. cap. 2. Appian. de bell. ciuili lib. 1.*

bus potius parere, quàm moribus. & vt idem ait, semper in pace, consuetudini; in bello, vtilitati parendum est. in quam sententiã alio loco plura à nobis dicentur*. Pręterea bellũ non nisi ex iusta & necessaria causa gerẽdum est^a: & abesse debet omnis nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, & dominandi libido^b. quò spectant illa quę iure feciali apud Romanos fuẽre prodita. Neque solũ peccat, qui ex iniusta causa bellum gerit: sed etiam opinione humana passim receptum est, eum fere semper succumbere. Nam, vt inquit Propertius,
Frangit, & attollit vires in milite causa.

Qua nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Iustę verò belli* causę pręcipuę sunt
 11 hæ: Defensio proprii imperij, personarum, amicorum, sociorum, & rerum^c. ad defensionem enim ipsa lex naturalis etiam priuatis auctoritatẽ præstat^d. Iustum ergo bellum, vt C. Pontius Samnitium dux dicebat, quibus necessariũ, & pia arma, quibus nulla nisi in armis spes relinquitur. Subest quoque iusta belli causa, cùm geritur ad recuperandas res, quę per vim & iniustẽ ab hostibus detinentur^e: vel vt iniurię, vel dāni

* l. 2. cap. 5.

a c. noli. 23.

q^u 1.

b c. quid cul-
 patur. 23. q. 8

c c. iustum.
 23. quęst. 2.

c. fortitudo.
 cum duob. fo-

quen. 23. c. o-
 lim. et ibi In-

no. de restit.
 spol.

d l. vt vrm.
 D. de iust. &

ur. l. furem.

D. ad l. Cor-
 nel. de fca. l.

itaque. D. ad
 l. Aquil.

e c. iustum.
 23. quęst. 2.

D. Augustin.
 quęst. 10. su-

per Iosue l. 2

DE IVRE ET OFF. BELL.

illati auctores dedantur ad supplicium,
si fortè non publico, sed privato cōsilio

a c. 1. de in-
im. n. 6. cap.
Dominus, 23
quæst. 2.

iniuria illata fuerit^a. quod etiā iure fe-
ciali cautum fuisse superius ostēdimus.

Iraque David, mortuo Saule, bellum

gessit cum Isboseph, filio Saulis, qui oc-
cupare nitebatur regnum Israël, quod
Dominus per Samuelem prophetā tra-

b Reg. 2. c. 2

diderat Davidi^b. & Romulus Albanis
bellū intulit, quòd dictator eorū Clui-
lius, nollet res raptas restituere, neque

c Dionys
Halic. lib. 3.

raptores tradere^c. Est præterea iustabel-
li causā, vindicta iniuriæ iniquissimè il-

d c. Dominus
23 quæst. 2.
cap. dispar.
23. quæst. 8.

lata^d. Sic legimus Dauidem regem in-
tulisse bellum regi Ammonitarum, pro-
pter derisos legatos suos^e. Et quidem

e Reg. 2. cap.
20. cu duob.
sequ.

ratione iniuriæ illatæ, dicetur etiam bel-
lum iustum, si quis prohibeatur transire
per alicuius provinciam. modò trāsitus

f c. ult. 23.
quæst. 2.

innoxius futurus sit : qui iure humanæ
societatis patere debet^f. Iraque Israëlites

g Num. 2.
h c. auctori-
tate. 15. q. 6.
cap. scire vos.
23 qu. 8. fac.
l. amissum.
§. qui defi-
ciunt. D. de
capit. minus.

bellū intulerunt regibus Amorreorum,
propter non concessum transitū inno-
xium, in terrā ipsa Deo permissam^g.

Iustissimam^{*} deniq, belli causam habet^h :
princeps, qui armis persequitur rebel-

les, & ab imperio deficientes^h. grauis e-
nim iniuria infertur Deo, & principi,
cū

- cùm eius imperio subditi resistunt. non est enim potestas, nisi a Deo : & qui resistit potestati, vt inquit Paulus^a, Dei ordinationi resistit : & iniuria * facta principi, cēsetur facta Deo: qui Samueli, a quo populus alium regem petebat, dixit : Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos^b. Dauid autem bellum gessit cum Seba filio Bochri, qui populum sollicitauit, vt a Dauide ad ipsum deficeret^c. Sed cùm rebellis * propriè hostis dici non possit, (nam aliud est hostis, aliud rebellis^d) verius est, vt si cū subditis rebellibus armis certetur, non tam dicamus esse bellum, quàm executionem iurisdictionis, & persecutionem rebellium^e. Vnde etiam non erit opus auctoritate summi principis, sed sufficiet eius qui iurisdictionē habet^f. Hinc iura belli *, captiuitatis, & postliminij, quæ hostibus tantùm cōueniunt^g, non posse rebellibus cōuenire, consequēs videtur : sicut nec piratis & latronibus (qui hostium numero non cōtinentur) conueniūt^h. quod ita intelligi debet, vt ipsi iure belli agere non possint : ideoq; dominium rerū captarum non acquirūtⁱ, quod hostibus tantùm tributum est^k. in

^a ad Roman.
cap. 13.

^b Reg. 1. c. 8.

^c Reg. 2. c. 20.
^d ex. quibus sunt
rebelles l. ho-
stes D. de ca-
ptiui. l. h. y. res.
D. de verbos.
significat.

^e in 10. inc.
olim. 1. de re-
iuri. spoliat.
fac. l. qui re-
stituere. D. de
res vendic.
^f d. ... qui re-
stituere.

^g l. post imi-
nij. et 800. l. 8.
D. de captiui.
h D. l. hoies.

ⁱ L. post. imi-
nium. §. à pi-
ratu. D. de
captiui. L. de
latronib. D.
de testam. L.
hostes.

^k D. l. postli-
minij.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ipſos verò iure belli ſæuire, multoque magis quàm in hoſtes, licet: ſunt enim odio digni maiore, & nō debet eſſe melioris cōditionis rebellis & latro, quàm legitimus & iuſtus hoſtis^a. Quò ſpectare videtur quod ^bCicero ſentit, non eſſe mittendos legatos ad Antonium, nec verbis rogandum, ſed cogendum armis eſſe recedere ab obſidione Mutinæ, coloniæ populi Rom. & oppugnatione Bruti imperatoris, conſulis designati, & ciuis optimi. non enim cum Annibale rem eſſe hoſte reipub. ad quem ſenatus olim legatos miſerat, vt à Sagunto recederet; ſed cum ciue. Neque intereſſe dicebat, utrū urbem Romanā Antonius oppugnaret, an coloniā populi Rom. præſidij cauſa collocatam. & alibi idem Cicero ad Plancum ſcribens^c dicit, cum Antonianis, à quibus Brutus Mutinæ obſidebatur, pacem fieri nō debere: vocans eos ſœdiſſimos latrones, qui aut armis poſitis pacē petere deberent: aut, ſi pugnantes eam poſtularent, victoria pacem, non paſſione pariendam eſſe. Prætereacū à parte principis ſint omnia illa, quæ ad iuſtum bellum ſunt neceſſaria: nempe belli gerēdi ius, & iuſta belli

^a *Argumento*
l. 3. §. 1. D.
de domat. us-
ter viro. et vi.
^b *Philipp. 5.*

^c *epiſt. 6. lib.*
10.

belli causa; à parte verò rebellium, neque
 belligerèdi ius, quod soli principi com-
 petit, vt superius ostèdimus, neque iusta
 bellica causa: cùm nulla sit causa rebellan-
 di, vt mox dicemus: sequitur bellum,
 quod cum rebellibus princeps gerit, ius-
 tissimum esse: ideoque iuri belli locum
 esse contra rebelles, qui tanquam hostes
 occidi possunt^a, vel capri serui haberi^b,
 vnde etiam multò magis bona eorum
 prædæ cedent^c. effectus enim ex causis
 colligitur^d. Quod ita verum puto, si
 auspiciis summi principis bellum gera-
 tur, alioqui verò, quamuis defensio cui-
 libet permissa sit, & quisque iurisdic-
 tionem suam exercere possit, tamen iura
 belli non aliter locum habebunt, quàm
 si auctoritatè, & nomine summi princi-
 pis bellum geratur^e, alias enim bellum
 dici non potest. Bellum verò quod re-
 belles gerunt, iniustissimum esse cōstat:
 ideoque iure belli agere non possunt, &
 capti ab ipsis non fiunt serui^f. nam ces-
 sante causa cessat effectus^g; & nemo ex
 dolo suo lucrari, aut aliis nocere de-
 bet^h. Non obstat quod Vlpianus respō-
 ditⁱ, in ciuilibus dissentionibus^k, qui in
 alterutram partè discessissent, vice ho-

a l. 3. §. ult.
 D. ad l. Cor.
 de sic. l. 1. v. ro-
 diores. D. de
 ve militar.
 b l. transfu-
 gam. D. de
 acq. rer. dom.
 c Gloss. &
 Bart. ex. qui
 sunt rebe-
 l. Curt. l. in.
 cons. 37.
 d l. 2. §. ult.
 c ml. seq. D.
 de don.
 e Bart. in l.
 hostes. D. de
 captiu. Inno.
 in c. olim. 1.
 de restit. spcl.
 in c. scilicet &
 infra de iure-
 iura.
 f d. l. possi-
 minium §. a
 piratis. D. de
 captiu. d. l. a
 latronibus.
 D. de testam.
 g c. cum ces-
 sante. de ap-
 pellant. L. ad-
 gere. D. de
 iur. patro.
 h l. doct. C.
 de per. et com-
 rei vend.
 i m. l. si quis
 ingenuam §.
 in ciuilibus.
 D. de captiu.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stium non esse : eorū scilicet, inter quos iura captiuitatis & postliminij vigent: ideoque captos hinc inde non fieri seruos, & quòd cōstitutionibus regni Hispaniæ, in ciuilibus dissentionibus capta iubetur cum septuplo restitui^a. Nam hæc locum habent, cū ciues inter sese dissentiunt, & tumultuantur : non autē cū quid contra maiestatem imperij machinatur, & in exitium reipub. contendunt^b. tunc enim hostium numero haberi incipiunt^c. Itaque Vlpianus vsus est vocabulo partis. partes autem dici ait Cicero^d, cū scissa in duas partes reipub. ciues inter se contendunt, quæ etiam factiones dicuntur à Cæsare^e. bellum verò, quod Antonius inferret reipub. non partiū certamen, sed defectionem à populo Romano vocari debere. Hinc quoque Cicero^f dissentit à Cæsare, qui propter legem Semproniam, quæ iniussu populi de capite ciuis Rom. iudicari vetebat, non cēsebat mortis pœnam irrogandam Cethego & Lentulo, catilinariæ coniurationis sociis, ad quæ docet Cicero legem Semproniam, quæ de ciuibus Romanis cōstitutæ est, ad eos, qui essent reipub. hostes, qui certè ciues esse

^a Reg. lib. 16
tit. 26. par. 2.

^b D. §. in ciuilibus.

^c L. amissio
ne. §. qui deficiunt. D. de cap. manu. L. nihil nocere.

^d L. postliminiū

§. transfige.

D. de captiu.

L. vis. D. ad l. lul. Maest.

^e Philop. 13.

^f De bello Gallic lib. 6.

^g in Catal. 4.

esse nullo modo possent, nō pertinere. Sic certè bello cum Latinis, Campanis, Fidenatibus, Hernicis, Æquis, Hetruscis, aliisque populi Romani sociis, quos subditos, non participes imperij, fuisse satis cōstat ex Liui^a, Appian.^b & Dionys.^c Hal.^c deficiētib^{us}, & rebellātibus, legimus victos oīa hostilia passos fuisse, & capta prædę cessisse, atq; captos in seruiturē redactos: imo multo durius cum iis actū fuisse, quā cum aliis hostibus. censabant enim maximè ita rebellantes in officio posse contineri, si id actum esset, ne possent rebellare. quamdiu enim malis relinqueretur malefaciēdi facultas, ad fore & voluntatem. Atque ita Capua, quæ per deditionem populi Rom. facta fuerat^d, cū ad Pœnos defecisset, expugnata à Romanis, lxx. pondo auri, & argenti tria millia ex præda ad quæstores delata sunt, lxx. principes senatus interfecti: trecenti ferme nobiles Campani in carcerem conditi, variis casibus interierunt: multitudo alia Campanorum venundata: ager omnis & tecta publica populi Romani facta sunt^e. Similiter cum Fidenatibus, quæ erat colonia populi Romani, rebellantibus actum^f.

a lib 2. c. 8

b de bell. co-

sul. lib. 1.

c lib. 3. c. 4

d Liuius li. 7

e Liuius l. 36

f Liuius li. 4

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Liuius lib.*
34.

Ænna quoque, in Sicilia, vt superius diximus, quæ præsidio Romanorum tenebatur, cum ad defectionem spectaret, cum magna cæde ciuium direpta fuit a. eodem modo postquam Gallia in provinciam esset redacta, cum Gallis rebellibus actum fuisse passim inuenias apud Cæsarem. Porro in dissentionibus * ciuilibus non inutilis futura videtur lex Solonis : quæ, inter alias antiquissimas, Athenis axibus ligneis incisa erat : quæ cauit, vt qui exorta seditione populari, & scissa in duas partes ciuitate, neutri se adiunxisset, hic domo, patria, fortunisq; careret, exul, extorrisq; esset. Quod & Phauorinus philosophus inter fratres quoq; & amicos dissidentes fieri oportere censuit : vt vtriusque partis amici, si ad concordiam componendam parum auctoritatis habuerint, tum alter in alteram partem discedat, & hac ratione viam sibi ad vtriusque concordiam muniant^b. Equidem hanc legē hisce nostris temporibus vtilissimam fore censeo, ad hoc, vt exorta aliqua factione malorū, protinus omnes boni communibus viribus eos opprimant, neque se vnà cum repub. opprimi patiātur, vt, proh dolor!

17

b *Gell. lib. 2.*
cap. 2.

cum

cum magno reipubl. Christianæ detrimento, & huius Belgij euersione passim fieri videmus. dum enim boni nimia sua modestia, & patientia, malis conatibus seditiosorum ciuium concedēdo, se pacem habituros confidunt, durissimum sibi seruitutis iugum iniiciūt: quod postea frustra excutere conantur. & fit, vt cū bonorum iacturam aut vitæ periculum pro repub. adire recusant, necessariò cum republ. pereant. omne enim malum nascens, vt inquit Cic. facile opprimitur, inueteratum fit plerumque
 18 robustius. Neque etiam * semper tutissimum erit, quod plerique arbitrantur, non interponere se bello, sed spectatorem belli, fortunarumque alienarum, euentum sine vlllo discrimine rerum suarum operiri, quod legati Antiochi & Ætolorum, qui Romanos Græcia expellere conabantur, Achæis amicis Romanorū persuadere nitebantur, petentes vt saltem neutri parti se adiungerent. nam ad ea T. Quintius Proconsul, nihil tam alienum à rebus Achæorum esse ostēdit: quippe, siue gratia, siue dignitate, præmium victoris futuros. Aristenus quo- a *Linus lib.*
 que prætor Achæorum, cū Romani 15.

primùm eorum amicitiam expeterent,
 & Philippus saltē ne armis interessent,
 postularet, oratione ad suos habita o-
 stendit, Romanos aut socios habendos,
 aut hostes; mediam^a viam nullam esse¹⁹
 quæ, vt Pontius Samius dicebat, neque
 amicos parat, neque inimicos tollit. Ita-
 que Portius Cato, summus vir, Pōpeio
 & Cæsare inter se contendentibus, quā-
 uis a factionum auctoribus multis in re-
 bus causâ reipub. dissentiret, & neutrius
 mentem planè probaret; tamen bello
 exorto: non sibi quiescendum existima-
 uit, sed eas partes secutus est, quæ plus
 æquitatis habere viderentur, Bruto etiā
 dehortante, cui prudenter responder:

Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,

Sed quo fata vocant, virtus secura sequetur.

Et cetera, quæ carmine prosequitur Lu-
 canus^b. Sed hæc deliberatio, vtrius par-
 tes æquiores sint, in democratia vel ari-
 stocratia, scisso imperio, quod pluribus
 commune est, admitti potest; in monar-
 chia verò, optimus & prudentissimus
 quisque, principis^{*}, apud quem summa²⁰
 imperij est, auctoritatem sequetur, cōtra
 seditiosos & turbulentos ciues, & subdi-
 tos. postquam enim visum est reipub.
 per

pervnum consuli^a: cui lege regia popu-
lus omne imperium in se, potestatemq;
concessit^b, quique est communis om-
nium parens^c: & cui diuina lege obe-
dire iubemur^d: eum, non secus ac pa-
triam, defendere & tueri quilibet debet.
Et quidem, vt inquit Cicero, nulla iusta

21 * causa videri potest aduersus patriam
arma capiendi. & Plato nefas esse duxit,
vi vti contra patrem vel matrem, omniū
verò maximè contra patriam. Nulla au-
tem tanta impietas, nullum tantum sce-
lus, quod sit parricidio vindicandum^e.
Parricidā verò patriæ vocat Cicero An-
tonium; quòd reipub. bellum inferret;
cuius certè salus præferri debet saluti

22 patris^f. Rempub. voco*: in quo sanctif-
simū nomen patriæ cōtineri dixit Cor-
nificius^g; non solum ipsum, quod ab-
surdum esset. nam omne solū viro forti
patria est: sed vt Cicero interpretatur,
coetum ciuium iuris consensu, & vtili-
tatis communione sociatum. Quò spe-
ctat quod Cēsorinus apud Appianum^h
legatis Carthaginensium respōdit: ci-
uitatem Carthaginensium, quam Ro-
mani promiserant liberam fore, non in
muris & ædificiis consistere: quæ delere
vellent.

a l. 2. §. no-
uissimè. D. de
orig. iur.

b l. 1. D. de
constit. princ.
c Authen.

neq; vñ quid
ex donat. in
fine.

d Paul. ad
Roma. 13.

e Quintil. de
cla. 286.

f l. minimè
D. de religio.
& sumptib.
funer. l. ve-
luti. D. de
iust. & iur.
g ad Heren.
lib. 4.

h In bello
pwn.

DE IVRE ET OFF. BELL.

vellent. Factionem verò optimatum, & seditionem, & conspirationem populi remp. dici non posse, idem Cicero asserit. iniustus enim populus, quem tyrannum vocat, non potest rempub. constituere. Nam vt modò diximus, qui hostiliani animo aduersus rempub. vel principem est animatus, cùm natura sit ciuis, voluntate sit hostis, diciturq; perduellens ^a: quo nomine hostes appellari solent ^b. Et quidem hæc duo, princeps & respub. ita connexa sunt & copulata, vt illius hostis nemo esse possit, quin etiã sit huius, & e conuerso ^c. Pro patria verò mori, & ei nos totos dedere, & in ea nostra omnia ponere, & quasi nos consecrare debemus, vt inquit Cicer. ¹ &, vt idem ait, laudandus est, qui mortem optet pro repub. quiq; docet chariorẽ esse patriam nobis, quàm nosmet ipsos. Omnia itaque quæ agimus, non ad nostram vtilitatem & commodum, sed ad patriæ & principis salutem conferre debemus. quo nomine Demarathus Lacedæmonius, Aristides, Phorion & Themistocles Athenienses; Tarquinius Collatinus, Camillus & Rutilius Romani, maximam laudẽ meruerunt; qui omnes iniurias

^a in l. vlt. D. ad leg. l. l. l. maiest.

^b l. quos nos. D. de iur. sig.

^c d. l. vltim.

¹ de legibus lib. 2.

iniurias à patria illatas, æquissimo animo tulerūt, & nullam vindictam, quamvis nō deesset facultas, moliri sunt. quin Themistocles, sumpto veneno, mori maluit, quàm Persum regi, a quo magnis honoribus & præmiis erat affectus, operam suam ad bellum patriæ, licet ingrata, inferendum præstare. & Camillus, vir optimus, & de patria optimè meritus, in exilium actus, patriæ in extremo periculo, immemor iniuriæ, opem tulit, eamque hostibus expulsis, restaurauit.

- 23 Inobedientia* autem subditorum, & rebellio in principem, grauissimum crimē habetur, & hæresi comparatur ^a: & inobediens dicitur infidelis ^b. Quomodo enim, inquit D. Hieronymus, fidelis esse poterit, in substantia Dei, qui carnali Domino fidem adhibere non potuit ^c. ideoque ob quantumuis graua onera a rege subditis imposita, non licet rebellare. nam melius est omnia mala pati, quàm malo consentire ^d, & quamuis onus a superiore impositum sit difficile, nihilominus tamen ferendum est, & pia deuotione tolerandum ^e, propter bonum obedientię. generale enim pactum est societatis humanæ, obtemperare regibus

^a c. sciendum.
8. qu. 1. c. si
papa. 40. d. in
finet.

^b c. nullus.
38. dist.
^c c. si apud
23. quest. 5.

^d c. ita nec.
32. quest. 5.
cap. Loti.
7. 31. qu. 2.

^e c. in memo-
riam. 19. dist.

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a c. quæ con-
tra, de fl. 8.*

gibus suis^a. Quare quamvis Roboam, filius & successor Salomonis, noller vel minimum Israëlitis, de iugo durissimo ipsis imposito per Salomonē, minuere: sed diceret, quod graui iugo, a patre imposito, grauius superadderet: ideoque decem tribus Israël scissæ a tribu Iudæ

b 3. Reg. 12.

& Benjamin, relicto rege suo, Hieroboā fecissent regem^b, non tamen ex eo extra culpam fuerūt. nam indignatus est Dominus omni semini Israël, & demoliuit eos, & dedit eos in direptionem, donec abijceret eos a facie sua. quia scilicet ab unitate dissipati, alterum sibi regem cō-

*c Cyp. lib. 1
et 117. 6. c. de-
moque. 7. qu. 1
d Hier. 39.*

stituisent^c. Similiter quamvis Nabuchodonosor rex esset infidelis, & plurima mala faceret^d, & statuam suam aureā adorari præciperet, & eos, qui non ado-

e Daniel. 3.

rallent, mitti in fornacē ignis ardentis^e: tamen dixit ei Daniel: Tu rex regū es, & Dñs cæli regnum, & fortitudinē & im-

f Daniel. 2.

periū dedit tibi. & Dominus per prophetam Hieremiā ait: Dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babilonis, serui mei: insuper & bestias agri dedi illi, & seruiant illi omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius: donec veniat tempus terræ eius, & ipsius, & seruiant

„ seruient ei gētes multę, & reges magni^a. ^{a Hiér. 27.}
 „ Et propheta Baruch: Orate, inquit, pro
 „ vita Nabuchodonosor regis, & pro vita
 „ Balthazaris filij eius, vt sint dies eorum
 „ sicut dies cęli super terrā^b. & Ezechiel ^{b Baruch c. 1}
 propheta grauitur inuehitur in Sede-
 chiam regem Iudę, accusans eius perfidi-
 am, & rebellionem cōtra regem suum
 Nabuchodonosor^c. Sed & Dauid rex ^{c 2. Par. 26}
 Hebręorū diuina auctoritate designa-
 tus, tamen Saulem (qui per legem diui-
 nam regno erat priuatus) regnantem &
 illi infensum, semper est honore regio
 persecutus, & cū posset eundē, in spe-
 luncam, in qua latebat, ingressum, solū
 paruo negotio obruncare, noluit, ne-
 gans se extēsurum manum in christum
 Domini^d. iussit quoque Dauid occidi ^{d Reg. 1 ca. 24. & 26.}
 illum, qui nūtiabat se occidisse Saulem,
 inquit: Quare non timuisti mittere
 manum tuam in christū Domini^e? Re- ^{e Reg. 2. c. 1}
 ges ergo & principes, si boni sunt, tan-
 quam à Deo missi ad vindictam malo-
 rum, laudem verò bonorum, vt inquit
 Petrus^f, summa pietate coli debent; sin ^{f Epist. 1. c. 2}
 mali, patiēter tolerari. principum enim
 & regum peccata ferenda sunt, & ad Dei
 iudicium reijcienda, cui placet interdū
 popu-

DE IVRE ET OFF. BELL.

populos, ob ipsorum peccata, iniquitate principum affligi. nam, ut est in sacris literis^a, Deus regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi^b. nulla autem potestas nisi a Deo, ut Paulus testatur^c, qui nos principibus obedire iubet^d. & Petrus, etiam dyscolis dominis, nos parere vult^e. & idem docet honorandos esse reges: cum tamen tunc nullus adhuc rex Christi fidem accepisset, sed omnes essent infideles, & in Christianis persequendis crudelissimi (neque enim Neronis & Domitiani, & aliorum crudelitatem tot scriptorum literis celebratam, quisquam ignorat) iisdem tamen Christiani ex præcepto Dei obediebant, quatenus nihil præciperetur, quod Deum offenderet: cui sciebant magis obediendum, quam hominibus^f. Ex his certè^{*} 24 liquet, quod quamvis tyrannum, qui per vim & illegitimè principatum occupavit, si tyrannis aliter tolli non possit, occidere cuilibet licitum sit: & per legem Valeriam, sacrum esset cum bonis caput eius, qui consilia regni occupandi iniisset: illum tamen, qui iure successionis, electionisve princeps est, quamvis iniquè & crudeliter agat, privato non licere

^a Job cap. 14

^b Alphon. de Cast. contra her. in verb. Potestas.

^c ad Rom. 13

^d ad Tim. 3.

^e epist. 1. c. 2

^f Act. 1.

^g Plut. in vita P. Valerij. P. Dion. Hal. lib. 5.

licere occidere, neque populo eum reijcere, vel ab eo deficere ^a. idque concilio Constantiensi ^b decisum est: quo etiam hæretici declarantur contrariæ sententiæ
 25 assertores ^c. legitimus ^{*} enim princeps, quamuis crudelis & iniquus, tyrannus
 26 dici non potest. cumque lege ^{*} regia, imo ex ordinatione Dei, omne imperium & potestas principi in populū sit collata; illum iudicare populus non poterit. nō enim potest inferior iudicio superiorē ligare ^d. Quò spectat quod propheta ait ^e: Nunquid gloriabitur securis cōtra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra cōtra eum, qui trahit eam? ex quibus luce clarius esse Nicolaus Papa rescriptit, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum qui maioris potestatis est, iudiciis suis addicere, aut propriis definitionibus subiugare ^f. Itaque rectē M. Aurelius Imperator populo magistratum, magistratui regem, regi verò Deum iudicem constitutum dixit. Et quidem si princeps, qui potestatem a Deo habet, indicta causa, neminem punire aut condēnare potest ^g: qua auctoritate subditi, qui nullā potestatem acceperunt, principem, cuius in potestate

^a Felim. in cō-
 cilio nobis.
 cō. de præ-
 script. Bruc.

^b in reper. in
 verbo Tyrā-
 nus. Domus.

^c Soto de iust.
 & iur. lib. 5.
 q. 1. art. 8.

^d sess. 15.
^e Alphons de
 Cast. contra

hæc. in ver-
 bo Tyrannus:
^d c. inferior:

21. dist. 1. in
 magistratus:
^d de recep.

arb.
^e Esai. 10.

^f in d. c. in-
 ferior.

^g Clément.
 pastoralis de
 censib. & re
 iudic.

DE IVRE ET OFF. BELL.

& imperio sunt, & cui obedire iubetur, suo arbitrio expellere, aut reijcere poterunt? cū ne tyrannus quidē, lege Solonis, indicta causa occidi posset; & cū iuri naturali repugnet, ut inferior habeat imperium in superiorem, & ut idē sit accusator & iudex. Grauibus ergo poenis coercetur, ex primo capite legis Iuliæ, non solum qui principē occidit, sed etiam cuius operâ, dolo malo, consilium occidendi initum fuerit, vel quid contra maiestatem imperij machinatū^a. Sed & si quamcunque infamiam, quæcunque pericula, mortem denique, si res ita postulat, pro salute principis, & patriæ subire, iura diuina, & humana cogunt, quæ iusta rebellandi causa esse potest? Quemadmodum enim videmus in corpore humano, omnia mēbra capiti, tanquā parti nobiliori, obedire, qualiacunque tādē præcipiat, & pro eius salute nullū recusare periculū: sic quoque subditi, qui sunt mēbra reipub. salutem principis, qui reipubl. caput est, proprio commodo præferre debent. & huius quoque sententiæ assertores fuere, qui inter Hebræos præcipui habiti sunt, Essēi vocati, id est executores legis diuinæ: qui

a l. 1. C. ad
l. Iul. maiest.
L. quisquis
cod. tit.

næ: quî reges & principes, qualescunq;
 tandē sint, subditis inuiolabiles esse de-
 bere, dixerunt, tanquam a Deo missos.
 Nequequemquam mouerit exemplum
 Tarquiniij Superbi, qui regno pulsus
 est, propter sua scelera: tum quia nō rex,
 sed verē tyrannus fuit: (non enim legi-
 timē, sed per vim, nefario scelere, occiso
 Tullio socero suo, regnū adeptus est^a.)
 tum etiam quia, vt I. C. ait, nō quid Ro-
 mæ fiat, sed quid legitimē fieri debeat,
 spectandum est^b. errant enim, vt inquit
 Cicero, qui quod exemplo fit, id etiam
 iure fieri putāt. Et hæc quidem ita pro-
 cedunt, si summum imperium sit apud
 vnum principem; sin verò sit apud po-
 pulum, vel optimates, certē hoc casu si-
 ne dubio licebit cum tyrāno iure agere,
 si tempora permittāt; sin minus, licebit
 eum vi opprimere, & quauis ratione ty-
 rannum ē medio tollere. Itaque senatus
 priorē viam secutus est in Nerone tol-
 lendo: posteriorem in Maximino. Sciē-
 dum est enim Imperatores Romanos
 non habuisse summum imperium, quā-
 uis plerique id sibi tyrannicē vsurpau-
 erint. idque indicant hæc Suetonij ver-
 ba in Caligula; Parū abfuit, inquit, quin
 C 2 speciem

^a Dion. Hal.
lib. 4.

^b L. sed licet.
D. de off.
pres.

^c Appianus
in procemio l.
1.

speciem principatus in regnum cōuerteret. non enim erant imperatores aliud quàm principes, imperium verò erat apud populum ^a. Reges verò imperio abutentes* poterit summus Pontifex, va-

a Bodin. de rep. lib. 1. c. 8.

27

b c. administratores. 23. q. 3.

riis modis coërcere, & cōpellere vt administrarent iusticiam ^b. gerit enim vices Dei in terris, a quo vtrumque gladium accepit, spiritualem & temporalem, ad reipub. Christianæ quietem, & conser-

c c. monit. de iudic. c. vna sanctam. ex. de maio. et obed.

d in c. scelus. 2. quest. 1.

e in c. alius. 15. quest. 6.

f c. duo sunt. dist. 96.

uationem ^c. Itaque Nicolaus Papa Lotharium reprehendit propter sua peccata ^d. & Gelazius Anastasio minabatur ^e. Innocentius eius nominis primus, Arcadium Imperatorem, cò quòd sanctum Ioannem Chrysostomū e sede sua pelli permiserat, excommunicauit ^f. Sed

g 1. Reg. 2. 6

& si Reip. Christianæ omnino conueniat, non solùm coërcere poterit, sed etiam destituere. quemadmodum Deus (cuius vicarius est Pontifex) Saulem regno priuauit, & Dauidem in locū eius surrogauit ^g. sicque Zacharias Pontifex, Childericum eius nominis tertium Francorum regem destituit, & Francos iurandi religione exsoluit ^h. Innocētius quartus, Fredericum II. Imperatorem, propter sua scelera primum excommu-

h c. alius. 15. quest. 6.

nicauit,

nicauit, & cū nihil proficeret, indignū imperio iudicauit, & subditos a vinculo sacramenti liberauit^a. & idem Innocētius, Lusitanæ regi, propter suam negligentiam, fratrem ipsius Comitē Benoniensem, collegam dedit^b. Hanc verò potestatem populo tribuere, vt nōnulli voluerunt^c, non solū absurdum est, & iniquum, sed etiam ad reipub. euersionem spectat, non enim rex, si aliquantum contra volūtatē populi imperat, protinus iniquus, & tyrannus dicendus est. nam ista ratione nulli sint reges. Ac Moyses ipse iustissimus, & sapiētissimus princeps, idem tyrannus iudicaretur: quod omnia fere iuberet, ac prohiberet contra populi volūtatē. Sed nec monarchia, vel regia potestas dicenda est, cū arbitrio populi res pub. gubernatur a rege: quoniam status reipub. pendet a populo. quo nihil stultius, nihil intemperantius, & cū in bonos exarserit, nihil furiosius. Multitudinis namque, vt rectè Liuius, ea est natura, vt humiliter seruiat, aut superbè dominetur, & Xenophon, idem imperator bonus ac Philosophus, popularem potentiam virtutibus inimicam esse testatur: nec aliter

a cap. ad Apostolica. de sent. et re iud. in 6.

b c. grādi. de supplend. negligent. prelat. lib. 6.

c Fer. Vazq. in inst. quest. lib. 1. c. 5. num. 10. Hicton. in Fræcopalia. Girard. de Bernard. in hist. Franc. l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stabiliri posse, quam bonis omnibus e-
 icctis. quod Seneca paucis verbis com-
 plexus est: Quis enim, inquit, placere
 potest populo, cui placet virtus? Sic cer-
 tē legimus, apud Athenienses & Roma-
 nos, longē pręstantissimos ciues, & de
 republ. optimē meritos ostracismo, exi-
 lio, morte, per inuidiam, iniustē a stulta
 & ingrata plebecula multatos fuisse.
 Pręclarē autem Anacharsis Scythæ, A-
 theniensium rempub. breui perituram
 prędixit: quod sapientes in ea consul-
 tarent, stulti verò iudicarent. videbat e-
 nim senatum, reipub. cōsilia, quibus ni-
 hil sanctius esse debet, à populo petere;
 id est a stulto & insano, prudentiam. Ne-
 que verò tam absurdum erat, quamvis
 absurdissimum, omnes omnium opes,
 quàm summum imperium inter ciues
 equare: quod, vt rectē Bodinus^a, opibus
 quisque frui potest; imperādi verò pru-
 dentia paucissimis est a natura tributa.
 Et quidem si metuendus est tyrannus,
 multò magis metuenda est tyrannorum
 multitudo. Qui autem populare impe-
 rium Ro. laudant, non satis illorum hi-
 storias legisse videntur, neq; perpendisse
 calamitates tot seditionum, secessionū,
 conten-

^a in method.
 hist. cap. 6.

contentionum, & bellorum ciuiliū,
 quæ repub. toties afflixerunt. quorū
 omnium certè, cōmunio imperij, quod
 ex æquo partiri difficile est, causa fuit.
 sed de his pluribus agere instituti nostri
 28 ratio non permittit. Vt ergo iustas* belli
 causas prosequamur, bellū aduersus in-
 fideles, ex eo solum quòd infideles sunt,
 ne quidem auctoritate imperatoris, vel
 summi Pontificis, indici potest^a. infide-
 litas enim nō priuat infideles dominio
 quod habent iure gentium. nam non fi-
 delibus tantum rerū dominia, sed omni
 rationabili creaturæ data sunt. Domini
 enim est terra, & plenitudo eius, orbis
 terrarum, & vniuersi qui habitāt in eo^b.
 & Dominus solem suū oriri fecit super
 bonos & malos^c. Itaque quamuis Na-
 buchodonosor esset infidelis, tamen do-
 minus dedit illi regnum & imperiū, vt
 modo diximus. & hæc sententia plerisq;
 probatur, vt ostēdit Couarruias^d. Sed
 nec ex eo capite bellum dicetur iustum
 cum infidelibus, quòd puta. imperatori
 29 *tanquam totius mundi domino parere
 recusent, ex receptissima interpretū sen-
 tentia^e. nam communem hanc opinio-
 nem falsam esse, & imperatorem nō esse

a l. Christiani-
 nis. C. de pa-
 ga. & sac. et
 temp. cor. c.
 disper. 23.
 quest. 8.

b Genes. c. 1.
 c Matt. 5. in
 fin. & c. 6. in
 prin.

d in c. pecca-
 tū. de reg. iur.
 in 6. 2. par.
 relect. 6. 9.

e in l. be e a
 Leone. C. de
 quadr. pre-
 script. in l. da-

precatio. D.
 ad leg. Rhod.
 de iust. in l.
 cunctos popu-

los. C. de sum-
 ma Trinit. &
 fide Cath. in
 l. hostes. D. de
 captiui. .

DE IVRE ET OFF. BELL.

totius mundi dominum, a viris doctissi-
mis apertè ostensum est^a: quos refert &
sequitur Couar.^b & Ferd. Vazq.^c Vnde
ex hac causa non poterit imperator iu-
stum bellū inferre infidelibus, qui eius
imperio subditi non sunt, siquidem ne-
mo punire potest eum, quem nō habet
in sua potestate^d. Nec itē ex auctoritate
summi Pont. poterit dici, istud bellum
iustum. nam is in infideles iurisdictionē
non habet, nec temporalem, nec spiri-
tualē: nisi quatenus ea necessaria est ad
Christianæ reipub. quietem & utilitatē.

& ad ecclesiam non pertinet, punire in-
fideles, qui nunquā Christi fidem susce-
perunt, secundū illud Pauli ad Corint.^e
Quid mihi de his qui foris sunt, iudica-
re? Vbi Thomas dicit, prælatos ecclesiæ
accepisse potestatem tantū in eos, qui
se fidei Christianæ semel subiecerunt.
vnde hæreticis*, qui a fide Christiana
defecerūt, iustum bellum infertur. Qua
de re pulchrè Alphons. a Cast.^f Conten-
ditur verò iusto bello cum infidelibus,
ex causis, ex quibus cum aliis quibuscū-
que bellum gerere licet &. tum etiam ex
eo quod forte fidem Christianam blas-
phemiis, pravisque persuasionibus im-
pediant,

^a Card. Alb.
Fw'g. Alc.
Chus. Dormm.
^b Soto et alius
^b in d. l. pec-
catum d. 9. 2
^c quest. 1
iust. l. 1. c. 20
^d f. q.
^d l. 1. vlt. d.
de iur. omni.
iud. c. ult. de
constitut. in 6
l. 1. et toto tit.
C. vlt. de cri-
min. ag. o-
por.

^e cap. 5.

^f l. 2. de iust.
her. p'm.
g c. despar. 23
q. 1. lano. &
DD. in cap.
quod super
his de voto.
Thom. 22. q.
10. art. 8.

pediant, atque item legis euangelicæ liberam prædicationem : quia fit iniuria Christianis, qui habent ius prædicandi euangelij, per vniuersum orbem. Et hæc quidem iustæ belli gerendæ causæ, per p̄so iudicio principibus ac regibus (penes quos est belli auctoritas atque consilium ^a) sunt æstimandæ: qui si forte humana cupiditate bellum gerant *, non nocebit militibus, qui obedire debent principi. Itaq; inquit D. Augustinus ^b; „ Vir iustus, si forte sub rege homine etiã „ sacrilego militet, rectè potest illo iubente „ bellare, ciuicæ pacis ordinem seruãs. cui „ quod iubetur, vel non esse contra Dei „ præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.

32 Vnde & Christiano * militi etiam sub imperatore pagano militare permissum est. nam & Iulianum Cæsarem apostatã milites Christianos habuisse legimus: quibus cum diceret, Producite aciẽ pro reipub. defensione, obdiebãt: cum autem diceret, producite aciẽ in Christianos, agnoscebant imperatorem cæli ^c. quos cum idẽ imperator donatiuo dato

^a c. quid culpatur. 23. q. 2.

^b lib. 22. cõtra Fari. Man. c. 7. de c. quid culpatur.

^c c. Iulianus 11. quest. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad sacrificia deorum gētilium pellicere
tentasset, donatiuo imperatori reddito,
christiani mū liberrimē professos, cum
martyrij desiderio, exauctoratos fuisse

a *Soc. m. l. 5*
c. 17. Cassio.
lib. 6. de pace.
hist. c. 30. Ni-
cap. lib. 10.
cap. 23.

tradunt^a. Legimus quoque Marcū Au-
relium Antoninum, Christianorū, qui
sub ipso merebant, precibus (quibus sibi
pluviam, hostibus fulmina a Deo impe-
trarunt) bellum Marcomanicum, Sar-
matis, Vandalis, Quadis deuictis, con-

b *Paul. Oro.*
lib. 7. c. 15.
Ex lib. lib. 5.
vil. hist. c. c.
5. Nicoph. l. 4
c. 12.
c. Act. 1. cap.
15. 9. 6.
c. d. c. Iste-
mus,
d. Pet. 1. c. 2.

fecisse^b. Ex quibus docemur sub impe-
ratore pagano, vel etiam hæretico, sub-
ditis licere militare, nisi liquidò constet
bellum iniustum esse. nam Deo magis
seruiendum, quàm hominibus^c. Quā-
uis enim etiam infideli regi^{*}, & iniquo
parendū esse doceamur^d; tamen habet

33

hæc obedientia suos limites. vnde licet
filiis Israēl præceptum esset a Deo, vt o-
bedirent regi Nabuchodonosor; tamen
cū idem rex iussisset, vt statuam suam
auream adorarent (quod præceptum fi-
nes excedebat potestatis regię) tum po-
tius habuerunt, qui optimi erant inter
filios Israēl, in fornacem ardentem con-
ijci, quam ci præcepto regis obedire.
quorum voluntatē sic Deus approba-
uit, vt illæsos ab igne conseruauerit^e.

c *Deu. 2.*

Quò

Quò spectat quod Christus ait in euā-
 gelio^a: Reddite quæ Cæsaris sunt, Cæsa-
 ri; & quæ Dei, Deo. quod & Paulus A-
 postolus^d planissimè expressit, cùm ait. a Matth. 22.
 Reddite omnib. debita, cui tributum,
 tributum; cui vectigal, vectigal; cui ti-
 morem, timorem; cui honorem, hono-
 rem. Ex superioribus quoque colligere
 licet, quòd quæ hactenus de iustis belli
 causis dicta sunt, magis ad equum & bo-
 num, & viri boni officium, quàm ad iu-
 ris effectus referri debent. cùm enim
 summis tantum principibus, qui supe-
 riorem non habent, belli gerendi ius sit,
 de æquitate causæ disceptare non con-
 uenit. b ad Rom. 13
 34 hinc certo modo iustum^{*} po-
 terit dici bellum, etsi non ex iusta causa
 geratur. iusti enim. variæ sunt significa-
 tiones: vt annotauit Budæus^c. neque
 semper æquitatem, & iusticiã designat,
 sed aliquando etiam plenitudinẽ quan-
 dam significat, quo sensu dicuntur iustæ
 nuptiæ^d, iustum matrimonium^e, iusta
 ætas^f, iusta persona litem instituendi^g,
 iustus filius^h, iusta libertasⁱ: eoque sen-
 su iustum prælium dixit Liuius^k. simili-
 ter iustum bellum dicitur, quod publicè
 legitimeque geritur ab iis, qui bellige-
 randi

c l. 3. D. pro
foco.

d iust. de
nupt. in prin.
in l. nuptie. l.

e iust. de
titu nuptiar.

f in l. Clau-
dus. D. de his

quib. ut in-
dig. l. 1. D.

unde vir &
uxor. Quæst.

l. 5. cap. 10.

g in l. 2. §. 1
D. de vaca-

mun. L. ait
Diuus. D. de

iure fisci.

h in l. in u-
niversis. C.

i qui dar tutor.
vel curas. pos.

k in l. 2. D.
de adopt.

l. Cicer. in
Topic. l. 1. D.

si quis test.

lib l. genera-
liter. D. qui et

a quib. ma-
nu.
k lib. 49.

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a in l. hostes.
D. de captiv.*

*b l. hostes. D.
de verb. sign.*

*c Dion. Hal.
lib. 2.*

*d l. postlimi-
nij. D. de ca-
ptivi.
e d. l. postli-
minij. in prin.*

randi ius habent . Itaque Vlpianus^a,
Hostes, inquit, sunt, quibus publicè po-
pulus Roma. bellum decreuit , vel ipsi
populo Roma. ceteri verò latrunculi,
vel prædones appellantur. Et Pompo-
nius^b : Hostes, dicit, sunt, qui nobis, aut
quibus publicè nos bellū decreuimus:
ceteri verò latrones, aut prædones sunt.
Vnde hoc bello, licet non ex iusta causa
geratur, iura belli, captiuitatis & postli-
minij, quæ hostibus cōueniunt, locū ha-
bebūt. quod ex eo satis probatur, quòd
cū Romani nō nisi iustis ex causis bel-
lum mouerent, quod iure feciali diligē-
ter cautum erat^c : tamen hostes eorum,
qui iustam belli causam habere non po-
tuerunt, quæ vtrinque iusta esse non po-
test, capta hoc bello etiam iure Roma-
norum sibi acquirebant , & captos in
seruitutem redigebant^d . id quæ verū est,
etiamsi liquidò constaret de iniquitate
hostiū. quod Paulus I. C. satis indicat^e,
cū ait: Naturali æquitate inductū esse.
vt qui per iniuriam ab extraneis detine-
batur, is vbi in fines suos rediisset, pristi-
num ius suū reciperet: iure scilicet post-
liminij. Ex quibus apparet, captum ab
hostibus etiam ex iniusta causa bellum
geren-

gerentibus, fieri seruum. nam alioqui non esset opus fictionibus postliminij: sicut nec opus est, cum quis à latronibus captus fuit, cum non fuerit seruus^a.

Sufficit itaque, quod ad effectus iuris, & ut iura belli locum habeant, attinet, bellum geri ab iis, qui hostium numero sunt definiti, & belligerandi ius habent^b.

Quo sensu videtur defendi posse Alcianti opinio^c, & Fulgosij^d: qui vtrinque
35 iustum* bellum esse posse asserunt, contra receptam interpretum sententiam;

quæ si ad iustam belli causam referatur, æquissima est. cum enim hostes contrarij sibi sint, contraria iura necesse est habeant: & vna eademque belli causa hinc inde iusta esse nō potest. Ceterum cum

36 pecuniam* neruum belli esse plerique existiment (quod spectat illud T. Quintij Flamini, qui Philippomeni Achæorum prætori, multis equitibus, ac grauis armaturæ militibus instructo, pecuniæ autem inopi, illudens, manus cum dicebat habere & crura, sed ventre carere. nam
& corporis eo habitu prætor erat^e.)

37 quæri solet, cuius impensis* bellum geri debeat, vtrum principis, an populi.

Et quidem si Princeps reditus regales
habeat

^a L. qui a latronibus. D. de testam. L. postliminiū. §. a piratis. l. hostes. D. de capti. & post. reuer.

^b Fulg. & Iaso. in l. ex hoc iure. D. de iust. & iur.

^c Petrus Anchoran. in regul. Peccatū. col. 13. vers.

^d Tertius quæro. Arctianus in l. qui a latronibus. D. de testam.

^e Albericus de Rosa in l. cū sit populus. col. 6. C. de sum. Trio.

^f Abb. in c. fictus, de iureiur. ram. quos allegat et sequitur Natta cōsil. 284.

^g In 2. parad. c. vii.

^h In d. l. ex hoc iure.

ⁱ Plus, id est populi.

DE IVRE ET OFF. BELL.

habeat a ciuibus assignatos, certè ipsius principis impensis bellum geri debere plerique existimant ^a. quod maximam rationem habet. omnes enim omnino principatus, regna, imperia ob publicā ipsorum ciuium vtilitatem, non ob eorum qui reipub. præsumt commodā, inducta esse, communi, frequentissimaque philosophorum, & legumlatorum sententia proditum est. Itaque Cicero ^b: Omnino, inquit, qui reipubl. præsumt duo Platonis præcepta teneant. vnum, vt vtilitatem ciuiū sic tueantur, vt quicquid agant, ad eam referant obliti commodorum suorum. alterum, vt totum corpus reipubl. curent, ne cū partem aliquam tuentur, reliquas deserant, vt enim tutela, sic procuratio reipub. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, nō ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Quam sententiam latè prolequitur Ferdinand. Vazq. ‘Si verò princeps idoneos redditus nō habet, totius regni impensis bellum geri debet ^d. Neque hic certus tributi modus præscribi potest. nam vt Cleobulus belli dux, sociis Atheniensium in bello cōtra Philippum certam tributi summam definiri postulanti-
tibus,

^a Angel. in l. turres. per illis text. C. de oper. public.
Iusum in l. de mortuo. §. impendia, & ibi Zasius, D.
sol. matr.
Casil. de Ca. no. Bald. & Cyp. in l. neminem. C. de sacros. eccl.
^b offic. lib. 1.

^c quest. il. luss. cap. 1. et sequ.
^d Bald. in l. si aliquā. D. de offic. procurat. Boerius in tract. de iust. cla.

tibus, respondit, bellum finiri non potest^a. & huc facit, quod ex sententia Catonis, in republ. bene constituta debet

^a Plot. in vi-
ta Demost.

esse domi industria, ærarium opulētum, tenues res priuatæ: qui corruptissimis moribus vitium contrarium posuit, publicè egestatem, priuatim opulentiam, vnde luxu & desidia ciuitas facilè corrumpitur, vt ex Sallustio refert & probat D. August.^b Meminisse tamen debent principes, modestissimi illius responsi Tiberij Cæsaris, qui thesaurariis onerandas tributo prouincias dicentibus, respondit, boni pastoris esse, tōdere pecus, & non deglubere. Memorabilis

^b de ciuit. Dei
lib. 5. cap. 12.

38 quoque est Traiani^{*} sententia: qui correptus ab vxore Pōpeia Plotina, quod calumniis suorum procuratorum prouinciæ diuexarētur, detestari cœpit improbas exactiones, & insigni vsus est similitudine, fiscum appellans lienem. sicut enim, crescente in corporibus nostris liene, artus reliqui tabescunt: ita turgente principis fisco, marcescunt cetera reipub. membra, & grauitæ ægrotant^c. Ex superioribus deducitur, ciuem non teneri propriis sumptibus principem ad bellum sequi: sed stipēdium illi

^c Sex. Aul.
Vic. in ludiis

a prin-

a *Arct. in §. preiudicialer. iustit. de a-*
Etioib Bart. in l. Miema. §
1. per illitex. D. de ano. le-
gat. Oldra. consil. 234.
Cas. in cōsuet. Borgun. tit. de
iust. §. 4. Boe- riu decif. 303
b Reg. l. 3. et 5. tit. 19. par
2.
c Caesar de bello gall. l. 3
d Argumento l. sua iustit. D. de oper. lib. Specul. in Tit. de sen. §. quo-
miam ver. 12 Bald. in c. 1. quibus mod. feud. amit. Ludov. Rom. in l. recusare. §. si quis alio. col. 1. et 2. D. ad S. G. Trib. e Argu. l. 1. et ibi Angel. D. ad l. Rhodiē. de iact. f Argu. l. 2. § si conseruato. D. ad l. Rhod. de iact. g Reg. l. 4. tit. 2. par. 3.

a principe vel repub. constitui debere^a,
 Si tamen maxima vrgeat necessitas, vt-
 pote pro defensione regis, vel reipubl.
 omnes tenentur ad hoc bellum concur-
 rere, cuiuscunque sexus, vel conditionis
 sint, grauibusque poenis ex constitutio-
 nibus regni Hispaniæ afficiuntur, qui
 hoc bellum detrectauerint^b. Quò spe-
 ctat, quòd more Gallorum*, initiū bel- 39
 lorum erat armatum conciliū indicere,
 quò lege communi omnes puberes ar-
 mati conuenire consueuerant: & qui
 ex his nouissimus conuenisset, in con-
 spectu multitudinis omnibus cruciati-
 bus affectus, necabatur^c. Vassallus quo-
 que feudatarius tenetur dominum suū
 in bello iusto, etiam propriis sumptibus
 iuuare^d. Sed an dāna*, in quæ quis belli 40
 causa forte incidit, resarciri debeāt, que-
 ri potest. Et certè, si quis pro defensione
 reipub. sine stipendio ad bellum iuerit,
 videtur damnum illi ex hac causa illatū
 meritò repēdi debere^e. at militi qui sti-
 pendium meretur, non refunduntur
 damna bello accepta^f: nisi quòd ex con-
 stitutionibus regni Hispaniæ ex præda
 forte facta istiusmodi dāna resarciri so-
 leant^g. Et quidem ad iniustum bellum
 voca-

vocatus, neque ad stipendia, neque ad
damna refarcienda actionē habet. nam
ex causa turpi nulla datur actio.^a

a l. generali-
ter, & l. seq.
D. de verbo.
oblig. L. si re-
muerandis. §
res turpis. D.
mād it. l. inno.
inc sicut, &
infra de iure-
iurand.

DE DVELLO SEV SINGVLARI
CERTAMINE.

- 1 *Duellum quare prohibitum.*
- 2 *Duellum ex causa laesa fame illicitum.*
- 3 *Duelli vsus antiquissimus in Hispania.*
- 4 *Duellum fuit in vsu apud quosdam po-
pulos.*
- 5 *Consuetudo duelli non valet.*
- 6 *Consuetudo duelli aliena a Græcorum &
Romanor. institutis.*
- 7 *Duellum cum hoste licitum.*
- 8 *Dauid singulari pugna prostravit Go-
liath.*
- 9 *Singulare certamen magni momenti in
bello.*
- 10 *Duello nonnūquam belli finis impositus.*
- 11 *De pugna Horatiorum cum Curiatys.*
- 12 *Non esse tutum belli euentum duello re-
dimere.*
- 13 *De Metio Suffetio.*

CAP. TERTIVM.

DVelli vsum vt detestabilem, & fa-
bricante diabolo inductū, summa
ratione sacri canones, & concilia patrū,
D variis

DE IVRE ET OFF. BELL.

variis censuris & pœnis , tam in eos qui decertant,quàm eos,quorū auctoritate, & consilio,atque etiam præsentia istiusmodi certamina ineūtur, statutis exterminandum & abolendum esse censuerunt ^a. quòd scilicet ^{*} hoc genere certaminis ordo iudiciorum , & legū omnis auctoritas,quæ actiones constituit,quibus vnicuique ius suum in iudicio prosequi licet, peruertatur : & iniquum sit, vt quis auctoritate propria sibi ius dicat ^b. ideo enim latæ sunt leges, & creati magistratus , vt licitū ab illicito discernant,& ius suum cuique tribuant^c. tum etiam quòd hac decertandi ratione ipsa iusticia violetur.nā quàm plurimi,quorum causa iure & æquitate optima erat, stolidissimi deorum Martis arbitrio pugnantes occubuere ^d. præterea quòd Deus tentari non debeat: quod fit,cùm ad manifestationem veritatis,vt plerunque fit,duellum initur^e. denique cùm homicidiū diuino & humano iure prohibeatur,duellum,per quod plerunque ad homicidium deuenitur , esse prohibitum etiam dicendum est.cùm enim aliquid prohibetur , prohibitum etiam censetur omne id,per quodeò deuenitur.

*a c monomachiam.2.q.4
c 1.et 2010 lss.
de purg. vul.
c lss. le cler.
in duel.pug. et
cōcil. Triden.
sess.19.*

*b L. exstas.
D. quod nec.
caus.
c l. 1. D. de
iur. & iur.*

*d c. signifi-
cansibus. de
purg. vul.*

*e d. c. mono-
machiam. c.
porro. de Cle.
in duel.pug.*

- 2 tura. Sunt tamen* qui existimēt, ex causa
 lēſæ famæ hoc genus pugnæ iniri poſſe:
 Quia, inquiūt, crudelis eſt, qui negligit
 famam ſuam^b, fama enim cōmodo præ-
 ferenda eſt^c, & vitæ æquiparatur d. ſed
 eorum ſententiam non probo. idcirco
 enim, vt inquit Imperator^e, iudiciorum
 vigor, iurisq̃ue publici tutela eſt in me-
 dio cōſtituta, ne quiſquam ſibi ipſi per-
 mittere valeat vltionem. & non poteſt
 dici honoris ſui prodigus, vel negligēs,
 qui ſuam, ſuorūque iniuriam auctori-
 3 tate iudicis perſequitur. Porrò conſtat*
 hoc genus pugnæ, tam ad oſtentionē
 virtutis, quàm ad cōtrouerſias deciden-
 das, antiquiſſimum fuiſſe, præſertim in
 Hiſpania. nam cū Scipio Carthaginē
 nouam, ad vota ſoluenda diis, munusq̃;
 gladiatorum, quod mortis cauſa patris,
 patruiq̃ue parauerat, rediiſſet, ſpectacu-
 lū, inquit Liuius^f, fuit non ex eo genere
 „ hominum, ex quo laniftis comparare
 „ mos eſt, ſeruorum delectu ac libertorū,
 „ qui venalem ſanguinem habent: volun-
 „ taria omnis & gratuita opera pugnan-
 „ tium fuit. nam alij miſſi a regulis ſunt, ad
 „ ſpecimen inſitæ genti virtutis oſtentan-
 „ dum: alij, ipſi profeſſi ſe pugnatu-
 D 2 gratiam

a Argumento
l. oratio, D. de
ſponſ.

b Bald. in c.
1 col. 5. de
pace tenend.
Cagn. Decius
Curt. ſen.

c Curt. inu. &
alu. quos re-
fert Ferdinā.
Vazg quæſt.
illuſt. ib. l. c.

49
c l. ludi. inus.
D. ſi quis o-
miſ. cum teſt.

d l. iuſta cau-
ſa. D. de ma-
nu. vend.

e in l. n. l. ius,
C. de lude.

f lib. 8.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gratiam ducis : alios æmulatio ad certa-
 men, vt prouocarent, prouocatiq; haud
 abnuerent, traxit: quidã quas disceptan-
 do controuersias finire nequiuērāt, aut
 noluerant, pacti inter se, vt victorem res
 sequeretur, ferro decreuerunt. nec ob-
 scuri generis homines, sed clari, illustres
 que Corbis & Orsua patruels fratres,
 de principatu ciuitatis, quã Ibē vocant,
 ambigentes, ferro se decertaturos pro-
 fessi sunt. Corbis maior ætate erat. Orsue
 pater princeps proximè fuerat, a fratre
 maiore post mortē eius principatu ac-
 cepto. cū verbis Scipio disceptare vel-
 let, ac sedare iras, negatum id ambo di-
 cere communibus cognatis, nec alium
 deorum hominūque, quàm Martem se
 iudicem habituros : robore maior; mi-
 nor flore ætatis, ferox. mortem in certa-
 mine, quàm alter alterius imperio subij-
 ceretur, præoptantes. Cū ab tanta ra-
 bie dirimi nequirent, insigne spectaculū
 exercitui præbuere, documentumque,
 quantū cupiditas imperij malum inter
 mortales esset. Maior vsu armorum, &
 astu facilè stolidas vires minoris supera-
 uit. hætenus Liuius. Et hæc quidem de-
 certandi ratio *, etiam posterioribus tē-
 poribus,

poribus, ad lites dirimendas, certis casibus, & legibus apud Hispanos (quâuis eandem iniquissimâ scirent^a) permissa fuit^b. Apud Longobardos quoq;, moribus receptum fuit, vt quoties coram iudice defectus quispiam esset, aliquid-que ad plenam intentionis fidem iudici faciendam deesset, duello certis casibus controuersia definiretur^c. Constituit & Fredericus Ænobarbus imperator, vt aliquando duello res decideretur^d. Neq; a Longobardorum legibus Gallorum consuetudo multum dissidet, vt liquet ex eorum legibus, quas Salicas vocant. & exstat apud eos quoque hæc Philippi
 „ constitutio: Si quis occulti criminis, capitalis-que reus sit, atque ita de eo constet, vt quæstioni subijci possit; condemnari non possit: is, arbitrato accusatoris, duello experiatur. cuius constitutionis meminit Ioann. Faber^e: eam-que refert Guido Papæ^f: qui adducit quoque, & interpretatur aliam quandam constitutionem imperialem de modo duelli, & qua ratione indici debeat g. Solet quoq; hæc consuetudo duelli admodum frequens esse in Italia, præsertim pro conseruatione honoris^h. Vnde multi hanc

^a Reg. lib. 8. tit. 14. par. 3.
^b Tit. 4. de las lides par. 7.

^c in ll. long. tit. qual. quis se defen. lib. et tit. de purg. res, & tit. de hom. lib. hom. d. c. 1. de p. cetenen. §. si quis hominē, & §. si miles. in v. lib. feud. c. in §. per cōtrarum iustit. de hered. qua ab intest. l. decif 617.

^g Decif. 198
^h Decif. conc. ci. 97. Curt. l. in conc. 173 Curt. sent. in repetitio. l. admonēdi. D. de iur. iuran. Cagnol et alij quos refert Ferd. Vazq. quæst. ilust. l. 1. cap. 40.

DE IVRE ET OFF. BELL.

rem anxie tractauerunt. vtpote quibus de causis duellum inire liceat : vter pro-uocatoris, vel prouocati vices sustineat: qui ad duellum admittantur: quādo de-tractari duellum possit : quando optio-nem, quem vulgo campionem vocant, dare concessum sit: de electione armorū & loci : de iuramento calumniæ a pug-nantibus præstando: & sic de ceteris cō-trouerfiis, quæ in hoc genere pugne in-cidere solent. Non ignorauerunt tamen viri doctissimi hanc consuetudinē, quip-pe iuri contrariam, non^a valere^a: præfer-5 tim cū expressè iure canonico sit pro-hibita, cui standum est in vtroque foro, cū agitur de peccato^b. sed quia de fa-cto seruari solet, perinde de huiusmodi corruptela disputauere, atque si valeret: quia quæ facti fiunt, quādoque ad cau-sam iuris trahuntur^c. Et quidem con-suetudo ista^a, inter ciues, socios & com-6 militones singulari pugna cōtrouerfias decidendi, non solum a Christianis in-stitutis abhorret: sed etiam plurimū abfuit a veteri tum Græcorum, tum Ro-manorum disciplina; qui turpissimum censebant, belli socios, quos oportet o-pe mutua causam communē defendere, stulta,

*a l. 2. C. que
sit long. ten.
confue. l. non
dubium. C. de
legibus.
b c. nouit de
ind. c. 1. & 2.
de non oper.
nunc.*

*c l. mulier. §.
1. D. de cond.
inst. l. qm ba-
bebat. D. de
manu. testat.
Alexan. com.
sil. 107. col. 6*

stulta, vt sæpe fit, ac pernicioſa ambitio-
 ne, pugnare, aut velle ſuas priuatas con-
 trouerſias ferro potius dirimi, quàm
 communibus legibus diiudicari. quod
 a ratione admodum alienum eſt. non
 ſecùs quàm ſi duo Philoſophi, aut Iure-
 conſulti inter ſe, vter doctior ſit, gladijs
 decertent. Neque enim de omnibus in-
 iuſticiæ generibus vllũ turpius aut ma-
 ius eſſe poteſt, quàm vt imbecillis ac te-
 nuis, accepta iniuria, ſit infamia dignus,
 niſi cum aduerſario, quātumcunque vi-
 ribus præſtet, armis decertaſſet, ac vitã
 periculis obiecerit: præſertim cùm na-
 tura ſic cõparatum ſit, vt qui minimum
 rationis, plurimum roboris habeant, vt
 de Scythiſ refert Bodinus^a. Qua certè
 ratione etiam fortiſſimi viri, ſi cum bel-
 luis, quæ robore præſtant, conferantur,
 iure infames ſint. prius itaq; omnia ex-
 periri, quàm armis decertare ſapientem
 7 decet. Ceterum qui hoc genus* pugnæ
 non cauſa vindictæ, aut priuati odij, ſed
 pro bono publico ſubeunt, extra culpã
 ſunt: cùm etiam laudem mercantur^b.
 Itaque ſi quis iuſſu, vel ſaltem conſenſu
 ducis (cùm alioqui extra ordinem pug-
 nare non liceat) cum hoſte publico, ſin-
 gulari

^a in metho.
hiſt. c. 5.

^b l. 1. §. qui
operas. D. de
põſſu. Hiero.
Cagnol in l.
ſauorab. uo-
res D. de reg.
jur.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gulari certamine congregiatur, non solum non peccat in leges, & statuta Pontificum, sed exemplo Torquati, Coru-
nij, Marcelli, Scipionis, Æmiliani & aliorum, maximam inde gloriam referre debet. eadem enim ratio quæ bellum iustum admittit: in quo pro patriæ, vel ecclesiæ defensione mori gloriosissimum est^a: hæc quoque certamina licita esse ostendit, nam cum hoste pugnare utcumque in bello, nō est tentare Deum, quod lex diuina vetat, nec hostem tollere, est homicidium patrare, naturæ lege prohibitum; sed officio fungi boni militis^b. Vnde non minus^{*} licuit Dauidi Philistæum Goliath singulari pugna proster-
nere, quàm si hoc idem conferto mul-
torum prælio fecisset^c. Et certè hæc pug-
næ^{*}, non parum sæpe ad totius belli e-
uentum faciunt. Itaque Liuius^d de pugna illa Torquati cum Gallo tractans: Tanti, inquit, ea dimicatio ad vniuersi^a belli euentum momenti fuit, ut Gallo-
rum exercitus relictis trepidè castris, in
Tiburtem agrum, mox in Campaniam
trāsierit. Similiter bello sociali, cū in-
gens Gallus ex Gallicis auxiliis, quæ L.
Cluentius cum Sylla decertaturus as-
sumpse-

a c. omni i-
more. 23. 7. 8
c. omni. 23.
7. 5. Reg. i. 5.
lib. 3. 18. 25,
par. 2.

b c. miles. c.
homicidii. 23
quest. 5.

c Reg. 1. c. 17

d lib. 5.

- sumpserat, procurrens, inuitasset ad singulare certamen, ex Romanis aliquem, & eum parue staturæ Numida confecisset: territi Galli confestim terga vertunt: iamque turbata acie, nec alij Cluetiani perstiterunt, sed Nolam perfugerunt trepidè^a. Committuntur quoque nonnunquam istiusmodi certamina, a summis principibus: vel ab vno, aut pluribus hinc inde a principibus pari numero electis, quorum euentus bello finem imponat. quod olim à Tullo Hostilio Romanorum rege, & Metio Sufetio rege Albanorum factum fuisse legimus. quum enim pari robore frequentibus præliis vtrimque comminuerentur, misso in compedium bello, vt inquit L. Florus^b, Horatiis*, Curiatiisque, triginis hinc atque inde fratribus, vtriusque fata commissa sunt, solemniter prius foedere inter vtrumque regem, & vtrumque populū percusso, & legibus dictis, quibus victi victoribus dederentur^c. Quod genus pugnae non quidem illicitum esse censeo: nam & D. Thomas¹, æquans duellum iudicio sortis, illicitum quidem esse dicit, si fiat ad probationē, vel reuelationem rei occultæ: nō autem
- ^a Appian. de bell. ciuili. l. 1.
^b lib. 1. c. 3.
^c Livius l. 1.
^d 2. 2. quest. 25. art. 8.
- D 5 si fiat

DE IVRE ET OFF. BELL.

si fiat ad diuisionem rerum, vel contro-
uersiæ definitionem: quale fuit certamē
Dauidis cum Philistæo, quod approba-
tum fuit Deo . quod equidem admittō
inter summos principes: vel eorum au-
ctoritate, qui belli gerendi ius habent,
vt scilicet bellorum calamitates vitētur.
Quo casu etiam a Romanis pōtificibus
nonnunquam duellum cōcessum fuisse
legimus . itaque Carolus Andegauen-
sis, & Petrus Tarraconensis, cū de Si-
cilia diu bellum gessissent, auctoritate
Martini pontif. singulari certamine cō-
trouersiam finire decreuerunt^a. Sed hāc
rationē controuersias decidendi * (cū 12
valdē temerarium sit, summam rerum
periculo vnus, aut alterius cōmittere)
non omnino tutam, neque etiam sem-
per bello finē imponere existimo. quod
euentus pugnæ trigeminorum satis o-
stendit, nam Metius Suffetius *, fortunā 13
& euentum totius belli, & virtutem sui
exercitus fortunæ aut virtuti Cuiatio-
rum committendo, regnum & libertatē
tam propriam, quā suorum, pro qua
tuenda multis annis contenderant, mo-
mento amisit; & Romanis fortunæ arbi-
trio (cui temerē se subiecerant) victori-
bus,

^a Vide *Prof-
fard, lib. 1.*

bus, non omnino tuta victoria fuit. nam quamuis Metius Suffetius victus, protinus se suaque omnia submitteret Romanis: postea tamē in expeditione Vientana, expectata occasione, suæ temeritatis poenitens, Romanum exercitum prodere conatus est ^a. Quare vbi de omnium salute & libertate, vel de tota possessione agitur, non nisi totis viribus cōtendendum est. alias enim non solum, victus temeritatem suam incusabit, sed nec victor omnino securus erit. eius enim animus, vt inquit Liuius, in perpetuum vincitur, cui confessio expressa sit, se neq; arte, neque casu, sed totis viribus cominus collatis, iusto ac pio bello superatum esse. Neque credi potest, vllum populum aut hominem denique (vt senatus Romanorum in causā Priuernatium sensit) in ea conditione, cuius eum poeniteat, diutius quā necesse sit mansurum ^b.

a Liuius li. 1

b Liuius li. 2.

DE PIGNERATIONIBVS, QVAS
REPRESALIAS VOCANT.

- 1 *Pignerandi potestas antiquissima cōsuetudine permissa.*
- 2 *Pignerationes quomodo hodie permissa.*
- 3 *Con-*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 3 *Consuetudo pignerandi iure probata sit.*
- 4 *Nonnunquam ex causa etiam sine culpa quem puniri.*
- 5 *Etiam sine culpa potest quis affici pœna bonorum; non etiam pœna corporali.*
- 6 *Pignerationes ad offensionem personarum innocentium illicitæ.*
- 7 *D. Ambrosius Theodosium imper. increpuit.*
- 8 *Ex qua causa sit condita l. vindicari, C. de pœn.*
- 9 *In pignerationibus innocentes ex accidenti occidi possunt.*
- 10 *Pignerationes non alio modo licitæ quàm quo bellum.*

CAP. QVARTVM.

Pignerandi potestatem*, quam Græci 1
Androlepsiam vocant, antiquissima
consuetudine permissam fuisse constat.
moris enim fuit antiquissimi, ut qui ho-
micideum perpetrassent, si cùm in ex-
ternam urbem profugissent, ad pœnam
expositi non dederentur iis, ad quos
facinus admissum pertinebat, ipsis ut
permitteretur pignerandi potestas. sic 22
enim sancitum fuisse legimus: si quis vio- 22
lenta morte obierit, pro hoc gentilibus 22
& co-

„ & cognatis Androlepsiæ sunt, quoad
 „ iudicium cedis, poenasque subierint, vel
 „ necis auctores dediderint. androlepsia
 „ verò ad tres vsque, nec eo amplius esto.

Quæ verba referuntur a Demosthene in oratione in Aristogitonem, qui istuc defendit, causæ fortasse inseruiens, Androlepsiam lege esse permissam, non cōtra protugū suscipientes, sed contra eos demum, apud quos cædes facta fuisset. Iulius verò Pollux eam permissam fuisse scribit, etiam contra eos, qui homicidam profugum suscepissent, nec eum perentibus dedidissent, nec ad criminis poenam, nec ad vindictam: nec ipsi iuste punirent: vt annotauit Budæus^a. Ad

2 hunc sanè modum * pignerationes hæ, quas represalias vocant, hodie permittuntur, vt si qua ex gente latrones, aut piratæ, vel quicunque alij homicidia, aliaue scelera perpetrauerint, iniuriam damnūque intulerint: nec eam passi potuerint obtinere ab iis, quibus scelerum auctores subiiciuntur, vel qui eos susceperint, vt iidem dedantur, vel poenas luant, tunc liceat vti pignerationibus. Sed vtrū hæc consuetudo * iure defendi possit, controuersum est: præ-

a in l. aut facta. §. euentus. D. de pæ.

fertim

DE IVRE ET OFF. BELL.

a c. Iudei. c.
Iam itaque.

2. quæst. 4. l.

crimen. D. de

pen. Aug. 9.

3. super l. soc.

b l. sanimus.

C. de pen. c. 2

de constitut.

c. que sunt. d.

hu que fi. a

ma p. r. cap.

Romana, in

fi. de sent. ex

communicat.

lege 12. l. 20. .

C. de leg. here.

c. Exod. 23.

d. Ezech. 18.

e. Deut. c. 24.

f. c. quomodo

frequenter. §.

si vero ut lite

non cõtest. c.

renouantes, et

ibi gloss. 22.

dist. cap. anti.

quo. de preul.

c. vergesiu, c.

nec huiusmo-

di, de heres.

glos. in c. 2. de

constit. c. est

aleg. as text. 17.

c. eccle. 1. q. 4

g. cap. 21.

h. Lev. c. 20.

i. c. mulier. 15

quæst. 1.

k. Reg. 2. c. 12

l. Genes. c. 19

sertim ex eo, quòd iniquum sit, & a iusticia alienū, ob alterius culpam & crimen innocenti poenam infligi. nam poena sequitur criminis auctorē^b. Scriptum est, in fontem & iustum non occides^c. & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij. iusticia iusti super eum erit, & impietas impij super eum^d. & non occidentur patres pro filiis, nec filij pro parentibus; sed vnusquisque pro peccato suo morietur^e. Nihilominus tamen, quandoque ex causa^{*}, etiam si culpa ab-
sit, quem puniri posse constat^f. Quò
spectat lex illa Exodi 8: Si animal homi-
nē occiderit, lapidibus obruatur. quod
& lege Draconis, legislatoris Atheniēsis
cautum fuit. Similiter pecus licet ratio-
ne careat, & a culpa immune sit, cū ipsa
foemina, quæ se ei commiscuit, suspendi
iubetur^h. ne tali flagitio contaminatum
indignam refricet facti memoriāⁱ. Præ-
terea puer natus Dauidi ex illicito coi-
tu, ob parentis crimen a Deo extinctus
est^k. & infantes Sodomæ absq; vlllo pro-
prio peccato, simul cū adultis peccato-
ribus igne consumpti sunt^l. vnde Deus
ipse

ipse ait : Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatē patrū in filios, vsq; ad tertiam & quartā generationē^a. Quæ quidē diuina iudicia quāuis hominibus imitari non liceat, nisi quatenus ex manifestis 5 causis procedūt; ideoq; nulla lege*, quacunq; ex causa, quis debeat corporali poena affici ob alterius crimen^b: (quæ de causa etiā iniquè ab Arcadio & Honorio imp^p.^c dictum censet Couarruias^d, ex imperatoria lenitate, & indulgentia se vitam concedere filiis eorum, qui crimen læsæ maiestatis commiserāt: cum nullo iure illis vitam adimere possent) tamen ex causis, & propter reipub. vtilitatem; quoq; magis homines a delictis compescantur, humana lex poterit poena pecuniaria, publicatione bonorum, vel simili, punire etiā illos, qui non deliquerunt: & ita passim legibus & canonibus statutum est: præsertim in filiis & nepotibus eorum, qui crimen læsæ maiestatis diuinæ vel humanæ commiserunt: qui afficiuntur infamia, & plectuntur publicatione bonorum^e. quod præclarè legibus comparatum esse dicit Cicero^f; vt charitas liberorum amicorum parentes redderet reipub. quam sententiam

^a Exod. c. 20

^b August. q. 8. super Iosue.
^c Thom. Card. et alij relatiæ Couarruias. variar. resol. lib. 2. c. 8.
^d in l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest.
^e d. variar. resol. lib. 2. c. 8

^e d. l. quisquis cum similib.

^f in epist. ad Brutum.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *variar. re-*
ful. lib. 2 c. 8.
b q. 10 *super*
Iofue, c. Do-
mmu, 23 q. 2
c. 1. *de iur. ius.*
us 6. & ibi
Auch. Dom.
et Franc. lac.
de Camb. &
Bart. intrac.
de reprefa.
Sal in authē.
omnino C. de
act. & oblig.
Inno. us c. o-
lum, de reft. t.
fpoliat Iacob.
de Bellou in
auth. ut non
fiant pign.
c. 10. *5 Papon.*
in arreft. li. 5.
tit. 3. nu. 2.
d. 1. *liber bo-*
mo. D. ad l.
Aqui. c. con-
tingu. de sent.
excom. Gloss.
infig. in cap.
cum homo.
23. *queft. 5.*
e *Gloss. ele-*
gans, in Rub.
C. *de decret.*
decu. lib. 10
quā glossam

tentiam ex D. Augustino & aliis, latè
prosequitur & discutit Couarruias a.
Ex quibus, ni fallor, manifestum est *, 6
pignerationes istas licitas quidē esse (vt
communi omnium consensu deducitur
ex D. Augustino b,) sed non quoad of-
fensionem personarum innocētium, &
qui nullam illati damni culpam contra-
xerunt; verū bonorum tantum c.
Quemadmodum enim quis solo con-
sensu se potest subijcere damno bono-
rum, non autem membrorum, vel cor-
poris d: sic quoque lege vel statuto, cui
vnusquisque cōsentire præsumitur, po-
test quis ex causa, licet sine culpa, affici
pœna pecuniaria, nō etiam corporali e.
Quare iustissimè D. Ambrosius* Theo- 7
dosium imperatorem increpuit, quōd
milite quodam in tumultu occiso, iussit
populum, vt quisque obuius esset, cædi.
potuit enim imperator militis occiso-
res capite punire: iniquè verò, etiam ex
causa seditionis, innocentes occidi ius-
sit f. pro quo delicto culpam cum lacry-
mis professus imperator, publicam pœ-
niten-

passim sequuntur interpp. & commendat Bald. in l. vn. C. ne filius
pro pat. Alex. in l. sape, num. 10. D. de re iud. Ange. & las. in §.
actiones, nu. 68. in sit. de actio.
f c. cum apud Theffalonica, 11. q. 3. D. Aug. de ciuit. Dei, 5. c. 26.

nitentiam in totius conspectu ecclesiæ

8 egit: & lege cauit*, vt si princeps ex iracūdiā quem seuerius puniri iubeat: sententia ad triginta dies suspēdatur^a. Ce-

9 terum quemadmodum in bello * non licet ex professo innocētes occidere, sē minas scilicet, nec infantes: (licet tamē ex accidenti, si puta oppidum machinis, vel tormentis bellicis concutiatur, cū aliter bellum geri non possit.) sic quoq; in hisce pignerationibus, quamuis innoxij offendi non possint, sed tantū bonaeorum capere liceat: permittit tamen conditio rei, vt ex accidenti occidantur: siquidem aliter pignerationes istæ exerceri non possunt. Sciendū verò

10 *pignerationes istas non alio modo esse licitas, quā quo bellū iure diuino, naturali & ciuili licitum censetur. vnde omnino requiritur auctoritas summi Principis, qui belli indicēdi ius habet^b. a iudice autem concedi non possunt, & inter ciues locum non habent^c. quamuis olim apud Atheniēses priuato consilio androlepsiā exercere liceret: multa tamen constituta non iure ea vrenti; vt ex Polluce annotauit Bud^d. Itaque & hodie iusta causā subesse debet. Nempe,

E quod

a in l. vindicari. C. de pœ. d. cap. Cum apud Thessaloniam.

b c. Dominus noster. 23. quest 2.

c Auth. vt in l. iud. licet quoniam, & Au. he. vt nō fia. pign.

d in l. aut facta. §. euer. tui. D. de pœ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

quod ille populus, contra quem pignerationes istæ conceduntur, vindicare neglexerit, quod a suis improbè factum est. alioqui verò, si iusta & vera causa defuit, concessio pignerandi nullius erit momentia.

a l. ciem vero. §. subuentiū. D. de fid. commiss. lib. l. 1. §. hac verba. D. ne vis fiat qui

DE BELLO CAPTIS ET IVRE POSTLIMINII.

- 1 *Iusto bello capta fiunt capientium.*
- 2 *Alciati opinio reprobata, qui dicit omnia bella hodie esse ciuilia.*
- 3 *Differentia inter res mobiles & immobiles bello captas.*
- 4 *Præda omnis arbitrio ducis est, non militum.*
- 5 *Imperatores prædam nonnunquam in ærarium inferre soliti.*
- 6 *Nonnunquam militibus diuidere.*
- 7 *Præda pars debetur etiā iis, qui non fuerunt in prælio.*
- 8 *Præda militibus nonnunquam edici solet, & eorum arbitrio permitti.*
- 9 *Principi & duci debetur sua portio ex præda.*
- 10 *Romani partem prædæ diu vouere soliti.*
- 11 *Non nisi deuictis hostibus & signodato, ad prædam discurrendum.*

- 12 *In diuisione prædæ fraudem committens puniendus.*
- 13 *Fugienti in bello non debetur pars prædæ.*
- 14 *Lubendi sunt milites prædæ vendere, ne impedimentis grauentur.*
- 15 *Res sacra non cedunt prædæ.*
- 16 *Natura ne, an instituto hominum seruitus sit inducta.*
- 17 *Seruitus non tollit libertatem naturalem.*
- 18 *Nulla vis quæ facti est, seruitutem inducit, quæ iuris est.*
- 19 *Capti hodie inter Christianos non fiunt serui, nisi militent infidelibus.*
- 20 *In bello captus, & ad suos reuersus præstinam libertatem recipit.*
- 21 *Nisi iurauerit se rediturum ad hostes.*
- 22 *Transfuga non habet postliminium, nisi sit seruus.*
- 23 *Qui se hostibus dedunt, non habent ius postliminii, licet armis victi sint.*
- 24 *Controuersia inter veteres in causa Mancini.*
- 25 *In bello etiam mulieres capi possunt & pueri.*
- 26 *Iusto bello captus, tenetur ad precium redemptionis, quod promissit.*
- 27 *Captiui cuius sint.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 *Privata auctoritate non licet captivum occidere.*
- 29 *Precium conventionis, de quo convenit, non debet augeri.*
- 30 *Qui pro captivo solvit premium redemptionis, quæ remedia habeat.*
- 31 *Redemptio captivorum favorabilis.*
- 32 *Negligens redimere captivum.*
- 33 *Agri redeunt postliminio.*
- 34 *Quæ præterea redeant postliminio.*
- 35 *Res semel ab hostibus capta, & ab eisdem recuperata, an sint restituenda priori Domino.*
- 36 *Res quæ sunt hostium, non sunt in commercio, nisi sint eius generis, quæ postliminio redire possunt.*
- 37 *Præda quando sit facta hostium.*
- 38 *Capta a piratis non fiunt eorum: ideoque recuperata, priori domino restituenda sunt:*
- 39 *Licet aliud constitutionibus regni Hispaniæ statutum sit.*
- 40 *Res furtiva bello capta, an priori domino restitui debeat.*
- 41 *Res incorporales, an bello capi possint.*
- 42 *Quæstio inter Thebanos & Thessalos.*
- 43 *Universitas non perit, quamdiu unus superest.*

Primum iusticiæ munus est, vt inquit Cicero^a, vt nec cui quis noceat, nisi la-
cessitus iniuria. quæ causa est etiam iusti
belli fundamentum, vt superius latè o-
stendimus^b. Quam Ciceronis senten-
tiam quamuis refutet Lactantius^c; vt
quæ duorum verborum adiectione cor-
rupta sit: nō enim addi debuisse, nisi la-
cessitus iniuria: Socratem secutus: qui
dicebat vltionem esse iniustam, eo quòd
malum inferre iniustum sit: summū ta-
men principem, qui non ex animi mor-
bo, sed ex amore iusti, vt hostiū impro-
bitatem coerceat, & suos defendat, ac-
ceptam iniuriam bello vindicat, extra
culpam esse omnino dicendum est. non
enim est iniuria, vt inquit Seneca, pati
I quod prior feceris. Vnde dominiū^e co-
rum, quæ iusto bello capimus, in nos
transfertur: est quæ hic iustus modus ac-
quirendi dominij^d. quod & Cicero in-
dicat, cum ait: Sunt autem priuata nulla
,, natura, sed aut veteri occupatione, vt
,, qui quondam in vacua venerunt: aut vi-
,, ctoria, vt qui bello potiti sunt; aut lege,
,, aut pactione, conditione, sorte^e: id quæ
iure gentium inductum est^f, & iure di-
uino,

^a off. lib. 1.^b 5. c. 2.^c lib. 6. c. 12.

^d 6. Item ea
que ab hosti-
bus, in istis, de
rer. diuis.
^e offic. lib. 1.
^f 1. ex hoc iu-
re. D. de iust.
& iur. c. lo-
ris gentium.
dist. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Reg. 1. c. 30
b d. c. iurif-
getium, & c.
604. inquitare.
dist. 1. & c.
de ac. 13 q. 3
c. sicut & in
fra de iure iur.
c. d. q. item
ea que ab ho-
stibus. l. si
quid bello. D.
de captiv. l.
naturalis. &
de l. trans-
fugam. D. de
acq. rer. dom.
d. in l. hostes.
D. de verbor.
signif.
c. l. in orbe.
D. de statu
hominum.
f. c. ad men-
sam. 11. q. 3

g l si quis in-
genuam. & in
culibus. D.
de captiv.
h supra de
bello iusto,
cap. 2.

uino^a, canonico^b, & ciuili comproba-
tum^c. Cuius iuris æquitas, non tam ad
satisfaciendum ei qui iniuriam accepit,
quam ad coercendam improbitatē eo-
rum, qui iniusta bella gerunt, spectare
videtur: vt ex D. Augustino in præfatio-
ne huius operis dictum est. Neque Al-
ciato^a assentior^d, qui bello inter Chri-
stianos capta, non fieri capientium, hoc
argumento probare conatur: quòd sci-
licet omnes, qui in orbe Romano erāt,
Antonini constitutione ciues Romani
effecti sint^e. vnde hodie omnes Chri-
stianos, populum Romanum esse, &
Christi lege fratres^f: ideoque quæ inter
eos mouentur bella, plus quàm ciuilia
esse: & per consequens, ius belli, quo ca-
pta fiunt capientium, inter Christianos,
locum non habere^g. Quod si verum ef-
set, nullum iustum bellū inter Christia-
nos esse posset. quod falsum esse, ex iis
quæ alio loco diximus^h, satis constat. vn-
de & capta hoc bello fiunt capientium.
nisi quòd antiquissima cōsuetudine in-
troducū est inter Christianos, vt capti
vtrunque iusto bello, libertatem non a-
mitterent. de quo mox dicemus. Neque
ciuile bellū dici potest, quod inter duos
summos

summos principes, aut populos liberos geritur. non enim sunt ciues, qui non iisdem imperiis, ac iussis tenentur ^a, sed et si cum subditis, & ciuibus rebellibus sit bellum, non protinus cessabunt iura belli, quibus dominiū eorū, quæ ab hostibus capimus, nobis acquirimus. nam qui hostili animo contra imperij maiestatem quid machinatur, ex ciue fit hostis ^b. Itaq; multis rationibus docet Cicerō, iustū esse bellū q̄ inferretur Antonio, hosti reipub. iniustū verò quod ipse Antonius gerebat: ideoq; iura belli, quæ hostibus tantū conueniunt, ipsi non conuenire ^c. quæ de re alibi latius tractauimus ^d: quæ huc referri possunt. Porro 3 illud quidē verum * est, dominium rerū iusto bello captarū, in victorē trāferri: sed distinctione facta inter res mobiles, & immobiles. immobilia enim, vtpote agri, publicātur^e. quāuis olim nō semel agros bello captos, militibus ob bene nauatā operā diuisos fuisse legimus ^f. idque a Romulo institutū fuit g. Alexāder autē Seuerus agros captos ab hostibus, limitaneis ducibus, ac militibus donauit: ita vt eorū essent, si heredes quoque militarēt, neq; ad priuatos trāferrentur: ^g

^a Latè Bodin. in metho. histor. cap. 6.

^b l. nihil interest. l. post. l. minimum. §. transfuga. D. de captis. l. amissione. §. qui deficiunt. D. de captis. minis.
^c Philipp. 8.
^d §. de bello iusto cap. 2.

^e l. si capti. nus. §. e. pul. si. D. de captis. f l. in agris. D. de acq. rer. domin. l. item si verberatū. §. Item si. D. de res vend. g Dion. Hist. ant. Rom. lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

attentius illos militaturos existimans, si sua iura defenderent^a. Sed cum hi agri non militibus, sed principi acquirantur, solius principis arbitrio, quid de iis fieri placet, relinquetur. ex constitutionibus quoque regni Hispaniæ, non solum a-

^a *AElius*
L. ap. su vita
Alex. Sever.

^b *Reg. l. 19.*
tu. 26. par. 2

nauali captæ, regi acquiruntur^b. Quod verò ad reliquam prædam rerum mobilium attinet, nec ea quidem militibus acquiri solebat, & ne dux quidem ullum ius in eam habebat: sed quæstoris erat eam vendere, & pecuniam in ærarium referre. quod lege cautum fuisse tradit

^c *lib. 7.*

Dion. Halic.^c & hac potissimum de causa Marcium Coriolanum, quòd præda ex Volscis militi diuisa, hanc legem violasset, a populo condemnatum fuisse. eoq; spectat, quod D. Ambrosius dicit, disciplinam militare docere, ut regi seruentur omnia, ex èplo Abrahæ, qui cessit omnem prædam regi Sodomorum^d.

^d *cap. dicat.*
23. quest. 5.

Postea tamen apud Romanos, prædam

^e *l. si quis pro*
red. p. 18. me. C.
de donatio.

omnem arbitrio ducis^{*} fuisse, certum est^e. 4 idque ex aliquot Liuij locis aperte satis liquet. Itaque refert, cum Phocenses, portis apertis, pacti ne quid hostiliter paterentur, se Romanis dedidissent; & nihilo-

nihilominus milites ad diripiendam urbem discurrerent, L. Æmiliū restitisse, & reuocasse milites, dicendo, captas, nō deditas vrbes diripi: & in his tamen arbitrium esse imperatoris, nō militum^a. ^a *Liuius* l. 37

& alibi idem Liuius dicit, Camillū Veiōs obsidētem, cū iam in manibus videret victoriam, urbem opulentissimam capi, tantumque prędę fore, quantum nō omnibus in vnum collatis ante bellis fuisset: ne quam inde aut militum iram, ex malignitate prędę partitę: aut inuidiam apud patres, ex prodiga largitione caperet: quid de pręda fieri placeret, ad senatum reiecit^b. Solent autem ^b *Liuius* l. 5,

5 imperatores^c nonnunquam prędam totam, vel partem eius in ærariū per quęstores referre^c. Itaq; L. Furrius prętor ^c *Cicero* 2° p^o s^o l. 27,

de Gallis triumphans, trecenta viginti millia æris in ærariū tulit: argenti clxx. millia pondo^d. Ingentem quoque vim ^d *Liuius* l. 31

auri & argenti M. Heluius & Q. Minucius ex pręda Hispaniēsi in ærarium tulerunt: & T. Quintius Philippo deuictō^e: & longē maximā L. Æmilius Paulus, deuictō Perseo^f. & Camillo duce, ^e *Liuius* l. 34

fusis Faliscis, castris eorum captis, pręda ^f *Liuius* l. 45

omnis ad quęstores redacta est, cum ma-

E 5 gna mi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

gna militum ira : sed seueritate imperij
 victi, eādem virtutem & oderant, & mi-
 rabantur, vt inquit Liuius^a. apud quem
 passim inuenias plurimū auri & argenti
 ex præda hostium in ærarium relatum
 fuisse. Nonnunquam imperatores^{*} ven- **6**
 dere prædam, & militibus diuidere so-
 lent, donatis ante alios iis, quorū virtus
 in bello maximè eniteret: habita quoq;
 ratione dignitatis cuiusque, & ordinis.
 Sic Iulius Cæsar in Gallia militibus, pro
 labore & tolerātia (qui brumalibus die-
 bus, itineribus difficillimis, frigoribus
 intolerandis, studiosissimè permanserāt
 in labore) ducenos sestertios: centurio-
 nibus duo millia nummū, prædæ no-
 mine condonanda pollicitus est^b. & ex
 præda, quam L. Æmilius Paulus Perseo
 victo fecerat, pediti in singulos centeni
 dati: duplex centurioni, triplex equiti^c.
 M. Valerius Coruinus Samnitibus præ-
 lio victis, & C. Iunius Bouiano capto,
 prædam omnem militi dederunt^d. & se-
 natus prædam Epiri ciuitatum, quæ ad
 Persea defecerant, exercitui dedit. Itaq;
 signo ad diripiendas vrbes dato, tanta
 præda fuit, inquit Liuius^e, vt in equitē
 cccc. denarij, peditibus duceni diuide-
 rentur.

^a lib. 6.

^b A Hyr. de
bel. Gall. l. 8.

^c Liuius l. 45

^d Liuius l. 7.
et 9.

^e lib. 45.

rentur. & hæc prædæ diuifio, etiam iure probata viderur^a. Ex facris quoq; literis constat, Dominum præcepiffe Moyfi, vt ipfe & Eleazar tollerēt vniuerfam prædā, factam ex Madianitis, quos Ifraëlitzæ deuicerant, & ex æquo eam diuiderent inter eos, qui pugnauerant: & vt quinquagesima pars daretur Leuitis, qui excubabāt in tabernaculis Domini^b. & Dauid, Amalæchitis prælio victis, collegit omnem prædam; cumq; illi, qui in prælio fuerant, peterent sibi tantum diuidi, nec quicquam dari iis, qui cum illis non fuerant: dixit Dauid^{*}, æquam partem habituros, qui descendiffent in prælium, & qui remaniffent ad farcinas. quod deinceps pro lege feruatum fuit in Ifrael^c. idque etiam constitutionibus regni Hispaniæ decifum est^d. Quò fpectat, quòd C. Fabius Ambuftus tribunus militum, cum ad Auxur oppugnandum accessiffet, collegis fuis, Cn. Cornelio Coffo, & Valerio Potito, cum parte exercitus ad deuastandos fines, vt distinerent Volfcos, profectis, capta vrbe a præda militem continuit, donec collegæ cum fuis exercitibus venirent: ab illis quoque captum Auxur dicti-

^a c. i. in miff. care. de f. l. i. si quis pro redemptione. C. de donatio. Barto. in l. si quid bello, D. de captiui. Hisp. reg. lib. 1. 17. 19. & 20. 26. 26. par. 2. b Num. 31.

^c Reg. 1. c. 30

^d Reg. J. 25. tit. 26. par. 20

DE IVRE ET OFF. BELL.

dictitans esse, qui ceteros Volscos a præsidio eius loci auertissent^a. Solent denique imperatores^{*} ad excitandos militū 8 animos, nonnunquam totam prædam militibus ante cōflictum edicere, & pati habere quod cuique fors belli dedisset. vti de præda Veiorum decreuit lenatus, ex sententia P. Licinij, gratius id fore dicentis, lætiusque, quod quisque sua manu ex hoste captum, domum retulisset, quàm si multiplex, alterius arbitrio acciperet: quamuis refragante App. Claudio, qui largitionem nouam, prodigam, inæqualem, inconsultam arguebat^b. & hæc quidem quoad illa, quæ in conflictu & prælio acquiruntur. alioqui verò res hostiles, quæ citra certamen ad quemcunque perueniunt, sunt eius qui prius possessionem nactus est^c. Ceterum etiā præda militibus concessa, principi^{*} nihilominus sua portio debetur^d: quæ ex constitutionibus regni Hispa. est quinta pars prædæ^e: quandoque tertia^f: quandoque dimidia &. duci quoque exercitus, ex iisdem constitutionibus, debetur septima pars prædæ, quandoque decima^h. Sed & si fortè bello nauali, rex suppeditet naues cum armamentis, & præbeat anno-

^a L. transfu-
gā. D. de acq.
rer. dom. l. 1.
in prin. D. de
acqu. poss.
^d c. aus muli-
bare. dist. 1.
^e R. 2. lib. 4.
tit. 26. par. 2.
^f Reg. l. 20.
d. tit.
^g l. 19. tit. 26
p. 2.
^h Reg. l. 14.
dist. tit.

annonam, & stipendia militibus ac nau-
tis: ex iisdem constitutionibus, præda
omnis, non ducis vel præfecti, sed regis,
cui acquiritur, arbitrio est. nec quicquã
militēs vel nauæ ex ea accipient, nisi
quid ex liberalitate sua rex illis conces-

serit^a. alias verò regi sua portione præ-
stita, reliquum præfectus maris inter mi-
lites, ac nautas diuidere potest, ex quo

septima pars præfecto maris debetur^b.

10 Solent * præterea Romani, vt victoria
potirentur, partem prædæ diis suis vou-
ere. itaque Camillus, cùm ad delëdam
vrbem Veios pergeret, decimam partē
prædæ Pythico Apollini vouit^c. Neque

11 omittendum est disciplina militari * se-
uerissimè fuisse cautum, vt non nisi de-
uictis hostibus, castris eorū captis, arce
vel oppido omnino in potestatem re-
ductis, ad prædam discurrere liceret: &
ne tum quidē, nisi ab imperatore signo
dato, vt maximè ante conflictum prædā
omnem militibus edixisset: ne scilicet a-
uiditate prædæ, vt plerunque solet, ho-
stis è manibus elabatur, aut prælium re-
staret: vt Samnitibus accidit: qui cùm
in noctem æquo Marte cum Romanis
pugnassent, tādē auiditate prædæ, im-
petum

^a Reg. 29. d.
^{iii.}

^b Reg. l. 30.
^{dist. iiii.}

^c Livius l. 5.

DE IVRE ET OFF. BELL.

petum in impedimenta Romanorum
(quæ procul ab armatis sine præsidio,
sine munimento stabant) facientes,
a Marco Fabio magistro equitum, ius-
su Cornelij Arinnæ dictatoris dissipati,
impeditique miserè cæsi sunt, &
^a *Linium l. 8.* victoriam Romanis tradiderunt^a. præ-
terea ita ferme euenit, vti App. Clau-
dius dicebat, vt segnior sit prædator,
vt quisque laboris periculi que præci-
puam petere partem solet. Itaque Veis
captis, quorum prædam senatus mi-
liti concesserat, non tamen nisi per-
missu Camilli dictatoris, ad prædam
^b *Linium l. 5.* discurrere licuit^b. sicut nec ad præ-
dam Epiri ciuitatum, quæ ad Persea
defecerant, a senatu exercitui datam,
^c *Linium l. 45* nisi signo ad diripiendas vrbes dato^c.
Carthagine quoque noua expugnata,
arce demum dedita, signo dato, victo-
^d *Linium l. 26* res ad prædam versi sunt^d. Atque ita
rectè constitutionibus regni Hispaniæ
sancitum est, vt si quis nondum de-
uictis hostibus prædæ incumbat, par-
tem prædæ amittat, & duplum eius
quod prædatus fuerit, præstet, & in
deteriorem militiam detur. Et qui-
dem si prædantium culpa, hostes præ-
lium

illum restituerint, & vicerint, aut regem occiderint, non secus quàm si ipsi id admisissent, puniuntur^a. Ille quo-

^a Reg. l. 2. 3.
C. 19. tit. 20
par. 2,

12 que qui in diuisione prædæ * fraudem committit, poena dupli, & amissione partis prædæ, iisdem constitutionibus plectitur^b. Qui verò prædam

^b Reg. lib. 8.
tit. 28. par. 2

ab hostibus captam surripuit, lege peculatus teneri, & in quadruplum damnari Modestinus respondit^c. Sed nec

^c in l. pan.
D. Ad l. ludi.
pecul.

13 illis *, qui in acie fugerint, aut ignaui & secordes fuerint, debetur pars prædæ. *Bald. in l. si quis pro redempt. C. de donat. l. omne delictum. §. qui prior. D. de re milit. reg. Hisp. li. 1. C. 20. tit. 26. par. 2.*

Itaque L. Quintius Cincinnatus dictator, cùm Lucium Minucium Consullem, & eius exercitum ab obsidione Æquorum liberasset, castris hostium captis, plenis omnium rerum, prædam omnem suo tantum militi dedit, consularem exercitum, ipsumque consulem increpans: Carebis, inquit, parte prædæ miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti: & tu L. Minuci, donec consularem animum habere incipias, legatus his legionibus præeris^d. Sed

^d Linius l. 3.

14 & cùm nihil magis exercitum grauet *,
neque

DE IVRE ET OFF. BELL.

neque corrumpat, quàm impedimentorum multitudo, disciplinæ militari maximè convenienserit, iubere milites prædam omnem vendere, exemplo P. Decij: qui expugnatis aliquot oppidis in Samnio, prædam omnem milites quàm primùm vendere coëgit, ne impedimentis grauibz oneraret agmen^a. Sciendum verò est res sacras* prædæ non cedere. 15
cùm enim nullius sint, hostiles, quæ solè in præda sunt, dici non possunt. quod enim diuini iuris est, ut inquit imperator, nullius in bonis est^b, & hominum potestati non sunt subiecta. qui itaque huiusmodi quid rapuerit, sacrilegij poena, ex lege Iulia, pro qualitate personæ. & rei conditione punietur^c. Itaque Scipio, diruta Carthagine, & præda militi concessa, cùm multis præmiis & donis afficeret milites; eorum qui fanum Apollinis spoliarent & violarent, rationem non habuit^d. Sed an sacrilegium committat, qui rem priuatam in ædem sacrâ depositam surripuit, olim cōtrouersum fuit^e. Sed Antoninus & Seuerus actionem furti, non sacrilegij dari rescripserunt^f. ideoque hanc rem prædæ cedere dicendum est. Cicero tamen in suis legibus,

^a *Linus l. 11*

^b *§. nullius. instit. de rer. diuis. l. 1. D. de rer. diuisio.*

^c *l. sacrilegij. D. ad l. Iul. pecul.*

^d *Appian. in bell. pun.*

^e *Quint. Inst. orat. l. 7. c. 4. Cicero. de inuentione. lib. 2.*

^f *l. Dim. D. ad l. Iul. pec.*

gibus^a, inter rem sacram, & sacro com- a lib. 2. de le-
mendatam non distinguit. quod & ca. gibm.

nones nostri sequuntur^b. Quod ut verū b in c. quif-
sit inter ciues, hoc tamen nostro casu nō quis. 17. q. 4.

puto procedere: quia res sacro commē-
data, certē sacra dici non potest, quæ in
nullius bonis est ^c. cū itaq; sit res pri- c d. §. nullius

uati, & in alicuius bonis sit, & hostilis,
eam prædæ cedere existimo. ut enim res
prædæ sit, sufficit eam hostilem esse ^d. d l. naturalē.

Porrò quod dicimus iusto bello capta
fieri capientium: nō solū in rebus, sed in fine. nō f.
fugam. D. de

etiam personis liberis, iure gentium &
ciuili receptum fuit: ut mancipia fierent
capientium, & ex personis res, quæ sunt
in dominio ^e. vnde seruitus orta ^f. e l. hostes. Or
toto tit. D. de

16 Philosophos verò quæri solet^{*}, natura
ne an instituto hominum, hæc persona-
rum diuisio, in liberos & seruos primū
in mores perducta sit: & Aristoteles na-
turalem ait g: Iure consulti verò, contra

naturam seruitutem inductam, iure gē-
tium esse affirmant^h: iure enim naturali,

omnes homines ab initio liberos nasci,
& natura omnes æquales esse ⁱ. quod e-
tiam Cicer. probat^k. Nihil enim vinum

vni tam simile, inquit, tam par, quam in-
ter nosmetipsos sumus. Id tamen scru-
pulo

g in Polit. ub.
l. c. 1.
h §. seruitus.
instit. de iur.
person. §. ius
autem gentiū.
instit. de iur.
natur.
i l. quod atti-
net. D. de reg.
iur.
k de leg. ub. 1

DE IVRE ET OFF. BELL.

a §. sed naturalia. inst. de iure natur.

b in libris de repub.

c l. manumissiones. D. de iust. & iur. d. l. quod attinet. D. de reg. iur.

e I hom. 1. 2. qm. 94. art. 5. Præp. in c. ius gentium. dist. 1. fl. 3. l. naturalis. l. adeo. D. de acq. re. dom.

g §. ius autem gentium. inst. de iur. natur. Lex hoc iure. D. de iust. & iur.

pulo non caret, cùm iura naturalia sint immutabilia, & iure gentium tolli non possint^a. iniustum quoque videtur, & a natura abhorrere, vt homines hominibus seruiât, quamuis id fieri reipub. fortasse expediat. quo potissimū argumento, veteres quidam olim defendere conati sunt, id quod vulgò ferebatur, rempublicam sine iniusticia stare, augeri que non posse: quorum disputationem suscipientem Philum inducit Cicer.^b cui tamen optimè ibidem satisfecit Lælius, vt in præfatione huius operis diximus: vbi ostendimus, non esse iniustum, vt bello victi fiât serui, quibus adde, vt nodum hūc dissoluamys, quòd libertas sit quidem iuris naturalis, eò scilicet quòd ante constitutionem iuris gētium, omnes liberi nascebantur^c, & omnes homines pares, & æquales habebantur^d: non autem, quòd ius naturale ea de re aliquid præceperit, aut seruitutem prohibuerit^e. Ius verò gentium, quod naturali ratione constitutum est^f, bella & seruitutes induxit^g. Recta enim ratio naturalis, qua nihil diuinius est, quaque præstamus belluis, hominum crescente malitia, coërcendam humanam improbitatem

bitatem bello, captiuitate, & seruitute
 suasit^a. Similiter cū iure naturali, pri-
 mo illo, & aureo, vt ethnici vocabant,
 sæculo, communia essent omnia, neque
 cuiusquam quicquam proprium: poste-
 rioribus tamē sæculis, quòd communio
 rerum viciatæ naturæ non conueniret,
 ius gentium ex naturali ratione, domi-
 nia, eorūque distinctiones constituit^b.
 Rerum itaque omnium communio, æ-
 qualitas hominum, & omnium vnā li-
 bertas, integrę olim naturę, & primę rei-
 pub. Platonis magis, quàm ferreo sæcu-
 lo conuenit: ideoque iure gentium non
 probantur. Quamuis itaq; seruitus iure
 naturali, quo iure omnes homines li-
 beri erant, & pares, & æquales habeban-
 tur^c, fuerit incognita: potuit tamē iure
 gentium constitui seruitus, vtque capti-
 iusto bello fierent serui: præsertim cum
 id reipub. conueniat, ad coercēdoseos,
 qui iniusta bella gerūt. vnde eadem ra-
 tio, quæ bella permittit, etiam seruitutē
 constitui suasit. suntque in hanc senten-
 tiam præclara D. Augustini verba^d, cū
 ait: Conditio seruitutis iure intelligitur
 imposita peccatori. nomen itaque istud
 culpa meruit, non natura. & deinde sub-

^a c. Sexto die.
 25. distinct.

^b l. ex hoc iu-
 re. D. de iust.
 & iur.

^c l. manumif-
 siones. D. de
 iust. & iur.
 l. quod atti-
 net. D. de re-
 iur.

^d de ciuit. Del
 lib. 19. c. 15.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dit : Nullus autem natura, in qua prius
 Deus hominem condidit, servus est ho-
 minis, vel peccati: verum poenalis servi-
 tus ex lege ordinatur : quæ naturalē or-
 dinem conseruari iubet, perturbari ve-
 tat. quia si contra illam legem non esset
 factū, nihil esset poenali servitute coer-
 cendum. Itaque Apostolus servos mo-
 net subditos dominis suis esse debere, &
 ex animo servire^a. & propter peccatum,
 Chanaan servus pronūciatus est a Noe
 patre, vt serviret fratribus suis^b. Suadet
 tamen idem Apostolus, vt Domini ali-
 quid de iure suo remittant: & in quibus-
 dam pares omnes esse dicit^c. Sciendum
 autem est *, hāc servitutem personarum
 tollere quidem libertatem; sed non illā
 naturalem, quæ in faciendo consistit.
 nā servus, vt maximè dominus iubeat,
 potest nolle adire hereditatem^d: sed il-
 lam, quæ ad iuris effectus est comparata,
 & iure gentium inuenta^e. Sed nec vlla
 vis *, quæ facti est, servitutē inducit, quæ
 iuris est. nam non nisi iusto bello capti,
 fiunt servi: nō etiam capti a latronibus,
 vel prædonibus, & iis, qui iusti hostes nō
 sunt^f. Et quidē inter Christianos * lau-
 dabili, & antiqua consuetudine intro-
 ductum

^a Ad Ephes. 6

ad Tim. 1. c. 6

ad Titum c. 2

ad Collos. c. 3

^b Genes. c. 9.

^c Ad Gal. 5.

ad Ephes. cap.

ult. ad Coloss.

cap. 4.

^d l. cum pro-

ponas. C. de

hered. instit.

^e l. manus

fiones. D. de

inst. & iur.

^f l. cum autem

gentium, inst.

de iur. nat. l.

quidam, D. de

pen.

^g l. postlimi-

nium. §. 4. p-

ratu. l. hostes.

D. de captus.

l. 1. in prin. D.

de leg. 3. l. qui

D. de testam.

a latronibus.

17

18

19

ductum est, vt capti hinc inde, vtcunque iusto bello, non fierent serui: sed liberi seruarentur, donec soluant precium redemptionis, quod Græci λύτρον vocāt^a. Romulus vero, vt ciuitatem suam augeret, & ex parua magnam faceret, bello captos necari, vel etiam venundari vetuit: sed in partem agri hostilis colonos Romanos misit, & multis populis deuitis ius ciuitatis dedit^b. Si tamen qui Christiani militent Saracenis, & infidelibus contra Christianos, eisue auxiliū quoquo modo præbeant, capti a Christianis fient serui: inciduntque in excōmunicationem ipso iure^c. nō enim iam Christianorum, sed infidelium, quibus se adiunxerunt, numero habendi sunt: non tamen aliis, quàm Christianis vēdi poterunt^c. at verò si bellum geratur cū infidelibus, & paganis: certè hinc inde capti, eius erunt conditionis, cuius secundum ius ciuile capti ab hostibus. idque cōstitutionibus regni Hispaniæ decisum videtur^f. atque ita locus erit legis Corneliæ & postliminij fictionibus^g. Quàm autem non conueniat, quamq; periculosum sit reipublicæ, numerum seruorum augeri, indicant tot bella ser-

^a Boetius de. cis. 178. Bald. in l. hostes. D. de captiu. Ad. ciat. in l. hostes. D. de ver. fig. reg. Hisp. l. i. tit. 29. p. 2
^b Dion. Hal. ant. Roma. l. 2
^c c. ita quorūdam. c. ad liberandum. de Iuda. reg. His. l. 4. tit. 21. p. 4. Reg. lib. 9. tit. 29. par. 2
^d Text. el g in l. 3. §. ult. D. ad l. Corn. de Sica. l. pro. ductores. D. de remul. l. trāsfugam. D. de acq. rer. dum. o l. unica. C. de Christi. mand. d. reg. l. 9.
^e Reg. l. 2. tit. 21. par. 4. reg. l. i. tit. 29. p. 2
^f Alciat. in l. hostes. D. de verb. signif. Claud. Cant. in §. item ea. in l. de ver. dmsif Comar. in c. peccatis. de reg. iur. in 6. 2. par. elec.
^g 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

milia, coniurationesque seruorum, quæ
rempubl. Romanam aliquoties afflixerunt,
& in summum discrimen adduxerunt: vt latè ostendit Bodinus^a. Porro

a de repub. l. 1. cap. 5.

liberæ personæ* in bello captæ, & in ser- 20

uitutem redactæ, si ad suos reuertantur, quocunque modo potestatem hostium euaserint, pristinā libertatem recipiūt^b.

b l. nihil interest. D. de captiui.

quemadmodum fera animalia, desinunt eius esse, qui cepit, vbi eius custodiam euaserint^c.

c § fera autē. inst. de rer. diuis. l. 1. notu- ralem. D. de a. q. rer. dom. d. l. postliminium. in prin. D. de captiui.

Recuperant præterea ab hostibus reuersi omne ius, quod captiuitate amiserant: iure scilicet postliminij^d. nisi

tamē iurauerint* se redituros ad hostes, 21

vel non abituros. quo casu, ad suos reuersi non possunt dici rediisse postliminio. vt in causa Attilij Reguli, & illorū, quos post Cannensem cladem iuratos

e in l. postliminium. §. vir. D. de captiui. leg. Hisp. in lb. 9. tit. 29 par. 2. Cicero offic. lib. 3.

f l. nihil interest. D. de captiui.

g in l. postliminium. §. transfuga. D. de captiui.

ad senatum misit Annibal, in castra redituros, nisi de captiuis redimendis impetrassent, responsum est^e. non enim satis est, corpore domum rediisse, nisi etiam mēte, & animo sis reuersus. vnde & illi, qui ea mente venit, vt ad hostes reuertatur, non est postliminium^f. Transfuga

quoque* nullum habet postliminium. 22

nam, vt ait Paulus^g, qui malo consilio, & proditoris animo patriā relinquit, hostium

stium numero est habendus: siue foemina, siue masculus sit, siue filiusfamilias, siue paterfamilias. Neque enim pater filiumfamilias trāsugam postliminio recipit. quia pater sic illum amisit, vt idem Paulus ait, quemadmodū patria, & quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quā charitas liberorum^a. Aliud tamen est in seruo transfuga, in quo Dominus habet postliminium: ne scilicet contrarium ius nō tam sit seruo iniuriosum, quā domino dānosum^b. Sciendum est autem omnibus hominibus esse postliminium, cuiuscūque sexus, ætatis, vel conditionis sint^c. Militibus verò vt sit postliminium, docere debent se bello captos fuisse^d. nam
 23 illi^{*} qui armis victi se hostibus dedunt, carent postliminio^e. Etenim apud Romanos ignominiosissimum habitū fuit, non vi, sed per deditionem in potestatem hostium venire. Itaque senatus octo illa millia Romanorum, qui non quidem in acie capti fuerant, sed in castris relictī, post cladem Cannēsem se Annibali dederant, potestate sibi facta, redimere noluit: vt scilicet insitum esset Romanis militibus, aut vincere, aut emori^f. qua

E 4 de re

a d. l. postliminij. §. si filius.

b d. l. transfuga.

c d. l. postliminium. in si.

d l. nō oēs. §. a barbaris.

D. de re militi.

e l. postliminio.

mo. D. de captiu. reg. in sp.

lib. 9. tit. 29.

par. 2.

f C. inuis l. 32

Cicer. off. l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a j. 6. 3. c. 15 **de re alio loco latius dicendum erit^a. Sed**
militi bello capto, & postliminio reuer-
so, non deberi stipendia, & donatiua eius
reporis; quo apud hostes fuit, Antonin^o
b in l. 1. C. de **Imp. rescriptis^b. si tamen expleto militie**
re milit. l. 12. **tempore, captus ab hostibus redeat, ut**
veteranum restituendum, & emerita re-
c in l. 3. §. si **cipere, Arrius Mænander respōdit^c. Sed**
qui ad hostes, **an ij, qui decreto senatus, vel iussu po-**
in l. no omnes, **puli per feciales hostibus dediti essent,**
§ pen. D. de **ad suos reuersi pristinum statum recipe-**
re milit. **rent, inter Brutum & Scæuolam variè**
tractatum est. eoque spectat nobilis illa
causa Mancini^{*}, de quo cum ob pacem²⁴
minus legitimè cum Numantinis factā,
ex S. C. hostibus deditus esset: eumque
illi non accepissent: an ciuis Romanus
maneret, quæsitum est: quibusdam exi-
stimantibus non manere. quare P. Ruti-
lius, M. filius. trib. pleb. eum de senatu,
in quem domum reuersus introire non
dubitarat, iussit educi: quòd eum ciuem
esse negaret. quia memoria sic esset pro-
d Cicer. de o- **ditum, què pater suus, aut populus ven-**
rat. lib. 1. **didisset, aut pater patratus dedidisset, ei**
nullum esse postliminiū^d. Neq; referre
videtur, quòd hostes eū non receperint.
nā ciuis esse desinit, quem ciuitas repu-
diauit,

diavit, licet ab hostibus nō sit acceptus^a.
 nō secus quā is, cui aqua & igni inter-
 dictū est, vel hostis declaratus, vel in in-
 sulā deportatus est^b. cui sentētiæ Mode-
 stinus accedere videtur^c, qui respondit,
 hostibus deditū, & reuersum, nisi esset a
 suis receptus, ciuē non esse. sed Mācinus,
 licet non fuerit acceptus ab hostibus, eū
 ciuem māsisse aliis visum fuit. quod etiā
 Ciceroni probatur^d: deditū enim dici
 nō posse, qui non sit acceptus. nam neq;
 donationē, neq; deditiōnem sine accep-
 tione intelligi^e. Pōpōnius tamē de Mā-
 cino legem postea latam fuisse, vt esset
 ciuis Romanus, scribit^f. vnde videtur
 adhuc locus esse responso Modestini, e-
 tiam in eo, quem hostes non acceperūt,
 vt scilicet reuersus, non aliter sit ciuis,
 quā si a suis receptus sit. nam alioqui
 quid erat opus legem ferre de Mācino?

- 25 Porro in bello nō solū viri^g, sed etiam
 mulieres capi possunt. sic legimus vxorē
 Darij, cum matre, totaque familia,
 captam ab Alexandro: Sophonisbam v-
 xorem Syphacis, a Masanissa: Cleopa-
 tram ab Augusto. maximam tamen cle-
 mentię famā sibi conciliauit Scipio per
 totam Hispaniam, quod capta Cartha-

^a *Argumentū l. 1. § si vir l. quod meo. § si a furioso. D. de acqu. poss. b l. amissionē. § 1. D. de cap. munit. rust. de cap. dimit. su p. m. c m l. 4. D. de capti.*

^d *in Topic. et pro A. Caccus. ne ut fia.*

^e *l. absent. D. de donat. l. nec ambig. C. de donat. facit l. si me in vacuati. D. de acqu. possess. f in l. ult. D. de legation.*

^g *l. 1. l. fudis- sine. l. praeter. cum l. sequ. l. commercia. C. de poss. reuers. l. non ut a pa- tre. l. mulier. D. de capti.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

gine, Allucio Celtiberorum principi, sponsam suam eximia forma, quā captivam habebat, intactam gratis restituit^a.

a Livius l. 26

Sed nec pueri in bello tuti sunt, & capi possunt^b. licet Camillus, laudabili exēplo, nobilissimos Faliscorum pueros, quos ludimagister ipsorū in castra Camilli per astū perduxerat, non accepit: sed proditorem nudum, manibus post tergum religatis, cædendū, ac reducendum Faliscis pueris tradidit, inquires:

b l. lex Cornelia, D. de vulg. & pupill. l. pater in priv. l. quod si filius, D. de captiv.

Nobis, quæ pacto fit humano, cum Faliscis societas non est: quam ingeneravit natura, est, eritque. sunt & belli, sicut & pacis iura: arma habemus, non aduersus eam ætatem, cui etiā captis vrbibus, par-citur: sed aduersus armatos. qua benefici-

c Livius l. 5.

nia dediderunt^c. Certè sæuire in foeminas, vel pueros, admodum foedū semper habitum fuit: quos sexus ipse, & ætas, periculis bellorum, & sæuitiæ victorum eximit. itaq; lege diuina præcipitur quidem Israëlitis, vt hostes resistentes, & pacem nolentes omnes occidant: sed vt parcāt mulieribus, & paruulis: quos tamen prædæ cedere voluit, & in seruitutē

d Deut. c. 20.

redigi^d. Canones verò iubēt parci presbiteris,

biteris, monachis, cōuersis, peregrinis, mercatoribus, & rusticis^a. sed hoc contrario vsu abrogatum esse dicit Panor- mitanus^b. non tamen credo abrogatū,

a c. 2. de treu. & pa.

b in d. c. 2.

quoad ecclesiasticos: in quos manuū in- iectio est interdicta, sub graui anathe- matis pœna^c. nisi fortè se ingerāt rebus bellicis. quia priuilegium amittit, qui eo abutitur^d. Est quoque notatu dignum, quòd inter duos populos bello exorto, qui ex hostibus apud vtrumque populū fuerint, capi possint: licet in pace vene- rint: nam & olim serui efficiebantur^e.

c cap. si quis suadente dia- bolo. 17. q. 4. d c. ubi. 74. dist. cap. quia frustra. de v. sur.

e l. in bello. §. 1. D. de ca- ptiui.

f Text. ele- gans in l. si mulier. in

- 26 Iusto autem bello captus^{*}, qui pro sua redemptione moderatū precium pro- misit, non eximitur ab obligatione, ex eo fortè, quòd vi, metūue dicat se id pre- cium promississe. nam edictū prætoris, quo per metum gesta rescinduntur, ad eum metum, qui iure licito alicui infer- tur, non pertinet^f. Præterea hîc nō tam metus inferitur, vt preciū promittatur, quàm timor mortis iustè imminētis ista promissione aufertur: præsertim cūm precium redemptionis, in locum serui- tutis successerit^g. Quod autē ad acqui-
27 sitionem captiuorum attinet^{*}, idē quod de reliqua præda rerum mobilium, quæ est du-

princ D. quod metus caus.

Panormus. in c. Abbas. col. 3. in c. cū di-

lectu. de his que vi. Feli-

nus in c. cum inter. nu. 20.

de except. Do-

mon. in c. ad eius verò. col.

vlt. dist. 5. Syluester. in

ver. metus. q. 6.

g Fort. in l. conentionum.

D. de pac. fa- ct. l. Nam &

Seruum. D. de neg. gest.

DE IVRE ET OFF. BELL.

est ducis arbitrio, dicendum est: & ita olim obtinuisse testatur Dionys. Halic.^a hodie verò plerunque captiui, vt & cetera mobilia, conceduntur capientibus; nisi fortè precium excedat summā decem millium coronatorum; vtputa si captus sit Dux, Comes, Baro, vel alius magni nominis: quo casu ex antiqua consuetudine Hispaniæ, Galliæ & Angliæ, est principis^b. non tamen illi redimēdi facultas adimitur, quæ etiam duci hostium capto cōcedi debet, si in eo pacis perturbatio non timetur^c. nam, vt inquit D. Augustinus^d, sicut bellanri, & resistenti violentia redditur, ita victoriis capto misericordia iā debetur. quare bene maiores nostri hoc comparauerūt, inquit Cicero^e, vt neminem regem, quē armis cepissent, vita priuarent. quia quam nobis facultatē fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. ei verò, a quo periculum restaurādi belli esse posset, non est parcendum: quæ esset iniusta misericordia, vt inquit D. Ambrosius^f. Quò spectat, quò Ferrandus Diaconus, de officio pij & Christiani ducis, ad Rhegi-

^a in iudic. Rom. lib. 3.

^b Bar. et Bal. in l. nam & Servius. D. de neg. gest. l. oā. de Ana. in c. significauit. in 1. nos. de iud. Boetius de ciu. 178. Hist. reg. l. 1. & 8. tit. 26. par. 2. ^c c. noli, in fi. 23. q. 1. ^d in d. c. noli, & ad Hieron. l. 4.

^e offic. l. 1. c. 2. ^f in iudic. 1. 4. q. 1. 4.

Rheginum ducem scribens, inter septē regulas innocentiz, quas duci militum præscribit, refert: Noli esse nimiū iustus. Fuit itaque apud Romanos obseruatū, vt triumphās cū triūphali pōpa de foro in capitolium defleceret, captiuos insignes, qui semina discordiarum, & belli auctores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, & exacta pompa neci daret^a.

^a Alex. ab Alex. germal. diu. l. 6. c. 6.

- 28 Alioqui verò priuata auctoritate* nemi-
ni captiuum occidere licet, nec etiam
durius tractare: cū nec olim quidem
licuerit, cū fierēt serui. ius enim ciuile
dominico imperio modum adhibēs, ita
demum necis potestatem domino tribuit
in seruum, si in facinore deprehendat: in
quo repertum liberum occidere ius sit^b.
alias seruum dominus occidere nō po-
test, cui leuis tantū coërcitio permessa
est^c: & ex rescripto Diui Pij, seruis cōtra
nimiam seuitiam, & intolerabilem iniu-
riam dominorum prouisum est^d. cui
conuenit constitutio regni Hispaniæ,
quoad bello captos inter Christianos
hinc inde: non etiam inter eos, qui di-
uersæ religionis dogmata sequuntur^e.

^b l. marito. D.
ad leg. Iuliam.
de adul. l. quid
ergo si maio-
rem, & si heres
D. de leg. 1.
c. l. vnc. C.
de emend. seru.
d l. 2. D. de hac
quis vel a
i c. iur. sunt.

^e Reg. l. 1. tit.
29. par. 2.

- 29 Ceterum si captiuus* semel de precio
redemptionis conuenit cum eo, cuius
capti-

*à Guido pa.
 pa q. 113. Pa.
 pon. in arrest.
 lib. 5. tit. 6. in
 prin.
 b in l. postli.
 minium. §. si
 is qui. D. de
 captiv.
 c l. nā & Se-
 ruius. D. de
 neg. gest.
 d per text. o-
 leg. in l. si id
 quod. D. de
 donat. inter
 vir & uxor.
 Comaru in l.
 4. decret. de
 spōs. 2. par. c.
 3 § 4. m. 14
 e l. 2. l. liber
 captiv. C. de
 postliminio
 reuersis. l. se-
 uatus. §. ult.
 D. de leg. 1. l.
 qui testamē-
 to. §. 1. D. de
 testam. l. qui
 status. D. de
 re milite.
 f l. quod &
 lex. §. si qui.
 D. de libe. ho-
 mi. exhibi.
 iusta l. liber
 captiv. C. de
 postli. reuers.
 g d. l. 2. C. de
 postli. reuers.
 h l. in qui. C.
 dist. 216.*

captivus est, non poterit postea ad du-
 riorē conditionē astringi, ex eo fortē,
 quòd is a quo detinetur, intellexit cap-
 tivum esse alicuius nominis, & diuixit:
 neque valebit posterior conuentio, sed
 fiet reductio ad priorem^a. Quòd spectat
 quod Paulus respondit, si quis captū ab
 hostibus emat, & pluris alij ius pigno-
 ris, quod in redemptū habet, cesserit: nō
 eam quantitatem, sed priorem redēptus
 debet^b. Qui autem pro capto^{*} ab hosti-
 bus, vt liber fieret, precium redēptionis
 vel soluit, vel promisit, nō solūm habet
 actionem negotiorum gestorum^c: siue
 iustus siue iniustus sit hostis, qui capti-
 uum cepit^d: sed habet quoque redem-
 ptor ius pignoris in redemptum, donec
 soluat^e: & edicto de libero homine ex-
 hibendo non astringitur, neque redem-
 ptus pristinum statū recipit, donec pre-
 cium redemptionis soluerit, vel obtule-
 rit^f. non erit tamē seruus, nec olim erat,
 cūm seruitus passim in vsu esset^g: & fa-
 uore ingenuitatis, poterit successionis
 iura vendicare, vt ex successione possit
 precium pro se datum soluere^h: & filius
 ei succedet, etiam si, antequam se luar,
 moriatur. imo morte, quasi iure pigno-
 ris si-

ris finito, ab ipso redemptore liberatur redemptus: ita vt neque heres eius teneatur ad precium redemptionis, neque fideiussor^a. Sed etsi ea quæ ex pignorb^b nascuntur, pignoris vinculo obligari dicamus^b: imperatores tamen noluerunt eos, qui post redemptionem nascuntur, pignoris vinculo obligari^c. & hæc quidem in liberis ab hostibus captis, & commercio redemptis locum habet: at serui ab hostibus capti, & precio redempti, fiunt redimentis serui: sed oblato ei precio, quod dedit, postliminio rediisse, aut recepti esse creduntur^d. Porro redemptione captiuorum^e est tam fauorabilis, vt datum in hanc causam, quantumcunque sit, repeti non possit, nec insinuatione opus habeat^e. & quamuis incertæ personæ, ne miles quidem quicquam relinquere possit^f: imperatores tamen pietatis causa, & militum infortuniis moti, relictum in redemptionem captiuorum, non obstante incertitudine personarum, valere voluerunt^g: etiam si quis totum patrimonium relinquat^h. Pietatis quoque causa redempto captiuo, vtpote si mater filium redemerit, de repetitione precij tractare non conuenit: sed

^a l. si pater redemptio. D. de captem. l. 1. §. si filius. D. de suis & legit. ^b l. grege. D. de pignorb. ^c in l. præfec provincia. C. de possit. reuer.

^d l. in bello. §. si quis seruum. D. de captiu.

^e l. si quis pro redemptione. C. de donatio. ^f §. legari autem. in §. de leg.

^g l. nulli. C. de episc. et cler. ^h l. si quis ad declinandum. C. de episc. & cler.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. liber captus. §. 1. D. de poss. reuer. reg. Hisp. l. ult. tit. 29. par. 2. bl fadisi nē. C. de poss. reuerf.

sed præsumitur donatio^a. & redimens puellam luxuriæ causa, vel illam prostituens, perdit precium, & puella impunè ab eo fugere potest^b. Negligens verò

c Authent. si captus. c. de episc. & cler. reg. Hisp. l. 3. tit. 29. par. 2. d in Topic. e fuit rex. in fuit. de his qui sunt vela. de. in. fuit. in princ. c. l. ult. §. ult. D. de leg. 3. c. ubi bar. f in l. si captus. §. expulsi. D. de captus. in l. si ager. D. quib. mod. v. usufr. a. mult. l. in tū. in an. prim. D. de rer. diuisio. g c. prima a. ctione. cum gl. abid. q. 3 l. contra ma. ires. C. de in. off. sejamēt.

redimere^{*} captium, non solum exhe- 32
redari potest, si sit ex liberis: sed etiam lege, proximis agnatis, vel heredibus institutis, qui in redemptione captiui negligētes fuere, denegatur successio: quæ applicatur ecclesiæ, expendenda in redemptionem captiuorum^c. Diximus captis ab hostibus, tã liberis, quàm seruis, & tam masculis, quàm fæminis, esse postliminium. videamus nunc reliqua, quæ postliminio redeūt: quibus cognitis, intelligemus, quæ sunt ea, quæ postliminio carent. contrariorum enim negantium, vt inquit Cicero^d, ea vis est, atque natura, vt altero posito, vel cognito, alterum statim submoueatur, vel cognoscatur^e. Postliminio itaque redeūt quoque agri^{*}, eorumque vsusfructus. 33
vnde expulsis hostibus ex agris, quos ceperāt, dominia eorum ad priores dominos redire, & vsusfructum iure postliminij restitui, Paulus respondit^f. quod verum puto, nullo quantumuis longi temporis lapsu obstante^g. Itaque
Sagun-

Saguntum oppidum, quod iam octauū
 annum in potestate hostium fuerat, tan-
 dem receptū, cultoribus antiquis, quos
 vis reliquerat belli, restitutum fuit^a. & a *Liuius* l. 24
 quidem ex cōstitutionibus regni Hisp.
 imperia, regna, comitatus, aliaque do-
 minia maiora, ab hostibus recuperata,
 postliminio redeūt, & ne ex eo quidem
 tempore, quo recuperata sunt, vsucapī
 possunt. quoad alia verò dominia mi-
 nora, si quatuor annis dominus siluerit,
 ex quo recepta sunt, erit locus præscrip-
 tionis, nisi dominus sit minor^b. iisdēque b *reg. Hisp.*
L. 10. tit. 29.
par. 2.
 cōstitutionibus cautum est, vt si quis ex
 subditis arcem, licet propriam, sua culpa
 amiserit: quamuis sua opera eandem re-
 ceperit, regi tamen petenti eam tradere
 34 debet^c. Denique^{*} nauibus longis, & o- c *reg. Hisp.* l.
 32. *tit. 28.*
par. 2.
 nerariis, postliminium esse Marcellus
 respōdit. qui equū quoque, & equā freni
 patientem, postliminio recipi voluit,
 quod sine culpa equitis proripere se po-
 tuerūt^d. & idem quoq; testatur Ciceroe, d *L. 2. D. de*
capit.
c in Topic.
 cū ait: Postliminio redeunt hæc, ho-
 mo, nauis, mulus, clitellarius, equus, e-
 qua quæ frena recipere solet. nō autem
 idē iuris est in armis, quæ postliminio nō
 redeunt, quod nō sine flagitio amittan-
 tur;

a d. l. 2.

b j. lib. 3. c. de
in qui arm.
amis.

c per l. si ca-
pitimus. §. ex-
peditis. D. de
captivi.

d Argum. l. si
quid b. l. l. D.
de captis. Aug.
Salut. l. as.

Mari. land. &
alij, quos re-
fert Comar. in

c. peccati de
reg. iur. in 6.

2. relect. §. 11
e Argu. l. ab

hostib. 2. C. de
postl. reversi.

in bello. §. si
quis servus D.

de capt. Frac.
Ripa. in l. 1.

D. de acq. pos.
Comar. dicto

loco, & alij
ab eo citati

f Argu. l. ab
hostib. 2. C. de

postl. reversi.
ad quod apud

hostes. D. de
l. 1. et l. Popo.

D. de acq. rer.
do. Ioā. Andr.

Alia. Pyrrh.^o
& alij quos

refert Comar.
in d. c. peccati

g in l. si quid
bello. D. de
captiv.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tur^a. de quo alio loco plura dicemus^b.

Ex superioribus (ni fallor) manet ex-
pedita illa quæstio, quæ variè admodum
torsit fere omnes interpp. vtrùm scilicet
* res semel ab hostibus captæ, & ab iisdē 35

recuperatæ, prioribus dominis sint re-
stituendæ, nec ne quod alij aiunt, alij
negant, alij temerè secant, & subsecant,
& neque sibi, neque aliis satisfaciūt. sunt

enim qui distinguunt inter res mobiles
& immobiles, & has restitui semper^c; il-
las nunquam existimant^d. alij, quoad res

immobiles, distinguunt rursus, sintne
virtute bellicâ recuperatæ, quas non re-
stitui volunt: an verò commercio redē-
ptæ, quas oblato redemptionis precio,

restituendas priori domino censent^e.
alij denique sine vlla distinctione, tam
mobiles omnes, quàm immobiles res,

receptas, priori Domino omnino resti-
tuendas esse dicunt^f. id quæ contra eui-
dens responsum Labeonis^g, qui ait: Si
quid bello captum est, in præda est, nec

postliminio redit. & alibi^h, ita demū ab
hostibus capta, & a nostris recuperata,
postliminio redire respondit, si sint eius
generis, quæ postliminio redire possunt.
quam
h in l. ult. D. de captiv.

quam distinctionē etiā Marcellus probat^a. Neque vident id quod imp^p. rescripserunt^b, seruos ab hostibus recuperatos, dominis suis restitui debere: ideo esse, quod nō solum in liberis personis, sed etiam in seruis sit postliminium^c.

a in l. 2. D. de captiui.

b in d. l. ab hostibus. 2.

c l. postl. §. ult. l. in bello.

§ si quis seruum. l. ult. D. de captiui.

d in d. l. id quod apud hostes. D. de l. 1.

e in d. l. ult.

Quare etiam quod Octauenus respondit^d, id quod apud hostes est, legari posse, & postliminiū esse: de eo haud dubiè intelligi debet, quod eius generis est, vt postliminio redire possit, secundum distinctionem Labeonis^e. His adde, quod

36 quamuis res, quæ sunt hostium^{*}, nō sint in commercio^f: tamen eas res, quas hostes ceperunt, si sint eius generis, quæ postliminium habent, vendi, legari, & quocunque modo alienari posse^g. Quò spectat, quod apud Liuium legimus^h: quòd cū Annibal ad quartū lapidem Romam accessisset, & tātū venditum esse agrum audisset, in quo castra habebat, quanti ante aduentum eius valebat: ira percitus, vocato præcone, tabernas argentarias, quæ in foro Romano erant, vendi iussit. & certè agri quidem veditio valuit, propter spē postliminijⁱ: nō verò tabernarum, quæ nunquam fuerant hostium, nec erat in iis postliminium^k.

f l. liber homo. 1. D. de verb. oblig.

g l. ult. Labeo. §. ult. cum l.

f q. D. famil. her. & d. l. id quod apud hostes.

h lib. 25.

i d. l. item Labeo.

k d. l. liber homo.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Neque mouet, quod ex L. Pomponius D. de acq. rer. dom. adducitur, vbi cū pastori meo lupi porcos eriperēt, & hos vicinæ villæ colonus robustis canibus consecutus, lupis extorsisset: porcos coloni non esse, responsum est; sed meos manere, quamdiu a quouis recuperari possent: secus ac si feram bestiā vicinus hac ratione mihi abstulisset. quæ si potestatem nostram euaserit, & ab alio capiatur, ipsius fit. non inquam id mouet: nam ibi, disertis verbis I. C. ait, porcos, aliaque animalia mansueta, quæ a lupo nobis eripiuntur, nostra manere, quā diu recipi possunt, quæ erepta sunt: quemadmodum & ea, quæ naufrigia amittimus: vnde etiā furtiagi posse dicit. aliud autē est in iis, quæ ab hostibus nobis auferuntur, quorum dominium statim in hostes transire cōstat^b. vnde potius dicendum est, quòd, quemadmodū feræ bestiæ, vbi custodiam nostram euaserint, dominium amittimus, & eēdem a quouis postea captæ occupantis fiunt^c: sic quoque capta ab hostibus, quorum dominium statim amittimus, eius fieri, qui recepit, nec priori domino restituēda esse: nisi sint eius generis, quæ postliminio

^a §. Anserū,
inst. de rer.
diuis.

^b l. si quid bel
lo, l. hostes. D.
de captiu.

^c d. l. Pompo-
nius, & §. fe-
re autem, inst.
de rer. diuis.

minio redeunt^a. ex quibus etiā corrui-
 eorum sententia, qui sine distinctione
 omnes res mobiles, eorum fieri, qui eas
 hostibus eripuerunt, existimant: & eorū
 quoque, qui inter res bellica virtute re-
 ceptas, & commercio redemptas distin-
 guendum putauerunt. Sit ergo ita con-
 stitutum, vt quę res postliminiū habent,
 eę recuperatę ad priorem dominum, &
 in pristinum statū redeant, siue mobiles
 sint, siue immobiles^b: siue etiam virtute
 bellica, siue commercio, siue quocunq;
 alio modo recuperentur^c. nisi quod ea-
 rum, quę commercio sunt redemptę,
 precium restituatur^d. quę verò postli-
 minio carent, prędę cedunt^e. Illud ta-
 37 men sciēdum est, prędam * tum demum
 fieri hostium, vt primū intra pręsidia
 delata est^f. vnde si recuperetur, antequā
 intra pręsidia hostiū sit delata, omnino
 priori domino restitui debet: quia non-
 dum facta fuit hostium, neque defuit esse
 eius, cuius fuit^g. Et quidē si ij, per quos
 pręda fuit recepta, fraudulēter passi sint,
 eam prius ab hostibus auferri, & intra
 pręsidia eorū perferri, & eam persequi
 neglexerint: non tantū tenebūtur ad
 restitutionem priori domino faciendam,

*a l. ult. D. de
captiv.*

*b l. 2. & 4. l.
si captivus. §
expulsus. l. ult.
D. de captiv.
l. ab hostib. 2.
C. de postl. re-
uers.*

*c per text. ele-
gan. in l. 4. et
l. nisi inter-
est. D. de ca-
ptiv. §. si ab
hostibus. inst.
quib. mod. suo
pat. po. solui.
& d. l. ab ho-
stibus.*

*d l. in bello. §
si quis servus.
D. de capt. l.
liber captus.
C. de postl. re-
uers.*

*e l. si quid bel-
lo. l. ult. D. de
captiv.*

*f l. postlimi-
niū. in princ. l.
postliminiū.*

*§ postliminiū.
D. de captiv.
g d. l. postli-
miniū. in princ.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

eius quod receperunt : sed etiam eius, quod seruire potuerunt, & eorum culpa amissum, domino præstandum erit, vt constitutionibus regni Hispaniæ optimè cautum est ^a : & facit text. in L. Iulianus ^b. Porro huic distinctioni, sitne res ab hostibus capta, & per nostros recepta, eius generis, quæ postliminium habent : & sitne semel in præsidia hostium delata, nec ne, non subiacent res captæ a piratis*, vel latronibus, & iis qui iusti hostes non sunt. nam capta ab iis, nunquā in dominium eorum trāseunt ^c. quare recepta, sine distinctione omnino priori domino, qui dominio eorum nunquam excidit, sunt restituenda ^d. hinc mirum, cur constitutio* regni Hispaniæ hanc distinctionem : fueritne præda recepta, semel intra præsidia hostiū delata, nec ne, probauerit, in his rebus, non solum quæ ab hostibus, sed etiam quæ a piratis nobis ablatae sunt ^e : cū certè, si bonum & æquum inspiciamus, dominium rerum captarum, nulla lege, neq; diuina, neque humana, a veris dominis, in eum qui iustus hostis non est, transire possit, vnde recuperatas huiusmodi res omnino dominis restituendas esse, ipsa ratio,

^a Reg. l. 26.
^{et} 31 tit. 6.
^{par.} 2. Reg. l.
13. tit. 9. §. 5.
^b §. ult. D. de
res vend.

^c l. hostes. l.
latrones. l.
postliminiū.
§. a piratis.
D. de captiuis.
l. qui a latro
nibus. D. de
testam.
^d l. latrones.
D. de captiuis.

^e Reg. l. 31.
tit. 29 par. 2.

ratio, & æquitas suadet. nisi fortè propter utilitatē publicam, quo milites sint alacriores ad persequendos latrones & piratas, aliud statui conueniat. præsertim cum bono publico, etiam cum damno priuatorū, consuli possit^a. Quò spectat, quod Tacitus ait, omne magnum exemplum, habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publica rependitur. alioqui certè istud satis durum videtur. Romani autem, nō solūm, si cum latronibus & piratis, sed etiam si cum iusto hoste res esset, sæpe ea, quæ in præda fortè facta inueniebantur fuisse sociorū, vel ciuium, iubebant illis restitui. itaque Volscis ad deditionem cōpulsis, castrisque eorum captis, prædæ pars, sua cognoscentibus Latinis, atq; Hernicis sociis populi Romani, reddita sunt^b. & Sutrinis, sociis populi Romani, vrbs eorum, quam per pactiōē Hetruscis dederāt, quòd diutius obsidionem ferre non possent, eodem die Camillo duce recepta, inuiolata, integraque ab omni clade belli, ante noctem reddita est^c. Sic quoque Scipio capta Carthagine, quæ repleta erat statuis, donariisque Græcanicis e Sicilia aduectis, edixit, vt e singu-

^a l. Lucius.
D. de emul. l.
item si verbe-
ratur. §. 1.
D. de re uend.
c. licet. de reg.
iur. in 6.

^b Lucius l. 4.

^c Lucius l. 6.

DE IVRE ET OFF. BELL.

lis vrbibus venirent, qui suadinoscerent
 & auferret a. Sed istud certè ex benigni-
 tate imperatoris, in cuius arbitrio omnē
 prædam esse docuimus, pendet. Verum,
 utrū res furto^a a latronibus, & illegiti- 40
 mis hostibus erepta, quæ postea in po-
 testatem eorum, qui hostium numero
 continentur peruenerit, a ciuibus com-
 mercio, vel virtute bellica redēpta fue-
 rit; utrū, inquā, hæc res, priori domino
 restitui debeat, meritò dubites. Et qui-
 dem Iauolenus^b, seruū surreptum,
 quamuis postea in manus hostium ve-
 nerit, ab emptore vsucapi non posse, re-
 spondit. quia scilicet verum esset, eum
 surreptum esse, neque quòd hostiū fuis-
 set, aut postliminio rediisset, ei rei impe-
 dimento esse. quod in seruo admitto,
 propter ius postliminij: sed in aliis rebus
 quæ postliminio carent, id sequi non au-
 sim. quia certum est, hanc rem factam
 hostium, atque ita dominum eius do-
 minio excidisse. quid enim refert an do-
 mino, an verò furi res fuerit erepta, mo-
 dò iusto bello? Nam quod dicimus, vitiū
 furti, quod rei cohæret, non purgari, nisi
 res in domini potestatem reuertatur:
 (quod lege Atinia sancitum fuit^c) inter
 ciues,

a Plut. in a-
poph.

b in l. latro-
nes. D. de ca-
ptiu.

c l. 4. § quod
autem D. de
vsucapio.

ciues, non etiam inter hostes locum habere existimo. vt enim res bello capta nostra fiat, sufficit rem hostilem esse^a. & hæc sententia mihi videtur iuri consentanea. tamen non impedio, quo minus

*a. Innaturali.
in fine. i. iust.
fugam. D. de
acq. rer. dom.*

a. naturalis.
in fine. i. tras-
fugam. D. de
ecq. rer. dom.

vnusquisque vtatur suo iudicio. nihilo-
minus si placet, hanc rem furtiuam ma-
nere; illud certè æquissimum puto, vt nō
aliter cum his possessoribus agi possit,
quàm si ipse fur, vel hæres soluendo nō
sunt^b. Et hætenus quidem de rebus

b Argumento
l. 4 §. antep.
D. de pecul.

corporalibus, & personis tam liberis, quàm servis bello captis, dictum est. sed quæri potest, vtrùm etiam res incorporeales* bello capi possint, & in victorem transferri: & si possint; vtrùm sint postliminij, nec ne. Quò spectat lis illa, quæ

4² fuit inter Thebanos * & Theſſalos: de qua Quintilian.^c mentionem facit. cùm enim Thebas euertiffet Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutuò Theſſalis dediffet Thebanos continebatur. has donauit Theſſalis; quòd eorum uſus eſſet cõ militio. poſtea reſtituti a Caſſandro, conueniunt Thebani Theſſalos. lis omnis ex ec, quòd Alexãdereas Theſſalis donaffe dicitur, pendet. & certè non uidetur potuiſſe Alexan-

drum obligationem istam Theſſalis donandi animo remittere, cùm ſit iuris, & ita perſonæ cohæreat, vt ab ea diuelli nō

a l. 3. & ibi Accurs. D. pro socio. l. quod debetur. D. de peculio b l. ſi quid bello. D. de captis. §. ut ea que ab hoſtibus. inſit. de rer. do. uſ.

c l. ſi quid bello. D. de captis. d. l. heredes. D. de poſuſo. hered. c d. l. ſi quid bello.

f in l. propo. nebatur. D. de iud. adde l. quod ius rerū. §. ult. & l. ſi grege. D. de legat. 1.

g l. ſicut. §. ult. D. quid cuius vn. nom.

poſſit a. præterea ex eo, quòd ius, quod incorporeale eſt, manu apprehendi non poſſit: id verò tātum fieri victoris, quod ipſe ceperit^b. imo nō diutius eſſe victoris, quàm quamdiu poſſidet: cùm eodem iure, quo ipſe cepit, ab eo auferri poſſit^c. & aliam quoque eſſe conditionem heredis conſtat; aliam victoris: quia ad illū ius^d, ad hunc res tranſit^e. tum etiam ius publici crediti tranſire in victorem non potuiſſe, ex eo defendi poteſt, quòd id quod populus credidit, ab omnibus debeat, & quamdiu quilibet ſuperfuerit, ſit is totius ſummæ creditor: imo idem populus dicendus ſit, & eadem ciuitas: etiam ſi nemo ex iis, qui tempore contractuſerāt, ſuperſit, ſed alij ſucceſſerint: vt diſertè Alphenus reſpondit^f. etenim populi ius, non eſt ſitum in perſonis, ſed in vniuerſitate; quæ vniuerſitas^g æquè 43 reſentatur per ſucceſſores, vt per eos, qui ſunt hodie. eoq; ſenſu dicitur, quòd vniuerſitas non moritur, nec deſinit, quamdiu vel vnus ſuperſeſt^g. Denique ad propoſitam facti ſpeciem, dici poteſt, non

non in tabulis fuisse ius, cùm scriptura non sit de substantia contractus, sed adhibeatur tātum ad probationem ^a, vnde tabularum apprehensione, & donatione, nullum ius fuisse acquisitum Alexādro, neque Thebanis ademptum. Ceterum his non obstantibus, in proposita facti specie, verius videtur, ius publici crediti in tabulis comprehensum, in Alexandrum transisse, atq; ita potuisse Alexandrum, obligationem illam, qua Thessali Thebanis tenebantur, Thessalis remittere. quod donatione tabularum fecisse censetur. cùm enim iure belli, victi in victoris potestatem & dominiū transeant, & possit victor iis, quemadmodū velit, imperare; non solum res corporales iis adimere potest, sed etiam ea, quæ sunt iuris, & leges pro arbitrio dare, & priores tollere. vbi enim omnia ei, qui armis plus potest, vt ait Liuius, dedita sunt: quæ ex iis habere victor, quibus multari eos velit, ipsius ius atque arbitrium est. sed & cùm obligatio sit in creditoris dominio ^b, protinus ius crediti, quod victi habebāt, in victoris dominium, vna cum victis trāsīt. nam qui in aliena potestate est, nō potest quicquam habere in sua ^c.

Vnde

^a l. contrahitur. D. de pignorb. l. cū te. C. de trasf. l. in re. D. de siue in situ.

^b l. 1. §. id quod. D. ad l. Ealc. l. sed et si damnū. §. 1. D. de pecul. Accur. in l. 2 C. de here. vel aff. vend. c. l. qui in seruitute D. de reg. iur.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Vnde profectò videtur dominiũ illius obligationis, qua Thessali Thebanis tenebatur, in Alexandrum transisse. qui cùm eandem donandi animo Thessalis remiserit : (nam tabulis donatis cēsetur id, quod in tabulis cōtinetur, donatum

a l. 1. c. de
donat.

esse ^a: & creditor cautionem creditori reddens, pacisci de non petendo intelli-

b l. 2. D. de
pact. l. mortu
causa. § Ti-
cia D. de mor.
caus. donat.

gitur ^b) Thessalos ab obligatione liberos esse consequens est. nisi dicamus,

Thebanos restitutione Cassandri, iure postliminij ius crediti recuperasse. nam

omnia, quæ sunt iuris, postquam quis postliminio rediit, perinde habentur, ac

si nunquam in potestate hostium fuissent ^c. itaque dicemus, ciuitatem iure

c l. in bello. §
codicillis. ver.
Cetera. D. de
captiui.

postliminij restitutam eādem, eiusdemque iuris, & status fingi, quo antea fuerat : vt de agrorum captorum, & libera-

torum proprietate diximus ^d, & eorundem vsufructu ^e, qui iuris est ^f. quo etiam

d l. si capti-
uus. § expul-
sis D. de capt.
e l. si ager.
D. quæ ad.
vsus. amitt.
f inst. de reb.
corp. & in-
corp.
g l. cum loca.
D. de relig. et
sumpt. fune.

modo postliminium fingitur in locis sacris & religiosis ^g. Si tamen in proposita

hypothesi, fortè Thessali Alexandro victori, in quem ius crediti transisse diximus, soluissent: non existimo Thebanos

per restitutionem Cassandri, iure postliminij, ius crediti semel extinctum, recu-

per-

pera-

peraturos fuisse : vt in simili ferè facti specie, iudicatum fuisse tradit Ioan. Paponius^a. solutio enim debitè facta fuit, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^b, & naturaliter, vt ait Iurisconsultus^c. naturale est enim vnumquodque dissolui, ita vt colligatum est^d. Ius autè postliminij non restituit ea, quæ factò, & naturaliter legitimè sublata sunt^e. non habent namque ea, quæ sunt iuris, imperium in ea, quæ sunt facti^f. Quò spectat, quod quauis seruus ne naturaliter quidem obligetur^g: tamè si quis pro seruo, qui murum accepit, soluat, vel ipse seruus manumissus, solutū repeti non potest^h: quia scilicet factum factò repedit. est enim apta & commoda proportio, & analogia facti cum factò; non æquè iuris cum factòⁱ: sed iuriscum iure maximè^k. vnde si acceptilatione, pacto de non petendo, chirographi redditione, quæ longè minus cautionis habent, quam solutio^l, liberatio contigerit, cum nullum factum interuenerit, ius crediti ad Thebanos, iure postliminij redire, dicendum videtur. neque enim his modis æquè tollitur obligatio, vt solutione, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^m.

neque

mod. toll. oblig. l. sed et si lege, §. certè, D. de pact. hered.

ain Arest. l. 5. cit. 6.

b l. sed et si lege. §. certè. D. de pact. hered.

c m. l. par. D. de solut. Accur. m. l. solutionem. D. de solutio.

d l. militiam naturale. D. de reg. iur.

e l. in bello. §. facti. D. de captiui.

f l. si unus. §. pactus ne peteret. D. de pact. l. iura sanguinis. D. de reg. iur. l. cū proponat.

g l. nec seruus. D. de pecul. l. in personā. D. de reg. iur.

h l. naturaliter. l. si id quod. D. de cō dict. inde.

i §. ut cum per acceptilationem. inst. quib. mo. tol. oblig.

k l. omnia. D. de reg. iur.

l d. §. ut et §. praterea. inst. de except.

m l. pecunia. C. de solut.

n inst. quib.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. bona fides. D. de reg. iur.

neque etiam militat eadem æquitas, & bona fides. quæ non patitur, ut idem bis solvatur^a. Et quidè, si hæ tabulæ, de quibus agimus, ab alio quopiã quàm summo principe, qualis fuit Alexâder, captæ fuissent: equidem existimo nullum ius illi acquiri potuisse, per ea quæ in contrariam sententiã adduximus: atque ita non esse opus postliminiij fictione: ne quidè si sint tabulæ priuati alicuius crediti. nisi fortè creditor eius, qui tabulas habet, captius sit: qui olim fiebat seruus, qui nihil suum habere poterat: sed omnia cum ipsa persona in dominium transferebâtur^b. Verùm cùm hodie inter Christianos capti, non fiant serui, aliud dicendum videtur. cùm enim persona non transeat in dominiũ capientis: ne quidem ius, quod personæ ita cohæret, ut ab ea diuelli non possit^c, transire dicendum est.

b l. acquiratur. § igitur. D. de acq. rer. dom.

c l. 3. & ibi Accert. D. pro socio.

DE FIDE HOSTI SERVANDA.

- 1 *Fidem Romani maximè coluerunt.*
- 2 *Fides hosti data, siue publicè, siue priuatim, seruanda.*
- 3 *Edictum quod metus causa, non pertinet ad fidem hosti datam.*

4 *Nulla*

- 4 *Nulla latebra, aut calumnia querenda perituro.*
 - 5 *Obsides dati, an liberent a fide præstita.*
 - 6 *Iniuſto hoſti an ſit ſeruanda fides.*
 - 7 *Iura belli non conueniunt iniuſtis hoſtibus.*
 - 8 *Conuentiones per tyrannidem, aut rebellionem expreſſæ, non ſeruanda.*
 - 9 *Princeps ea, qua ſunt iuris regû, alienare non poteſt.*
 - 10 *Summum imperium in quibus præcipuè verſetur.*
 - 11 *Minimè firma ſunt conuentiones, que ſunt cum ſubditis rebellibus.*
 - 12 *Rebelles & latrones armis, non pactione ſubigendi.*
 - 13 *Hoſtibus non ſemper fides ſeruanda.*
 - 14 *Iuramentum de re illicita non eſt ſeruandum.*
 - 15 *Fides a privato in præiudicium reipubl. data, non eſt ſeruanda.*
 - 16 *Præſtat non dare fidem de re illicita, quàm datam fallere.*
 - 17 *Hoſti fidẽ fallenti non eſt ſeruanda fides.*
 - 18 *Indutia an maneanſ hoſte eas violante.*
 - 19 *Indutia etiam longi temporis eſſe poſſunt.*
 - 20 *Fidem frangenti, fidem ſeruandam non eſſe, quomodo intelligendum.*
- 21 Perſi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

21 *Perfidiam perfidia ulcisci non licet.*

22 *Pactum dolo malo initum, an servandum.*

CAP. SEXTVM.

Fide nullam rem apud mortales maiorem, aut sanctiorem veteres semper existimauerunt; eamque Romani in x
capitolio, vicinam Ioui opt. max. esse voluerunt: qua semel data, nihil firmitus
auct. Attico
lib. 20. cap. 1. fuit. Itaque Aulus Gellius^a, omnibus
quidem populum Romanum virtutum generibus colendis, exercendisque, ad tantam amplitudinem peruenisse scribit: sed omnium maximè, atque præcipuè fidem coluisse, sanctamque habuisse, tam publicè quàm priuatim. cuius rei cum permulta exstent argumèta, & testimonia, tum illud perquam memorabile; quòd inter eos, & Perseam pactis indutiis, cum ludi Circenses celebrarentur, ingressi hostium duces curulì certamine contenderint, & victores coronati sint. Sed & còsules clarissimos viros, populus Roma. confirmandæ fidei publice gratia, hostibus dedit, vt de Postumio & Mancino alibi diximus^b. vnde Ptolomæus Ægypti rex, agnita Romanorum fide, populum Roman. infanti filio, cui regnum

regnum debebatur, tutorem testamēto reliquit. & certè, vt Vlpianus ait, graue est fidem fallere^a : & nihil fidei humanæ tam congruum est, quàm seruare, quæ placuerunt^b. Porro nullum, vt inquit Cicero^c, vinculum ad astringendam fidem iureiurādo maiores arctius esse voluerunt. id indicant leges in xij. tabulis: indicant sacra : indicant foedera, quibus etiā cum hoste deuincitur fides. & quidem Romani, cū belli, pacisque iura religiosissimè semper coluerint, tū certè, si tēporibus adducti, hosti quid promississent, in eo ipso fidem sanctissimè seruabant. Itaque præclarè Sex. Pompeius, magni Pōpeij. filius, (cœnantibus apud eum in naui ad Puteolos Antonio & Oētauiο, cum quibus tunc societatem inierat) Menodoro Pompeianæ classis præfecto, per internuncium significanti tempus adesse, quo parentis, & fratris iniurias vlcisci posset, & occasione arrepta, paternum sibi asserere imperium: se enim curaturum, ne quisquā è nauibz euaderet: respondit: Vtinam Menodorus hoc absque me posset perficere. nam illi periurium conuenire, non Pōpeio d.

^a in l. i. D. de cōst. pecu.
^b in l. i. D. de pact.
^c offic. lib. 3.
^d Appian. de bell. civil. l. 5.

2 Sunt autem* qui existiment, hosti quidē
H publicè

DE IVRE ET OFF. BELL.

publicè fidem datam seruandam esse, nō
 etiam eam, quæ a priuato sit præstita.^a
 quorū sententia nullis solidis argumen-
 tis fulcitur, estque contra veterum exē-
 pla, institutaque maiorum, & grauissi-
 morū Philosophorum sententiā. quam
 elegāter prosequitur Cicero^b, & Gell.^c
 itaque quando cum iusto, legitimoque
 hoste res geritur, non existimo debere
 condiciones, pactiones bellicas & hosti-
 les, perturbari periurio, etiam a priuatis
 initas^d. nam graue est fidem fallere^e. &
 sunt quædam officia, vt inquit Cicero^f,
 etiam aduersus eos seruanda, a quibus
 iniuriam acceperis. estque præclarum
 in hanc rem M. Attilij Reguli facinus,
 qui primo bello punico captus a Pœ-
 nis, cū de captiuis commutandis Ro-
 mam missus esset, iurassetque se reditu-
 rum: primū vt venit, captiuos reddē-
 dos in senatu non censuit; deinde cū
 retineretur a propinquis & amicis, ad
 supplicium redire maluit, quā fidem
 hosti datam fallere^g. quod multis laudi-
 bus effert D. Augustinus^h. Iacobus ve-
 rò iratus fuit Simeoni & Leui filiis suis,
 quia violauerant pactum cum Sychimi-
 tis initumⁱ: ideoque moriens maledixit
 illis.

^a Bart. et alij
 in l. conuictio-
 num. D. de
 pact. Zaz. in
 apolog. contra
 Eckium, &
 de Ind. qu. 3

^b offic. lib. 3.
^c lib. 7. c. 18
 lib. 20, cap. 1

^d per text in
 c. nob. 23 q 2
 l. postumij.
 §. vlt. D. de
 capti. Fortun.
 & Duareus
 in l. conuictio-
 num. D. de
 pact. Decius
 in l. ea est na-
 tura. D. de
 reg. iur. Cohan.
 in §. 4. l. de re
 2. par. c. 3 §.

^e l. 1. D. de
 const. pecun.
^f offic. lib. 3.
^g Cicero off.
 lib. 3, Val.
 Max. l. 1. c. 1.
 l. de ciuit. Des
 lib. 1. cap. 18.

ⁱ Genes. 34.

illis^a. Neque recipienda est eorum sententia, qui existimarunt, quod per vim hostium esset actum, ratum esse non debere. viro enim forti, ut inquit Cicero, vis adhiberi nequit: & fides, ut inquit Seneca^b, sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. unde Cicero: Nulla res tanta, inquit, existat, ut possit mihi maiorem vim adhibere; metus, quàm fides. Ediçtum^{*} quoque prætorium, quo per metum gesta, in integrum restituuntur, ad eum metum, qui iure licito, utpote iusto bello inferitur, non pertinet^c: neque ad promissa hostibus facta, sed ciuibus. Et quidem tanti olim fuit iusiurandum, ut M. Pomponius Tribu. pleb. cum diem dixisset L. Manilio A. filio (quod paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset, & crimineretur, quod Titum filium, qui Torquatus postea est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset) ab adolescente filio, qui intelligebat negotium exhiberi patri, remotis arbitris, stricto gladio iusiurandum dare coactus, se patrem missum esse facturum: quamuis nullo iure cogi posset: tamen

^a Genes. 48.

^b Epist. 89.

^c text eleg. in l. si mulier. in prin. D. de eo quod met. caus. Patro. in c. Abbas. col. 3. in c. cum dilectus. de his que vi. mer. caus. Felinus in cap. cum inter. no. 20 de except. Dom. in d. c. ad eius vero. col. ult. dist. 5 Syluest. in vers. metus. q. 6.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a causa destiterit, Manliumque missum
 fecerit ^a. Itaque pulchrè Ferrandus dia-
 conus, ad Rheginum ducem, de officio
 pij & veri Christiani ducis militum scri-
 bens, censet hostem, vtcunque antiquū,
 & reip. infestum, non esse falsa iuratione
 fallendum: etiam si vita eius impediat,
 mors profit paci. humanis enim diuina
 semper sunt præponenda, & vt Petrus
 apostolorū princeps dicebat, Deo ma-
 gis seruiendum est, quàm hominibus ^b.
 Quare cum quibuscunq; bella suscepta
 sunt, vt idem Ferrandus ait, aut nulla fi-
 de data, bello aut pace facta, inuiolata fi-
 de iurisiurandi resp. seruanda vel adiu-
 uanda est. quid enim proderit eum vin-
 cere, quem diabolus vicit, vt victorię spe
 falsum iuraret? Propterea Psalmista ^c, dū
 canit: Domine quis habitabit in taber-
 naculo tuo, aut quis requiescet in mōte
 sancto tuo? respōdet sibi ipsi ex persona
 Dei, talibus verbis: Qui loquitur veri-
 tatem in corde suo, qui non egit dolum
 in lingua sua, nec fecit proximo suo ma-
 lum, & opprobriū non accepit aduersus
 proximum. qui iurat proximo suo & nō
 decipit. ille autem, vt idē Diaconus ait,
 iurat proximo suo, & non decipit, qui
 quod-

^a Cicer. offic
 lib. 3. Lumen
 lib. 7.

^b Act. 1.

^c Psalms, 14.

quodcunque iurat lingua, implet opere. neque existimet quis, hostem, cui iurat, non debere proximum deputari. propter hoc enim iuratur, ut proximus deputetur: & per fœdus pacis, ex hoste fit amicus. Maximum itaque nefas est, falsum iurare, & si altius consideres, maximè inutile, & damnosum imperatori, vel duci exercitus. nam præcipuum disciplinæ militaris vinculum est, sacramento religio: quæ si, exemplo ducis, levis æstimari incipiat, tam apud hostes, quàm apud milites, omnia misceri, perturbarique necesse est. neque etiam imperator fide data ab hoste tutus erit, neque suos fidos habebit. Quidquid proinde, iuramento intercedente, adhibita inuocatione nominis Dei confirmatur (siue inimico gratia, siue reo venia, siue militibus, re bene gesta, præmia promittantur) nullius utilitatis cōsideratione, nullius periculi formidine, debet fieri irritum: sed fixus, & immutabilis sit sermo, cuius fidei testis sit adhibitus Deus. Ca-
4 uendum* præterea, ne latebra quærat per iurio, & calumnia quadam, & nimis callida, & malitiosa iuris interpretatione, iurisiurandi fidem violemus. ut ille,
H 3 qui,

DE IVRE ET OFF. BELL.

qui, cùm triginta dierum pactæ essent
a Cicer. offic. lib. 1. indutiæ, noctu populabatur agros^a. vt
 Q. Fabius Labeo, quem nonnulli tra-
 dunt, cùm Antiocho prælio victo, ex
 foedere dimidiam partem nauium acci-
 pere deberet, omnes medias secuisse, vt
b Val. Max. lib. 7. cap. 3. regem tota classe priuaret^b. & vt vnus
 ex decem, quos, post Cannensem cladē,
 iuratos ad senatum misit Annibal, in ca-
 stra redituros, nisi de redimēdis captiuis
 impetrassent: qui, cùm paulò post quàm
 egressus erat e castris, rediisset: Romæ
 mansit. reditu enim in castra liberatum
 se esse iureiurando interpretabatur: nō
 rectè. fraus enim distringit, vt inquit
 Cicero, non dissoluit periurium. itaque
 decreuit senatus, vt ille veterator, & cal-
 lidus, vinctus ad Annibalem deducere-
c Cicer. offic. lib. 3. LIMIUS lib. 22. tur^c. & huc referri posse videtur respō-
d de bello pu- m. sum Censorini, si Appiano credimus^d:
 qui legatis Carthaginiensium (qui que-
 rebantur, quòd contra fidem ipsis datā,
 obsidibus traditis, atq; omnibus armis,
 adhuc Carthaginem delere vellet) re-
 spondit, per Carthaginem, quam liberā
 fore promiserant Romani, Carthagi-
 nienses intelligi, non urbem & solum.
 Neque verum^{*} est id quod nonnulli ar-
 bitrantur,

bitrantur, obsidibus datis, quempiã a fi-
 de data liberari. qua ratione Bodinus^a, ^{a de republ.}
 Franciscum Gallorum regem religione ^{1. cap. 8.}
 fœderis Madriciani, filiis obsidibus da-
 tis, solutum fuisse contendit: exemplo
 pacis Caudinæ, quam ideo irritam factã
 asserit, quòd obsides dati essent: id quæ
 contra fidem historiæ. nam ipse Postu-
 mus cons. pacis auctor, sententiam ro-
 gatus, ideo dixit populum Romanum
 sponsione, quam ipse cum Samnitibus
 fecerat, non teneri, quòd iniussu populi
 » facta esset: sic enim ait: Neque ego infi-
 » cias eo, P. C. tam sponsiones, quàm fœ-
 » dera sancta esse, apud eos homines, a-
 » pud quos iuxta diuinas religiones, fides
 » humana colitur: sed iniussu populi, ne-
 » go quicquam sanciri posse, quod popu-
 lum teneat. se tamen seu tui pi, seu ne-
 cessaria sponsione astrictum affirmavit.
 ideo quæ quòd populus religione libera-
 retur, & pax Samnitum repudiaretur, vt
 ipse cum reliquis pacis auctoribus de-
 deretur, suator & auctor fuit. cùm equi-
 tes D C. obsides dati essent, qui capite
 luerent, si pacto non staretur^b. obsides ^{b Livius 1. 9.}
 enim, quemadmodum fidei iussores, & ^{Cicero off. 1. 3}
 pignora, principali obligationi accedunt,
 H 4 quò

DE IVRE ET OFF. BELL.

a institut. de
fideiuss. in pr.
l. 1. §. verbum.

D. de obli. &
actio.

b l. fideiussor
res obligari. in
pr.

D. de fi-
deiuss. l. si qui
promissus. D.

de pigno. Al-
ciat. de sing

ceri. c. 44.

c l. cum prin-
cipalis. D. de
vrg. sur l. 1. D.

com. prad.

d l. 1. D. de
confus. princ.

e l. conventio-
num. D. de
pact.

f Bodinus de
rep. lib. 1. c. 8.

quò diligentius cautum sit aduersario^a.
& tantum abest vt principalem obliga-
tionem tollant, vt sine ea consistere ne-
queant^b. non enim magis possibile est,
accessorium sine principali esse, quàm
accidens sine iubeiecto, in quo est^c. De-
buit itaque Franciscus, si non publica,
quoad ea fortè, in quibus populi & or-
dinum consensus requirebatur, saltem
sua liberata fide, potius in carcerem re-
dire, quàm fidem datam fallere: exēplo
Postumi, Mancini, Reguli, & aliorum.
eoque magis, quòd princeps, cui popu-
lus omne imperium in se, potestatemq;
concessit^d, rectè de negotiis ad remp.
spectantibus paciscatur, siue pacem, siue
quamcunque conuentionem cum hosti-
bus faciat^e. Rectius itaque Ioānes Gal-
lorū rex, in prælio ab Anglis captus, &
fide de reuertēdo data dimissus, si minus
pacta implerentur: cum omnia præstare
non possit, quæ conuenerant, ad hostē
redire maluit, quàm fidem violare, cum
tamen & ipse filium obsidem dedisset^f.
Et hæc quidem, quæ de fide hosti seruā-
da diximus, inuiolabiliter tenenda sunt,
si cum iusto & legitimo hoste res gera-
tur; sin verò quis metu fortè compulsus,
ab eo

- 6 ab eo qui iustus hostis* non est, fidem de
 precio redemptionis soluendo, vel simi-
 libus dederit, eum non astringi, vt fidem
 seruet, dicendum est^a. ideoque si prædo-
 nibus, vt inquit Cicero^b, pactum pro
 capite premium nō attuleris, nulla fraus
 erit: ne si iuratus quidem id nō feceris.
 pirata enim non est ex perduellium nu-
 mero definitus, sed communis hostis
 omnium: cū hoc nec fides esse debet,
 nec iusiurandum commune. & hinc est,
 quōd latrones, & prædones hostium vo-
 cabulo non contineri dicāt I. C.^c Vnde
- 7 iura belli^x, captiuitatis, & postliminij,
 quæ hostibus tantum conueniunt^d, nō
 possunt latronibus conuenire^e. atque
 ideo capti a piratis, & latronibus, omni-
 no liberi permanent^f. Cū itaque iure
 belli agere, sibi que acquirere iis tantum
 permiffum sit, qui iusti sunt hostes^g:
 nullo iure ij qui non sunt hostium nu-
 mero definiti, quibus iura belli nō sunt
 concessa, de his, quæ iustis tantum hosti-
 bus acquiruntur, pacisci, aut ad paciscē-
 dum metum inferre poterunt^h. quare
 edicto prætoris, quo per metum gesta
 rescinduntur, locuseritⁱ. imo ipso iure
 non tenebit, quicquid ex hac causa actū

^a per text. in
 c. peruenit. c.
 sicut. et infra,
 de iur. iur. c.
 solliciti, de
 rest. spoliat.
^b off. lib. 3.
^c in l. hostes.
^d de captiu.
 in l. hostes. D.
 de verb. sigas.
^e in l. postli-
 minium, in
 princ. D. de
 captiu.
^f d. l. hostes.
^g l. postlimi-
 nium. § pra-
 tu. D. de capt.
 l. qui a latro-
 nibus. D. de
 testam. l. 1. D.
 de leg. 3.
^h d. l. hostes,
 et d. §. a pra-
 tu, cū similib.
ⁱ per text. e-
 leg. in c. sicut
 et infra. et c.
 peruenit. l. de
 iur. iur. c. Ab-
 bas de his quæ
 vi met. cau.
 i d. c. Abbas.
 l. 1. D. quod
 met. cau. l. 1.
 c. eod.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. qui in carcerē. D. quod met. causa.
b l. nō est du. bon. C. de leg.
c c. peruenit. 1. c. uerum. de iur. iur.
d d. c. peruenit. et d. c. si cuius et infra de iur. iur.
e l. si pigmore. l. si prado. D. de pig. actio. l. 1. §. si prado. l. bona fides. D. de positi. l. ita ut si fur. D. commodat. l. non in iudice. D. de iudic.
f l. bona fides §. incurrat. D. de positi.
g d. l. hostes.
h ex. qui sunt rebell. i l. ita Fallo. D. de furt.

vel promissum fuerit ^a: neque iuramēto stabilietur: quia quod nullum est, confirmari nō potest ^b. & nullum vinculum continere dicitur, iuramentum atroci, & nefanda coactione extortum ^c. poterit tamē ad maiorem cautionem absolutio peti, quę faciliē concedi debet ^d. Non obstat his quę diximus, quōd leges prædoni actionem pignoratitiam depositi, & commodati, tribuant ^e. id enim verum est, si cum alio contrahat, quā qui læsus est. quamuis enim prædo sit, respectu eius cui rem abstulit: tamen prædo non est, respectu eius, cum quo contraxit. quoniam bona fides in contractibus æstimanda est, inter eos tantum, qui contraxerunt, nihil extrinsecus assumpto ^f. Porro quod de latronibus, & prædonibus diximus, idem & de rebellibus dicendum est: qui iusti hostes dici nō possunt ^g. nam aliud est hostis, aliud rebellis ^h. & iniquum est, ut quis ex improbitate sua lucrum sentiat ⁱ. quamuis verū sit, generali nomine, ex usu loquendi, hostes vocari omnes, contra quos arma feruntur. His consequens est, conventiones illas*, quę per tyrannidem extorquentur, seruādas non esse. neque enim

8
consen-

consensu (qui in omnibus contractibus a l. 2. 3. D. de requiritur^a.) factum videtur, quod per vim exprimitur. ideoque ex hac causa gestum, nullius erit momenti^b. Itaque tyrannorum leges, non esse leges docet Cicero^c: neque legem Valeriam, quam L. Valerius Flaccus interrex a senatu proditus, destituta consulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis, armis Syllæ oppressa repub. tulit; vt Sylla perpetuus dictator reipubl. constituendæ causa crearetur: & quæcunque is, aut tãquam consul, aut tanquam proconsul gessisset, rata essent. quam omnium legū iniquissimam, dissimillimamque legis esse, idem Cicero ostendit^d. Idem prorsus de illis conuentionibus, quas iniustus populus, quem etiam tyrannum vocat Cicero, per rebellionem a principe suo extorquet, dicendum erit. & quidem si a plerisque dubitatum est, an princeps ex cōtractu cum subditis obligetur^e: quid de conuentionibus publicis dicendum est, quas subditi per rebellionē, & summam perfidiam extorquēt? etenim cū rebelles eo ipso, quod in principem insurgunt, fidem violēt, frustra sibi seruari fidem postulant. de quo mox dicemus.

a l. 2. 3. D. de obli. & actio.

b d. l. qui in carcerē. D. de eo quod met. caus. l. si per impressionē. C. de his que vi met. caus. c. cōmemor. 23 quest 8.

c de legib. l. 1

d in orat. 3. contra Rullū.

e Barto. in l. prohibere. §. planē. D. quod vi. Bal. in c. 1 de nat. seu. in c. 1. ex. de probatio. in l. ult. C. de tras. Panor. in c. nouit. de iudic. Specul. in tit. de iust. e. dit. §. nūc videndum. Amchor consil. 2. Felinus in c. 1 de probatio. nib. & alijs quos refert Bodinus de rep. lib. 1. cap. 9.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tum etiam, quod foedus ratum, quam fidem sanctam apud eos fore sperandum est, qui diuini, humanique iuris violatores, per summum nefas & perfidiam, patriam proderere non sunt reueriti? aut quomodo per Deum iurabunt, cuius ordinationi ipsi resistunt? aut quæ conditio pacis esse potest, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? Sed & cum iniusti sint hostes, iure belli agere non possunt, ut modo ostendimus. nulla enim, ut inquit Cicero, iusta causa videri potest aduersus patriam arma capiendi: & per consequens, aduersus principem: qui est communis omnium parens^b: quique potestatem, quam habet, a Deo accepit^c. Præterea cum populus de rebus ad remp. spectantibus, ne quidem cum extraneis pacisci possit, quod soli principi concessum est^d: cui tota respublica commissa est^e, & penes quem est belli, pacisque arbitrium^f: multo minus principem ad iniquas condiciones adigere poterit. princeps enim, cuius est leges dare populo, non accipere^g, cum legibus solutus sit^h, nullis legibus astringi potest a suis subditis. nemo enim, ut ait Vlpianus, sibi ipsi imperare potest, & coacti

a Cicero. Phil.
lipp. 12.

b Anth. neq;
viv. quod ex
donat. in fin.
c Paulus ad
Roman. c. 13

d l. conuentio-
nis. D. de pac.
e l. 1. D. de
constit. princip.
f c. quid cul-
patur. 23. q. 1
c. Dominus.
23. quest. 2.
g l. 1. D. de
constit. princ.
h l. princeps.
D. de legibus.

& coacti, & cogentis officio fungi^a. & nulla obligatio consistere potest, quæ a voluntate promittentis statum capit^b. eoque spectat, quod Canonistæ passim tradunt, Pontificem nunquam sibi manus ligare. & hæc quidem multo magis obtinebunt, si princeps ex hoc cōtractu sit læsus: qui vt minor restituitur^c. & omnium maximè, si maiestati principis quid detrahatur. summi enim princeps^d, quemadmodum nullâ regni partē alienare possunt^e: (cuius sunt tātūm vfructuarij, vel dñi: sed non secus, quàm maritus est dñs dotis, quā alienare non potest^f.) sic nec quidquā ex iis, quæ maiestati eorū cohærent, & sunt iuris regij. itaq; de facto alienata, ad ius pristinū reuocari debēt, & successores ex hoc cōtractu nō obligantur^g. omnia enim illa, quæ sunt iuris regij, nō sunt in cōmercio, sed coronæ annexa, ita vt ab ea separari nō possint^h: neq; per ipsum principē alienari, etiam ex certa sentētia, vel motu proprioⁱ. eoque spectat, quod Caius respondit, ea quæ sunt iuris diuini, vel publici, nullius in bonis esse^k. neque etiam

hic

Ioan. probat Omphæ & alij, quos allegat & sequitur Carolus Molinæ in consuetud. Parisien. tit. 1. gloss. 5. nu. 23. Bart. Ias. Cyn. & alij, quos citat Bodm. de rep. l. 1. c. 10. km l. 1. D. de rer. diuis.

a l. ille a quo. §. tempesti-
nū. D. ad S. C.
Treball. l. pen.
D. de arbit.
b l. a Titio.
§. nulla. D.
de verb. oblig.
c l. resp. C. qui
ex cau. maro.
d Bald. in au-
then. hoc am-
phus C. de fi-
dei cōmiss. latē
Ioā. Papm. in
arrest. lib. 5.
tit. 10.
e l. doce an-
nullam. C. de
re uend.
f inst. quib.
alien. licet, in
prim.
g l. peto. §.
fratre. D. de
legat. 2. l. oēs
fundo. C. de
fundi patrim.
lib. 11. l. 2. C.
de apparit.
procōf. legat.
lib. 12. l. 2. C.
de fund. limit.
lib. 12.
h l. cum ser-
uus. al. apud
Lulianum. §.
constat. D. de
leg. 1. l. ult. D.
ut in pos. leg.
i d. l. oēs fūdi:
et d. l. 2. et de-
cidit Andr. I-
ser. Luc. pen.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a c. ut super.
de reb. eccl. nō
alien. c. intel
lecto. de iure
iur.

b d. l. omnes
funds. C. de
fund. patr. l.
11. & d. l. 2.
C. de fund. l.
mut. l. 12. cum
similib.

c l. legatus
Cajarius. D. de
off. praesid.
d. l. alia. §. 1.
D. solus. mai.

e Bald. in c. 1
nu. 3. qua sunt
reg. Fels. in c.
cum nō liceat.
in c. ad audien
tiam. de praes
cript. Anto.
Butr. in c. per
venerabilem.

qui sunt filij
legiti. Abbas
in d. c. cum nō
liceat : quos
refert et sequi
tur Zoanet. de
Rom. Imper.
fl. sacri affa
tus. C. de do
nerf. rescript.
l. 2. C. ut ne
mo priuatus
tit. praed.

g Dion. Hal.
ant. Rom. l. 5.
in derep. l. 1.
c. vlt.

hic quicquam operabitur iuramentum. prohibitio enim alienationis, quæ est in rei conditione, facit, vt sit illicitum iuramentum postea præstitum^a. & quidem si illa, quæ sunt reipub. vel regni, neque alienari, neque longi temporis præscriptione acquiri possunt^b: quomodo illa, quæ sunt regis maiestati in signum supremæ potestatis reseruata, illi auferri poterunt, cum nec sponte se abdicando princeps imperiū amittat^c? & si pactū, quo maritus paciscitur, ne conueniatur in id quod facere potest, sed in solidum: seruari oportere negat Vlpianus, tanquam contra bonos mores sit: quippe contra receptam reuerentiam, quæ maritis exhibenda est^d: quid de pacto, quo maiestas principi diuino & humano iure debita lēditur, dicendum est? in quam sententiam multa a multis dicta sunt^e. & hinc est, quod si quis priuatus vtatur titulis, vel insigniis regis, capite plectatur, publicatis bonis^f. & olim per legem Valeriam sacrum esset cum bonis caput eius, qui regni occupandi consilia iniisset^g. Hinc quoque dicit Bodinus^h, priuilegium concessum a principe, vt liceat condemnatum restituere, aut a pœna liberare

berare, nullius esse momenti. quia scilicet hoc dependet a maiestate principis: cui soli hoc licet^a. & Baldus^b dicit, non posse vllō tēpore præscribi iuri appellandi ad summū principē^c. porrò summum imperiū^{*}, vt rectē annotauit Bodinus^d, præcipuè versatur in summis magistratibus creandis, & officio cuiusq; definiendo, in legibus iubēdis, aut abrogādis, in bello indicendo, ac finiendo, in extrema prouocatione ab omnibus magistratibus, & in potestate vitæ ac necis. neque enim si iudices supplicia de sceleratis sumunt, propterea necis ac vitæ ius habēt: cū legibus obstricti teneātur: nec merētes morte liberare possint: quod summi imperij est: vbi clementia cōtra leges locū habet. Iraque, exactis regibus, quidam dolebant mutatum reipub. statum, dicentes regem hominē esse, a quo impetres vbi ius, vbi iniuria opus sit: esse gratiæ locum, & beneficio: & irasci, & ignoscere posse: leges verò, rem surdam, & inexorabilem esse: nihil laxamenti, nihil veniæ habere^e. & Cicero veniam pro Ligario precatus a Cæsare, Apud iudices, inquit, nunquam egi hoc modo: Ignoscite, iudices, errauit, lapsus est;

a l. i. in fine.
D. de quest.
l. ante damnum, in fin. l.
relegati. l. ad
bestias. D. de
pen.

b in authent.
quas successiones. m. 14.
versic. ex hinc
apparet. C. de
sacro. eccle.

c text. in c.
venientes, de
iureiur.

d in method.
histor. cap. 6.

e Livius lib. 2

DE IVRE ET OFF. BELL.

est; non putavit; si vnquam posthac. ad
parentem sic agi solet: apud iudices,
Non fecit, non cogitavit: falsi testes, fal-
sum crimen. Sunt itaque hæc, quæ dixi-
mus, principis propria: quæ etiam po-
pulus Romanus, apud quem summum
imperium fuit, cum pleraq; alia senatui
committeret, sibi reseruauit. vt multis
locis ostendit Dion. Halic^a. præsertim
quòd ad magistratus creandi, leges ferē-
di, & bellum pacemque decernendi po-
testatem attinet. prouocationem verò,
& vitæ necisue potestatem, populo per
legem Valeriam tributam fuisse cōstat^b.
& hæc quidem, iureconsultorum opi-
nione, ita maiestati principis cohærent,
vt cum aliis communicari non possint.
& superioribus addunt, pignerandi cō-
cessionem, vectigalium ac tributorum,
nummiq; percutiendi potestatem, &
alia nonnulla. ex quibus tamē quædam,
etiam iis, qui nō sunt summi principes,
tributa videmus^c. & de his omnibus la-
tè Ioan. Pap^d. Porro Bodinus, propter-
ea*, quæ hætenus dicta sunt, dicit nullas
conuentiones minus firmas esse, & plus
cautionis opus habere, quàm quas fa-
ciunt subditi rebelles cum suo principe.
ideo-

^a ant. Rom. i.
lib. 2.4. & 6.

^b Dion. Hali.
ant. Rom. l. 5.
Iunius lib. 2.
Val. Max. l. 4.
cap. 1. Plin. in
vita P. Valer.
Publicole.

^c Guido Papa
quest. 49.
d. in arrest.
lib. 5. tit. 1. cū
aliquos sequē-
tib. Bodm. de
rep. lib. 1. c. 716.

ideoque suadet rebellibus, ne ipsi contrahant: sed alius princeps extraneus, & vicinus, pro eis. at ego suaserim, ut redeuntes in viam, humiliter veniam orātes, poenitentia potius clemētiā principis demereantur: quā iniustis & iniquis pactis animum irritent. nihil enim magis pungit principem, quā pacisci cum suis subditis rebellibus, iisdemque fidem seruare. itaque Philippum, ut refert Liuius^a, vna res maximē angebat: a lib. 39. quod cum leges a Romanis victo imponerentur, sœuiendi ius in Macedones, qui in bello a se defecerant, ademptum erat. Cū ergo conuentiones illæ non subsistunt, per quas maiestas principis imminuitur: quid de iis dicendum, per quas Diuina Maiestas læditur (cui per homines nullo contractu, longa quantumuis longi temporis præscriptione, derogari potest) in aperto est. itaq; Themistocles ad Atheniēses, & Cato ad Romanos dicebant, homines nihil quicquam eorum, quæ Diuinę Maiestati deberentur, vsucapere posse: neque priuatos quicquam eorū, quæ essent reipub.^b ideoque Caius, ea quæ sunt diuini, vel publici iuris, nullius in bonis esse re-

^b Plat. in
Themi. &
Cato Vticus.

a in l. 1. D. de
rer. diuis.
b epist. 33.

spondit^a. & huc spectat locus ille nobi-
lis Ambrosij^b: vbi de Valentiniano im-
peratore loquitur: Conuenior, inquit, a
comitibus & tribunis, vt Basilicæ fieret
matura traditio; dicentibus, imperatorē
suo iure vti, eò quòd in potestate eius
essent omnia. respondi, si a me peteret,
quod meum esset, id est, fundum meum,
argentum meum, ius huiusmodi meum
non refragaturum: quanquam omnia,
quæ mea sunt, essent pauperum: verum
ea quæ diuina, imperatoris potestati nō
esse subiecta. Ceterum, quamuis conuē-
tiones cum latronibus, & rebellibus, ra-
tas non esse docuerimus, tamen prin-
ceps, quantum potest, ab iis abstinere
debet: tum quòd maiestati principis nō
cōueniat, tum quòd quæuis mala potius
toleranda sunt, quàm malo consentien-
dum^c. turpissimum^{*} autem iudicauere
Romani, de bello, pace, vel indutiis cum
piratis, latronibus, vel rebellibus pacifi-
ci. itaque eos nunquam cum iis, qui im-
perio Romano subiecti rebellarent, fœ-
dere, aut pactione rem composuisse, le-
gimus: quin potius non quieuerunt, ante-
quam expugnando, aut in deditionem
accipiendo, omnes subigerēt; vt Latinis,
Campa-

c citane, 32
quasi, 5.

Campanis, aliisque rebellantibus factū
 fuisse legimus. ideoque Cicero ^a suade- ^a *epist. 6. lib. 10.*
 bat Planco, ne pacem componeret inter
 D. Brutum & Antonium, vocans Anto-
 nianos, foedissimos latrones: qui aut ar-
 mis positis pacem petere debent: aut si
 pugnantes eam postulant; victoria pax,
 non pactione parieda est. & idem dicit ^b, ^b *Philipp. 5.*
 ignorare iura belli, & exempla maiorū:
 & quid populi Romani maiestas, quid
 senatus seueritas postularet, qui legatos
 ad Antonium mittendos censerent. non
 enim verbis rogandum, sed armis cogē-
 dum esse. & idem vocat hoc bellum in-
 expiabile, negans ideo paci locum esse ^c. ^c *Philipp. 13.*
 Itaq; bello sociali, cū socij populi Ro-
 mani sperantes, se non fore amplius sub-
 ditos, sed imperij participes, bellum pa-
 rarent, & legatos Romā mitterent que-
 stum, se nō admitti ad ius ciuitatis, cū
 tamen ipsorum opera, & auxilio, longē
 lateque imperium extēdissent Romani:
 ad hæc senatus seuerè respōdit, se, donec
 resipuissent, non audituros legationes
 eorum ^d. Hinc quoque cum Tacfarinas ^d *Appian. de
bel. ciuili. lib. 1*
 nobilis latro, cō arrogantia venisset, vt
 legatos ad Tiberium mitteret, sedēque
 vltro sibi atq; exercitui suo postularet,

DE IVRE ET OFF. BELL.

aut bellū inexpiabile minitaretur. Non

^a *Annal. lib. 3* alias magis, inquit Tacitus^a, sua, populi-
 que contumelia, Rom. indoluisse Cæsa-
 rem ferunt, quàm quòd desertor, & præ-
 do, hostium more ageret. ne Spartaco
 quidem, post cōsularium exercituū cla-
 des, multum Italiā vrenti, quanquam
 Sertorij & Mithridatis ingētibus bellis
 labaret resp. datum, vt pacto in fidē ac-
 ciperetur: nedum pulcherrimo populi
 Romani flagitio, latro Tacfarinas, pace
 & concessione redimeretur. hæc ille. iis
 tamen, qui se, citra pactionem, fidei im-
 peratorum dederent, parci solet. itaque
 Fabius Max. Æmilianus, Conobæ latro-
 num duci, qui se ei dedit, pepercit^b. &
 Augustus Crocolæ, insigni latroni in
 Hispania, cū magno in eius caput
 proposito præmio, sese sponte offerret,
 veniam dedit, & præmium exigenti, nu-
 merari iussit. ne scilicet, si eum supplicio
 affecisset, videretur voluisse frustrari
 promisso præmio, vel decepisse fiducia
^c *Dion. L. 36.* iuris publici^c. Porro non solum si cum
 rebellibus, vel latronibus*, & iis qui ho-
 stium numero non sunt definiti, res sit:
 sed & si cū hostibus, & iis qui iusto bello
 nobiscum contendunt agatur, non sem-
 per si-

per fidem seruare cōuenit : & inprimis,
 si quis iurauerit, humana forte infirmi-
 14 rate* lapsus, se facturum id, quod Deum,
 per quem iurauit, possit offendere, non
 faciet, quod iurauit. nam iuramentum
 non debet esse vinculum iniquitatis ^a: a c. inter co-
 & in malis promissis fidem seruari non ^{terra. 22. q. 4.}
 expedit ^b. neque obligatur quisquam ex ^{b c in malis.}
 iuramento contra bonos mores præsti- ^{de reg. iur.}
 to ^c. sed & qui rem illicitam facit, quia ^{c c. nō est ob-}
 iurauit, accumulatur peccata peccatis ^d. Est ^{ligatorium. de}
 itaque contra officium nonnunquam, vt ^{reg. iur.}
 inquit D. Ambrosius ^e, fidem seruare. ^{d c. duo ma-}
 quod & Cicero sensit ^f, & Seneca in ^{la. 13. c. mu-}
 Hercule Oetæo, cū ait: ^{lier. 22. qu. 4.}
^{e off. lib. 1.}
^{f offic. lib. 3.}

Præstare fateor posse me tacitam fidem,

Si scelere careat : interim scelus est fides.

Nam, vt inquit D. Augustinus, si ad pec-
 catum admittendum fides exhibeatur,
 mirū est, si fides appellatur ^g. vnde longè ^{g c. si ad pec-}
 iustius fecit Dauid, quod non stetit iu- ^{catū. 22. q. 4.}
 ramento, de perdendo Nabal, quàm He-
 rodes, qui propter iusiurandum, occidit
 virum sanctissimum ^h. Meritò quoque ^{h c. est etiā.}
 Cicero ⁱ Agamemnonis factum repre- ^{ia quod Da-}
 hēdit: qui cū deuouisset Dianæ, quod ^{id c. iurauit.}
 in suo regno pulcherrimum natum es- ^{22 qu. 4.}
 set, Iphigeniam immolauit. promissum ^{i offic. lib. 3.}

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Authent. de eis. C. de nupt. facti l. repraesentanda. C. de institut. & substitut.

b Gloss. in c. si aliquid. 22. q. 4. Felin. v. c. si vero de iureu. Rol. id. a Val. con. 98 nu 18 Alc. ad l. pacta que contra. C. de pacti nu. 52.

c l. iurisdictionum. §. si per cisc. & generaliter. l. ius publicum.

D de pacti l. vlt D de his qui satis. cogant. Gloss et ad. in l. contr.

uentionum. D. de pactis in c. licet mulier. de iureu in 6.

Bart in l. vlt C. quando lic

fino iud. Alc. li. de sing. cer. q. 44. tex c. si

aut nostrus. de iureu in c. 1. de iureu in 6.

reg. Hisp. l. vlt li. 28. p. 2

enim, vt idem ait, potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. qua ratione etiam facinus Gedeonis non probatur superiori simile, qui vt votum solueret, Iephthe filiã immolauit. Illicitæ itaque rei iusiurandum seruari non debet, & pœna periurij, si qua est, in eum conuertenda est, qui exegit: idque verum est, etsi tantum agatur de peccato veniali ^b. His consequens est, quod fides data a priuato*, in præiudicium reipub. ¹⁵ vel ecclesiæ, non sit seruanda ^c. quod verum est, si principaliter de eius præiudicio agatur ^d. quia propinqua causa inspicci debet non remota ^e. Itaque Themistocles in exiliũ missus, cum ad Xerxem se contulisset, ei que promisisset se Atheniensibus bellũ illaturum, & a rege merneretur vt promissa seruaret: quamuis graui iniuria affectus a ciuibus, & humanissimè exceptus a rege: tamẽ honestius sibi vitæ finem imponere ratus, quam patriæ bellum inferre, epoto veneno, mortẽ sibi consciuit ^f. suntque præclara in hanc rem C. Claudij verba, dum hortatur App. Claudium, & reliquos decẽ uiros,

d l. iurisdictionum. & ibi DD. de pacti. c. quamuis. de pacti in 6. e l. si mulier. D. de reb. amot. f Plut. in Themisto.

uiros, vt tyrannidem deponerent: non debere eos mouere, inquiēs, si quas fortē pactiones arcanas inter se fecissent, fidēque dedissent, sponsores facientes deos: docens has conuentiones seruatas impias esse, vt aduersum ciues & patriam; solutas verò, pias fore. quòd dii nō gaudent, se adhiberi ad rem turpem & iniustam^a. Qua de causā etiam Vlpianus respondit, maleficij & rerum inhonestarū nullam societatem esse^b. Itaque non seruare fidem quandoque iustū esse docet Cicero^c. veluti non reddere depositum furioso, vel hosti patriæ. omnia enim quæ agimus, referri debent ad fundamenta iustitiæ: primum, vt ne cui noceatur; deinde, vt communi vtilitati seruiatur. vnde etiam iurisiurādi temeritatem reprehendunt poëtæ in Phaëtonis fabula, & satius fuisse docent, iusiurādum violasse, quàm iuueni imperito solis habenas, totius mundi malo, permisisse^d. & huc facit, quod Paulus ait, si pactum conuentum a re priuata remotū sit, non esse seruandum^e: & Vlpianus^f, quòd generaliter, quoties pactum a iure communi remotum est, seruari non debet, etiam iuratum. nam maior est auctoritas

^a Diem. Hal.
ant. Roma.
lib 11.

^b in l. quod
autem. l. nec
pratermitten-
dū. D. pro soc.
^c off. lib. 1.

^d Ouidius
metam. 2.

^e in l. si vnus
§ pacta. D.
de p. et.
^f in l. iurifgē-
tium. §. gene-
raliter. D. de
pact.

DE IVRE ET OFF. BELL.

iuris, quàm iuramenti. itaque iusiurandum contra vim legum, & auctoritatem iuris, nullius est momenti^a. & hinc est, quod in quolibet iuramento, censetur excepta superioris auctoritas, quoad ea quæ ad superioris potestatem spectant: cui per iusiurandum derogari non potest^b. nō enim potest quis pacisci de iis, quæ non sunt sui arbitrij. qua ratione Gonsalvus, prorex Neapoli, comitem Valentinum, quem in suam fidem acceperat, postea, ex mandato regis Ferdinādi, sine vlla perfidiæ nota, in carcerem coniecit^c. hinc quoque ei, qui iuravit, se ordini non interfuturum, gratiam se iusiurandi facere, imperatores Severus & Antonius rescripserunt^d. imo si iusiurandum sit contra remp. ipso iure remissum censetur: ex eo quòd Paulus ait, lege Iulia remitti iusiurandum, de non contrahendis nuptiis^e. fuit enim apud Romanos conditio, vel promissio, de non contrahendis nuptiis tam odiosa, ut a testamētis, aliisque actibus omnino remoueretur, & pro non adiecta haberetur^f. Licebit itaque priuata fide contempta, publicæ securitatis curā gerere. apud sapientes enim, inquit Cornelius

Taci-

*a l. si quis in-
genuos. §.
ult. D. de le-
gat 1. l. ad
gere. §. ult.
D. de iure pa-
tro. l. non du-
bium. C. de le-
gib.
b c. constitui-
mus, & ibi Fe-
lix. de rescrip.
c. veniens. de
iur. iur.*

*c Bodinus de
rep. lib. 1. c. 8.*

*d in l. ult. D.
de admini.*

*e in l. adigere.
§. ult. D. de
iur. patro.*

*f l. 2. C. de
iud. vud. tol.
l. sed et si hoc.
§. ult. cum l.
sequ. l. muliers
& Titio. D. de
eod. et demōf.*

Tacitus, cassâ habentur, quę neque dari,
 neque accipi salua rep. possunt. in quam
 sententiam exstant egregia verba Postu-
 mij, quibus ostendit populum Roma.
 non teneri sponfione, quam cum Sam-
 nitibus fecerat, contranitentibus L. Li-
 uio, & Q. Melio Trib. pleb. qui & ipsi
 auctores pacis Caudinæ fuerant: &, ne
 hostibus dederentur, persuadere cona-
 bantur, populum Rom. religione astri-
 ctum esse^a. Ceterum longè tutius*, & ^{a Livius l. 9.}
 laudabilius erit, vt quis non permittat se
 vllius periculi metu ad fidem dādā de
 re illicita impelli, quā datam fallere.
 nam iurans se facturum rem illicitā, ipso
 facto est periurus^b: & quoduis malum ^{b c. sicut no-}
 potius tolerandum est, quā malo con- ^{stius. de iure-}
 sentiendum^c. quo nomine constantiam ^{ini. g. off in c.}
 Pōtij Cæsariani militis, meritò laudes: ^{1. de iureiur.}
 qui pro Cæsaris partibus excubās, a Sci- ^{in 6.}
 pionis præsidio interceptus, cū vno mo- ^{c c. ita nr. 23.}
 do salusei daretur, si se futurū, Cn. Pōpei ^{quæst. 5.}
 militē affirmasset: ita respōdere nō dubi-
 tauit; Tibi quidē, Scipio, gratias ago: sed
 mihi vti ista cōditione vitæ, nō est opus.
 Pari fiducia C. Meuius cēturio Augusti,
 cū Antoniano bello sepenūerò excellē-
 tes pugnâs edidisset, in prouisis hostiū in

fidij circumuentus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusque quidnam de eo statui deberet: Iube me, inquit, iugulari: quia nec salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, vt Cæsaris miles esse definā; & tuus esse incipiam. sed quo constātius vitam contempsit, eò facilius impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatē concessit^a. &, ne singulos referam, vniuersa Saguntus, Hispaniæ ciuitas opulēta, magnum, licet triste, fidei erga Romanos monumentum: cū post continuam obsidionem, se diutius ab Annibale tueri non posset, neque Romani opem ferrent, spretis conditionibus pacis minus honestis, se suāque omnia in rogum coniecit potius, quā a Romanis, cum quibus foedus inierat, deficeret^b. Denique hosti fidem fallenti^{*}, fides seruanda non est, etiam iurata^c: & tam publicæ conuentionis, quā priuatæ^d: secundum illud:

Fallere fallentem, fraudemq; repellere fraude,

Exemploq; licet ludere quemq; suo.

Generalis enim lex est, omniū conuentionum, vt nemo illis stare teneatur, nisi ex aduerso, quæ conuenerunt, præstentur.

^a Val. Max. lib. 3. cap. 8.
^b L. i. i. lib. 21. Val. Max. lib. 6. cap. 6.
 L. Fl. i. lib. 2. cap. 6.
^c c. peruenit. 2. c. sicut & infra. de iure iur. l. qui fidei. D. de trans. l. Julianus. §. offerri. D. de act. imp. l. si instituta. D. de test. l. cum proponas. 2. C. de pact. l. cum proponas. l. si diuersa. C. de trans. d. per text. c. leg. in c. sicut & infra. §. ult. de iure iur. gloss. in l. qui fidei. D. de pact.

tur^a, nam frustra quis fidem ab eo præstari postulat, cui fidem datam seruare recusat^b. atque dolo facit, qui id iuris in aduersarium valere postulat, quod in se non admittit: contra quem edicto prætoris cautum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, ipse eo vtatur. neque dicendus est quis ex hac causa fidē violare: sed potius ex noua, eademque iustissima causa, nempe ruptæ fidei, iure belli agere cum hostibus, diuini, humanique iuris contemptoribus. qua de causa Romani, cum Sabinis, Latinis, Priuernatibus, Volscis, Hernicis, Apulis, Samnitibus, Hetruscis, Æquis, Carthaginiensibus, aliisque quamplurimis, ruptis foederibus bella gessere: & senatus prædam Epiri ciuitatum, quæ rupto foedere ad Persea defecerant, muris earū dirutis, exercitui dedit^c. iuramentum enim non extenditur ad ea, quæ postea accidunt: & noua causa superueniente, potest quis nō implere, quod iurauit^d. Quò spectat, quod Cicero^e docet: Tempore nonnūquam commutari officium; ita vt non seruare fidem, quandoquē iustum sit: veluti non reddere gladium depositum furioso, vel hosti patriæ. & in omni quoque iura-

a 2. l. cum proponas. 2. C. de pact. b c. frustra, de reg. iur. l. cum pater. §. libens. D. de leg. 2.

c Linius lib. 35.

d cap. ad nostram. 2. cap. quemadmodum. c. clericus. de iur. iur. P. cum inter. P. de re. l. 1. §. sed videndum est. D. de success. edict. l. cum Aquiliana. l. quo cum tutoribus. D. de trans. l. tres fratres. D. de pact. l. si de curis. C. de trans.

e offic. lib. 1.

mento

DE IVRE ET OFF. BELL.

mento intelligitur hæc conditio, si mihi
 seruada fides fuerit ^a: vel nisi per aduersa-
 rium steterit, quo minus pacta seruen-
 tur ^b. nam cum hoc fit, censetur interue-
 nire tacita pacti remissio ^c: & is qui prior
 contrahenit, solus fidem fregisse cense-
 tur ^d; ita ut sequentis factum ad violatio-
 nem referri nequeat ^e. Quò spectat con-
 tentio illa Romuli cum Cluilio Alba-
 norum dictatore, vter scilicet prior cõ-
 ditionibus fœderis non steterit; eum e-
 nim solum fœderis violati reum esse ^f.
 vnde priorem quoque belli causam ma-
 nere dicendum est. nam si in eo fides vio-
 letur, cuius contemplatione contractus
 initus est, corrumpitur conuentio, & omnia
 in pristinum statum redeunt ^g. Itaque Vl-
 pianus ait, non teneri actione pro socio,
 qui ideo societati renunciavit, quia con-
 ditio quædam, qua societas erat coita, ei
 non præstatur ^h. & idem integram dicit
 manere inofficiosi testamenti causam, si
 fides ab herede transactioni non præsta-
 tur ⁱ. reciprocatio enim obligationis, v-
 trinque vinculum iniicit, & ita quidem,
 ut alter ex sua parte non teneatur, si ex
 aduerso, illi quod conuenit, non præsta-
 tur. idque verum est, siue conventioni
 poena

a c. peruenit.
 2. c. quemad-
 modum, c. sicut
 & infra. §.
 ult. de iurau-
 ran. l. quero.
 §. inter. D.
 loca.
 b l. cum pro-
 pona. C. de
 non sum.
 c c. constitu-
 tus, de iur.
 d l. ant facta.
 §. 1. & ibi
 Bart. de pen-
 e l. nam et si
 sub cõditione.
 D. de iur. i.
 rap. irrit. fac.
 testa. l. cum
 pater. §. l-
 bertus. D. de
 leg. 2.
 f Dion. Hal.
 ant. Ro. lib. 3.
 g l. cum tu. C.
 de pact. inter
 ampt. & vñd.
 l. cum propo-
 nas. C. de pac.
 l. & elegatur.
 D. de dolo.
 h l. si conue-
 nerit. D. pro
 socio.
 i in l. si insti-
 tuta. in princ.
 D. de inoff.
 testa.

poena sit adiecta, siue non: neque poena debetur^a: & etiam si necessaria causa impeditur aduersarius, fidem non seruet^b, quamuis enim impedimentum a mora seu poena excuset^c: ad producendam tamen actionē satis momenti non habet^d. idem erit, si vel in minima re fidem seruare neglexerit^e. nisi tamen tam leuis momenti res sit. vt nō sit verisimile, eius vtrinque magnā rationem habitā fuisse^f. In tantum quoque ex parte sua, quique ad fidei datæ obseruationē tenetur, vt etiam si ipsa promissionis causa cessaret, nihilominus duret hæc obligatio^g. Quod si non constet, vter prior fidem datam violauerit, mutua compensatiōe vterque a poena contractus absoluendus est^h. solet enim dici, inter paria delicta compensationi locum esseⁱ. vnde receptum est, licere litigatori malitiā aduersarij sui, malitia repellere^k: & cornicum oculos, quod aiunt, configere. quod intelligendum est, dum tamen bonam causam habeat^l, & fraude non vtatur, quæ in criminis notam trāseat: quale est falsum stellionatus, & id genus simile^m. Et hæc quidem plerisque probantur in pacto pacis vel foederis, non etiam indutia-

a d. l. quæro. §. inter. D. locat.
b Alciat. ad l. cum proponas. nr. 13.
c de pass.
d l. si vehemda. §. idē iuris. D. ad l. Rhodiam.
e l. si vno. §. item cum quidā. D. locati.
f Alexād. ad l. penult. C. de his quibus vsu indig. Cor. cōcl. 246. lib. 3. Alc. concil. 167. Bald. ad l. pacta conuenta. D. de contr. empt. Tyrac lib. de iud. in reb. exig. furand. f. l. 1. §. proinde. D. de edict. edict.
g l. vis. §. vis. D. de rescind. vend.
h c. constitutus. de part.
i l. viro. D. solus. matr.
k gloss. in c. cupietis. vers. malignantiū. de elect. in 6.
l c. Dominus. 23. q. 23.

rum, in But. in 6.

3. de reg. iur. Alciat. in l. cum proponas. C. de transact.

*a Vinc. Ioan.
 Andr. Ant. de
 Butr. Card.
 Angel. Cusf.
 Felin. las. Al-
 ciat. Laud &
 duo Socyns,
 quas allegat
 P. arm. B. l. de
 remol. par. 5
 tit. 3. et Myn-
 fm. cent. 4.
 obser. 7. &
 Dec. 3. concl.
 21.
 b l. possimi-
 ni. §. indu-
 tia. D. de ca-
 pto. Gail. lib.
 1. cap. 25.
 c l. obligatio-
 num fore. §.
 placet. D. de
 act. & oblig.
 l. qui Romæ.
 §. Callima-
 chus. D. de
 verbor. oblig.
 d c. nouit, de
 iud. c. ille no-
 nit. c. vlt. de
 test. & pact.
 e l. dolam. C.
 de per. et com.
 rei vend. l. nō
 fraudantur. §.
 uenit. D. de
 regul. iur. l. 3.
 §. i. D. de do-
 nat. inter vir.
 & uxor.
 f in l. quero.
 §. inter D. lo-
 cati.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

rum *, quas inuiolabiliter seruandas esse, 18
 etiam hoste fidem earum fallente, cen-
 sent *. quorum sententiam vt sanio-
 rem, & æquiorē, amplexos fuisse cameræ im-
 perialis assessores, refert Mynfingerus,
 & addit rationem diuersitatis, qua etiā
 ceteri innituntur: quod scilicet finito
 indutiarum tempore, quis se vlscisci pos-
 sit. quæ certè ratio neque satis idonea,
 præsertim in bello: (vbi, vt inquit Li-
 uius, si in occasionis momēto, cuius præ-
 ternolat oportunitas, cunctatus paululū
 fueris, nequicquam mox omis-
 sis) neque etiam iure probata videtur.
 cum enim inter pacem & indutias, hoc
 tantum intersit, quod illa perpetua sit,
 hæ verò ad tempus b: & tempus obliga-
 tionem neque augeat, neque minuat c:
 quemadmodum pax alterutro fidē fal-
 lente corrui; ita & indutias dissolui cō-
 sequens videtur: cum utrobique eadem
 sublit ratio: nempe ruptæ fidei d, & nemo
 ex suo dolo, vel delicto lucrari, aut aliis
 nocere debeat e. est que in hanc rem, nisi
 fallor, elegans responsum Pauli f: qui,
 cum proponeretur inter locatorē fundi
 & conductorē conuenisse, ne intra tem-
 pora locationis conductor expelleretur,
 adiecta

adiecta poena; nihilominus tamen, si cō-
 ductor biennij continui pensionem nō
 solueret, sine metu poenæ eum expelli
 posse respondit, etiam si nihil de solutio-
 ne pensionum in stipulatione poenali
 expressum esset. quibus certè argumētis
 moueor, vt potius inclinem in sententiā
 eorum, qui existimauerunt idem iuris
 esse in iudiciis, quod in pace vel foede-
 19 re^a. præsertim cū indutiæ^{*} etiam longi
 temporis esse possint^b. legimus enim
 Veientibus a Romulo in centum, & a
 Seruio Tullio in xl. & in totidem annos
 L. Furio, & C. Manlio consull. indutias
 datas fuisse^c. & cum populo Cæriti, in
 cētum annos indutias factas fuisse pro-
 ditū est^d. Volsinienibus verò bello fef-
 sis, in viginti annos indutiæ datæ sunt^e.
 Tarquinienfes, metu compulsi, a Decio
 cons. in xl. annos indutias petiere^f. Æ-
 qui octo annorum indutias impetraue-
 runt^g. Hetrurię capita, Volsinij, Perusia,
 & Arerium, cū pacem peterent, indu-
 tias in xl. annos obtinuerunt^h. vnde le-
 gimus quoque violationē indutiarum
 æquē vt foederis, Romanis, qui iura belli
 religiosissimè semper conseruarūt, cau-
 sam belli fuisse. atque ita cum Samniti-
 bus,

^a *Pen. Imo.*
Alex. Decius,
Aluat. Bell.
Cor. quos ci-
tat Mynsi-
gerus. cent. 4.
obser. 7. Petr.
Bell. de re mi-
lit. par. 5. tit.

^b *Gell. lib. 1.*
cap. 25.

^c *Lunus li. 1.*
cap. 2.

^d *Lunus l. 7.*

^e *Lunus l. 5.*

^f *Lunus l. 9.*

^g *Lunus l. 4.*

^h *Lipino l. 11*

- bus, quibus biennij indutiæ datæ fuere, eodem anno ruptis indutiis, bellatum est^a. & contra Hetruscos, qui pacem fœdusque a Romanis petentes, indutias in triginta annos impetrauerāt, paulo post indutiarum fide violata rebellantes, feliciter res gesta est: & eodē anno, inquit Liuius^b, cum reliquis Hetruscorum ad Perusiam, quæ & ipsa indutiarum fidem ruperat, Fabius conf. nec dubia, nec difficili victoria dimicauit, & ipsum oppidum (nam ad moenia victor accessit) cepisset, ni legati dedētes urbem exissent. & idem Liuius alio loco^c refert, Hetruscis (quòd cūm pax negata, & indutiæ biennij datæ essent, ac aduersus indutias pararent bellum) a Romanis bellum illatum fuisse. his accedit, quòd maior solet esse religio fœderis, vbi precatione res transigebatur, quàm indutiarum, alteriusque sponsonis: ideoque iniussu populi, nec sine fecialibus, cærimoniaque alia^d solemnī fœdus fieri non poterat. indutias verò, aliasque sponsones, sine fecialibus, aliisque solemnitatibus. sæpe a belli ducibus, iniussu populi factas fuisse legimus: vt proximo capite latius ostendimus. atqui nihil quicquam sacrosan-

cro sanctum esse potuit, inquit Cicero, nisi quod plebs populûsque sanxisset, & quod aut genere ipso, aut obtestatione legis, aut poenæ, cum caput eius, qui cōtrā facit consecratur, sacratum esset ^a.

*a in orat. pro
l. Corn. Bal.*

cum itaque fœdus, quod sanctius est, altero fallente rumpatur, multò magis indutiæ. Non tamen improbandi sunt ij, qui indutiarum tempore, quâuis iniuria prouocati, ab omni vindicta abstinēt; maximè si de leui, & exigui tēporis præiudicio agatur, vt omne violatæ fidei dedecus, sit penes hostem: sed id vsu & cōsuetudine potius receptum, quàm iure probatum asserit Alexand^b.

*b ad l. cum
proponas. C.
de pact.*

cui conuenire videtur, quod Scipio (quatinus non modò indutiarū fides rupta esset a Carthaginensibus, sed etiam ius gentiū in legatis suis violatum) tamē se nihil, nec institutis populi Romani, nec suis moribus indignum facturum dicens: legatos hostium, qui eodem tempore Roma ad eum venerant, inuiolatos dimisit ^c. quo nomine Scipio maximam laudem meruit: licet, si verè iudicare volumus, nullo non iure legatis Carthaginensium parcere debuit, vt maximè duplici scelere, vt refert Liuius, omnino ruptæ essent

c Liuius l. 30

DE IVRE ET OFF. BELL.

indutiæ . ea enim de causa Scipioni ad bellum redire, quod fecit, sine vlla perfidia nota licuit : non autem hostium legatos lædere , qui citra vllam pacis , vel indutiarum cōventionem, etiam in ipso ardore belli sunt inuiolabiles , & sancti iure gētium^a. neque refert, quod hostes prius indutias fregerint, & legatos hostium violauerint . nam, quod diximus fidem frangenti^{*} non esse fidem seruandam , ad vnam, eandemque conuentionem referendū est, cuius fides rupta est: & ad ea quæ vna, eademque sponsione comprehensa sunt^b: & in promissionibus, quarum altera alterius causa facta est^c. connexorum enim vnum idemque est iudiciū^d. secūs verò est in separatis^e. vnde si quis in vnam legē committit, alterius legis beneficio non exiit : & heres in primis tabulis institutus, & in secundis substitutus : potest repudiata hereditate ex primis tabulis, adire ex secundis hereditatem^f. Quare in bello^{*},
etiam si cum perfido & foedifrago hostes sit, & qui semel, iterum, & sæpius fidē fefellit, vicissim fidem fallere non licet: nisi per hostem stet, quo minus cōuentorum fides seruetur : vt superius ostendimus;

a l. ult. D. de
legationib.

b Alexander
ad l. cum pro
ponas. C. de
pass. l. si duo,
et ibi Accurt.
D. de dolo.
c Alciat. ad
l. cum propo
nas. no. 31.
d c. trās lato,
de consi. tut.
e l. cum fun
dam. D. de vs
et vs armat.
f l. filius. D.
de vulg. et
pupel.

20

21

dimus: alioqui verò perfidiam perfidia
 vlcisci semper turpissimum fuit. quo no-
 mine Lucullus malè audiuit, qui Lusita-
 tanos, ruptis foederibus bella gerentes,
 contra iurisiurandi fidem, dolo circum-
 uentos, per summā immanitatem om-
 nes trucidauit, barbaros imitatus, nul-
 la Romanæ dignitatis ratione habita^a.
 & Ser. Galba a Libone trib. pleb. pro-
 rostris accusatus fuit, quòd Lusitanorū
 magnam manum ruptis pactis rebellā-
 tium, interposita fide, prætor in Hispa-
 22 nia interemisset^b. Denique pactum^c
 quoque foederis, pacis, vel indutiarum,
 dolo malo initum, nullius erit momēti.
 pacta enim conuenta dolo malo irrita,
 non tuetur prætor^d: & dolus dans cau-
 sam contractui bonæ fidei, facit contra-
 ctum ipso iure nullum^e. quod ita verum
 est, vt tamē in arbitrio eius permittatur,
 qui deceptus est, velit nec ne pactis stari:
 alter vero qui dolum admisit, audiendus
 nō est^f. nemo enim ex dolo suo lucrari,
 aut aliis nocere debet^g: & propter malā
 fidem alterius contrahentium, potest
 cōtractus pendere ex arbitrio alterius^h.
 Legimus tamen in sacris litteris, quòd
 Iosue, licet dolo circūuentus a Gabao-
 K 2 nitis,

a Appian. de
bell. Hisp.

b Val. Max.
lib. 8. c. 1.

c l. iurisgen-
tium. §. prætor.

§. dolo malo.
D de pactis.

d l. et elegā-
ter. D. de dolo.

l. in casu. 2.
§. 1. D. de mi-
nor.

e l. transactio-
ne C. de trans-
act. l. 2. D. ad

s. C. Vell.

f l. dolum. C.
de per. et com-
rei vend. l. si

creditoribus.

C. de seru. pi-
gno. da. man.

g l. qui offi-
cij. l. donis. D.

de cond. empt.
l. iulianus. §.

per contrarium.

D. de actio-
empt. l. credi-
tor.

§. Lucius
D. mandat.

DE IVRE ET OFF. BELL.

nitis, & deprehensa eorum fraude (quòd cum finitimi essent, & e terra, quæ a Domino Israëlitis promissa erat, aduenas se, & è longinqua terra esse, commentiti essent, vt pacem ab Israëlitis impetrarent) tamen pacem, quam dederat, reuocandâ non esse censuit: ne dum alienam perfidiam redargueret, suam solueret^a. sed, vt inquit D. Ambros.^b Veterē ibi de dolo, non iurisperitorum formulam, sed patriarcharum sententiâ, scriptura diuina expressit: quæ non ad politicam necessitatem, sed ad plenitudinem perfectionis Christianæ pertinet. sed & Iosue quoq; quamuis Gabaonitas liberaret de manu filiorū Israël, ne occiderentur; maledixit tamen eis, propter fraudē ipsorum, decreuitque vt inferuissent cūcti populo^c.

^a Iosue c. 9.
^c innocē. 23.
^{quæst.} 4.
^b offic. lib. 3.

^c Iosue cap. 9

DE FOEDERIBVS ET IN- DVITIIS.

- 1 *Tria fœderum genera.*
- 2 *Maieſtatem comiter conſeruare, in fœderibus addi ſoliſſimū, quam vim habeat.*
- 3 *Romani nunquam cum hoſte armato fœdus facere ſoliti.*
- 4 *Quid inter fœdus & ſpōſionem interſit.*
- 5 *Dux belli pacem cum hoſte, in inſſu principis facere non poteſt.*

- 6 *Andux belli, sicut pacem, & indutias facere prohibeatur.*
 7 *Princeps utrū utilitatis publica causa potest priuatis quid detrabere.*
 8 *Princeps astrictus legibus natura.*
 9 *Reges quatenus sint domini omnium.*
 10 *An princeps teneatur ex fœdere iēto cum principe, cui successit.*

CAPVT SEPTIMVM.

QUod ad fœdera, quibus hosti fidem obstringimus, attinet, sciendum est tria* fuisse olim fœderū genera, quibus integrè paciscerētur amicitias ciuitates, regesque: vt disertè Menippus Antiochi legatus, Romam de pace missus, T. Quintio cōs. differuit. ^{a Livius l. 44} vnum, cū bello victis dicerentur leges. vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent; quæ ex iis habere victor, quibus multari eos vellet, ipsius ius atque arbitriū erat. & tale fœdus fuit, quod Ænec, deserta Troia, pacem deprecanti, ab Achæis, qui eum insequiebantur, datum fuit: his cōditionibus, vt Æneas & socij, cum suis rebus quas in fuga exportaerant, intra certū tempus agro Troiano excederent, castellis in potestatem Achæorum

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Dion. Hal. antiqu. Roma. lib. 1.* chæorum traditis^a: & quod Romani cū
b *Dion. Hal. antiqu. Roma. lib. 9.* Æquis fecerunt, his legibus: Æquorum
c *lib. 9.* populi, saluis suis agris, Romanorū sub-
 diti sunt: Romanis nihil mittūto, præ-
 ter auxilia, quoties accita fuerint, eaque
 sumptu proprio^b. Tale etiā foedus fuit,
 quod Apuli a Romanis impetrarunt.
 non enim æquo foedere, vt inquit Li-
 uius^c: sed vt in dirione populi Romani
 essent, conuenit. eiusdem quoque ge-
 neris est foedus, quo Philippus ex om-
 nibus Græcię ciuitatibus præsidia dedu-
 cere iussus est, naues & elephantes tra-
 dere, mille talentū populo Rom. dare,
 extra Macedonię fines bellum, iniussu
d *Liuio l. 43* Senatus gerere prohibitus^d. & quo An-
 tiochus, cū omnis Asia cis Taurum
 montē Romanis cessit, naues ornamen-
 taque tradidit, duodecim millia talenta
 attica in duodecim annos pēsionibus æ-
 quis, Romanis dedit^e. Alterum foederū
 genus fuit, cū pares bello, æquo foede-
 re in pace atque amicitia venirēt, quale
 inter Romulum & Tatium Sabinorum
 regem ictum fuisse legimus. cū enim
 iam tertio, æquo Marte, sed maxima v-
 trinque accepta clade, acie certassent, in-
 tercedentibus Romanorū vxoribus, Sa-
 bini

bini generis (propter quas bellū exor-
 tum erat,) foedere, quā praelio bello h-
 nem imponere potius habuerunt : con-
 uenitq; vt Romulus & Tatiū pari po-
 testate honoreque in vrbe regnarent, &
 vt Sabinis ius ciuitatis Romanæ dare-
 tur^a. Solet autem in hoc foedere de ca-
 ptiuis reddendis, vrbibus tradendis, &
 similibus æquis conditionibus trāfigi b,
 itaque inter Octauium Cæsarem, Anto-
 nium, & Pompeium conuenit, vt pace
 terra marique reddita, negotiatores li-
 berè commeare omni loco possent: Pō-
 peius ex omnibus Italiæ locis præsidia
 deduceret: seruos fugitiuos, nō amplius
 admitteret: Sardinia, Sicilia, Corsicaq;
 & ceteris, quas tunc habebat, infulis im-
 peraret, & præterea Peloponnesum ac-
 ciperet: Cæsar & Antonius reliqua pos-
 siderent c. & huius generis quoque esse
 videtur foedus, quo Ætolis pax data fuit
 a Romanis, his conditionibus: Impe-
 rium, maiestatemque P. R. gens Ætolo-
 rum conseruato, sine dolo malo: hostes
 eosdem habeto, quos P. R. armaque in
 eos ferto, bellumque pariter gerito d.
 quamuis enim æquum foedus istud dici
 non potest, tamen verum est, non tan-

a Dion. Hal.
 ant. Rom. l. 2.

b l. in bello. in
 prim. l. si cap-
 tiuus. De de
 captiu.

c Appian. de
 bell. civil. l. 5.

d Liniu l. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

quam victis leges dictas, neque quicquam
 a l. nō dubito, *D. de captiv.* ademptum, sed suis legibus liberos reli-
 ctos ^a. Tertium porrò foederum genus
 fuit, cū qui hostes nunquam fuerāt, ad
 amicitiam sociali foedere inter se iungē-
 dam coibant : ij neque dicere, neque ac-
 cipere leges solent : (id enim victoris &
 victi erat,) sed certis cōditionibus vtrin-
 que amicitiam & societatem inibant :
 quale fuit foedus, quod Latinus cum
 Ænea fecit, Troianis in agri partem ad-
 missis, pactus, vt essent illi in bello, quod
 cum Rutilo parabant, socij: vt quē vtriq;
 b *Dion. Hal. antiqu. Rom.* alteros pro viribus inuicem iuarent ^{16.1.} b.
 & huc referri potest foedus, quo cum
 Latinis, Postumio Cominio & Sp. Cas-
 sio conf. instaurata est amicitia. quam-
 uis enim constet eos antea fuisse subdi-
 c lib. 3. & 4. tos Rom. imperio, ex Dion. Hal. ^c. tamē
 propter fidelem operam, quā Romanis
 nauauerant, postea sociali foedere iuncti
 sunt, his verbis: Romanis & Latinorum
 populis omnibus mutua pax esto, dum
 cælum & terra stationem eandem obti-
 nent : & neutri alteris bellum inferant,
 aut aliunde hostes inducāt : nec bellum
 inferentibus, iter tutū prēbeant, & bello
 infestatis, opē ferant totis viribus : præ-
 damque

damque & spolia ex æquo diuidant. Sed iidem Latini postea sæpius rebellantes, tandem a Camillo perdomiti sunt, & in potestatem populi Romani redacti. Huius verò fœderis genus dici quoque potest, cùm prouincia, vel ciuitas aliqua tutelæ & protectioni alicuius principis extranei se subijcit, aut regno vel reipubl. certis legibus accedit^a. nã vt Proculus respondit^b, liber populus est: siue æquo fœdere in amicitia venit, siue fœdere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem* comiter conseruaret. hoc enim adiicitur, vt intelligatur alterum populum superiorẽ esse, non vt intelligatur alterũ non esse liberum, & ita quoque hanc clausulam; maiestatem comiter conseruare, in fœderibus adiici solitã interpretatur Cicero^c. & hoc quidem tertium fœderum genus duplex dici potest. aut enim initur causa defensionis tantũ; aut defensionis & offensionis, vt dicunt: id est, tam ad arcedum, quàm inferendum bellum, idque vel contra quoscunque, vt fœderati eosdem inimicos, amicosque habeant; vel cum quorundam exceptione. His addi possunt illa fœdera, quæ tantũ

a l. nō dubita.
DD. in l. si
conuenient. §.
si nuda. D. de
pig. act. Frac.
Ripa cōcil. 55
Socii. Nepos.
conci. 6. p. 1.
b in d. l. non
dubito.

c in orat. pro
Cor. Balbo.

DE IVRE ET OFF. BELL.

commercij causâ ineūtur, vt liberē mercatores vltro citroque commeare possint, quæ etiā cum hostibus esse possunt. fuit tamen Romanis constitutū, vt nunquam cum hoste armato conditionem foederis acciperent: neq; cum aliquibus pacato imperio vti solent, nisi omnia diuina & humana tradidissent, & præsidiū accepissent, aut denique societate aut foedere astricti essent. semper enim populus Romanus diligenter cauit, ne videretur hostiū metu imperata facere ^a. itaque Sp. Cassius cons. legatis Hernicorum pacē petentibus respondit, prius illis facienda, quæ victos & subiugatos deceret, atque ita demum petendam amicitiam ^b. & T. Largius cons. Fidenatibus indutias petentibus, respondit, deponenda esse arma, portasque aperendas, atque tum demū impetraturos colloquium: alioquin nec pacem, nec indutias, nec quicquam humanum, moderatumque sperandū eis a populo Roma.^c Sic quoque cum Pyrrhus, Albino cons. cum magna cæde fugato, magnis copiis aucto suo exercitu, admirans virtutem Romanorum, quod nullam mentionē pacis facerent, prior, licet victor, pacem peteret

^a Dion. Hal.
lib. 8.

^b Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 8

^c Dion. Hal.
ant. Ro. l. 5

peteret æquissimis conditionibus, liberationem captiuorum, & auxilium ad subigendam Italiã populo Romano offerens: pro his nihil aliud, quàm Tarentinis securitatem, sibi amicitiam postulans: ex sentētia App. Claudij Cæci viri amplissimi, responsum est, vti Pyrrhus Italia excederet, tumque si e resua videretur, de amicitia ac societate verba faceret: quoad verò in armis esset, populũ Romanum aduersus eum belligeraturum, etiam si mille Albinos pugna superasset^a. Similiter Ætolis pacem petentibus, M. Fuluius conf. respondit, Ætolos, nisi inermes, de pace agentes non auditurum se: arma illis prius equosque omnes tradendos esse: deinde mille talentũ argenti P. R. dandũ^b. Verminæ quoque Syphacis filij legatis, per quos petebat, vt rex sociusque, & amicus a fenatu appellaretur, responsum est, pacem illi prius petendam a populo Rom. esse, quàm vt rex, sociusque, & amicus appellaretur^c. Porrò non semper foedere, sed etiam per sponfionem nonnunquã hæ conuentiones fieri solent. quid autẽ
 4 inter hæc duo interfit*, indicant hæc T.
 „ Liuij verba^d: Consules profecti ad Pontium

^a Plut. in vita Pyrrh. Val. Max. lib. 8. c. 13. Cic. de senect.

^b Liuius l. 48

^c Liuius l. 51

^d lib. 7.

tium

DE IVRE ET OFF. BELL.

tium in colloquium, cū de fœdere vi-
 etor agitarēt, negarunt iniussu populi
 fœdus fieri posse, nec sine fecialibus, cæ-
 rimoniamque alia solemnī. itaque, non ut
 vulgò creditur, Claudiusq; scribit, fœ-
 dere pax Caudina, sed per sponsonem
 facta est. quid enim sponforibus in fœ-
 dere opus esset, aut obsidibus: vbi preca-
 tione res transigitur? per quem populū
 fit, quo minus legibus dictis stetur, ut
 eum ita Iupiter feriat, quemadmodum a
 fecialibus porcus feriatur. sponpondere
 consules, præfecti, legati, quæstores,
 tribuni militum, nominaque omnium,
 qui sponponderunt, exstant: vbi si fœdere
 res acta esset, præterquam duorum fe-
 cialium non exstarent: & propter neces-
 sariam fœderis dilationem, obsides etiā
 dec. equites imperati, qui capite luerent,
 si pactis non staretur. Ceterum sicut
 summi principis est arma mouere, bellū
 gerere, exercitum cogere, & delectum
 habere^a; sic e contrario fœdera, & indu-
 tias pacisci cum hoste, summi quoque
 imperij est: ut superiore capite ostendi-
 mus. itaque a ducibus belli*, citra prin-
 cipis, aut populi consensum, cuius no-
 mine & auspiciis bellum geritur, pax
 consti-

a l. 3. D. ad l.
 l. 1. m. as. dixi
 supra de iusto
 bello.

constitui non potest. quod olim iure fe-
ciali, & postea lege Iulia de prouinciis,
& lege Cornelia Maiestatis fuit cautū^a. *a C. in Pige.*
iniussu enim populi, aut citra senatus
auctoritatem (cuius potestas omnis in
principem est collata^b) nihil sanciri po-
terat, quod populum teneret^c. Et qui-
dem, si in ciuilibus ac forensibus nego-
tiis, procurator, qui vel generali mādato
ad actionē constituitur, transigendi de-
cidendiq̃ue negotij facultatem non ha-
bet^d: consequense est, eum qui bellige-
randi causā exercitui præpositus est, pa-
cem cum hostibus faciēdo, muneris sui
fines excedere. quod in re militari maxi-
mè vitiosum semper habitum fuit^e. quā
quidem ob causam, pacem Caudinam a
T. Veturio, & Sp. Postumio, cum Sam-
nitibus factam, & foedus a C. Mancino,
cū Numantinis iētum, senatus ratum
non habuit: sicut nec Camillus dictator
pactionem illam, qua inter Sulpitium
quondam tribunum militum, & Bren-
num Gallorum regulum conuenerat, vt
Galli, acceptis mille pondo auri a Ro-
manis, obsidionem relinquerent, negās
eam pactionem ratam esse, quæ postquā
ipse dictator creatus esset, iniussu suo ab
inferio-

*b l. 1. D. de
constit. princ.
c C. c. pro
Cor. Balb.*

*d l. mandato
generis. l.
procurator
solatium. D.
de procurato.*

*e l. 3. §. in
bello. D. de re
milis.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Linus lib. 4* inferioris iuris magistratu facta esset^a.
 penes dictatorem enim summa potestas erat^b. & Sallustius, inter Aulū exercitus
 Romani ducē, & Iugurthā Numidarum
 regem facta: Senatus, inquit, vti par erat,
 decreuit, suo, atq; populi iniussu, nullū
 potuisse foedus fieri. Ex quibus constat,
 nemini licere, iniussu principis, citra crimē
 læsæ maiestatis cū hoste pacisci: cū
 hoc sit summi principis^c. qua potissimū
 ratione, Ludouicū, ducē Aurelianēsem,
 iure cæsum fuisse existimat Bodinus^d:
 quod scilicet iniussu regis Galliæ foedus
 iniisset cum duce Lancastrii. quare etiam
 Duareno, quem alij sequuntur^e, assen-
 tiri non possum: qui hanc sententiam
 veram esse putat, in eo, cui ducendi tan-
 tū exercitus, regendiq; cura cōmissa
 est: nō autem in eo, cui plena liberaq;ue
 rerum omniū potestas est concessa: quē
 etiam ius pacem cum hoste faciendi ha-
 bere vult^f. quod non admitto. Nam ea
 quæ sunt iuris publici, & regij, separatā
 habēt a iure priuato causam^g, & cū pri-
 uatis cōmunicari non possunt: vt supe-
 riore capite docuimus. vnde, quantum-
 cunq; plena, & libera duci rerum omniū
 potestas sit permissa, pacis tamē faciēdę,
 & cum

b Pomp. in l.
 2. D. de orig.
 iur.

c l. conuentionum.
 D. de pact.
d de rep. lib. 7

e in l. l. con-
 uentionum.

f argumento
 l. procurator
 tus generalis.
 ter. D. de pro-
 curatorib. et l.
 2. C. de offic.
 cius qui vicē
 alt. et ibi Bar.
 & in l. 1. §.
 his quibus. D.
 de leg 3.
 § l. 1. §. 1. D.
 de iust. & iur.
 l. conuentionum.
 nō. D. de pac.
 Prichet Co-
 nuen. lib. 5. c. 1

& cum hoste facultatē non intelligi cō-
cessam arbitror. nā ea, quæ sunt iuris re-
gij, nō veniūt sub quibuscunq; generali-
bus verbis: sed demū si specialiter, & ex-
pressè concedantur^a. & quidē hoc casu,
imperatorī vel duci sancienti pacis po-
testate expressè cōcessa: q̄ sit extra ordi-
nem: nec mandatum egredi poterit, nec
alteri mādare: quia non habet eam iure
magistratus & imperij, sed nudam legis
actionem: ideoq; nihil pro suo imperio
agit, vt inquit Iulianus^b, sed pro eo, cu-
ius mandatum accepit. nam vt iam sæpe
diximus, ius belli & pacis apud summū
principem residet, & in alium transferri
non potest. sicque nimirū consules Ro-
mani, penes quos erat summa auctori-
tas, exercitu accepto, belli quidē gerēdi
potestatem habuerunt: vtq; pro suo ar-
bitrio lacefferent, aut inuaderent hostē,
ac militarem disciplinam sua voluntate
regerēt; bellum autē indicere, aut finire,
nisi ex senatus auctoritate, & iussu po-
puli non potuerūt. itaq; inquit Liuius^c,
decreuit senatus, iubente populo, vt P.
Scipio, ex decē legatorum sentētia, pa-
cem cū populo Carthaginiēsi, quibus le-
gibus ei videretur, faceret: & T. Quintio
liberum

*a text. elegā
in cap. quod
translationē,
de off. legat.
& in l. 1. &
ibi DD. D. de
off. eius cui
manda. est iu-
risd. & in c.
vni. que sint
Reg. Molin. in
cōsuetud. Pa-
risien. tit. 2.
§. 1. gloss. 5.
facit text. in l.
ne procurato-
res. D. de iur.
fis.
b in l. et si pra-
tor. D. de off.
eius cui mad.
est iurisdic.*

c lib. 40.

DE IVRE ET OFF. BELL.

liberum arbitriū pacis ac belli cum Phil-
 ippo permissum est ^a. itē Hetruscis pax
 data est, ijs legibus, quæ L. Æmilio conf.
 viderentur optimæ: & Æquis rex arbi-
 trio Q. Fabij consulis ^b. idque sæpius a
 Romanis factum fuisse legimus: sciebāt
 enim, neminem imperatore verius æsti-
 mare posse, qua mente pax peteretur, &
 quo statu res essent. Enimuerò de indu-
 tiis* idē quod de pace, plerisque respon- ⁶
 dendum placuit ^c: licet contrarium sen-
 serit Bartol. nam & hic a præscripto mā-
 dati, sicut in superiore casu, receditur:
 quandoquidē in ciuilibus negotiis, pro-
 curatori tempus ad soluendum dare, nō
 minus quàm transigere cum aduersario
 interdictum sit ^d. quod equidē admitto,
 si de longi tēporis indutiis agatur, quæ
 non tam cessationem pugnæ cōcedere,
 quàm bello finem imponere videntur:
 quod summi imperij est. ideoque istius-
 modi indutias nunquam a consulibus,
 aliisque Romanorū imperatoribus; sed
 a senatu, populoque Romano concessas
 fuisse legimus. itaq; Samnites victi, pro
 foedere, quod petebant, biennij indutias
 impetrarunt ^e. Similiter Veientibus,
 Volsiniensibus, Æquis, aliisque quam-
 plurimis,

^a L. 1. vel. 42

^b Dion. Hal.
antiq. Romæ.
lib. 5.

^c ad l. con-
ditionem. D.
de pact.

^d l. qui Ro-
mæ. §. Calli-
machus. D. de
verbor. oblig.
Dumemus in
d. l. connectio-
nem.

^e Livius l. 9.

plurimis, in annos aliquota senatu, & populo indutię datę sunt ^a. illas verò indutias, quę in breue, & in præsens tēpus fiunt, ne hostes inuicem se laceffant, (de quibus Paulus loquitur ^b) cū bello finem non imponant (nam bellū manet; pugna cessat ^c) duces cum hoste facere posse, existimo: præsertim si temporis ratio, vel aliqua necessitas, vel vtilitas id fieri suadet. imperio enim duci delato, pro suo arbitrio laceffere, & inuadere hostem potest, & omnia ea, quę ad bellum spectant administrare. solent itaque Romani duces, hostibus pacem postulantibus, propria auctoritate indutias concedere: dum Romam legati ad pacē petendam mitterentur. Itaque Scipio Carthaginiensibus in tres menses indutias cōcessit: vt interim per legatos Romę de pace agerent ^d. Libo quoque, & Bibulus Pompeianarum partium, qui cum classe erāt ad Oricum, cū summis angustiiis rerum necessariarum premerentur, & velle se de maximis rebus cum Cæsare loqui dicerent, vt de compositione acturi viderētur: interim indutias à M. Acilio & Statio Murco, legatis Cæsaris (quorum alter oppidi muris, alter

L præ-

^a *Licim l. 2.*
4. 7. 9. & 10.

^b in l. *possib.*
minum, D. de
captu.

^c *Gellius l. 1.*
cap. 25.

^d *Licim l. 40*

præiidiis terrestribus præerat) impetrarunt. magnum enim, quod adferebant, videbatur, & Cæsarem id summè sciebāt cupere^a. Leges quoque pacis ipsi duces dicere solent: quæ si acciperentur ab hostibus, indutias concedebant, dum de pace legatis suis Romā missis, in senatu agerent. vt Scipio cum Carthaginien-
^a *Cæsar de bel. civ. lib. 3.*
^b *Linium l. 40* bus secundò fecit^b: eodemque auctore, L. Scipio frater, Antiocho deuictò conditiones pacis tulit, permisitque vt legatos de pace Romā mitteret^c. & T. Quintius Nabidi, lacedæmoniorum tyranno, sex mensium indutias dedit, vt interim cōditiones pacis, quas illi præscriperat,
^c *Linium l. 47* a senatu confirmarentur^d. & idē Quintius, Philippo indutiis in duos menses datis, vt de conditionibus pacis, de quibus inter ipsos actum erat, Romam legatos mitteret, permisit^e. soletq; senatus plerunque, consilio ducis, pacem ab hostibus petitam, dare vel negare; vt modò diximus. alij verò populi non tantam facultatem suis ducibus concesserunt. Legimus itaque, cū inter Agidem lacedæmoniorum regem, & Trasylbulū, Alciphronemque Argiuorum duces pactę essent quattuor mēsum indutię, factum
^d *Linium l. 44*
^e *Linium l. 42* fuisse,

fuisse, auctore Alcibiade, vt eas Argiui
 ratas non haberent, & Lacedæmonios
 quoque eas irritas fecisse : quoseam ob
 causam adeo in regem suum indignatos
 fuisse scribit Thucydides, vt lege lata,
 duodecim consiliarios ei adhibuerint,
 sine quorum consilio, neque indutias,
 neque quodcūque foedus cum hostibus
 ferire posset. reges autem Lacedæmo-
 niorum, nullum imperium habuisse, ne-
 que fuisse sui arbitrij, satis constat^a. Sed
 cū princeps, cui populus omne impe-
 rium in se potestatemque concessit^b, de
 negotiis ad remp. spectantibus, rectè at-
 que vtiliter paciscatur, siue pacem, siue
 aliud quodcunque foedus cum hostibus
 faciat^c : quærūt iuris interpretes, an pa-
 cem cum hostibus faciēdo, priuatorum
 7 damna* & iniurias, ob causam belli ac-
 ceptas, possit remittere, veletiam bona
 ciuium hostibus concedere^d. & quidem
 quod ad res bello captas attinet, dubiū
 nō est. cū etiam sine vlla principis pa-
 ctione, iure belli, factæ sint hostium. idē-
 que dicendum est de aliis damnis, & in-
 iuriis iure belli illatis. quod ad alia verò,
 quæ non sunt hostibus acquisita, vel ab
 iniustis hostibus ablata: si aliter cōmuni

^a Dion. Hal.
 lib. 2. B. d. m.
 in meth. hist.
 cap. 6.

^b l. 1. D. de
 const. princip.

^c l. commetio-
 num. D. de
 pact.

^d in d. l. com-
 metionum. &
 in l. bene a.
 Zewone. C. de
 quadr. pre-
 script. Fordm.
 Vazq. illust.
 quest. lib. 1.
 cap. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

omnium salutis consuli non possit, etiam illa ciuibus adimi, & hostibus concedi poterunt. communis enim utilitas singulorum commodo præferri debet^a. & ut ait Plinius^b, oportet priuatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre. Quò spectat quod Tacitus ait: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publica rependitur. Itaque Trafybulus, cùm ciuitatē Atheniensem triginta tyrannorum seuitia liberasset, plebiscitum interposuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: quæ malorum obliuio, ἀμνησία ab ipsis vocitata, concussam & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit^c. quod & Cicero aliquando Romæ, publicæ quieti consulere volens, sequendū esse censuit^d. Sed hoc tum maximè necessarium esse constat, cùm occupata per iniuriā bona, lōgo temporis spatio possessa sunt: quæ si possessoribus auferantur, restituanturque dominis, multa concuti, perturbarique sit necesse. ut in specie non absimili, cōsultusa Plinio Traianus imper. prudentissimè rescripsit^e. alioqui certè nisi ex maxima necessitate, & pro magno reipub.

^a Authent.
quæ res. C.
com. de leg. l.
actione. §.
Labeo. D. pro
socio. L. vnic.
§. penul. C. de
caduc. tollen.
^b epist. lib. 7.

^c Val. Max.
lib. 4. cap. 1.

^d Philipp. 1.

^e lib. 10. c.
post. Plinij.

reipubl. bono non licet principi bona
ciuium ipsis adimere: quod iuri naturali

& diuino repugnat^a. Etenim quamuis

8 princeps^a legibus solutus sit^b: lege tamē

naturæ, vt Pyndarus dicebat, omnes re-

ges, & omnes principes tenentur: & vt

maximè larga sit principis potestas, ta-

men ad ea quæ iniusta sunt, non extendi-

tur. eoq; spectat, quod Plinius ad Traia-

num scribit^c: Vt, inquit, felicitatis est,

posse quantum velis, sic magnitudinis,

velle quātum possis. vnde rescripta prin-

cipum ita intelligi debēt, vt sine incom-

modo alterius procedant^d. & non valēt

illa rescripta, quæ ius alterius tollunt^e.

Qua ratione donatio ducatus Mediola-

nenfis ab imperatore Maximiliano, Lu-

douico XII. Gallorum regi facta, causa

belli fuit, propter ius quod Sfortiæ in

eundem ducatum prætendebant: quod

imperator non intelligitur voluisse do-

naire, nec potuit^f. quamuis enim reges

9 dicantur domini omnium^g, hoc quoad

maiestatē, & imperium debet intelligi,

non quoad proprietatem & possessio-

nem, quæ est singulorum^h. quod elegā-

ter Seneca expressit^h, cum ait: Ad reges

potestas omnium pertinet; ad singulos

a l. n. m. hoc

iure. D. de

cond. indeb. l.

si priuatus.

D. qui et a

quib.

b l. princeps.

D. de legibus.

c in Panegy.

d l. 2. §. si

quis a prince-

pe. D. ne quid

in loc. publ. l.

rescripta. C.

de precib. imp.

offe.

e l. 2. C. de

precib. imp.

offe.

f refert Bo-

din de rep. l. 1.

cap. 9.

g l. in rem a-

ctio. D. de rei

vend. & toto

tit. D. de acq.

rer. d. m.

h lib. 7. c. 4.

et 5. d. benef.

DE IVRE ET OFF. BELL.

proprietas : & paulo post, Omnia rex imperio possidet, singuli dominio : omnia sunt in imperio Cæsaris, in patrimonio propria. Quare Aratum Sicyonium a *offic. lib. 1.* iure laudatum fuisse refert Cicero² : qui cum oppresso Niocle tyranno patriam liberasset : quæ quinquaginta annis a tyrannis tenebatur, & plurimosexules restituisset, quorum bona alij possederant, & tam longo spatio multa hereditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detineri, atque sine iniuria neque possessoribus adimi, neq; his non satisfieri, quorum illa fuerant videret : grandi pecunia a rege Ptolomæo iuuatus, adhibuit sibi in consilium quindecim principes, cum quibus causas cognovit, & eorum qui aliena detinebant, & eorum qui sua amiserant : perfecitque æstimandis possessionibus, ut persuaderet aliis, ut pecuniâ accipere mallent & possessoribus cederent; aliis ut commodius putarent, numerari sibi quod tanti esset, quàm suum recuperare. itaq; perfectum est, ut omnes constituta concordia, sine querela decederent. Similiter Brutus & Cassius, post necem Cæsaris (quâdoquidem acta eius rata haberet rep. visum erat) veteribus posses-

possessoribus, quibus Sylla & Cæsar bel-
lis ciuilibus agros ademerāt, saltem pre-
cium ex publica pecunia numerari de-
bere censebant: quo & illis satisfactum,
& aliis securior esset possessio^a. Porro
 10 queritur an mortuo principe*, cum quo
 foedus iētū est, maneat foedus cum prin-
 cipe qui successit. & quidem, quamuis
 quoad alios contractus, distinguendum
 videatur: successerit ne tanquam heres,
 qui ex facto defuncti tenetur^b: an verò
 ex statuto, vel per electionem, qui factū
 defuncti non præstat: personalis enim
 obligatio nō manat ad successorem, nisi
 hereditariū^c: etiam si quis expressè pro-
 miserit pro se, & successoribus suis^d. ta-
 men quoad foedera, aliāsque conuentio-
 nes publicas, quæ non nomine proprio,
 sed reip. ineuntur (quæ æquè repræsen-
 tatur per successores, vt per eos qui sunt
 hodie^e) principem omnino ex cōtractu
 defuncti teneri dicendum est, & foedera-
 tos foedere astrictos manere^f. Non itaq;
 fuit legitima causa rebellandi Veienti-
 bus, & Fidenatibus, regnante Tullo Ho-
 stilio, neque Latinis, regnāte Tarquinio
 Prisco, qui post Anci obitū se religione
 foederis solutos existimabāt: neque He-
 truscis,

^a Appian. de
bell. ciuilib. l. 2.

^b l. cū a ma-
tre, C. de rei
vendic.

^c l. vlt. §. vlt.
D. de contr. s.
empt. l. 1. §. si
heres D. ad S.
C. Treb. l. vlt.
C. de her. act.

^d l. stipulatio
ijta. D. de
verbor. oblig.
e l. propone-
batur. D. de
iudo.

^f c. 1. de pro-
bat. & ibi
DD. c. quia
iuxta. 16. q. 1.
Iason & alij
in l. 1. col. 3.
D. de constit.
primis. not. 112
c. v. ne prela-
vices suas.

DE IVRE ET OFF. BELL.

etruscis, qui defuncto Tarquinio Prisco, cuius imperio se submiserant, nolebant amplius stare conditionibus foederis^a.

^a *Dion. Hal.*
et. Rom. l. 3.
¶ 4.

& iure Romani Perseo bellū intulerunt, qui legatis ipsorū, foedus cum Philippo patre ictum, ad se nihil pertinere respō-

^b *Liuius l. 42*

dit^b. Si tamē per istiusmodi foedus resp. enormiter sit læsa, successorē non teneri

^c *Cyn. &*
DD. in l. de
gnae vox. C.
de const. prin-
cip. Bald in c.
1. de nat. fidei
d. c. 1. de rer.
permutat. c.
non liceat. 1.
12. qn. 1. late
104. Papou.
in. rest. lib. 5
tit. 10.
c. c. innot. ut.
de elect.
f. duxi t. c. 6.

plerisque visum est^c. quod admitto, si hac conuentione quid ex iis, quæ regiæ coronæ sunt annexa, sit alienatum, citra populi vel ordinum consensum, qui ad hoc requiritur^d: vel si maiestas principis sit imminuta, quod in præiudicium defuncti fieri non potuit^e. & ne ab initio quidem istiusmodi conuentiones vllo modo subsistere potuerunt^f. Ex his cō-

stat, omnium firmissima esse illa foedera^a, quæ inter vtrumque regem, & vtrumq; populum hinc inde ineūtur. quò spectat quod Hernici, legatis Romanorum expostulantibus de iniuriis & latrociniis, responderunt, sibi nunquam foedus intercessisse cum Rom. populo: quod autē cum rege ictum esset Tarquinio, iam finitū existimare, morte ipsius & exilio^g.

^g *Dion. Hal.*
lib. 8.

Itaq; Eduardo eius nominis quarto regi Angliæ, regno pulso, cū ex foedere auxilium

xilium regis Galliæ imploraret, respon-
sum fuit, antiquo foedere vtrumque re-
gem, & vtrumque populum vtrinque
obstrictos esse: atque ita pulso Eduardo,
foedus manere cum populo, & rege qui
regnabat^a. Latini verò, cùm Tarquinij
in exilium acti Romanis bellū inferrent,
vtrisque auxilia negauerunt, quòd reli-
gione vetarentur, tam contra Tarqui-
nios, quàm cōtra Romanos bellum ge-
rere: quandoquidem ex æquo vtrisque
foedere iuncti essent^b.

^a refert Bo-
dm. de rep. l. 1
c. 7.

^b Dion. Hal-
lib. 5.

DE INSIDIIS ET FRAUDE HOSTILI.

- 1 *Ex insidiis pugnare licet.*
- 2 *Bonus dolus quis.*
- 3 *Stratagemata imperatori laudem parant.*
- 4 *Romani veteres omnes fraudes aspernati sunt.*
- 5 *Veteres nonnunquam sola opinione syn-
cera fidei plus profecere, quàm armis.*

CAP. OCTAVVM.

CVM quis bellum suscepit, inquit
D. Augustinus^c, vtrum apertè pu-
1 gnetur; an ex insidiis*, ad iustitiam nihil
2 attinet: & bonum dolum* (quod pro so-
L 5 lertia

^c in c. Domi-
nus mofter. 23
quest. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

lertia accipiebant veteres) dicit esse Vlpianus, cū quis aduersus hostem, latronē mūe quid machinatur^a. itaq; optimus imperator Lyfander dicebat, vbi leonina pellis deficeret, vulpinam esse assuendam^b. & poētæ finxerunt, Herculem Nemeæi leonis pellem pro armis habuisse, & sagittas tinctas felle & sanguine Hydræ Lernææ. quo indicant bonum imperatorem calliditatem simul cum fortitudine coniungere debere: eoque spectat illud Virgilianum:

Dolus an virtus, quis in hoste requirat.

Quæ sententia vera est, quatenus fides non violetur^c. neque enim Dionysio tyranno similes esse debemus, qui dicebat pueros talis, viros iureiurando fallendos esse^d: aut Persas imitari, quibus fides dictis factisque nulla erat, nisi quatenus expediret^e. alioqui verò & Iosue hostibus suis, ipso auctore Deo, insidias struxisse legitur^f. & Pittaci Mitylenei (qui vnus ex septē sapientibus fuit) stragemata laudatur, qui cum Phrynone Atheniēsiū duce certaturus, cui in casside piscis imaginūcula erat, rete in stadium detulit, & exclamans se piscē petere, eum reti inuoluit, sicque se extricare nescientem,

^a in l. 1. §. non fuit. D. de dolo.

^b Plut. in A-poph.

^c c. soli. 23. qu. 1.

^d Plut. de for. vel virt.

^e Iustit. l. 12.

^f Iosue 8.

tem, confecit. Rectè itaq; Agesilaus dicebat, impium quidem esse fidem datam violare, hostes autem decipere, non iustum modò esse, sed suaue etiam, & lucrosum ^a. Cambyfes verò a Cyro apud <sup>a Plat. in A-
poph. -</sup> Xenophontem interrogatus, qua potissimum ratione vincendum esset, respondit, si victoria cupitur, quacunque arte capiendi sunt hostes, occultis insidiis, dolo, fraudeque fallendi, & furto & rapinis exhaustiendi. sic opportunum aliquando mendacium imperatoris, victoriam dedit: vt illud Valerij Leuini, qui exclamauit Pyrrhum a se interemptum esse, cum militis cuiusdam cede gladium cruentum haberet: quo factum est, vt Epirotę consternati, in castra quam primū pauidi ac flentes se reciperent. Similiter T. Quintius cons. cum Volscis pugnās, gradum referentibus suis, salubri mendacio fugere hostes a cornu altero clamitans, concitauit acie & impetu facto, dum se putāt vincere, vicere ^b. Quæ quidem stratagemata * maximā imperatori laudem & gloriam dare solent. Hac autē cauendi & fallendi arte, Philippus Macedo insignis habitus fuit: gaudebat etenim longè magis, decepto per dolum hoste,

^b *Linus l. 2.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

hoste, quàm aperto Marte superato : vt qui diceret, victoriam per dolum & calliditatem sine suorum clade semper esse, illam autem , quæ collatis signis fieret, nunquam sine cruore. Poeni quoque, inter quos Annibal clarus exstitit , & Græci plurimum hisce calliditatis & fallendi artibus gloriati sunt. quod improbandum non esset, nisi etiam fidem tam facile violassent. at veteres illi Romani* 4 omnes has fraudes & fallacias aspernati sunt, & non nisi vera virtute, & aperta vi, Romanisquæ artibus, vt illi dicebāt, vincere voluerunt. sed posterioribus temporibus Romani, spreta hac maiorum suorum sententia, fallendi, decipiendiq; artibus sibi, rei quæ publicæ consulere potius habuerunt. itaque Q. Martius, & A. Atilius, qui legati ad Persen Macedonum regem missi erant, reuersi, nulla re magis in senatu gloriati sunt, quàm decepto per indutias, & spe pacis hoste: adeo enim apparatibus belli fuisse instructum, ipsis nulla parata re, vt omnia oportuna loca præoccupari ante ab eo potuerint, quàm exercitus in Græciam traiceretur : spatio autem indutiarum sumpto, vêturum illum nihilo paratio-
re m:

rem : Romanos omnibus instructiores
rebus coepturos bellum. hæc, vt refert
Liuius^a, vti summa ratione acta, magna ^{a lib. 34.}
pars senatus approbabat. veteres autem,
quibus hæc noua minus placebant sa-
pientia moris antiqui memores, nega-
bant se in ea legatione romanas agnos-
cere artes : non per insidias, & nocturna
prælia, nec simulatam fugam, improui-
sosque in incautum hostem reditus, nec
vt astu magis quàm vera virtute gloria-
rentur, bella maiores gessisse : indicare
prius, quàm gerere solitos bella: denun-
ciare etiam : interdum locum finire, in
quo dimicaturi essent. eadem fide indi-
catum Pyrrho medicum vitæ eius insi-
diantem: eadem Faliscis vinctum tradi-
tum proditorem filiorum regis. hæc Ro-
mana esse, non versutiarum Punicarum,
neque calliditatis Græcæ, apud quos fal-
lere hostem, quàm vi superare, gloriosius
fuit. interdum in præsens tempus plus
profici dolo, quàm virtute, sed eius de-
mum animum in perpetuum vinci, cui
confessio expressa esset, se neque arte,
neque casu, sed collatis cominus viribus,
iusto ac pio bello esse superatos. Hæc, vt
inquit Liuius, seniores, quorū sententia
accepta

a lib. 3.

accepta non fuit. Legimus tamē veteres illos*, nonnūquam sola opinione huius, veræ virtutis, & synceræ fidei, plus profecisse, quàm inuictis Romanorum armis. idque in primis probatur exemplo Camilli: nam cū Faliscos obsideret, qui alioqui diuturnus videbatur futurus labor, tradēdo ludimagistrum, principum Faliscorum pueros prodentem, quod se non nisi Romanis artibus, virtute, opere, armis, velle vincere diceret: ita fides Romana, vt refert Liuius^a, & iusticia imperatoris, in foro & curia apud Faliscos celebrata fuit, vt consensu omnium, legati ad Camillum in castra, atque inde permissu Camilli Romā ad senatum, qui dederent Faliscos, profecti sint: qui in senatum introducti, inter cetera, hæc verba protulisse traduntur. Euentu huius belli, duo salutaria exempla humano generi prodita sunt: Vos fide in bello, quàm præsentem victoriā maluistis; nos fide prouocati, victoriam vltro detulimus. Sic quoque Fabritius pari virtutis specie, Pyrrhum, qui armis superari non poterat, vicit, prodens illi medicum vitæ eius insidiantem: cumq; ei Pyrrhus captiuos gratis redderet, nō accepit

accepit ea cōditione, sed totidem captiuos reddidit, ne mercedem beneficij accipere videretur, non gratia aliqua in Pyrrhum collati, sed ne putarentur Romani dolo interficere quenquam, tanquā aperto Marte vincere non valentes. idque eius factum a senatu laudatū fuit, qui magnum dedecus & flagitium iudicabant, qui cum laudis certamen fuisset, eum non virtute, sed scelere superatū^a. cui simile est, quod Dauid cum Saule bellum gerens, cum potuisset illū semel, & iterum ex improviso nullo negotio e medio tollere, noluit, & iurauit, nisi fortē in prælio descendens Saul periret, aut dominus illum percuteret, se non extensurum manum in christum Domini^b. Porro Q. Seruilio Cæpioni vitio datum fuit, quod Viriatum per fraudem & insidias & domesticos percussores sustulisset, quare dicebatur non tam victoriam meruisse, quā emisse^c. Fabius tamen Maximus summus imperator habitus fuit, quod non quidem dolo ageret, sed facili celaret, taceret, dissimularet, insidiaretur, præriperet hostium consilia^d.

^a Plut. in Alex. poph. Cicero off. lib. 3.

^b Reg. 1. c. 26

^c Val. Max. lib. 9. cap. 7. L. Flor. lib. 2. c. 17.

^d Cicero. offic. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IVRE LEGATORVM.

- 1 *Legati inuiolabiles.*
- 2 *Legatum hostium pulsans dedi hostibus solet.*
- 3 *Legati legationis munus excedere non possunt.*
- 4 *Ius legatorum hostibus tantum conuenit.*
- 5 *Rebellis, etiam si munere legationis fungatur, non est inuiolabilis.*
- 6 *Ad rebelles legatos mittere, maiestati principis non conuenit.*
- 7 *In legatis spectanda prudentia & dignitas.*
- 8 *Nonnunquam mulieribus legationes commissa.*

CAPVT NONVM.

Legati apud * omnes gentes semper i
tuti, & inuiolabiles fuerunt, quod
iure gentium inductum est^a: & a Roma-
nis sancti dicti, a sagminibus, quæ legati
populi Romani ferre solent: sicut legati
Græcorum ferebant ea, quæ κρηύελα vo-
cantur, vt refert Marcianus^b. Itaque qui
legatum hostium pulsasset *, aut iniuria²
affecisset, dedi hostibus solet^c: quod &
iure feciali cautum fuisse diximus. Sic
M. Æmilio Lepido, C. Flaminio conf.
L. Minucius Myrtilibus, & L. Manlius,
quod

^a l. ult. D. de
legatio. c. in-
uolentiu. dist.
1.

^b in l. sancti.
D. de rer. di-
uis.
^c d. l. ult. D.
de legatio.

quòd Carthaginienſium legatis manus
 intrulerant, iuſſu M. Claudij pr.vrbis, per
 feciales, traditi ſunt legatis, & Carthagi-
 nem auecti a. & Q. Fabius & Cn. Apro-
 nius Ædilitij, quòd legatos, ab vrbe A-
 pollonia, Romam miſſos, orta conten-
 tione, pulſaſſent, continuò per feciales
 dediti ſunt ^b. & quidem niſi dederentur,
 qui legatos violaſſent, vel ſi publico cõ-
 ſilio id factum eſſet, bellum legitimè in-
 ferri ſolet. Itaq; Fidenatibus atrox bel-
 lum illatum a Romanis, quòd legatos
 eorum interfeciſſent, iuſſu Tolummij
 regis Veientium, ad quem defecerant ^c:
 & Illyricis ob legatos ſecuri percuſſos ^d.
 Sed & Dauid intulit bellum regi Am-
 monitarũ, propter deriſos legatos ſuos ^e,
 iniuria enim facta legatis, cenſetur facta
 principi vel reipub. cuius legatione fun-
 guntur ^f. Sed etſi bello ſubito exorto,
 qui apud vtrumque populum inueniũ-
 tur, ex hoſtibus ſerui efficiantur, licet in
 pace venerint ^g: tamen legatos liberos
 manere, Pomponius reſpondit: idque
 iuri gentium conuenire ^h. Et hæc certè
 ſumma ratione legatis tributa ſunt: vt
 eſſent, qui vltrò citroque, de cõditioni-
 bus pacis, foederis, indutiarum, tutò a-
 M gere

a *Limus* l. 38b *Val. Max.*
lib. 6. c. 6.c *Liuius* l. 4.
d *l. Florus*, l.
2. cap. 5.e *Reg.* 2. c. 20f *c. accusatio.*
in fin. 2. q. 7.
et *Reg.* 2. c. 10g *l. in bello.* 6
1. D. de captis.h *in l. ult. D.*
de legatione

DE IVRE ET OFF. BELL.

gere possent: qui sæpe paruo labore, maximas controuersias tollūt. Itaque Romani, cū belli pacisque iura, tum potissimū ius legatorum inuiolabile esse voluerunt: vsque adeò, vt Scipio Aphricanus, cū onustā multis, & illustribus viris Carthaginensium nauem, in suam potestatem redegisset, inuiolatam eam dimiserit: quia se legatos ad eum missos dicebant: quāuis manifestum esset, illos vitandi periculi gratia, falsum legationis nomen amplexos fuisse: sed maluit Scipio Romani imperatoris potius deceptam fidem, quā frustra imploratam iudicari^a. Itē cū Tarquinij, iam regno pulsi, Romā legati venissent, res ablatas repetitum, occulteque cum nobilibus adolescentibus, de rege reducendo tractarent: re detecta, quanquam visi essent commisisse, vt hostium loco haberētur, valuit tamen, vt ait Liuius^b, ius gētium. Similiter cū Volsci misissent aliquos exploratores, specie legatorum in castra Romanorum, qui explorarent eorū numerum, & apparatus belli: quamuis conuictos & cōfessos, tamen Postumius dictator, a concitata ad ferendum multitudine, incolumes seruauit, inani legationis

^a Val. Max.
lib. 6. c. 6.

^b lib. 2.

tionis nomini tantum tribuens: ne scilicet daretur hostibus aliquis honestus belli prætextus, simulaturis legatos violatos, contra ius gentium ^a. quo tamen ^a *Dion. Hal. ant. Ro. lib. 6*
 exemplo non putarem legatos similia molientes, omnino iure tutos esse, cum
 3 legati nihil extra legationis munus ^{*} agere possint ^b. Iure itaq; Galli, cum Clusinos inuasissent, vidissentque Fabios legatos Romanorum (qui ad eos missi erant, ut peterent ne Clusinos socios offenderent) post exequutam legationem, arreptis armis contra ius gentium, cum Clusinis in acie versantes, missis Romam legatis suis, questum iniurias, postulatamque, ut pro iure gentium violato, Fabij dederentur: cum non impetrassent; imo de quorum poena agebatur, tribunos militum in sequentem annum creatos audirent: flagrantibus ira, ob honoris ultro habitum violatoribus iuris humani, elusamque legationem: omissis Clusinis, Romam rectam perrexerunt, & Romanis acie ad Alliam fuis, urbem ceperunt & deuastarunt. quæ calamitas, ut inquit Liuius ^c, Romanis superuenit, ob violatum ^c *lib. 5.*
 ius gentium. Porro sciendum est, hoc
 4 ius legatorum ^{*}, quemadmodum & reli-

DE IVRE ET OFF. BELL.

qua iura belli, hostibus tantum conuenire, non etiam latronibus, rebellibus, aliisque, qui hostium numero non continentur^a. qua de re alio loco diximus supra^b. vnde Cicero^c reprehendit, quod tantum tributum esset legato Antonij, cui portas vrbs patere ius non erat : & eidem reditum ad Antonium prohiberi debere censebat. Iure quoque Theodosius imperator, legatum tyranni cuiusdā sibi rebellis, in carcerem coniecit : & Carolus V. imper. legatos ducis Mediolanensis sibi subditi, & bellum machinātis carcere cōclufit^d. sed ne cives, nec subditi^e, qui malo consilio, & proditoris animo apud hostes sunt, quos hostiū loco haberi voluit Paulus^e : etiamsi munere legationis fungantur, iure gētium tuti erunt. quamuis enim loco hostium habeantur, non tamen iure, quo hostes vtuntur, vt alibi ostendimus^f. sunt enim rebelles, & iniusti hostes, neque se vlla ratione, principis sui iurisdictioni, & potestati, quæ vbique locorum subditos tenet, eximere possunt^g. non magis, quā Barbarius Philippus seruus, qui cum Romæ prætor factus esset^h, & a domino, qui eum persequabatur, in seruitutem

a *Libertus*. D. de capti. l. hostes. D. de ver. signif. b c. 2. c. 6. c Philipp. 8.

d refert Bodin. de rep. l. 1 c. 6.

e in l. postliminium. §. transfug. d. de capti. f 5. de bello iusto, et de fide hosti seruanda.

g l. ult. D. de decret. ab ord. fac. l. mercatores. C. de commerc. c. ut armarius de constit. in 6. h l. 2. D. de off. præ.

ritem vindicaretur, precio se redemit:
 vt ex Suida refert Bodinus^a, qua ratione ^{a lib. 1. cap. 6}
 etiam iure cæsi videntur, a Cæſarianis,
 Rangonus & Fregosa, Caroli v. imper.
 ſubditi, legati regis Gallia ad Turcam:
 quamuis iniuſſu Cæſaris id factum ſit.

- 6 Ad rebelles* verò legatos mittere, maieſtati principis nullo modo cōuenit. itaque Cicero reſtitit, quantum potuit, ne legati mitteretur ad Antonium, reipub. bellum inferentem. non enim verbis rogandum, ſed cogendum armis: quòd nō cum hoſte, ſed cum ciue re eſſet ^b. & quidē Deus ipſe adeo deteſtatus eſt rebelles, & ſchiſmaticos, vt cū homo Dei miſſus eſſet ad Hieroboam (ad quē decem tribus Iſraēl relicto rege ſuo defece- rant) qui ei peccata ſua exprobraret, panem apud illos edere, & aquā bibere vetaretur. & cū non cuſtodiret, & cōtra præceptū domini prandiſſet, ultione diuina, in reditu a leone necatus fuerit ^c. neque ſolū indignū eſt maieſtati principis, legatos ad ſubditos rebelles mittere, ſed etiam minimè tutum eſt. non enim ſperandum eſt. iura gentium ſancta fore apud eos, qui iura diuina & huma-

7 na contemnunt. Ceterum in legatis *

M 3 maximè

^b Philipp. 5.
 dixi ſepra c. 1
 et 6.

^c Reg. 13.
 denique. 7
 9

DE IVRE ET OFF. BELL.

maximè spectanda est prudētia & dignitas. Carthaginienses enim cū Romam de pace legatos misissent, non impetraverunt: quōd iuvenes, & nullius dignitatis legati missi essent, & qui per ætatē non meminisse se dicerent, ea quæ superioribus foederibus acta essent: qua de causā etiā suspecti habiti, & punica fraude electi putabātur: qui veterem pacem repeterent, cuius ipsi non meminissent. tandem verò, cū iam maximè attritis rebus Carthaginiensium, Hannonem Magnum & Aldrubalem Hædum, aliosque ætate dignitateque conspectos ad pacem petendam Romā mitterent: tum demū Carthaginienses verè, & ex animo de pace agere dixerunt Romani, quare & pacem dederunt^a. Scitum quoque illud Catonis, de legatis Romanorū missis ad componēdam pacem inter Nicomedem & Prusiam: quorum vnus saxo quondam in caput percussus, foedas cicatrices præferebat: alius laborabat pedibus: tertius vsque ad stultitiā simplex habebatur: ita vt Cato in illam legationem cauillaretur, eam nec mentem habere, nec pedes, nec caput^b. In legato quoque nōnunquam prodest grauitas, & rei-

^a *Linian l. 30*
Appian. de bel.
punic.

^b *Appian. de*
bell. misitrid.

& reipub. causa seueritas: exemplo C. Popilij: cui cum Antiochus venienti dextram porrigeret, tabellæ ei Popilius S. C. (quo iubebatur, ut rex bello, quo Ptolemæum laceſſebat, abſtineret) continentes tradidit. quibus perlectis, cum ſe cum amicis conſultaturum, quid faciendum ſibi eſſet, Antiochus diceret: Popilius, pro cetera aſperitate animi, virga, quam in manu habebat, circumſcripſit regem, ac, Priuſquam hinc decedat (inquit) redde reſponſum ſenatui, quod feram. quo tam violento imperio obſtupefactus rex, cum parumper hæſiſſet, faciam (inquit) quod cenſet ſenatus: ac tum demum Popilius dextram regi, tanquam ſocio atque amico porrexit^a. Nonnunquam verò etiam mulieribus*, cum maximo fructu & reipublicæ vtilitate, legationes cōmiſſæ ſunt. itaque regnante Romulo, bello Sabino S. C. factū fuit, quo Sabinis mulieribus, filios Romæ habentibus, facultas data eſt, relictis apud viros filiis, legationem obeundi apud Sabinos: cuius legationis princeps fuit Herſilia. quæ pacem composuerunt inter Romulum, & Tatium Sabinorū regem. qua de cauſa a regibus

^a *Lincol. l. 45*
Val. Max. lib.
6. cap. 4.

a *Dian. Hal.*
ant. Ro. lib. 2

magni honores illis concessi sunt^a. Præ-
terea cùm Marcius Coriolanus, iniquo
exilio multatus, ad vindicandam iniu-
riam, fufis ac cæsis aliquot exercitibus
Romanorum, ad ipsa mœnia vrbis ac-
cessisset, & neque legati ad eum depre-
candū missi, neq; sacerdotes cum infulis
quicquam proficerent: Veturia mater,
Volumniam vxorē eius cum liberis se-
cum trahens, filium precibus suis, & la-
crymis expugnauit, & exarmauit^b. atq;
ita, vt inquit L iuius^c, quam armis viri
defendere urbem non potuerunt, mu-
lieres precibus, lacrymisq; defenderunt.
Populus quoq; Romanus Mutiam, ma-
trem Pompeij, minis adegit, vt legatio-
nem ad eum susciperet: qua instigante,
vna cum Iulia vxore, foedus inter Pom-
peium, Antonium, & Octauium Cæsa-
rem percussus est^d. estque memora-
bile, quod de Celtis legimus, qui con-
sultationibus de bello, & pace mulieres
suas adhibebant, & lites cum sociis or-
tas, earum ope discutiebant: ex eo, quòd
quondam, cùm e graui, & implacabili
discordia, in bellum ciuile incidissent,
mulieres inter media arma progressę cō-
trouersias omnes mira quadam dexteri-
tate

b *Val. Max.*
lib. 5. cap. 4.
L. Florus. lib. 1.
cap. 22.
c *lib. 1.*

d *Appian. de*
bello ciuili. lib. 5

tate composuerant : & concordiam stabiluerant . vnde in suo etiam foedere, quod cum Annibale percusserunt, scriptum fuit: si Celtæ haberent, quo nomine Carthaginienes acculaient, iudiciū fore Carthaginensium ducum ac præfectorum in Hispania: si verò Carthaginienes Celtis aliquid obijcerent, causæ cognitionem fore penes Celtarum mulieres .

Ceterum prudenter M. Cato a Plut. de virt. mul. censuit, non esse publicè audiendos tres

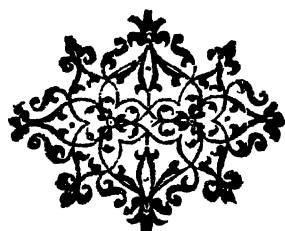
oratores Atheniensium , Carneadem, Critholaum, & Diogenem: quòd sciret eos tantum valere eloquentia, vt

quæcunque vellent, persua-

dere possent, tam æqua,

quàm iniqua.^b

b Pet. Crimè,
de honest. dis-
cipl. lib. 22,
cap. 4.

DE IVRE ET OFFICIIS
 BELLICIS, ET DISCIPLINA MI-
 LITARI,
 LIBER SECVNDVS.

DE OFFICIIS BELLICIS.

- 1 *Non nisi ex iusta causa bellum gerendum.*
- 2 *Dominandi cupiditas multa mala secum adfert.*
- 3 *Ad bellum non nisi necessario veniendum.*
- 4 *Nonnunquam victoria plus amittitur, quàm acquiritur.*
- 5 *Secunda moderatè, aduersa fortiter ferenda.*
- 6 *Romani neque victores insolescere, neque victi deprimi solent.*
- 7 *Dua precepta Platonis ad officia bellica maximè spectant.*
- 8 *Vir fortis nihil pro sua, omnia pro communi utilitate faciet.*
- 9 *Quacunque ratione patria consulendum.*
- 10 *Mori pro republica gloriosum.*
- 11 *Non sunt damnandi, qui in bello se obijciunt mortis periculo.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

12 *Pro patria salute licet patrem vel filium occidere.*

13 *In bello non est suscipienda defensio eorum, quæ commodè defendi non possunt.*

14 *Non temerè deferenda, quæ hostium impetum ferre possunt.*

15 *Non nimium sauiendum in victos.*

CAPVT PRIMVM.

offic. lib. 1.

Vm primum iusticiæ munus fit, vt inquit Cicero^a, ne cui quis noceat, nisi laceffitus iniuria: ad officia bellica in primis spectat*, vt non nisi ex iusta causa 1 bellū geratur, ne ius humanæ societatis violetur: & absit omnis dominandi cupiditas, quæ non solū cum iusticia pugnat, sed solet etiam secū adferre multa incōmoda*. nam, vt inquit Liuius, nulla 2 magna ciuitas quiescere potest: si foris hostē non habet, domi inuenit: vt præualida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerātur: & vt legati Darij Alexandro dicebant, periculosum est prægraue imperium: & difficile continere, quæ capere non possis^b. quare D. August^c. Quemadmodū (inquit) in corporibus hominum, satius est mo-

^b Quintus
Curt. lib. 4.
c de ciuit. Dei
lib. 3. c. 10.

est modicam staturam cum sanitate habere, quàm ad molem aliquam giganteam perpetuis afflictionibus peruenire: nec cum perueneris quiescere; sed quanto grauioribus membris, tãto maioribus agitari malis: sic imperium paruum & quietum, præstat magno & inquieto. quod indicasse quoque videtur Calanus Indus, in philosophiæ studiis magni nominis: qui ad Alexandrum Magnum veniens, bubulam pellem aridam, in medium coniecit, obambulansque eius extrema pedibus premebat: pellis cum ad vnam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. eo facto, media deinceps firmus institit, atque ita pellis vndique immota conqueuit. tali exemplo Alexãdram commonens, ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur. ita enim in eius finibus quietura omnia^a. *a in vitâ Alexand.*
 idque etiam Lacedæmoniorum exēplo satis docemur: qui cum terra marique vniuersæ Græciæ imperarent, tantaque iam dominandi cupiditate flagrarent, vt Asiam omnem suo imperio subigere affectarent: tantum ex ea re inuidiæ, atque odij contraxerunt, vt & imperium, & libertatem

DE IVRE ET OFF. BELL.

bertatem amiserint. Prudenter itaque Theopompus, Spartanorum rex, cum primus Spartæ regibus Ephoros adiunxisset, exprobranti vxori, quòd filiis regnum minus, quàm accepisset, relicturus esset : respondit, tanto id maius esse relicturum, quanto firmitus ^a. & hanc quoque sententiã comprobasse videtur armatus Annibal, cum ad Scipionẽ ait: Optimum fuerat, eam patribus nostris mentem datam a diis esse, vt vos Italiæ, nos Africæ imperio contẽti essemus: ita aliena appetiuimus, vt de nostris dimicaremus ^b. Cum itaque in omnibus negotiis, vt inquit Cicero ^c, tum præsertim in bello, priusquã aggrediare, adhibenda est præparatio diligens, & percipienda cogitatione futura : & aliquando antè constituendum, quid accidere possit, in vtramque partem, & quid agendum sit, cum quid euenerit : nec committẽdum aliquid, vt aliquando dicendum sit, Non putaram: quam Iphicrates turpissimam esse vocẽ imperatoris dicebat ^d. Et quidem, vt ad secandum & vrendũ medici *, sic nos ad bella raro inuitiq; veniemus, nec vnquam, nisi necessariò, si nulla reperietur alia medicina, exẽplo Augusti: qui ad-

^a Plut. ad princip. erud.

^b Liniu. l. 30

^c offic. lib. 1.

^d Plut. in a. popl.

qui admodū bella omnia execratus est,
 & nō nisi ex maxima causa vnquam bel-
 lum alicui genti indixit. iactantis enim
 ingenij, & leuissimi esse dicebat, ardore
 triumphandi, & ob lauream coronam,
 in discrimen, per incertos euentus cer-
 taminum, securitatem ciuium præcipi-
 tare. Bellum quoque non suscipiēdum,
 nisi maior emolumentī spes, quā dānī
 metus ostendatur, alioqui verò, vt Ar-
 chidamus Eleos inconsideratē bellum
 mouentes, monuit, bonum erit quiesce-
 re^a. nam vt idem Augustus dicebat, mi-
 nima commoda non minimo sectantes
 discrimine, similes sunt haino aureo pis-
 cantibus, cuius abrupti amissique detri-
 mentū, nullo capturæ lucro pensari po-
 test^b. quare non erit consultum iis, qui
 inopes sunt, bellum inferre. Cuius rei
 exēplo esse potest Sesostris rex Ægypti,
 qui primum Scythis bellū intulit, missis
 prius legatis, qui hostibus parēdi legem
 dicerent. quibus Scythæ responderunt,
 se mirari tam opulenti populi regē, sto-
 lidè aduersus inopes occupare bellum,
 cū magis domi fuerit illi timendum,
 quòd belli certamen anceps, præmia vi-
 ctoriæ nulla, damna manifesta essent.

igitur

^a Plut. in
 popl. laco.

^b Trem. in
 August.

DE IVRE ET OFF. BELL.

igitur non expectaturos Scythas, ut ad se veniatur: cum tanto sibi in hoste plura concupiscenda sint, utroque prodituros obuiam: quod & fecerunt, & regem in
à Iustis. lib. 2 fugam verterunt^a. Expetenda est itaque magis decernendi ratio, quam decertandi fortitudo: & prius omnia experiri, quam armis certare sapienter decet. quare Spartanorum mos iure laudari potest, qui ante hostium congressum, Amori sacra faciebant: & reges Lacedæmonij, antequam signa inferrent, Musis immolabant, Clementiæ & Amicitiae, non Marti: satius ducetes pacatione hostium animos, & pace incruenta conciliare, quam prælij subire aleam. sed ubi tempus, necessitasque postulat, decertandum manu erit, & honestum bellum, ex Demosthenis sententia, semper turpi paci præferendum erit. prudenter quoque Spartana ciuitas, seuerissimis Licurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos a contemplanda Asia retraxit, ne illecebræ eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. quod eos non frustra timuisse dux ipsorum Pausanias satis ostendit: qui magnis rebus gestis, ut primum se Asiæ moribus per-

misit,

misit, fortitudinem suam effeminato
eius cultu, vt ait Valer. Max^a. emollire a lib. 2, cap. 6
non erubuit. Fit itaque plerumque, vt
4 plus istiusmodi victoriis amittatur*, quā
quærat, vt eadem Asia testis est: quæ
facta Romanorum, cum opibus suis, e-
tiam vitia Romam transtulit^b Est verò b Iustini, l. 36
fortis animi, qualē in bello requirimus,
secūda moderatē, aduersa fortiter ferre:
5 non perturbari in rebus asperis, nec tu-
multuantem de gradu deiici, vt dicitur;
sed præsentis animi vti consilio: nec a ra-
tione discedere, sed in omni fortuna eū-
dem animum gerere. & is demū vir erit,
vt inquit Liuius, cuius animū nec pro-
spera fortuna flatu suo efferet, nec ad-
uersa infringet: qualis Camillus descri-
bitur, cū ait: Nec mihi dictatura ani-
6 mos fecit, neque exilium ademit, exstāt-
que in hanc rem memorabilia Roma-
norum exempla, vt dubium sit, an admi-
rabiliores in aduersis, an verò in secūdis
rebus Romani fuerint. de quibus fer-
6 tur*, Neque, si vincerentur, animos illis
minui solere, neque, si vincerent, secūdis
rebus insolescere^c. Itaque Albino con- c Iustini, l. 31
sule, exercitu a Pyrrho cæso, & clade
Cannensī accepta, quæ certē grauissima
N fuit,

DE IVRE ET OFF. BELL.

fuit, iam tertium victis ab Annibale: nulla vel minima quidem abiecti animi signa edita: nulla mentio pacis Romae fuit: quin potius magno animo de bello restaurando cogitatum, & octo millia captiuorum, quod per deditionem, & sine pugna, in potestate Annibalis venissent, cum paruo possent redimi, non placuit. sed octo millia iuuenum validiorum ex scrutiis empta, publice armata sunt. Hic miles, ut inquit Liuius ^a, magis placuit, cum precio minore redimendi captiuos copia fieret. Similiter Romanis praelio equestri victis a Perseo Macedonum rege, cum Perseus consilio amicorum, suadetium, ut secunda fortuna in conditione honestae pacis vteretur potius, quam spe vana euectus, in casum irrevocabilem se daret, ad P. Licinium cons. legatos misisset: qui pacem iisdem conditionibus peterent, quibus Philippo data erat: summo-
tis arbitris, cum consultarent, vicit Romana constantia in consilio, inquit Liuius ^b: & responderi placuit, ita pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex, de se, deque vniuersa Macedonia statuendi ius: victi victoribus eas leges, quae victis praescribi solent, statuē-
tes,

a lib. 22.

b lib. 42.

tes. ita namque tum mos erat, in aduersis vultum secundæ fortunę gerere: moderari animos in secundis. cui simile est factum Marcelli, qui exercitu suo pridie fuso, fugatoque, postridie grauer increpitis militibus, in aciẽ prodiit: quod cum nunciatum esset Annibali, cum eo nimirum (inquit) hoste res est, qui nec bonam, nec malam fortunam ferre potest: seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen Marcellus verò magna victoria potitus est^a. itaq; Pyrrhus, fusis aliquot Romanorum exercitibus, cum videret, eorum qui superessent in reparando exercitu festinationẽ: Video me (inquit) plane herculis sydere creatum, cui quasi ab angue Lernæo, tot cæsa hostiũ capita de sanguine suo renascuntur^b. quę certè animi magnitudo, & constantia Romanorum tantum potuit, vt Pyrrhum, quamuis victorẽ, & magnis copiis aucto eius exercitu, priorem ad pacem petendam cõpulerit. cui, licet æquissimas condiciones pacis petẽdi, auctore Ap. Claudio cæco respõderi placuit, vti rex Italia excederet: tum, si e re sua videretur, de amicitia ac societate verba faceret, quoad

^a Livius l. 27

^b l. Florm. de
gest. Rom. l. 1
cap. 18.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Plut. in
Pyrrho.

verò in armis esset, populum Rom. ad-
uerfus eum belligeraturum, etiã si mille
Albinos pugna superasset^a. Et quidem,
quemadmodum rebus aduersis, non fa-
cilè Romanorum animos consternari
solere superioribus exéplis ostendimus:
sic nec prosperis insolescere argumento
sit, quod Scipio Africanus Antiocho
victo, pacem petenti respondit: Romani „
(inquit) eosdè in omni fortuna animos „
gessimus, gerimusque: neque eos se- „
cundè re extulerunt; neque aduersè mi- „
nuerunt. eius rei, vt alios omittam, An- „
nibalem vestrum vobis darem testem, „
nisi vos ipsos dare possem. postquã Hel- „
lespontum traiecimus, priusquam castra „
regia, priusquam aciem videremus, cum „
communis Mars, & incertus belli euen- „
tus esset, de pace vobis agentibus, quas „
paribus ferebamus conditiones, easdem „
nunc victores victis ferimus^b. estq, pro- „
fectò hæc animi æquabilitas, & modera-
tio, non solùm magno viro digna: (nam
vt Varro scribit, sapiens & bonum ferre
debet modicè, & malum fortiter, ac le-
niter) sed solet etiam plerūque in rebus
gerendis, maximi esse momenti. ferme
enim sit, vt secundæ res negligentiam
creent.

b L. inimo l. 37

creent. qua fiducia L. Marcius exstinctis Scipionibus, cum reliquiis exercituum, milites hortatus, bina castra Poenorum in Hispania, vbi omnia neglecta & soluta inuenit: vna nocte inuasit, & cepit, hostibus cæsis^a Amyntas, verò cum prælio ^a *Linium l. 35* superior, Ægyptios Memphim, quam obsidebat, compulisset, & suos ad populandum agros eduxisset: ab hostibus, eruptione facta, quòd victores palantes & victoriæ fiducia incautos viderent, cum omnibus suis ad internecionem cæsus est^b. Prudenter itaque Q. Fabius Max. dicebat, se magis prospero Minucij collegæ, quàm aduerso euentu, aliquid timere mali: nec eum sententia fefellit. nam secundis rebus elatus collega, temerè cum hoste conflixit, & se cum exercitu in euidēs periculum cōiecit: sed ^a Fabio seruatus fuit^c. Sic quoque cum ^c *Linium l. 22* Terētius Varro cons. homo temerarius, in prohibendis prædatoribus, tumultuario quodam prælio superior fuisset: haud ægrè Annibal id damnū passus est; quin potius credebat, velut inescatam temeritatem ferocis consulis, & novorum militum, vt certè accidit. nam stolidi illorum temeritate, nec quicquam re-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Iuſtate collega L. Æmilio Paulo, clades illa Cannéſis Romanis illata eſt. & idem Varro, quemadmodum ante cladem ferroſ, ita clade accepta humilis, nimirum nudâdo cladem, Campanorum animos

*a Eimius l. 22
in fine. & lib.
23. in princ.*

a Romanis auertit^a. Eſt itaque viro forti maximè enitendum, non ſolùm vt nō frangatur aduerſis; ſed etiam, vt non extollatur ſecundis: eoq; magis, quod plerūque meliùs malam, quàm bonam fortunam ferre poſſumus. vnde Epaminondas, Leuctrica victoria potitus, poſtridie proceſſit ſqualidus, & humilis, ſolitus alias vncto corpore, & vultu ſereno videri: inquiring, ſe, quòd animo elatior pridie fuiſſet, immoderatum illud gaudium caſtigare^b. & prudēter Philippus, cùm Athenienſes, quibus ſe aliquot ciuitates Græcię iunxerant, magno prælio vicifſet, ita vicit, vt victorem nemo ſentiret: & ita inter tacitam læticiam, & dolorem hoſtium temperauit, vt neque apud ſuos exultaſſe, neq; apud victos inſultaſſe videretur: cùm tamē illa victoria Philippo vniuerſæ Græciæ imperium

*b Plus. in a.
popl.*

dederit^c. Porrò ad officia bellica, vel maximè ſpectant duo illa præcepta Platonis^{*}: quæ iis, qui reipubl. præfuturi ſunt,

c Iuſtin. l. 9.

ſunt,

sunt, præscribuntur: vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum: alterum, vt totum corpus rei-publicæ curent: ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deferât. vt enim tutela, sic procuratio reipubl. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non adeorum quibus commissæ, gerenda est^a. Quare ^{a Cic. offic. lib. 1.} cauendum erit viro forti*, vt Cicero ait, ne pro sua vtilitate potiùs bella gerat, & periculis sese offerat, quàm pro vtilitate communi. nam animi magnitudo, quæ cernitur in periculis, & laboribus, si iusticia vacat, pugnatque non solum pro salute communi, sed pro suis cõmodis, in vitio est. Siquidem rectè Stoici, fortitudinem virtutem esse dicunt, pugnantem pro æquitate: nihilque honestum esse posse, quod iusticia vacat. Animus itaque paratus ad periculum, vt idem Cicero ait, si sua cupiditate, non vtilitate cõmuni impellitur in pericula: audaciæ potiùs nomen habebit, quam fortitudinis. Vnde Callicatridas Lacedæmoniorum dux, meritò reprehensus: qui classis, quâ priuatæ gloriæ iacturam facere maluit: atque item Cleombrotus, qui inui-

DE IVRE ET OFF. BELL.

diam timens, temerè cum Epaminonda
 conflixit. quâto rectiùs Q. Fabius Max.
 qui suum imperium minui per vanitatẽ
 populi maluit, quàm secunda fama malẽ
 rem gerere. idem L. Æmilium Paulum,
 ad bellum contra Annibalem cum C.
 Teretio Varrone collega, temerario ho-
 mine, proficiscentem monens, vt sedẽdo
 cum Annibale bellum gereret, neque
 temerè cum hoste conflingeret : ita allo-
 cutus est: Resistes autẽ, inquit, aduersus „
 famam, rumoresque hominum, si satis „
 firmus steteris: si te, neque collegæ vana „
 gloria, neque tua falsa fama mouerit. a „
 veritate laborare, ius sæpe aiunt; extin- „
 gui nõquam. gloriam qui spreuit, veram „
 habebit. siue timidum pro cauto : tardũ „
 pro considerato : imbellem pro perito „
 belli vocent: omnia audentem contẽnet „
 a *Lentuli l. 22* Annibal; nõhil temerè agẽtem metuet^a. „
 Exstat quoque in hanc sententiam præ-
 clara Lentuli principis viri oratio, Ro-
 manis ad furcas Caudinas inclusis, & a
 Samnitibus legatione accepta, non alias
 conditiones pacis esse, quàm si inermes
 cum singulis vestimẽtis sub iugum mit-
 terentur : in hæc verba : Patrem meum, „
 inquit, consules, sæpe audiui memoran- „
 tem,

tem, se in capitolio vnum non fuisse au-
torē senatui, redimendæ auro a Gallis
ciuitatis, quando nec fossa valloque, ab
ignauissimo ad opera ac muniendū ho-
ste, clausi essent: & erumpere, si non sine
periculo magno, tamen sine certa perni-
cie possent. quod si, vt illis, decurrere ex
capitolio armatis in hostem licuit (quo
sæpe modo obsessi in obsidentes erupe-
runt) ita nobis æquo aut iniquo loco di-
minicandi tantummodo cum hoste copia
esset: non mihi paterni animi indoles in
coniuo dando deesset. Equidem mortē
pro patria præclaram esse fateor, & me
vel deuouere pro populo Rom. legionibusque,
vel in medios me committere
hostes paratus sum. sed hic patriā video,
hic quicquid Romanar. legionum est:
quasi pro seipsis ad mortē ruere volunt:
quid habent quod morte sua seruent?
tecta vrbs, dicat aliquis, & mœnia, & eā
turbā a qua vrbs incolitur. imo hercule
produntur ea magis omnia, deleta hoc
exercitu non seruantur. quis enim illa
tuebitur? imbecillis videlicet & inermis
multitudo? tam hercule, quàm a Gallorū
impetu defendit. an a Veijs exercitum
Camillumque ducem implorabunt? hic

DE IVRE ET OFF. EELL.

omnis spes,opesque sunt: quas seruādo, „
patriam seruamus; dedendo ad necem, „
patriam deserimus ac prodimus. at foeda „
atque ignominiosa deditio est. sed ea „
charitas patriæ est, vt tam ignominia eā, „
quàm morte nostra, si opus sit, serue- „
mus. subeatur ergo ista, quantacunque „
est, indignitas, & pareatur necessitati, „

a *Linium* 1,9, quam ne dii quidem superant^a. Qua- „

cunque igitur ratione patriæ & reipub.* 9
consulere debemus, & pro ea defenden-
da, nullam infamiam, nec ipsam quoque
mortem, si res ita postulat, recusare de-
bemus. sed, vt inquit Plato: Si patria mā-
darit verberari te, siue in vincula conijci,
siue in prælium miserit, ad vulnera acci-
pienda, mortemque subeundam: obe-
diendum est omnino, & neque tergi-
uerſandum, neque fugiendum erit; sed &
in bello, & in iudicio, & prorsus vbique,
ea quæ respub. vel patria iusserit, facien-
da sunt. quæcunque enim a nobis ge-
runtur, non ad nostram vtilitatem & cō-
modum, sed ad patriæ salutem conferre
debemus^b. mori autem pro patria*, glo- 10

b *Cicer.* in
Vatin.

c *l. bello a-*
missis, D. de
excus. iur.

d *Philipp.* 1,4

riofissimum semper habitum fuit^c. itaq;
exclamat Cicero^d: O fortunata mors, „
quæ naturæ debita, pro patria est potissi- „
mum

mum reddita. turpissimum verò est, cum possis cum summa virtute & honore, pro patria interire: malle per dedecus & ignauiam viuere^a. Qui verò pro defensione ecclesiæ moritur, cæleste regnum^b, consequitur^b. eoque spectat, quod Cicerò ait^c: Illi igitur, quos cæcidistis, etiã ad inferos poenam parricidij luent: vos verò, qui extremum spiritum in gloria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti. & quidem Cimbrorũ antiqui milites, adeo gloriosum duxerunt pro repub. mori: vt non existimarent, nisi in bello morerentur, se felices, quasi ad finem vitæ non perseverantes. vnde in acie gaudio exultabant, tanquam gloriosè, & feliciter vita excessuri, lamentabantur in morbo, quasi turpiter, & miserabiliter perituri^d. Itaque non statim mortalis criminis damnandi* sunt duces belli, vel milites, qui vt victoria potiãtur, se maximo committunt prælij & conflictus periculo, ex quo certior est mors, quàm euasio. nam, vt inquit D. August.^e Non culpatur in bello, quòd moriantur quãdoque morituri, hoc enim reprehendere, est magis timidorum, quàm religiosorũ. quãuis enim nulli liceat sibi ipsi mortem conscif-

^a Auctor ad
Her. lib. 4.

^b 1. omni
mor. 23 q. 8
cap. omnino.
23. q. 5. C.
His. reg. 1. 3.
12. 25. par. 2.
^c Philip. 14.

^d Val. Max.
lib. 2. cap. 6.

^e lib. 22. con-
tra Faust.
Man. c. quid
culpatur, 23.
q. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

confiscere: (quo casu mortale crimen contrahitur ^a) licet tamen, ex iusta causa, veluti pro patriæ, aut Catholicæ ecclesiæ defensione, se mortis vel maximo periculo obijcere. itaque Eleazarum, virum fortissimum, a peccato defendit, & laudibus effert Ambrosius ^b: qui supereminentem ceteris elephantem, lorica vestitum regia, arbitratus quòd in eo rex esset, interfecit, & a cadente bestia oppressus est ^c. Pro patriæ quoque salute*, ¹² si quis patrem occiderit, vel filium, non solum sine scelere erit, sed etiam præmio afficiendus. ^d. quod ita verum puto, si res omnino ad perniciem patriæ spectabit, neque filius monendo, neque minitâdo quicquam profecerit, vt patrem ab instituto auerteret. patriæ enim salutem anteponet saluti patris, ex frequētissima Philosophorum sententia ^e. quod etiam iure probatur ^f: quicquid dicat Bodinus ^g: qui contrarium sensit, & temerè reprehendit iuris interpretes. Præclare etiam Fulvium senatoris filium, ad Catilinam proficiscētem, retractum exitinere iussit parens necari ^h. qui verò patriâ prodit, criminis læsæ maiestatis reus est ⁱ. Ceterum, quod ad secundum Platonis

^a c. non licet.
23. qn. 2. D.
Aug. de civit.
Dei l. 1. c. 20
& 21.

^b de offic. l. 1.
cap. 40.

^c Machab. 1.
cap. 6.

^d l. minimè.
de relig. &
sumptib. fin-
ner.

^e Cicer. off.
lib. 3.

^f in l. veluti.
D. de iust. &
iur. l. advoca-
ti. C. de aduoc.

^g diuer. iudicio.
& d. l. mari-
mè. Borrâdas
in addition.

^h ad Terrarum
beam. tract. 3
art. 3 faciunt
tradita a C'a

ⁱ ro in §. feudū
g. 21. nu. 4.
§ de republ.
l. 1. cap. 4.

^k Salustius
in cōm Catil.
i l. 1 & 2 D.
adh. l. iul. Mar.

tonis

tonis præceptum attinet: illud maximè
cauendum, ne, dum singulas partes tueri
volumus, totum corpus reipub. in peri-
culum trahamus. Quare in bello nō te-
13 merè suscipienda* est defensio sociarum
vrbiū, aliorumque oppidorum, quæ cō-
modè defendi non possunt: præstatque
illa deserta hostibus relinquere, quàm
nec quicquā defendēdo, de summa rerū
in discrimē venire, aut etiā famæ pericu-
lum facere: quæ plerunque latius, infla-
tiusque, quàm res est, percrebrescere solet,
& sæpe ad vniuersi belli euentū, maximi
esse momenti. itaque famam bellū gerere
aiunt, & parua momēta, in spē, metumque
impellere animos. Qua de causa Philip-
pus Macedonū rex, a Romanis prælio vi-
ctus, vrbes socias, aliaque oppida, quæ de-
fendere nō poterat, incendit ac vastauit:
homines, qui sequi possent, exciuit: rerū
suarū, quas possent, ferendarum secū do-
minis ius fiebat: cetera militis præda e-
rat. quæ quidē faciēti Philippo acerbae-
rāt, sed e terra mox futura hostiū, corpo-
ra saltē eripere volebat^a. in quo Sueuo- a *Lincol. l. 32^a*
rum morē imitatus videtur, qui cū bellū
ipsis inferretur, cōsilio habito, nūcios in
omnes partes dimittebāt, vti de oppidis
demi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

demigrarent:liberos,vxores, suaq; omnia in silvas deponerent: atque omnes, qui arma ferre possent, in vnum locum conuenirent ^a. Simili ratione Versingetorix, nouis rebus studens, & Gallos ad defectionem a Romanis sollicitans, Bitorigibus persuasit, vt oppida incenderent, quæ non munitione, & loci natura ab omni essent periculo tuta: ne suis essent ad detrectandam militiam receptacula: neque Romanis proposita ad copiam commeatus, prædamque tollendam ^b. Cauendum tamen omnino erit, ne quid horum crudeliter, aut avaritiæ causa fiat. nam cum Annibal, quod neq; omnes Italiæ populos, qui se illi coniunxerant, tenere præfidiis, nisi vellet in multas paruasque partes carpere exercitum, quod minimè tum expediebat, posset: neque, deductis præfidiis, spei liberam, vel obnoxiam timoris sociorum relinquere fidem: præceptis in avaritiam, & crudelitatem ad spolianda, quæ tueri nequibat, inclinasset: quàm foedum id consilium esset, inquit Liuius ^c, exitus docuit. non enim indigna patientium modò abalienabantur animi, sed ceterorum etiam: quippe ad plures exemplum,

^a *Cæs. de bel. gall. lib. 4.*

^b *Cæs. de bello Gal. lib. 7.*

^c *lib. 20.*

plum,quàm calamitas pertinebat. Cōsultius verò Romani, qui accepta Can-nensi clade, & circumspēctis omnibus imperij sui viribus,lōginquis sociis præsidiū implorantibus, non quidem miserunt, quòd vires non suppetere, sed cōsulare sibi seipsos iusserunt: nihil crudele in illos exercentes^a. Solerter verò M.Porcus Cato cons.in Hispania bellū gerens, cū legati ab Ilergetum regulo Biligaste ad eum venirent, querentes castella sua oppugnari, nec spem vllam esse resistendi, nisi præsidio Romanus miles esset, & consulem anceps cura agigaret: nolle deferere socios: nolle minuere exercitum: quod aut moram sibi ad dimicandum, aut in dimicando periculum afferre posset, & statuisset non minuere exercitum, ne interim hostes quid inferrent ignominia: sociis spem pro re ostēdendam censuit: sæpe vana pro veris maximè in bello valuisse: & credentem se aliquid auxilij habere, perinde atq; haberet: ipsa fiducia, & sperando, & audendo seruatum. Itaque legatis respondit, quanquam vereretur, ne suas vires, aliis eas commodando, minueret: tamen illorum, tēporis, & periculi, magis quàm sui

^a *Linus l. 29*

DE IVRE ET OFF. BELL.

fui, rationem habere: & denunciari militū parti tertiæ ex omnibus cohortibus iubet, vt cibum, quem in naues imponant, maturè coquāt, nauesque in diem tertium expediri præcepit. legati non antè profecti, quàm impositos in naues milites viderunt, id pro haud dubio iam nūnciantes, non suos modò, sed etiā hostes, fama Romani auxilij aduentantis impleuerunt. consul verò, vbi satis quod in speciem fuit, ostentatū esset, reuocari ex nauibus milites iussit. qua ratione sociis, spe auxilij, ad obsidionem ferendam animum dedit, hostemque ab obsidione deterruit: & ipse integris viribus ad hostem profectus, præclara victoria potitus est. Porrò quemadmodū non est suscipienda temerè defensio* eorū, quæ tueri 14 non potes: sic nec facilè deferenda sunt, quæ hostium impetum excipere & frangere possunt. in quo Antiochus turpiter lapsus fuit, qui prælio nauali a Romanis victus, quia possessione maris pulsus, longinqua tueri diffidebat se posse: præsidium ab Lysimachia, ne opprimeretur ibi a Romanis, deduci prauo, vt res ipsa postea docuit, cōsilio iussit. non enim tueri solūm Lysimachia a primo impetu Romanorum

b Linius L. 34

manorum facile erat, sed obsidionem etiam per totam hiemem tolerare, & obsidentes quoque ad vltimam inopiã adducere, extrahendo tempus. Inter cetera denique officia bellica refert Cicero^b, ne sc̃uiatur * supra modũ in victos. a *Lincol. 37*
Appia; de bel.
Syr.
b offic. lib. 1.

cũ nihil laudabilius sit, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia, &

Parcere dimittis, & debellare superbos.

Parcendum itaque multitudini, & ij qui in imperatorum fidem cõfugiunt (quãvis murum aries percusserit, vt inquit Cicero) recipiendi, & auctores tantũ turbarũ puniendi. nam, vt inquit auctor ad Heren^c. viri fortis est, quide victoria c *lib. 4.*

contendunt, eos hostes putare; qui victi sunt, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere; pacem humanitas augere. De euertendis autem, diripiendisq̃ue vrbibus valde illud considerandum monet Cicero, ne quid temerẽ, ne quid crudeliter fiat. Itaque M. Marcellus maximam cõsecutus est laudem: qui antequam Syracasas vrbem opulentiſſimam, prædæ pro concione militibus d refert L.
Auguit. de ciui.
Des liu. 14
c. 1. 6. ediceret, fleuit, edictoq̃ue cauit, ne quis corpus liberum violaret^d, & Scipio, qui

DE IVRE ET OFF. BELL.

capta Carthagine, quæ repleta erat statuis, donariisq̃ Græcanicis, ex Sicilia aduectis, edixit, vt e singulis vrbibus venirent, qui dinoscerent, suaq̃ue auferret: & nihil quicquam suorum quemquam passus est, vel liberum, vel seruū de præda accipere, nec emere quidem, aliis direptioni vacantibus^a. C. Cæsar quoque dicere solet, nihil sibi gratius esse, quàm multitudini parcere: isq̃ue Trebonio legato, Massiliam oppugnanti, per litteras magnopere mandauit, ne per vim oppidum expugnari pateretur: ne grauius permoti milites, & defectionis odio, & cōtemptione sui, & diutino labore, omnes puberes interficerent: quod se facturos minitabantur^b. Est itaque clemētia, non solū magno viro digna, sed solet etiam plerumque esse fructuosa, & gloriosa. quò spectat illud Philippi patris Alexand. Magni, qui suadētibus quibusdam, vt acerbè in Athenienses statueret: absurdè eos sentire dixit, qui tot, tantaq̃ gloriæ causā agentem, ac tolerantem, iuberent gloriæ theatrum euertere^c. Spartani quoque, cū Athenienses ad dedicationem compulissent, & quidem censerent, infestissimam urbem, cum ipso nomine

^a Plut. in a. poph.

^b Cæsar de bel. ciuili. lib. 2

^c Plut. in a. poph.

mine abolendam: negarunt se permissuros, vt e duobus Græciæ oculis, vnus erueretur^a. & Macedonum reges acie de-

^a Paul, Oros.
lib. 2. cap. 17.
^b ab. 31.

bellare solitos scribit Liuius^b; vrbibus parcere, quantum possent: quo opulentius imperium haberēt. nam de quorum possessione dimicaretur, tollentē nihil sibi præter bellum relinquere, quod consiliū

esse? Itaque tertium Romuli institutum fuisse scribit Dionysius Halicarnassens^c,

^c ant. Rom. 4
lib. 2.

ne captas bello vrbes funditus euertèrent: sed bellorū ius esse scribit Liuius^d,

^d lib. 1.

vt victi victoribus cum bona pace dominentur, & imperent. Non alienum videtur, prudētem admonitionem Belisarij,

qua Totilam a diruenda Roma auertit, hic subijcere. cū enim Totila urbem

victor ingressus, eam omnino solo æquare constituisset: monuit eum Belisarius per literas, ne quid temerè faceret.

nam, inquit, alterū e duobus necessariò eueniet: aut victus in hoc bello succum-

bes; aut annuente fortuna superabis. si victor euaseris, Romamque deleueris,

nō alienam, sed tuam perdidideris; sin seruaueris, regiam certè omnium pulcher-

rimam, atque ditissimam seruaueris: sin verò a nobis deuictus fueris, seruata vr-

DE IVRE ET OFF. BELL.

be, atque incolumi, gratias immortales a victore expectare debes; sed ea diruta, nulla humanitate contra te agetur. & his literis motus Totila a diruenda vrbe destitit^a. Simili dilemmate, principis Arausini efferatum animum emolliuerūt nonnulli præstantes viri huius Academiæ Louaniensis: cùm enim in expeditione illa nefanda contra patriam, anno salutis cix, id. lxxii, ciuitatem Louaniensem destitutam præsidio, cum validissimo exercitu oppugnaret, & viderēt viri prudentissimi, se vim hostium ferre non posse: quamuis turpe esset pacisci cum nefario, & iniusto hoste, ne tamen viderēt diuina, humanaque omnia violari: templa profanari: academiam lōgè præstantissimam deuastari a scelestissimis hostibus: maluerunt necessitati cedētes, hæc omnia oblato certo pecuniæ precio redimere, quàm crudelitatem hostis experiri. cuiusque ille non contentus redemptionis precio, eò impudentiæ venisset, vt etiam iusiurandum, quod citra crimen læsæ maiestatis illi præstari non poterat. a ciuibus Louaniensibus exigeret: iidem illi viri, qui mori maluissent, quàm tãto scelere se adstringere hac ratione

a refert Petr.
Cron. de ho-
westa disci-
plin. lib. 5. ex
Procopio.

tionē hostis impudentiam represserūt, dicentes: Aut in hoc prælio, quod tibi restat cum regio exercitu, cui Dux Albanus præerat, vinctes; aut vinceris: si vinceris, nihil certè negotij tibi erit nobiscum: quævelimus, nolimus, in tua potestate erimus. sin verò victus fueris, (vt dubia est fortuna belli) non est cur velis nos indignationem incurrere, & Regis, & Ducis Albani, atque ita Regis maiestate illæsa, & pactione necessaria, neque turpi, maxima prudentia rei publ. consulerunt. Est tamen ita probanda māsuetudo, atque clemētia, vt adhibeatur rei publ. causa seueritas, præsertim si sic omnino rei publ. conueniat. qua de causa Romani Numantiam & Carthaginem funditus sustulerunt: quamuis Scipio Nasica pontifex max. nolebat æmulam imperij Romani Carthaginem dirui, & decernenti vt dirueretur, contradicebat Catoni, timens infirmis animis hostem securitatem, &, tâquam pupillis ciuibus idoneum tutorem, necessarium videns esse timorem: nec eum sentētia fefellit.

ex eo enim tempore coepit Romana ciuitas otio & luxu diffluere. qua de re pulchrè D. August^{us}. & Samuel quoque

a de ciuit. Dei
lib. 1 cap. 29
Appian. de
bell. punic.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Regum 1.
cap. 12. et bu-
dih c. 2. 3. &
4.

b Plut. in a-
poph.

c l. ficui. C.
de adific. pri-
vat. l. edifi-
cia. C. de o-
per. public.

fatis ostendit populo, Deū excitasse ho-
stes contra Israēlitas, vt eos in officio
contineret^a. solent enim homines, cūm
ad externa bella supersunt vires, iis abu-
ti, inter semetiplos certando: quæ bella
longè exitiosissima sunt. Præclarè itaque
Spartani, qui, cūm rex ipsorum pollice-
retur, se delerurum urbem, quæ illis ne-
gotium exhibuerat, non permiserunt,
inquiennes: Noli delere cotem virtutis^b.
Porro tempore belli, si sic reipubl. expe-
diat, non solūm hostium, sed etiam ci-
uium ædes, ad mœnia cōstitutæ, ex qui-
bus incendiū, vel infidiæ timeri possunt,
prosterni ac dirui posse, etiam nullo so-
luto precio, legibus statutum est.^c

DE IMPERATORE VEL DVCE EXERCITVS.

- 1 *Nihil rarius perfectō imperatore.*
- 2 *Imperatoris nomen quibus commune.*
- 3 *Præstat habere bonum ducem, quàm bo-
nos milites.*
- 4 *Qua ætate eligendi duces.*
- 5 *Leges annales Romanorum.*
- 6 *Quatuor in imperatore requiri.*
- 7 *Virtutes imperatoris.*
- 8 *Imperator non temerè cum hoste cōstiget.*
- 9 *Præ-*

- 9 *Præstat ingenio superare quàm gladio.*
- 10 *Cautius imperator præferendus audaci.*
- 11 *Hostiæ re frumentaria prohibendus.*
- 12 *Ab inceptis non facile discedendum.*
- 13 *Constātia & fiducia imperatoris in bello.*
- 14 *Militum animi ante conflictum variis modis confirmandi.*
- 15 *Exercitus incommoda tegenda.*
- 16 *Optimus imperator qui maximè cognitas habet res hostium.*
- 17 *Non temerè transfugis credendum.*
- 18 *Imperator ad omnia aspera se ducem præbeat.*
- 19 *Imperator cautè versari debet in periculis.*
- 20 *Consilium Antigoni.*
- 21 *Non solum bellandi virtus, sed etiam aliæ virtutes querenda in imperatore.*
- 22 *Imperatori liberum arbitrium permittendum.*
- 23 *Carthaginenses asperi in duces belli.*

CAPVT SECVNDVM.

SI bellum gerendum est, in primis certè videndum, quem exercitui præficiamus, tanti enim esse exercitum, quāti imperatorem verè proditum est: nihilq; rarius inueniri posse perfecto imperatore *. quod nomē olim commune erat

DE IVRE ET OFF. BELL.

iis, qui exercitui * ad certum tēpus prae-
essent: quamvis postea Cæsar, quem alij
secuti sunt, summum principatum ade-
ptus, perpetuum imperatoris nomen
sumpserit^a. Itaque Philippus Macedo
admirari se aiebat, quòd Atheniēses sin-
gulis annis novos imperatores eligerēt:
cū ipse in omni vita, non nisi vnum
ducem bonum Permeniona inuenisset.
& idem dicebat, præstatiorem esse exer-
citu^m* ceruorū imperante leone, quàm
leonum ducce ceruo. atque ita C. Cæsar,
cū iret in Hispaniam cōtra Petreium,
dicebat se non magni eum facere, quòd
iret ad exercitum sine duce. & C. Fabri-
cius, cū audiret Romanos a Pyrrho
victos: non (inquit) Epirotæ Romanos,
sed Pyrrhus vicit^b. Et certè exemplo
Marcij Coriolani satis apparet, ducibus
superiorem, quàm exercitu rem Roma-
nam fuisse, inquit Liuius^c. Volsci enim,
semper antea victi, à Romanis, Coriola-
no duce, victores exstiterunt. Hinc Epicra-
tes de re militari differens, ait exercitum
esse, quasi quoddā animal homini persi-
mile, cuius caput sit imperator: acies in-
structa, pectus, ac thorax: pedites, ma-
nus: equites autem, pedes: & sicut in
corpore

^a Appian. in
procem Rom.
lib. 7. Tacitus
ann. lib. 3.

^b Plut. in A.
P. Ph.

^c 46. 2.

corpore conturbato, commotoque capite, membra reliqua nullum officium præstare possunt: sic perturbato imperatore, exercitus omnis fluctuet, periclitetur, ac pereat necesse est. Et, mortuo Alexandro, exercitum eius vagantem, & in seipsum impingentem, Leosthenes similem dixit Ciclopi esse: qui amisso oculo, vsquequaque manus intendebat, nullum ad certum scopum directus: ita sublato duce, magnitudinem exercitus incertis motibus agitari: atque adeo sicut anima deferente, cadauera non subsistunt, non cohærent; sed dissipantur, & dissoluuntur: ita exercitum Alexandri, eo mortuo palpitare, concuti, atque æstuar^a. Et quidem, quo difficilius bellum instat, eo maiori cura elaborandum est, ut superiorem; sin minus, parem imperatorem hostium duci quæramus. nam, quilibet nautarum, vectorumque, ut Q. Fabius dicebat, tranquillo mari gubernare potest: ubi sæua orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vëto navis, rum viro & gubernatore opus est^b. Quare

^a *Plut. de fortitud. 9* vñ. in Alexand. *uratio, 2.*

^b *Linum 224*

4 Plato ante trigessimum ætatis annum*, neminem militiae præficiendum statuit: etiamsi spectata virtutis esset, & aliqua

DE IVRE ET OFF. BELL.

militari gloria illustris. Hanc ætatē legi-
umâ bellicis muneribus arbitrati quo-
que sunt Athenienses: tametsi huic legi
aliquando derogatū sit: & præcipuè Al-
cibiadis gratia, qui adeò gratus fuit po-
pulo in adolescētia, vt omnium ciu. um
oculos, quoties in publicum prodiret,
in se conuerteret: nemoque ei par Athe-
nis censeretur. is ante ætatem bello Sy-
racusano præfectus fuit: cui ramen duo
longè maiores natu collegæ dati sunt,
Nicias & Lyfimachus, vt tutius reipubl.
consuleret. Romani verò etiā suas leges
annales* habuere, quibus grandior ætas 5
(quòd adolescentiæ temeritatem vere-
rentur) ad consulatum, aliosque magi-
stratus constituta fuit. veteres tamen il-
los admodum antiquos leges annales
non habuisse dicit Cicero^a: quas multis
post annis attulit ambitio, vt gradus ef-
fet petitionis inter æquales, quo factum
est, vt idem Cicero ait, vt sæpe magna in-
doles virtutis, priusquā reipub. prodesse
potuisset, extincta sit. At antiqui illi, ab
excellēti eximiaque virtute progressum
ætatis expectari non debere existiman-
tes, nulla ætatis, nec generis quoque, aut
conditionis cuiusquam ratione habita:
sed

à Phil. 5.

sed virtutis cuiusque veri æstimatores:
 vt quisque maximè virtute excelluit, ita
 quemque ad honores prouexerunt : vt
 constat ex Dionysio ^a. Et quidem, vt ait

^a ant. Rom.
 lib. 6.

» Cicero ^b, Rulli, Decij, Coruini. multiq;

^b Philop. 5.

» alij : recentiore autè memoria superior

» Afrfricanus, T. Flaminius, admodum a-

» dolescentes, consules facti, rãtas res ges-

» serunt, vt populi Romani imperium au-

» xerint, nomen ornauerint. Alexander

» verò Magnus, cùm ab ineunte ætate res

» maximas gerere cœpisset, nonne tertio

» & trigésimo anno mortem obiit ? quæ

» est ætas Romanis legibus decem annis

» minor, quàm consularis. ex quo, vt idem

» ait, iudicari potest, virtutis esse, quã æta-

tis cursum celeriore. Valerius porrò

Coruinus, vigésimo tertio ætatis anno

consul creatus, dicebat consulatum esse

præmium virtutis, non sanguinis. & L.

Quintius Cincinnatus, pauper admo-

dum, quattuor tantùm iugerum agrum

possidens, eundemque suis manibus co-

lens, ab aratro ad dictaturam capeSSendã

Romã accersitus est : qui vnica spes po-

puli Rom. fuit. quod operẽ precium esse

audire dicit Liuius ^c, iis, qui omnia præ

^c lib. 3.

diuitiis humana spernunt : neq; honori

magno

DE IVRE ET OFF. BELL.

in magno locum, neque virtuti putat esse,
nisi ubi effusè affluant opes. Artiliū
quoque, qui ad eum accersendum a se-
natu missi erant, ad imperium populi
Romani suscipiendum, semina spargen-
tem viderunt: sed illæ rustico opere at-
tritæ manus, salutem publicam stabili-
uerunt, & ingentes hostium copias pes-
sum dederūt^a. Porro in summo impera-
tore^{*} quattuor has res esse oportere, exi- 6
stimat Cicero^b: scientiā rei militaris, vir-
tutem, auctoritatem, & felicitatem: vir-
tutes autem imperatoris^{*} præcipuas has 7
esse: laborem in negotiis, fortitudinem
in periculis, industriam in agendo, cele-
ritatem in conficiendo, consiliū in pro-
uidendo, nihil tamen quicquam magna
laude dignum, sine usu, & exercitatione
consequetur. nam quemadmodum in
ceteris artibus, sic quoque in arte impe-
ratoria tria spectantur: natura, doctrina,
& usus. natura ingenio, doctrina scien-
tia, usus fructu diiudicandus est. Cete-
rum cum nusquam minus, quàm in bel-
lo euentus respondeant: ideoque maxi-
mæ cuique fortunæ minimè credendum
sit, ut Annibal Scipioni dicebat: omni-
no cauendum erit imperatori, ne temerè
cum

a Val. Max.
lib. 4. cap. 4.

b pro lege
Mamil.

8 cum hoste configat*, & aleam belli subeat, sed cauta potius cum ratione, quàm prospera ex casu sequatur : & cum ratio ducat, non fortuna, quæ fallax est, & parvis momentis magnas rerum commutationes efficit. Itaq; Cæsarem legimus, extremo vitæ tempore cunctatorem ad dimicandum factum : quo sæpius vicisset, hoc minus experiēdos casus existimās : neque se tantum acquisiturum victoria, quantum auferre calamitas posset^a. Et quidē sicut felicitas rerum gestarum, ut ^{a Suetonii. in vi. ta C. Cæsaris.} inquit Cæsar, exercitus beneuolētiā : sic res aduersæ, odia conciliant . quare consultius, tutius, & gloriosius quoque

9 erit imperatori, ubicunq; poterit, ingenio & ratione hostē superare, ex Periculis sententia, quàm gladio. ut enim multo maiora sunt opera animi, quàm corporis, ut ait Cicero; sicæ res, quas prosequimur ingenio, gratiores sunt, quàm illæ quas viribus. q̃ etiā significasse videtur Lacedæmonij : apud quos dux, q̃ fortiter dimicasset, & cruēto Marte, magnæque hostium clade vicisset, trophæi loco gallū : qui verò deditione, & pacto, industria sua, nec nimis cruēta victoriā potius, belli mala vitasset, bouē immolabat.

Dion

DE IVRE ET OFF. BELL.

Dion quoq; in libris suis, quide regno inscribuntur, dicit longè maiora geri paucorum consilio, quàm multitudine, aut viribus. quod etià Homerus indicat, cùm Agamemnonem inducit asserentē, se longè facilius posse rem Troianam euertere, si decem Nestores, aut Vlisses in cōsilio haberet, quàm si totidem Aïaces, & Achilles fortiter dimicantes. quò spectant illa verba Vlissis ad Aiace, apud

a Metamorp.
27.

Ovidium: a

(cundi:

*Quippe manu fortes, nec sunt tibi Marte se-
Consiliis cessere meis tibi dextera bello
Vtilis: ingenium est quod eget moderamine nostro.
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est:
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides: tu tantum corpore prodes;
Nos animo: quantoque ratum qui temperat, anteit
Remigis officium: quanto est dux milite maior:
Tantum ego te supero: nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.
Et cetera, quæ carmine prosequitur O-
vidius: ubi dicit arma Achillis, de qui-
bus cum Aiace contēdebat Vlisses, quæ-
que digniori erant proposita, in præmiū
Vlissi tributa fuisse. non itaque tantum
in viribus corporis, & lacertis fortitudi-
nis gloria est: sed magis in virtute animi,
vt in-*

vt inquit Ambrosius^a. Vnde quoque gigantes, de quibus in sacris litteris, quāuis viribus & corpore præstarent: quoniam non habuerunt sapientiam, perierunt propter suam insipientiam^b. contrā ^{b Baruch c. 3}

verò de viro sapiente scriptum est: Surrexit filius senlatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum^c. ^{c Eccl. c. 47}

10 Cautus ergo imperator, & prudens, ex Euripidis sententia, audaci & temerario præferendus est. consilio enim sapienti, vt idem dicebat, magna militum manus vinci potest. sic Xerxes, qui tot hominū millia contra Græcos duxerat, vnus Themistoclis industria superatus fuit.

Quare Aristides dicebat, non armis solum contra hostes, sed consilio in primis vtendū esse. nam cum consilio, & industria superiores euadere possumus, quid opus est pericula suscipere? Hinc rei militaris periti, in eo præcipuam imperatoris laudem constituunt^{*}, si ea ratione bellū gerat, qua ipse, & exercitus, quam commodissimè re frumentaria, aqua, ligno, pabulo vtatur, hostis verò iis omnibus prohibeatur: & inopia, si fieri potest, ad deditionem compellatur: & vt maximè se tutò dimicāre posse existimet,

DE IVRE ET OFF. BELL.

met, tamē tutius arbitretur, obsessis viis, cōmeatu intercluso, sine vulnere victoria potiri. quæ ratio Iulio Cæsari, summo imperatori maximè probabatur: cui erat propositum, vt non nisi coactus prælium committeret cum Afranio, & Petreio, Pompeianarum partium. nam in eam spem venerat, se sine pugna, & sine vulnere suorum, rem cōficere posse: quòd re frumentaria aduersarios interclusisset: cur etiā secundo prælio aliquos ex suis amitteret, secum pensitans: cur vulnerari pateretur optimè meritos de se milites: cur denique fortunam periclitaretur: præsertim cū non minùs esset imperatoris consilio superare, quàm gladio. & tādē omnium rerum inopia coactos aduersarios, ad deditionem cōpulit^a. & hac ratione facile fuisset Pompeio, Cæsarem ad Pharsalum egestate omnium rerum opprimere, vt proposuerat: nisi a suis Dirachina victoria elatis, se a proposito dimoueri passus fuisset^b. Fabius autem Max. ex hoc genere belli gerendi, summam laudem meruit, etiā ipsius hostis Annibalis testimonio, qui dicebat, se magis a non pugnante Fabio; quàm a pugnante Marcello timere:

^a Cæs. de bel. civil. lib. 1.

^b Appian. de bel. civil. lib. 2.

mere^a: nec eum sententia fefellit. nam Fabius suis artibus eò iam Annibalem sedendo redegerat, vt non solùm nihil ex raptis in diem cōmeatibus superaret, sed ne vnde raperet quidem, quicquam reliqui esset; omni vndique frumento, posteaquam ager parum tutus erat, in vrbes munitas conuecto, vt vix decem dierum, quod compertū postea est, frumentum superesset, Hispanorū ob inopiam transitio parata fuerit, si maturitas temporum expectata fuisset: quam Terentius Varro cons., sua temeritate impediuit: cuius aduentu Annibal, in hisce difficultatibus constitutus, quāuis parte dimidia auctas hostiū copias cernebat, mirè gaudebat, sperans, id quod accidit, fortunam præpostero ingenio & temeritati consulis materiam daturam: cuius culpa ingens illa clades Cannensis Romanis illata fuit^a. hoc quoque consilio C. Sulpitio dictatori aduersus Gallos, neuiquam placebat, quando nulla cogeret res, fortunæ se cōmittere, aduersus hostem, quem tempus deteriorē in dies, & locus alienus faceret, sine præparato comœatu, sine firmo munimento morantē: ad hoc iis animis corporibusque,

P quorum

^a *Linus l. 22*

DE IVRE ET OFF. BELL.

quorum omnis in impetu vis esset: par-
a *Livium l. 7.* ua eadem languescere mora. Alexāder
verò cū Leucadiam obsideret, passus
est ex finitimis locis omnes eò confuge-
re, vt citius alimenta, quæ habebāt, con-
sumerentur: quibus cōsumptis, facilem
victoriam consecutus est. & Antigonus
vastatis Atheniensium agris, sementis
tempore decessit, & quod reliquum ha-
bebant frumenti, in sationes sparso, re-
uersus nouo vere adultam segetem pro-
triuit, & ad famem redactos Atheniēses,
in suam volūtatem pertraxit. Vnde præ-
cepti Cābyfis meminisse debemus, quo
Cyrum filium monuit, nunquam exspe-
ctandam esse egestatem, & in rerū copia,
maximè de inopia cogitandum. sæpius
enim videmus exercitum consumi pe-
nuria, quàm pugna: & vt ait Vegetius,
ferro sæuior est fames. Itaq; vt diximus,
hisce artibus præcipuè superandi sunt
hostes, neque temerè in acie versandū,
nisi vbi tempus necessitasque postulat:
exemplo Scipionis, qui in Numantinos
missus, cū vidisset coniunctā cum in-
fania hostium temeritatem, dicebat se
tempore redimere hostium temeritatē,
& quod loco sapientiæ est, alienā operiri
stulti-

stultitiam. bonum enim imperatorem,
 itidem vt medicum, ad malum curandū
 vltimo demum loco ferrū adhibere de-
 bere: nihilominus tamen suo tempore
 adortus Numantinos fudit^a. His ascri-
 bi posse videtur consilium Sertorij, qui<sup>a Plus, in 2
poph.</sup>
 proscriptione Syllana dux Lusitanorū
 fieri coactus, cū eos oratione flectere
 non posset, ne cum vniuersa Romano-
 rum acie confligerent: duos in cōspectu
 eorum constituit equos: alterum vali-
 dissimum, alterum infirmissimum: ac de-
 inde validi caudā ab imbecillo sene pau-
 latim carpi: infirmi a iuvene eximiarum
 virium vniuersam conuelli iussit: subij-
 ciens, equi caudæ consimilem esse Ro-
 manorum exercitū, cuius partes aliquis
 aggrediēs opprimere possit; vniuersum
 conatus prosternere, celerius tradiderit
 victoriam, quā occupauerit. quo exē-
 plo Sertorius barbaros, quos ratione
 flectere non poterat, in suam sentētiam
 pertraxit^b. Porrò quemadmodum non<sup>b Val. Max.
lib. 7. cap. 3.</sup>
 temerè fortuna tentāda est, & ardua sus-
 12 cipienda: sic ab inceptis * non facile dis-
 cedendum est, exemplo Marcelli. cū e-
 nim multa, succedentes temerè moeni-
 bus, in oppugnatione Casilini, Roma-
 ni mi-

ni milites acciperēt vulnera, neque satis
 cœptis succederet: & Fabius omittendā
 rem paruam, ac iuxta magnis difficilem,
 & abscedendum inde censeret, quòd res
 maiores instarent: Marcellus, multa ma-
 gnis ducibus sicut non aggredienda, ita
 semel aggressa non dimittenda esse di-
 cendo, quia magna famæ momenta, in
 vtramque partem fierent: tenuit ne in-
 cepto abiretur ^a. Quare laudandi quoq;
 Cæsaris milites, qui cùm in obsidione
 Auarici, omnium rerum difficultate affi-
 cerentur, & Cæsar ob inopiam se dimis-
 surum oppugnationē diceret: vniuersi
 ab eo, ne infecta re discederet, petebant:
 hoc se ignominie loco laturos, si inceptā
 oppugnationem relinquerent, dicēdo ^b.
 fama liquidem bella stare meritò summi
 duces existimauere, & eum, qui recede-
 bat, fugere credi. Vnde cùm in reliquis
 rebus, tum præsertim in bello cōstantia
 * atque fiducia imperatoris plurimum ¹³
 præstant, & sæpe ad vniuersi belli euentū
 maximis sunt momenti. cuius rei specio-
 sa exempla nobis præbent Romani; & in
 primis, quòd Cannensi clade, exhaustis
 imperij viribus, supplementū exercitus
 in Hispaniam mittere ausi, fecerunt ne
 hosti-

^a *Linum* 1. 24.

^b *Cæs. de bel.*
gall. lib. 7.

hostilium locus castrorū , tum maximè Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quàm si Pœni illā non obtinuissent. Ita se gerere, inquit Val. Max^a, quid aliud est, quàm sæuientem fortunam in adiutoriū sui pudore victam conuertere? Quò spectat, quod Cæsar dicebat, si non omnia secunda cederent, fortunam esse industria subleuādam. Pari fiducia Scipio Aphricanus, speculatores Annibalis, in castris suis deprehensos, nec supplicio affecit, nec de consiliis & viribus Pœnorum percūctatus est: sed traditos eos tribunis militū, iussosq; omisso metu visere omnia, per castra, quo vellēt, duci iussit: percunctatusque satim percommode omnia explorassent, datis qui prosequerentur retrò ad Annibalē dimisit, quo tam pleno fiduciæ spiritu Scipio prius animos hostium, vt inquit Val. Maxim^b, quàm arma contudit: nam Annibal maximè hostis, fiducia percussus, protinus nūcium ad Scipionem misit, vt colloquendi secum potestatem faceret, æquiores impetrari posse pacē ratus, si integer, quàm si victus peteret^c. Porro summi duces facile percipientes, quantum haberet in

^a lib. 3. c. 7.^b lib. 3. c. 7.^c *Linum* l. 30

DE IVRE ET OFF. BELL.

se boni constantia, atque fiducia, solent ante conflictum magno studio illud agere*, quò maximè confidentē sibi red- 14
derent exercitum, & militum animos confirmarent, quod variis modis faciebant. Valerius Corvinus dictator, cum Samnitibus bellum gerens, priusquam signum pugne proponeret, leuibus certaminibus, tentandi hostis causa, aliquot dies moratus est, ne scilicet nouum bellum suos, nouusque hostis terreret^a. Q. Fabius consul, decertaturus cum Hetruscis, quò animus militum multitudine territus restitueretur, Samnitium bella, quę magna felicitate confecerant, extollebat, eleuabat Hetruscos, nec hostē hosti, nec multitudinem multitudini comparandam esse aiebat: præterea telum aliud occultum scituros in tempore, interea taceri opus esse: quibus ambagibus prodi simulabat hostes, & suos mirū in modum confirmabat^b. in quo certè solertia Fabij meritò laudanda, & ab imperatoribus imitanda est. communi enim fit vitio naturæ, vt Cæsar dicebat^c, vt inuisis latitantibus, atque incognitis rebus magis confidamus, vehementiusque exterreamur. &, vt inquit Liuius, sæpe

^a Liuius l. 7.

^b Liuius l. 9.

^c de bel. civil.
lib. 2.

sæpe vana pro veris maximè in bello valuerunt. Veteres quoq; ad confirmandos militum animos, causam religionis peridoneam censebant. quò spectât omnia auspicia & oracula, quæ si fortè aduersi quid signi facere viderentur, solent nonnunquam imperatores, solerti quadam interpretatione, in bonum vertere, vt militibus timorem eximerent. cuius rei exstant innumera exempla. Et quidem, quemadmodum multa ad confirmandos militum animos facienda sunt, sic quoque magno studio, illa quæ metû
 15 inferre possent*, aut militû animos quacunque ratione alienare, suppressenda sunt. nam, vt Cæsar dicebat, vti corporis vulnera, ita exercitus incommoda tegenda sunt: ne ea nudando, militibus timor addatur, & hostibus audacia crescat. in quo, iure Terentius Varro reprehēdendus videtur. nam cū accepta clade Cānensi, Campani legatos ad eum Venusiā misissent, quò cum paucis, ac semiarmibus venerat: ita auxit rerum suarum suique contemptum, nimis detegendo cladem, nudâdoque, vt qui prius ægrè ferre se, aduersi aliquid accidisse Romanis nūciaissent, pollicitique essent, omnia quæ

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad bellum opus essent: reuersis domum
legatis (qui ex contéptu consulis, & eius
oratione, quæ desperationē rerū omniū
continebar, quasi deletū videretur no-
men Romanorum, referebant) omnes
ad defectionem spectarent: confisi se to-
tius Italiæ imperio potiri posse, atq; ita
a *Liuius l. 22* foedus cum Annibale fecerunt^a. Simili-
ter Philippus Macedonum rex, impru-
denti consilio, aliquid ad charitatē suo-
rum, & vt promptius pro eo periculum
adirent, ratus profecturum se, si equitū,
qui ceciderant in leui quodā prælio cum
Romanis, sepeliēdorum curam habuif-
set: afferri eos in castra iussit, vt conspi-
ceretur ab omnibus funeris honos. nam
quod promptiores ad subeundam om-
nem dimicationem putabat facturū, id
metum pigritiamque incussit. qui enim
hastis, sagittisque, & rara lanceis vulne-
b lib. 31. ra facta vidissent, inquit *Liuius b*, cum
Græcis, Illyricisque pugnare assueti:
postquam gladio Hispaniensi detrūcata
corpora, brachiis abscissis, aut tota cerui-
ce defecta, diuisa a corpore capita, paten-
tiaque viscera, & foeditatem aliam vul-
nerum viderūt: aduersus quæ tela, quos-
que viros pugnādum esset, pauidi vulgò
cerne-

cernebant. Itaque Romani, cū P. Rutilij Lupi cons. bello sociali cæsi, cadauere, & aliorum non paucorum nobilium, in urbem relato, viderēt populum eo spectaculo commoueri & terri: S. C. decreuerunt, vt exinde mortuorum in bello corpora, ibi humarentur, vbicūque cecidissent: ne ob eorum conspectū reliqui segniores ad militiam fierent. quod decretum mox cognitū, & hostes imitati sunt^a. Ceterum Chabrias Atheniensium dux, optimum hunc imperatorem esse dicebat, qui maximè cognitas haberet res^{*} hostium^b: quarum certè ignoratione multos fugatos exercitus, & de summa rerum non semel in periculum ventum fuisse legimus. Itaq; Cassius a Cæsarianis in suo cornu victus, & castris exutus, credens Brutum quoque superatū, qui in suo cornu vicebat, quasi desperatis rebus, sibi ipsi mortē consciuit. Simili errore, cū inter Romanos & Volscos magno prælio certaretur, & nox incertos diremisset: tantus ab imprudentia euentus vtraque castra tenuit timor, vt relictis lauciis, & magna parte impedimētorum, ambo pro victis exercitus se in montes proximos recipe-

^a Appian. de
bel. civil. l. 1.

^b Vlt. m. a.
poph.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Linus li. 4* rent *a*. & Curio legatus Cæsaris, bello
 ciuili, temerè credens perfugis, qui lu-
 bam regem (qui Pompeio cum magnis
 copiis auxilio venerat) reuocatum fini-
 timo bello, & Suburram eius præfectū,
 cum mediocribus copiis missum assere-
 rent : prælium temerè commisit, & vna
 cum exercitu a copiis regis circumuen-
 tus, ad internecionem cæsus est *b*. Vnde
b *Cæs. de bel. cum lib. 2.* cū vitio naturæ, vt ait Cæsar, quæ vo-
 lumus, & credimus libèter, & quæ senti-
 mus ipsi, reliquos sentire speramus, non
 temerè transfugis, & exploratoribus **fi* 17
 dem habere debemus. in quo Gallorū
c *d. bello gal- lico lib. 4.* morem idem Cæsar *c* reprehendit : qui
 quibuscunque rumoribus, & auditioni-
 bus permoti, de summis sæpe rebus cō-
 filia ineunt, quorum eos e vestigio pæ-
 nitere necesse est : cū incertis rumori-
 bus seruiant, & plerique ad eorum vo-
 luntatem ficta respondeant. Quare ex-
 pedit, vt illi, qui cum imperio lunt, vbi
 duriora quædam occurrunt, speculatum
 ipsi prodeant : exemplo Marcelli, qui ad
 collegam dicebat : Quin imus ipsi cum
 equitibus paucis exploratum : subiecta
 enim res oculis, certius dabit consilium.
 Omnium autem maximè proderit im-
 perator,

18 perator*, si ad omnia quæ aspera atque ardua sunt, se ducem præbeat. si quid enim iniungere inferiori velis, id prius in te, ac tuos si ipse iuris statueris, facilius omnes obediētes habeas. Imitari itaq; debet quilibet bonus imperator, fortem & strenuum ducem, populo Israëlítico diuinitus excitatum & datum, Gedeonem, suos ita alloquentē: Quod me videritis facere, id vos quoque facite. a capite enim, vt inquit Seneca, bona valetudo transit in reliqua membra. suntque in hanc rem præclara Valerij Coruini

„ verba inquentis: Cùm gloria belli, ac
 „ virtute sua quemque fretos, ire in aciem
 „ debere; tum etiam intueri, cuius ductu
 „ auspicioq; ineunda pugna sit: vtrum qui
 „ audiendus, duntaxat magnificus adhortator sit, verbis tantum ferox, operum militariū expers: an qui & ipse tela tractare,
 „ procedere ante signa, versari in media
 „ mole pugnae sciat. facta mea, non dicta,
 „ vos milites sequi volo, nec disciplinam
 „ modò, sed exēplum etiam a me petere,
 „ qui hac dextra mihī tres cōsularus, summamque laudē peperī^a. Sic certè C. Cæ-

a *Linum 17.*
 sar inordinatā aciem sæpe restituit, obstitens fugientibus, retinensque singulos,
 & con-

DE IVRE ET OFF. BELL.

& contortis faucibus conuertens in hostem^a. Itaque ancipiti illo prælio, quo cum iuniore Pompeio in Hispania conflictit, suis præ pauore trepidè pugnantibus, cùm res esset in maximo discrimine, & nihil exhortationibus proficeret; arrepto cuiusdam clypeo, increpitisque militibus, procurrit in hostem, dicens: Nunc & mihi finis vitæ erit, & vobis militiæ. quo facto pudori cedente metu, aciem restituit, ducentis telis in clypeo acceptis^b. In quo tamen maximè induriam imperatoris* requiro, vt sua quidem alacritate militũ animos ad quoduis periculum subeundũ paratiores reddat: non temerè tamen periculo sese exponat: præsertim ad quem summa rerum spectat: nisi maxima necessitate id exigente, & cùm de totius belli euentu agitur. multas enim vrbes euersas, plures fusos fugatosque exercitus, imperatorum temeraria morte legimus. Itaque mors P. Scipionis in Hispania, dum sese nimium hostium telis offert, vt hostes haud dubiè pro victoribus, & Romani pro victis essent, effecit^c. & vulnus Cn. Scipionis ad Mundam vincētibus egregiè Romanis, sed de salute imperatoris solli-

^a Sueton. in
Cesar.

^b Appian. de
bell. civil. l. 2.

^c Livius l. 25

sollicitis pauorem iniecit, & haud dubie
 & præclaræ victoriæ impedimēto fuit. ^{a Lanius l. 24}
 Sic quoque cū Annibal in Sagūti op-
 pugnatione, dum murum incautius sub-
 bit, vulneratus caderet, tanta circa eum
 fuga atque trepidatio fuit, vt non mul-
 tum abesset, quin opera ac vineæ dese-
 rerentur ^{b Lanius l. 21}. Sic cum Epaminonda, dum
 non ducis tantū, verū etiam fortis-
 simi militis officio fungitur, vires quo-
 que reipubl. Thebanæ ceciderunt. nam
 vt inquit Iustinus ^{c hb. 6.}, sicuti telo si primam
 aciem perfregeris, reliquo ferro vim no-
 cendi sustuleris: sic illo velut mucrone
 teli ablato duce Thebanorum, reipubl.
 vires hebetatę sunt: vt non tam illū ami-
 sisse, quā cum illo interiisse omnes vi-
 res Thebanorū viderentur. Non itaque
 nimiū fidant fallaci fortunæ principes,
 neque etiam clypeo Iouis: sub quo eos
 versari dixit Homerus: sed in periculis
 suscipiendis, vt inquit Cicero ^{d offic. hb. 1.}, consue-
 tudo imitanda medicorum, qui leuiter
 ægotantes leuiter curant, grauioribus
 autē morbis periculosas curationes ad-
 hibere coguntur. Huc spectare videtur,
 quod Æmilius Paulus dicebat, cū victo
 Perseo pro gratulatione victorię cōiuiua cele-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Plac. in a
poph.

celebraret : eiusdem scilicet esse peritiæ,
exercitum hostibus valde terribilem , &
amicis conuiuium valde iucundum red-
dere^a. Et Scipio African. cùm eum qui-
dam parum pugnacem dicerent: Impe-
ratorem me mater , non bellatorem pe-
perit,respondit: vt ostenderet,vincendi
rationem in vnus potius scientia & in-
genio,quàm in multorum viribus & ar-
mis esse . non enim eadem militares, &
imperatoris artes sunt. Præterea impe-
rator,vel potius summus princeps*, me- 20
minisse debet cōsiliij Antigoni : qui sæua
tempestate iactatus, cùm in eadem naue
secum suos omnes habuisset: præcepisse
liberis dicitur, vt & ipsi meminissent, &
ita posteris proderent: ne quis cum tota
gente simul in rebus dubiis periclitari
auderet. cuius præcepti memor Philip-
pus, Romanis bellum illaturus, duos si-
mul filios in aleam eius, qui proponere-
tur casus, cōmittere noluit : itaque ma-
iorem secum duxit; minorem ad custo-
diam regni remisit in Macedoniã b: pru-
dentes patresfamilias imitatus, qui soliti
sunt, non omnem vnum in locum pecu-
niam reponere, ne si chasmate, incēdio,
aut bello fortè periret, vniuersa etiam
interi-

b Livius l. 40

interiret hominis substantia. quò spectat
 iactatum inter agricolas adagium, cuius
 admonet Celsus^a: Pecuniã sine peculio
 fragilem esse. quem locum pulchrè ex-
 plicat Corrasius^b. Porro nõ solum bel-
 21 landi virtus*, vt inquit Cicero^c, in sum-
 mo & perfecto imperatore quærèda est,
 sed multæ sunt artes eximię huius admi-
 nistræ, comitesque virtutis. In primis
 autem requiritur in eo, qui aliis impe-
 rare vult, vt sibi, & cupiditatibus suis im-
 perare possit, & imperium, quod in alios
 exercere vult, omnium grauissimè & se-
 uerissimè in seipsum exerceat. neque e-
 nim potest exercitum continere is im-
 perator, qui seipsum non continet: neq;
 seuerus esse in iudicando, qui alios in se
 seueros esse iudices non vult. refrenet
 ergo libidines, spernat voluptates, ira-
 cundiam teneat, coërceat auaritiam, &
 ceteras animi labeles repellat. cui quidem
 ita affecto, vt inquit Cicero^d, quæ vim
 habere maximam dicitur, præsertim in
 bello, fortuna ipsa cedit: quę, sicut sapiēs
 poëta dixit, suis cuique fungitur mori-
 bus: quemadmodum de M. Porcio Ca-
 tone traditur, viro omnibus virtutibus
 prædito, tantam in eo vim animi inge-
 niique

^a in l. si cho-
 rus. §. 1. D.
 de legat. 3.

^b Miscellan.
 sur. conul. lib. 2
 cap. 13.

^c pro lege
 Manli.

^d in Para-
 dox.

DE IVRE ET OFF. BELL.

nūq̃ fuisse: vt quocunque loco natus
 esset, fortunam sibi ipse facturus videre-
 tur, tam in rebus bellicis, quàm civili-
 bus^a. & non temerè creditum fuit, feli-
 ciorem futurum Alexādrum Magnum,
 si vicisset superbiam, atque iram, mala in-
 uicta, aliaq̃ animi vitia: sed quem Per-
 sarum arma non fregerunt, vitia vice-
 runt^b. Agesilaus verò summus dux, di-
 cebat, malle se vincere malas cupidita-
 tes, quàm maximam hostium urbem ca-
 pere. melius enim esse, suam ipsius con-
 seruare libertatem, quàm aliis eam adi-
 mere^c. & Scipio ex capta Carthagine
 non maiorem gloriam meruit, quàm
 quod captiuā adeo eximia forma inter
 ceteras, vt quacunque incederet, con-
 uerteret in se omnium oculos, inuiolatā
 & intactam sponso Allucio restituerit,
 precio redemptionis illi in dotē dato^d.
 & idem Scipio, cōciliata sibi clementiæ,
 & continentiæ fama plus in Hispania
 profecit, quàm inuictis Romanorū ar-
 mis. Itaque cū poētæ monstra ab Her-
 cule domita, & tyrannos occisos fingūt,
 indicant bonum imperatorem, cuius
 exemplum nobis Herculem proponūt,
 corruptos animi affectus cōprimere de-
 bere.

^a *Liuius l. 39*

^b *Quint. Cur-
tius lib. 6.*

^c *Plat. in a-
popb.*

^d *Liuius l. 26*

22 bere. Ceterum imperio alicui delato^a, consultum erit, liberum illi de summa rerum statuendi arbitrium permittere, exemplo senatus, populiq̃ue Rom. qui omnium rerum arbitrium, quod ad bellum attinet, imperatori mittebāt. & utrū sedendo, an dimicando rem gerere, hoc vel illud oppidū oppugnare visum esset, ipsius iudicio relinquebant, neque quicquam sibi reseruabāt, quā auctoritatem noui belli indicēdi, aut fœderis sancienti cum hoste: quæ summi imperij esse alio loco ostendimus^a. Itaque Q. Fabius cons. in Hetruscos missus, vt sociis Sutrinis, quos Hetrusci obsidebant, opem ferret, Hetruscis prælio fuis, fugatisq̃ue, inconsulto senatu, per siluam Ciminiam hostes persecutus, in Heturiam bellum transtulit^b. & Cn. Manlius cons. Antiocho deuictō, Gallogræcis, quod Antiochum auxiliis iuissent, sine senatus auctoritate, & iniussu populi, bellum intulit: & nec quicquam criminantibus eum legatis, qui cum eo fuerant, triumphās in urbem inuectus est^c. Similiter Cæsar, cui Gallia prouincia obtigerat, Germanis Gallia expulsis Rhenum trāsiiuit, vt cum Sicambris bellum ge-

^a 1. li. 1. c. 6.

^b Livius 1. 9.

^c Livius 1. 38.

Q lumge-

DE IVRE ET OFF. BELL.

lum gereret, quòd illos, qui sibi Galliæ-
que bellum intulerât, & in fines Sicam-
brorum se receperant, dedere nollent: &
in Britanniam quoque exercitum tran-
stulit, quòd omnibus fere gallicis bellis,
hostibus Romanorû inde subministrata
auxilia intelligebat: hæcque omnia ex
suo tantum arbitrio fecit^a. Cn. autem
Pompeio bellum aduersus piratas lege
Gabinia in triennium ita mandatû fuit,
vt toto mari, quod est intra columnas
Herculis, & in maritimis prouinciis, vsq;
ad quadringentesimum a mari stadium,
potestatem haberet imperandi regibus,
præsidibus, ciuitatibus, vt se omnibus ad
eius belli administrationem necessariis
iuuaret^b. & Q. Fabio Max. dictatori per-
missum fuit, vt omnia faceret, vt e ré pu-
blica duceret. & T. Quintio cons. liberû
arbitrium pacis, ac belli cum Philippo
permisum fuit^c. in quo meritò pruden-
tiam senatus populiq; Rom. laudes.
nam qui ex alieno metu, voluntateque
pendet, nihil magnum præstare potest.
Difficile quoque fuisset senatui, ea quæ
oculis subiecta non sunt, suo iudicio ad-
ministrare: & vbi castra locanda essent,
scire: quæ loca præidiis occupanda:
quando

^a *Cæsar de
bell. gal. lib. 4*

^b *Plut in Pō
pe. Cæcæ pro
lege man. Ap-
pian, en Mē
strysd.*

^c *Linus l. 32*

quando cum hoste configendum: quādo quiescendū esset, præscribere: & e terra, quod aiūt, gubernare: præsertim cū puncto tēporis, vt inquit Liuius, cuius præteruolat opportunitas, si cunctatus paululū fueris, ne quicquā mox amissam queraris. Porro quò maiori animo, & omnibus curis libero, ad summā rerum imperatores consulere possent, ne metu supplicij a re gerenda deterrentur: senatus, populusq; Romanus, re fortè male gesta, fortunā tantū belli incusans, nunquam crudelius quicquā in eos statuit: nec vnquam atrocior in eos, qui temeritate, atq; inscitia, exercitus amisissēt, fuit, quā vt pecunia eos multaret: capite anquisitum ob rem bello male gestā, de imperatore fere nunquā fuit: ipsam calamitatē satis pœnæ esse existimantes, & laude frustrari, cuius rei exēplo sunt M. Sergius, & P. Virginius tribuni militum cōsulari potestate, bello contra Veiētes, nā cū fortè hostes ea regione, qua M. Sergius præerat, castra adorti essent: nec se iā Romani ab hostibus tueri possent, & sola spes esset, si a maioribus castris subueniretur, quibus Virginius præerat priuatim Sergio inuisus & infestus:

DE IVRE ET OFF. BELL.

noluit Virginius collegæ auxilium submittere, nisi peteret: & Sergius, nequam opem videretur ab inimico petiisse, vinci ab hoste, quàm vincere per ciuē maluit: ita ut huius pertinaciam arrogantia alterius æquaret: quo factū est, ut milites diu in medio cæsi, postremò desertis munitionibus perpauci in maiora castra, pars maxima atq; ipse Sergius Romanam pertenderet: vbi acta vtriusq; causa in senatu, & apud populum die dicta, tantum denis millibus æris grauis rei damnati sunt^a. Similiter M. Postumius tribunus militum cōsulari potestate, quòd ad Veios eius opera male pugnatū esset, decem quoque millibus grauis æris: & C. Sempronius cons. ob ignominiam Volscici belli, quindecim millibus æris damnati sunt^b. solū inuenio de Cn. Fulvio prætore, ob exercitum in Apulia amissum (cū omnibus probris oneraretur, & iurati multi dicerent fugæ pauciorisq; initium a prætore ortum, ab eo desertos milites, cū haud vanum timorem ducis crederent, terga dedisse) capite anquisitum fuisse: qui priusquam dies comitiorum adesset, exulatum Tarquinius abiit^c. Multis verò annis ante,

Sp. Ser-

^a *Linus l. 5.*

^b *Linus l. 4.*

^c *Linus l. 36*

Sp. Seruilius, vt consulatu abiit, reus capitis fuit, a trib. pleb. die dicta, quòd Hetruscos in castra fugientes audacius quàm prudentius persecutus, robur iuuentutis amisisset. sed cùm id indignissimè ferrent patricij, rem non ferendam dictitantes, eos qui se pro republica impigrè hostibus obijciant, si fortuna minus faueat, ignauitæ accusari ab iis qui nunquàm in acie steterint: tātum potuerunt apud populum, vt omnium calculis reus absolueretur: ostendētes non esse e republ. damnari duces ob infortunium ^a. Atqui in C. Terentium Varronem consulem, cuius temeritate, inconsulto collega L. Æmilio Paulo clades illa Cannēsis Romanis illata est, ex qua relicto exercitu, & collega fortiter mortuo profugit, nō solū non est animaduersum ob rem male gestam, sed etiam ex tanta clade redeunti obuiam itum frequenter est, & gratiæ actæ, quòd de republ. non desperasset: cui, si Carthaginiensium ductor fuisset, nihil recusandum supplicij foret ^b. Fuere enim * Carthaginienses in militiæ negotiis tam asperi, vt imperatores, qui prauo cōsilio, qaamuis prospero euentu rem gessissent, in crucem tollerent:

^a Dion Hal.
ant. Ro. lib. 9

^b Titim l. 22

DE IVRE ET OFF. BELL.

rent : quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio, quod male admiserant, ipsorum culpæ imputantes^a. Itaque Mago insignis Carthaginienſium imperator, qui primus omnium imperium Poenorum ordinata disciplina militari constituit, viresque ciuitatis non minus ballandi arte quam virtute firmavit^b, ob rem male gestam contra Syracusanos, metu supplicij seipsum interfecit : quo non contenti Carthaginienſes, mortui corpus in crucem sustulerunt^c. Sciendum autem hanc laxam, & largam de summa rerum liberè consulendi potestatem, imperatori tributam, in magistro equitum, tribuno, vel alio qui imperatore inferior est, admodum restrictâ fuisse : vt suo loco dicemus^d. & quidem, quantumuis libera permittatur duci rerum omnium, ex arbitrio suo administratio : nihilominus, si quid fraudulenter fecerit, de eo tenebitur. nam plenè quidem, vt inquit Scæuola, sed quatenus res ex bona fide agenda est, mandatum censetur^e. & quod in arbitrium alius confertur, semper ad boni viri arbitrium referendum est.^f

^a *Vale. Max.*
lib. 2. cap. 7.
Livius lib. 38

^b *Iustin. l. 19*

^c *Plut. in vi.*
Timoleonis

^d *§. de offic.*
legati tribuni
lib. 3.

^e *in l. credi*
tor. §. Lucius.
D. mandati
§. l. in perso
nam. §. gene
raliter. D. de
reg. iur. l. hac
veduto. D. de
contr. emptio.
l. si in lege. D.
locati. l. si so
cietatem. D.
pro socio.

LIBER SECVNDVS. 122
SEQVVTVR PROPO-
SITIONES QVÆDAM BEL-
LICÆ, ET CAUTIONES IMPERATO-
RIÆ, veterum exemplis stabilitæ.

Vnum non plures exercitui præfici debere,
 cum potestate libera, eundemq; c tinuum,
 nec eum quem prius offenderis, ignomi-
 niæ affeceris.

- 1 *Plurium imperium bello inutile.*
- 2 *Quando dictator creari solitus apud Ro-*
- 3 *dictatoris potestas. (manos.*
- 4 *Non nisi confecto bello successor impera-*
tori mittendus.
- 5 *Monarchia optima reipub. status.*
- 6 *Periculosum eum quem offenderis sum-*
ma rerum præficere.

CAPVT TERTIVM.

Quattuor tribuni militum consulari
 potestate Romæ creati, quorum
 tres delectu habito profecti sunt Veios,
 documento fuere, inquit Liuius^a, quàm ^{a lib. 4.}
 1 plurium imperium * bello inutile esset:
 tendendo ad sua quisque consilia, cum
 aliud alij videretur, aperuerunt ad occa-
 sionem locū hosti: incerta namq; acie, si-
 gnū aliis dari, receptui aliis cani iubēti-
 bus, inuasere opportune Veiētes, & in fu-
 gā egere. Cōsimiliter L: Æmilius Paul^{us},
 Q 4 ac Te-

DE IVRE ET OFF. BELL.

ac Terentius Varro aduersus Annibalē:
nec ita pridem Germanorum principes
aduersus Carolum v. magno suo damno
experti sunt, nihil a pluribus rectē im-
perari posse. Itaque Græci & Romani*, 2
cū graue bellum, aut seditio ciuilis rē-
publicam perturbaret: ad vnus dictato-
ris aut Archi, aut Harmostæ imperium,
velut ad sacram anchoram confugiebāt.
vnde Romanis a Veientibus victis: Moe-
sta ciuitate, inquit Liuius^a, vinci insueta,
ad dictatorem creandum recursum est.
& alibi, Tumultuante Romæ plebe, cū
res ad maximam seditionem spectaret,
trepidi patres, inquit Liuius^b, ad duo vl-
tima auxilia, summum imperium, sum-
mumque ad ciuem decurrunt, dictatorem
dici placet: dicitur M. Furius Camillus.
Item Flaminio cum maxima parte exer-
citus ad Trasymenum cæso, cū magna
trepidatio Romæ esset, ad remedium iā
diu desideratum, inquit Liuius^c, nec ad-
hibitum, dictatorem dicendum ciuitas
confugit. & vt idem refert^d, cū Præne-
stini discordia Romanorum freti, ra-
ptim agmine factō, peruastatis agris ad
portam Collinam signa inferrent, Ro-
mani a seditione ad bellum versi, dicta-
torem

a lib. 4.

b lib. 6.

c lib. 22.

d lib. 16.

torem T. Quintium Cincinnatum creauere : quod vbi auditum est (tantus eius magistratus terror erat) simul hostes a moenibus recessere, & iuniores Romani ad edictū sine detrectatione conuenere. Itaque non temerè creditum est, quod Liuius sensit^a, Gallos urbem Romā non a lib.s. capturo. fuisse, si, quēadmodum aduersus Fidenatem ac Veientem hostem, aliosque finitimos populos, vltima experiens auxilia, multis tēpestatibus ciuitas fecerat: dictatorem dixisset, contra inusitatum, & inauditū hostem, ab Oceano, terrarumque vltimis oris bellum ciuentem. Dictator verò *optima lege creatus, summum imperium belli, pacis, pœnarum ac præmiorū sine prouocatione habebat : vt liber impedimentis omnibus melius ad summam rerum cōsulere posset^b. Qua ratione T. Quintio, & Agrippa Furio cōsulib. in Æquos & Volscos profectis, cū duo cōsules in exercitu Romano pari potestate essent, quod saluberrimum in administratione rerū magnarū est, inquit Liuius^c, summa im-

b Pomp. in l.
2. §. p. pado.
Dedicariq. nro.

c lib. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Marothonio, cū plures imperatores more Atheniensium creati essent, pari potestate, Milciadi collegæ, vt solus imperaret, concessit, atque reliquis collegis, vt idem facerent, auctor tuit. idque consilium constat sublati contentioni- bus, gloriosissimam de Medis victoriam a *Plus, in A- royaume.* Atheniensibus peperisse^a. Quam au- tem expediat, duci exercitus liberam de summa rerum cōsulendi potestatem permittere, superiore capite ostēdimus. Porro cū minimè conueniat, inter- rumpi tenorem^a rerum, in quibus pera- 4- gendis continuatio ipsa efficacissima est; non nisi confecto bello successorem im- peratori mitti expedit. nam inter tra- ditionem imperij, nouitatemque suc- cessoris: qui noscendis prius, quàm a- gendis rebus imbuendus sit: sæpe bene gerendæ rei occasiones intercidunt. Quare Fabius Max. monuit populum, vt magno iudicio consules crearent, qui possent esse pares Annibali: Nam, in- 22- quit, cū, qui est summus in ciuitate 22- dux, eundem elegerimus, tum repente 22- lectus in annum, aduersus veterem & 22- perpetuum imperatorē comparabitur, 22- nullis neque temporis, neque iuris in- 22- clusum

„ clusum angustiis , quo minus ita om-
 „ nia gerat , administretque , vt tempo-
 „ ra postulabunt belli : nobis in appara-
 „ tu ipso , ac tantum inchoantibus res an-
 „ nus circumagitur ^a. Vnde etiam Li- ^a *Linus 1,24*
 uius ^b, cum Romanos duces cum Ale- ^b *lib.9.*
 xandro comparat , eo mirabiliores il-
 los quam Alexandrum , aut quemquam
 alium regem facit, quòd denos vicosque
 que dies quidam dictaturam, nemo plus
 quam annum consulatum gessit : ab tri-
 buno pleb. delectus impediti sunt : post
 tempus ad bella ierunt : ante tempus
 comitiorum causa reuocati sunt : in ipso
 conatu rerum circumegit se annus : col-
 legæ nunc temeritas, nunc prauitas im-
 pedimento aut damno fuit : male rebus
 gestis, rebus alterius successum est : ty-
 ronem, aut male imbutum disciplina e-
 xercitum acceperunt . At hercle re-
 ges (inquit) non liberi solum impedi-
 mētis omnibus, sed domini rerum tem-
 porumque , trahunt consiliis cuncta,
 non sequuntur. præterea supra hæc om-
 nia incommoda , quam arborem quis
 conseruit , ab ea legere alium fructum
 indignum videtur. vt Qu. Fabius Max.
 dicebat, petens Heturiam, extra ordinē
 prouin-

DE IVRE ET OFF. BELL.

prouinciam sibi dari : qui aperuisset C-
miniam siluam, viamque per deuios sal-
3 *Liuius l. 10* tus Romano bello fecisset*. Et his qui-
dem argumentis, & exemplis, multum
iuuatur sententia eorum , qui monar-
chiam* & regiam potestatem vniuersæ 5
naturę congruentem, optimum reipub.
statum constituerunt. Quare etiam Si-
bylla carminibus suis augurata dicitur
reipub. Romanæ salutem in regno posi-
tam esse, & ciues aliter seruari non posse,
quàm si regem haberent. Nam vt Tibe-
rius dicebat, fieri non potest, vt respubl.
bene constituta , quod vnum tantum est
corpus, plura capitâ habeat. Ceterum,
periculosissimum quoque erit *, eum 6
quę offenderis, vel ignominia affeceris,
summæ rerum præficere. cuius rei exem-
plo esse potest M. Liuius: qui cū ex con-
sulatu populi iudicio damnatus, igno-
miniam ægrè ferens, in rus migrasset, &
octauo post damnationem anno, in urbē
reductus, iterum consul factus esset: me-
morix proditum est, plenum adhuc ira
in ciues M. Liuium, ad bellum profici-
scientem contra Annibalem, moneri Q.
Fabio , ne priusquam genus hominum
cognosceret, temerè manum cōsereret,
respon-

respondisse, vbi primùm hostiũ agmen
 conspexisset, pugnaturum: cumque
 quæreretur, quæ causâ festinandi esset:
 Aut ex hoste egregiam gloriam, inquit,
 aut ex ciuibus victis gaudium meritum
 certè, etsi non honestum capiam^a. Simi-
 liter Harpagus, cum Astyages Medorum
 rex illi infestus, in vltionem seruati ne-
 poris Cyri, filium eius interfecisset, epu-
 landumque patri tradidisset: ad tempus
 dissimulato dolore, odium regis in vin-
 dictę occasionem distulit: & postea cum
 Cyrus Astyagi bellũ inferret, & Astya-
 ges summam belli Harpago cõmisisset:
 exercitum acceptum, statim Cyro per
 ditionẽ tradidit, & regis crudelitatem
 perfidia defectionis vltus fuit.^b

^a *Limus* l. 27

^b *Isid.* lib. 1

Vtrum lenitate & beneuolentia: an verò se-
 ueritate & sũuitia plus proficiet imperator.

- 1 *Nullum animal maiore arte tractãdum,
quàm homo.*
- 2 *Scipio humanitate, Annibal crudelitate,
parem in rebus belicis gloriam conse-
cuti sunt.*
- 3 *Manlius seueritate, Valerius benigni-
tate milites in officio continuerunt.*
- 4 *Canendum ne nimia lenitas pariat con-
temptum,*

DE IVRE ET OFF. BELL.

temptum, neque nimia sæuitia odium.

5 *In principe requiritur beneuolentia.*

6 *Non potest amor cum timore misceri.*

7 *Imperator apud suos milites plus proficiet comitate, quàm morum asperitate.*

8 *Homo beneficio & beneuolentia inuitari cupit.*

9 *Obsequio mitigantur imperia.*

10 *Beneuolentia etiam apud hostes multum potest.*

CAP. QVARTVM.

NON solùm bellâdi virtutem in summo, ac perfecto imperatore quærendam esse alibi diximus: sed multas alias esse artes eximias, huius administras, comitesque virtutis. & quidem, cùm nullum sit animal*, vt sensit Seneca, maiore arte tractandum, quàm homo: queri solet, vtrùm in imperatore requiratur magis asperitas & sæuitia; an verò humanitas, & beneuolentia. qua de re in vtramque partem innumera possent adduci exempla: & in primis sese offerunt Annibal, & Scipio*, summi duces, qui diuersissimis ingeniis, longè diuersiore modo, ac ratione, parem ex rebus belli-

bellicis gloriam reportauere. hic enim in Hispaniam missus, innata sibi humanitate, & beneuolentia, non solum militum animos sibi deuinxit: sed etiam conciliata clementiæ fama, totam Hispaniam Romanæ ditionis fecit: ille cōtrà, magna violentia, crudelitate, & rapina Italiam deuastauit, & omnes populi Italiæ, omnia fere oppida ad eum defecere: ita ut, quemadmodum Hispania, beneuolentia Scipionis, sic Italia, timore Annibalis subacta fuerit. Simile exemplum habemus in Manlio Torquato, & Valerio * Coruino, qui pari virtute & gloria vixere Romæ: dispari tamen ingenio, & ratione procedendi. Manlius enim ferox natura, maximè seuerus in disciplina militari fuit: Valerius verò omni genere humanitatis, & beneuolentiæ milites persecutus est. vsque adeò, ut ad milites in officio continendos, ille filium victorem, & speciosa spolia referentem, quod eius iniussu pugnasset cū hoste, virgis cæsum securi percussisset: hic verò neminem vel offenderit quidē. attamen pro tam dissimili ratione agendi, non dissimilē fructū & gloriam retulere. nulla enim ynquam
seditio

DE IVRE ET OFF. BELL.

seditio inter vtriusque ducis milites orta fuit : nūquam vllus pugnam detrectavit, aut dicto minus obediens fuit : & vterque maximas res gessit. Manlius itaque sua seueritate & imperiosis edictis, disciplinam militarem mirum in modū stabilivit : Valerius verò, tātum in militari disciplina seruans , innata sibi humanitate & lenitate militum animos flexit, & obedientissimos habuit : & si quos forte legum , & disciplinæ contemptores puniebat , non hoc imperatoris seueritati, sed constitutioni legū ascribebant. non enim vbi imperio , vbi lege agi poterat, volebat. & hæc exempla propositā questionem satis dubiam relinquunt. Porro illud certè* magno iudicio, vtramuis viā 4 sequamur, cauendum : ne nimia lenitas pariat contemptum : quod Scipioni euenit : inter cuius milites maxima seditio mota est in Hispania : neque nimia sæuitia odium excitet : quod Annibali accidit : qui crudeliter & auarè spoliādo ea, quæ tueri nequibat, vt vasta hosti relinqueret, omnium animos a se abalienauit, neque indigna patientium modò, sed ceterorum etiam : quippe ad plures exemplum, vt inquit Liuius^a, quā calamitas

lamitas pertinebat. Ceterum qui de in-
 5 stitutione principis * scripsere, potius
 Valerium, & Scipionem imitādos pro-
 ponunt, & humanitatem, beneuolentiā,
 & similes virtutes in principe requirūt:
 vt de Cyro scripsit Xenophon. malus e-
 6 nim custos *, vt inquit Cicero ^a, diutur- ^{a offic. lib. 2.}
 nitatis metus, contraque beneuolentia
 „ fidelis est, vel ad perpetuitatem. & Præ-
 „ textatus apud Macrobiū ^b, Qui colitur, ^{b Satur. lib. 1}
 „ inquit, etiam amatur: non potest amor ^{c, 2.}
 „ cum timore misceri. vnde putas arrogā-
 „ tissimum illud manasse prouerbiū, quod
 „ iactatur: Totidē nobis hostes esse, quot
 „ seruos? non habemus illos hostes, sed fa-
 „ cimus, cū illis superbissimi, contume-
 „ liosissimi, crudelissimi sumus. Itaq; præ-
 „ clarè Ennius.

Quem metuunt, oderunt;

Quem quisque odit, perisse expetit.

Et multorū odiis nullas opes posse ob-
 sistere, interitu C. Cæsaris ostendit Ci-
 cero^c. atque hanc sententiam, etiam in ^{c offic. lib. 1.}
 7 Imperatore* confirmat exemplum Ap-
 pij Claudij, & T. Quintij consl. Appius
 enim in Volscos missus, vèxando sæuo
 imperio exercitum, hoc sua acerbitate
 effecit, vt milites omnia segniter, ociosè,
 R negli-

DE IVRE ET OFF. BELL.

negligenter, contumaciter agerent : & eos nec pudor, nec metus coërceret, odio consulis exacerbatis omniū animis: vsque adeo vt Romanus exercitus in aciem productus, non solū vincere noluerit, sed vinci voluerit, & turpi fuga petierit castra. Quintius verò in Volscos missus, natura lenior, comitate & beneficiis animos militum sibi concilians, præda omni militi data, & laudes addens, quibus haud minus quàm præmio gaudent militum animi, rebus egregiè gestis, in urbem rediit ^a. Item Cæso Fabius conf. in Veientes missus, cū præter ceteras imperatorias artes, quas parando, gerendoque bello ediderat plurimas, ita instruxisset aciem, vt solo equitatu emisso, exercitum hostiū funderet, insequi fusos, pedes odio consulis, propter morum asperitatem, noluit, & iniussu signa retulit: nec huic tam pestilenti exemplo, inquit Liuius ^b, remedia vlla ab imperatore quæsitæ sunt : adeo „ excellētibus ingeniis citius defuerit ars, „ qua ciuem regant, quàm qua hostem su- „ perent. Similiter L. Papyrius dictator, ob sæuitiam, qua M. Fabium magistrum equitum (quòd eius iniussu quāuis pro-
spere

^a Liuius lib. 2.
Dion. Hal.
lib. 9.

^b lib. 2.

sperè pugnauerat cum hoste) constanter ad supplicium poposcerat, neque militibus gratus fuit, neque hostibus terribilis: quam tamen maximam imperatoris laudem esse cēset Agesilaus. itaque cū hostes ad castra Papyrij accessissent, tantum momenti in vno viro Papyrio erat, inquit Liuius^a, vt si ducis consilia fauor ^{a lib. 8.} subsecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuisse pro haud dubio proditum sit: ita instruxerat aciē loco ac subsidiis, ita omni arte bellica firmauerat: sed cessatum a milite, ac de industria, vt obtrectaretur laudibus ducis, impedita victoria fuit. verū sensit peritus dux, quæ res victoriæ obstaret: temperandum ingenium suum esse, & seueritatem miscendam comitati: atque ita maxima dexteritate, fauciorum præcipuè curam suscipiēs, tantum profecit, vt medēdis corporibus, animi prius militum imperatori conciliarentur: & reffecto exercitu, cum hoste congressus, haud dubia spe sua militumque, fudit fugauitque Samnites. Est itaque comitate condienda* grauitas, nam vt sapienter a Xenophonte scriptum est: cū tribus præcipuè rebus ad obtemperandum

adducantur alia animalia, cibis abiectiora, delinimentis erectiora, verberibus contumacia: homo, quod est animal generosissimum, neque minis, neque suppliciis cogi vult, sed beneficio & beneuolentia inuitari cupit. Cùm enim bruta se vi trahi sinant, homo non nisi ratione seduci patitur. Nihilominus tamẽ sciendum est, regum, ducumque clementiam, vt Alexander Magnus dicebat, non in ipsorum modò, sed etiam in illorũ, qui parent, ingeniis sitam esse: obsequio enim mitigantur imperia. vbi verò reuerentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, vt vim repellamus^a. Ceterum beneuolentia^a & humanitas, nõ solùm apud milites & ciues prodest, sed etiam apud hostes nõ semel plus potuit, quàm inuicta Romanorum arma, vt exemplo Scipionis iam ostensum est. & facit quoque exemplum Camilli, cùm Faliscos obsideret, qui alioqui diuturnus videbatur futurus labor, nisi sua beneficentia, tradens proditorem filiorum regis, ipsos ad deditionem pellexisset^b. Fabricij quoque liberalitas, cùm infidiantem vitæ Pyrrhi medicum, ipsi indicaret, regis animum fregit & vicit.

Huma-

^a Q. Curt. l. 8

^b Livius l. 5.

10

Humanitas itaque, vt inquit Valerius Maximus^a, vincit iram, prosternt odiũ, ^{a lib. 5. ca. 4} hostilemque sanguinẽ hostilibus lacrymis permiscet.

Temporum rationem præcipuẽ in bello habendam.

- 1 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 2 *In pace consuetudini, in bello utilitati parendum.*
- 3 *Sententia Fabij Max. de Altinio transfuga.*
- 4 *Marcellus L. Brantium beneficio sibi conciliare, quàm pœna cohibere maluit.*
- 5 *Scipio Nasica, priuato consilio conuocatis bonis, Gracchum oppressit.*
- 6 *Octavius Caesar sua sponte bellum intulit Antonio.*
- 7 *Silent leges inter arma.*
- 8 *Necessitas ex illicito facit licitum.*
- 9 *Non dicitur fieri contra legem, quod urgente necessitate fit.*
- 10 *Ex occasionibus belli ratio commutanda.*
- 11 *Fabius natura cunctator non iudicio.*

CAP. QVINTVM.

QVi de officiis scripsere, in omnibus actionibus maximam tẽporum rationem

DE IVRE ET OFF. BELL.

tionem habendam censuerunt, præsertim in iis, quæ in casu consistunt. unde, vt Q. Fabius Max. Q. Fabio Max. filio consuli dicebat, aliter in medio ardore belli *, aliter in pace tranquilla arbitrandum, & agendū est. in pace enim liberè, prout æquitas & iustitia dicitur, consulendum est, & legibus insistendum: in bello autem, & turbulentis temporibus, ordinariis hisce remediis, irritantur sepe magis, & accenduntur bella & seditiones, quàm sedantur. Vnde fit plerunque, vt leges quæ in pace latæ sunt (nisi forte eæ quæ perpetuæ utilitatis causâ in æternū latæ sint) bellum abroget; quæ in bello pax ^a. vt in naui administratione alia in secunda, vt inquit Liuius, alia in aduersa tempestate vltimi sunt. Itaq; maiores nostri inquit Cicero ^b, semper in pace consueverunt *, in bello utilitati paruerunt: ² semper ad novos casus temporum nouorum cōsiliorum rationes accommodarūt. & alibi ^c: Necessè est, inquit, in tanta concursatione perturbationum ac rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. Qua ratione Q. Fabius Max. ³ pater, Classium Altiniū Arpinatem (qui clam nocte in castra Romana venerat, promit-

^a l. viii. in pr.
^c de eq. l. i.

^b pro lege
Mauri.

^c Philipp. ii.

promittens si sibi præmio foret, se Arpos proditurum esse) noluit pro transfuga verberari necarique, quod aliis videbatur, quia post Cannensem cladem, tanquam cum fortuna fidē stare oporteret, ad Annibalem defecisset, traxissetque ad defectionem Arpos: & tum posteaquam res Romana, contra spem votaꝝque, eius, veluti resurgeret, nouā refert prodicionem. documentum enim statui oportere censebat Fabius, si quis resipisceret, & antiquam societate respiceret, nam si abire a Romanis liceret, redire ad eos non liceret, cui dubium esset, quin breui deserta ab sociis Romana res, foederibus Punicis omnia in Italia iuncta visura esset. non tamen fidei quicquam Altinio habendum cēsebat, sed mediam coniectus cōsiliij viam, neque eum pro hoste, neque pro socio habēdum^a. Item

4 cum in maximo discrimine Nola esset*, quam non tam fiducia sui præsidij, quam volūate principum Marcellus habebat, plebe ad defectionem spectāte, quæ plurimū timebatur, & ante omnes L. Brannius iuuenis acer, quem consensus attētatæ defectionis, ac metus a prætore Romano, nunc ad prodicionem patriæ, nūc

a Livius 16.24

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad transfugiendum stimulabat: & Marcelluseum aut poena cohibendum, aut beneficio conciliandum videret: sibi assumpsisse, quam hosti ademisse, fortem ac strēnum maluit socium, accitumque ad se, ita comitate sua, additis etiam præmiis, ferocis iuuenis animum emolliuit, ut nemo inde sociorum, rem Romanam fortius ac fidelius iuuerit. De ceteris verò Nolanis prodicionis reis Marcellus, Annibale demum prælio victo, clausis portis quæstionem habuit^a. Et huc quoque spectare videtur, quod de Scipione Nasica proditum est*. nam cum 5 Tib. Gracchus, in tribunatu profusis largitionibus, fauore populi occupato, rempub. oppressam teneret, palamque dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, & consentientibus cunctis, ut cōsul armis rempub. tueretur, Mucius Scæuola consul negaret se vi quicquam esse acturum: tum Scipio Nasica: Quoniam, inquit, consul, dum iuris ordinē sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat: egomet priuatus voluntati vestræ me ducem offero: & sublata dextra proclamauit: Qui rempub. saluam esse volunt, me se-

a *Linus* l. 23

me sequantur: eaque voce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur poenas soluere coëgit^a. Hinc quoque

6 Cicero^b laudat Octauium * Cæsarem, qui non expectato senatus decreto, bellum contra Antonium sua sponte susceperat. Decernendi enim tempus, ut ille ait, nondum venerat, belli autem gerendi tempus, si pretermisisset, videbat repub. oppressa nihil posse decerni. Silent ergo nonnun-

7 quam leges* inter arma, nec se expectari sinunt: cum ei qui expectare velit, ante poena luenda sit, quam iusta reperenda^c. Eoque spectat, quod de C. Mario proditum est, qui cum duas cohortes Camertium, quod mira virtute vim Cimbrorum in acie sustinuissent, aduersus conditionem foederis, ciuitate donasset: excusauit factum dicendo, inter armorum strepitum, verba se iuris ciuili exaudire non potuisse. erat enim id tempus, quo magis defendere, quam audire leges oportebat^d. Et certe necessitas sæpe facit lici-

8 tum*, quod alioqui esset illicitum^e. Itaque clade Cannensi afflictis Romanorum viribus, eò res deducta est, ut M. Iunij dictatoris opera, spolia hostium affixa tē-

^a Val Max.
lib. 3. cap. 2.
Appian. de
bel. ciuil. lib. 1.
^b Philipp. 8.

^c Cicero pro
Milone.

^d Val Max.
lib. 5. c. 2.
^e c. discipul. 8
de cōsec. dist.
4. cap. si quis
propter esu-
sitati. de fure.

DE IVRE ET OFF. BELL.

plis, deorum numini consecrata, instrumenta militiæ futura, conuellerentur: ac prætextati pueri arma induerent: addictorum etiam, & capitali crimine dānatorum, atque seruorum aliquot milia (cūm ad id tempus capite censos habere milites fastidierant) conscriberentur^a. Quæ si per se aspiciantur, vt inquit

^a *Lim. lib. 23*

^b *lib. 7. cap. 6*

Val. Maximus^b, aliquid ruboris habent: si autem adiunctis necessitatis viribus, ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia remedia videbuntur. nam vt idē ait: Cedendum fortunæ est, vbi nisi tutiora eligantur consilia, speciosa sequenti concidendum est. Sic quoque C. Mario, & Cn. Carbone conf. bello ciuili cum Sylla dissidentibus: quo tempore non reipubl. victoria quærebatur, sed præmiū victoriæ res erat publica: SC.^{to} aurea atq; argentea templorū ornāmēta, quæ Numa Pōpilius solēnibus deorū sacris dicauerat, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt, tanta fuit in summa egestate honoris publici ratio. non autē patrū conscriptorum voluntas, vt inquit

^c *lib. 7. cap. 6*

Valerius Max^c. sed tua teterrima necessitas, truculenta manus illi consulto stylū impressit. Neq; etiam dicitur fieri contra legem,

9 legem*, quod vrgente necessitate fit, & suadéte vtilitate publica. Supremo enim iure, quod Iuppiter sanxit, vt inquit Cicero^a, omnia quæ reipub. salutaria sunt, legitima & iusta habentur. Itaq; Scipio Africanus, cùm ad necessarium reipub. vsum, pecuniâ ex ærario pmi opus esset: idq; quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderét, protinus claues poposcit, patefactoq; ærario legē vilitati cedere coëgit^b. & Lacedæmonij, necessitati leges posthabere coacti, dixisse feruntur: Dormiāt leges hodie^c. Hinc nōnulli existimāt, si subitū & improuisum bellū timetur, vel alias ex maxima necessitate, teneri ecclesiā ad contributionē.^d

^b Val. Max.
lib. 3. cap. 7.

^c Appian. de
bel. punic.

^d Ab. Panor.
in e. sicut. vlt.
de iur. iur.

Ceterū etiam q̄ ad ipsā belli administrationē attinet, vel maximè imperatori, vel duci exercitus, tēpori seruiendū
10 est*, & ex occasionibus, belli ratio cōmutanda est, & nūc impetu quodam & alacritate animi ferociter tēporis beneficio vtēdo: nunc cunctando & sedēdo, cautē res geri debet. quod quia difficile est, repugnante natura, cū non omnia eidē, vt inquit Liuius, dii dederint, magna cura & diligētia, vt ingenium tempori ac cōmodemus, enitendum: neque semper
exem-

DE IVRE ET OFF. BELL.

exemplo Fabij bellum trahamus; neque exemplo Marcelli, Scipionis, & aliorū, studio pugnādi facile prælium committamus. Nam Fabius^a natura cunctator, non iudicio, temporis beneficio tantam in rebus bellicis gloriā meruit: qui imperum hostis Annibalis bellicosi, & aliquot victoriis ferocis, cū prælio facile vinci non posset, afflictiis Romanorum viribus, sedēdo fregit. sed idem naturam secutus, non tempus etiam restauratis Romanorū viribus, in eadem sentētia perstitit, & Scipioni Africam prouinciam sibi decerni petenti, cōtradicebat: cū tamen ea sola ratio esset trahendi ex Italia Annibalem, vt euentus docuit: & Scipio si eo tempore, quo Fabius in Annibalem missus fuisset, verisimiliter nimio studio pugnæ, exemplo Flamini, & aliorum, qui Fabium præcesserant, rem Romanam amplius afflixisset. adeo difficile est ingenium & naturam mutare. Qua ratione Monarchiæ præferre solēt liberam rempub. in qua inuenias diuersissima ingenia temporibus apta. Ceterum quā plurimum imperium bello in-

^a *supra* c. 3. utile sit, alio loco obiter ostendimus.^a

Contentiosas & lentas de rebus bellicis deliberationes admodum noxias esse, præsertim ubi factò, magis quàm consulto opus est.

- 1 *Saluberrimum in consultationibus, ut omnes vnum sentiant.*
- 2 *Tarda & lēta deliberationes perniciose.*
- 3 *In rebus asperis fortissima consilia tutissima sunt.*
- 4 *Præclarum Scipionis facinus.*

CAP. SEXTVM.

CVM in omnibus deliberationibus & consultationibus, tum præsertim in
 1 bellicis, saluberrimum est*, ut vnum omnes sentiant, neque dissensione & pertinacia (quæ plerumque rem in summum discrimen deducere solent) bona consilia corrumpant. Quod Appollonides principum vnus, Syracusanis, mortuo Hieronymo Syracusarum tyranno, maximaque inter eos orta dissensione, aliis Carthaginiensium, aliis Romanorum amicitiam expetentibus, in tanta perturbatione rerum, cum non procul a seditione res esset, oratione salutari, ut in tali tempore disertè ostendisse videtur,
 2 inquit: Nec spem salutis, nec perniciē
 3 propiorē vnquam ciuitatum vlli fuisse:
 si enim

DE IVRE ET OFF. BELL.

si enim vno animo omnes, vel ad Ro-
 manos, vel ad Carthaginienes inclina-
 rent, nullius ciuitatis statum fortuna-
 tiorem gratioremque fore: si alios aliò
 trahat res, non inter Pœnos Romanos-
 que bellum atrocius fore, quàm inter
 ipsos Syracusanos: cùm intra eosdẽ mu-
 ros, pars vnaqueq; suos exercitus, sua ar-
 ma, suos habitura sit duces. Itaq; vt vnũ
 omnes sentiãt, summa vi agendum esse:
 vtra societas sit vtilior, longè minoris a-
 deo rem momenti consultatione esse ^a.
 Porro quemadmodum contentiosæ hæ,
 sic & tardæ & lentæ *deliberationes per-
 niciosissimæ esse solent, præsertim in bel-
 lo, vbi non semel consilium, alioqui per
 se tutum, & salubre, mora temerarium
 & infœlix factum fuisse legimus. cuius
 rei documento fuere Lanuini, qui cùm
 deliberando tempus terunt, Latinis vi-
 ctis demum auxilium ferre coeperunt.
 itaque cùm iam portis prima signa &
 pars agminis esset egressa: & nuncio al-
 lato de clade Latinorum, cõuersis signis
 retro in urbem redirent, prætorem eo-
 rum Milonium dixisse ferunt, pro pau-
 lula via, magnam mercedẽ Romanis esse
 soluendam ^b. potuerãt autem Lanuini,
 vel

^a *Liv. li. 24.*

^b *Liv. lib. 8.*

vel quiescendo Romanorum amicitiam
 conseruare, vel suo tempore auxiliū fe-
 rendo Latinis, coniunctis viribus supe-
 riores esse. Et huc facere videtur, quod
 Latinis ad defectionem a Romanis spe-
 ctantibus, & decem principibus eorum
 Romam euocatis, cōsultantibus quid ad
 ea, quę secum actum iri crederent, respō-
 deri placeret: Annius prætor eorum di-
 cebat: Quanquā ipse ego (inquit) retuli,
 „ quid responderi placeret: tamē magis ad
 „ summam rerum nostrarū pertinere ar-
 „ bitror, quid agendum nobis, quā quid
 „ loquendum sit: facile esse explicatis cō-
 „ filiis, accommodare rebus verba². Nul- a Liv. lib. 8.
 „ lus itaque cunctationi locus est, vt in-
 quit Tacitus, in eo consilio, quod non
 potest laudari, nisi per actum. & in rebus
 3 asperis, & tenuibus*, vt inquit Liuius,
 fortissima quęq; consilia tutissima sunt:
 quia si in occasionis momento, cuius
 præteruolat opportunitas, cūctatus pau-
 lulum fueris, nequicquā mox omissam
 queraris. Vnde C. Cæsar, audacia &
 magna facinora facienda, non delibe-
 randa esse dicebat. estque in hanc rem
 4 præclarum P. Cornelij Scipionis* faci-
 nus. nam cū post Cannensem cladem,
 ij qui

DE IVRE ET OFF. BELL.

ij qui Cannusium perfugerant, ad Ap. Claudium Pulchrum, & P. Cornelium Scipionem tribunos militum, summam imperij detulissent, & iis consultantibus de summa rerum, P. Philus cōsularis viri filius, nequicquam eos consultare nunciaret, perditam spem fouere, desperatā esse rempub. nobiles iuvenes quosdam, quorum princeps esset L. Cæcilius Metellus, mare ac naues spectare, vt deserta Italia ad regum aliquem confugerent: cumque tam malo nuncio omnes stupe-
rent, & qui aderant concilium conuocandum censerent, negabat consilij rem esse Scipio iuuenis fatalis illius belli: audendum atque agendum, non consultandum, in tanto malo esse: irent secum armati, qui rempub. saluam vellēt: nusquam verius, quā vbi ea cogitarentur, hostium castra esse. pergit deinde ire sequētibus paucis in hospitium Metelli, & cū concilium ibi iuuenum, de quibus allatum erat, inuenisset, stricto super capita consultantium gladio: Ex mei animi sententia, inquit, iuro, vt ego rempub. non deferam, neque alium ciuem Romanum deferere patiar: si sciēs fallo, tum me Iuppiter opt. max. domum, familiam,

miliam, remque meam, pessimo leto afficias. In hæc verba C. Cæcili iures expos-
 „ stulo, ceterique qui adestis : qui non iu-
 „ rauerit , in hunc gladium strictum esse
 sciat. haud secus pauidi, quàm si victorẽ
 Annibalem cernerent, iurant omnes,
 custodiẽdosque semetipsos contra An-
 nibalem Scipioni tradunt^a. Quod certẽ ^a *Lin. lib. 22*
 facinus maiorem Scipioni gloriã pepe-
 rit, quàm omnes postea acti ab eo trium-
 phi. Non itaque cunctatione opus est,
 vt inquit Tacitus, vbi perniciosior est
 quies, quàm temeritas. quod omnium
 maximẽ in discordiis ciuilibus & rebel-
 lionibus locum habet : in quibus, vt idẽ
 Tacitus ait, nihil festinatione tutius, &
 magis factò quàm cõsulto opus est. om-
 ne enim malum nascens, vt inquit Cice-
 ro^b, agens de bello Antonio quàm pri- ^b *Philipp. 5.*
 mùm inferendo, facilẽ opprimitur, in-
 ueteratum fit plerumque robustius. atq;
 ita Cæsar, Gallis belli consilia renouan-
 tibus, coniurationesque faciẽtibus, ma-
 gnis itineribus, repente omnibus locis
 occurrit, nec dabat vlli ciuitati spacium
 de aliena potius, quàm de domestica sa-
 lute cogitandi : qua celeritate, & fideles
 animos retinebat, & dubitantes terrore,
 S ad con-

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a Caesar de
bel. gal. lib. 8.*

ad conditiones pacis adducebat, & maxima facilitate Gallorum conatus compescuit ^a. Quare vt est in prouerbio, tēpus nosse debemus: ne vt in infelicibus consiliiseuenire solet, optima videātur, vt inquit Tacitus, quorum tempus effugit, & inutili cunctatione agendi tēpora consumantur.

Dum res adhuc sunt integræ, ne minimum quidem regi, vel reipubl. de maiestate sua concedendum esse: & errare eos qui arrogantia hostium, modestia & patientia vinci posse exultant.

- 1 *Regum maiestas ubi cæpit labi, facile præcipitatur.*
- 2 *Hosti non facile quid concedendum.*
- 3 *Præstat bello victum cedere regno, quàm sine certamine.*
- 4 *Patientia & modestia hostes fiunt ferociiores.*
- 5 *Malis obuiam eundum in tempore.*
- 6 *Apologus de cane.*
- 7 *Malis conatibus hostium nunquam bellè metu concedendum.*
- 8 *Apologus de lupo, pastoribus & canibus.*

CAP. SEPTIMUM.

Nihil quicquā verius profectò, quàm quod Scipio Africanus Antiocho dicebat,

dicebat, monens ne conditiones pacis,
 quas dabat, respueretur: regum scilicet
 1 maiestatem * difficilius ab summo fasti-
 gio ad medium trahi, quàm a mediis ad
 ima præcipitari^a. Quare dum res adhuc
 sunt integræ, tum reges vel respubl. secū
 reputare debent, quicquid de maiestate
 2 sua cesserint *, cum eo simul de summa
 rerum periclitandum esse: quod iis qui-
 bus cesserint, animum ad plura conse-
 quenda accendant; ac suis ad ea defen-
 denda adimant, & omnibus contemptui
 esse incipiant. Præstat itaque pro fortu-
 3 na *, dignitateque, ut viro forti dignum
 est, quodcunque belli casus tulerit, quā-
 diu aliqua spes in armis est, pati, quàm
 singula concedendo, sine bello, tota pos-
 sessione: excidere, & id de quo cōrendi-
 tur bello, omnibus ne quicquam tētatis,
 amittere potius est, quàm metu belli cō-
 cedere. ita enim bello & pace quæritur,
 ut inquit Liuius^b, ut inter omnes con-
 ueniat, nec quicquam turpius esse, quàm
 sine certamine cessisse regno, nec præcla-
 rius quicquam, quàm pro dignitate ac
 maiestate omnem fortunam expertum
 esse. eoque magis, quòd ita natura com-
 paratum sit, ut quorum arrogantia pa-

a Liv. li. 37

b lib. 34.

timentia* & modestia vincere arbitramur, 4
 ferociores nobis plerunque reddamus:
 quod pulchrè ostenditur exemplo Lati-
 norum. nam cùm Latini vna cum Cam-
 panis bellum Samnitibus inferrent, &
 Samnitium legati Româ missi in senatu
 questi essent, eadem se foederatos pati,
 quæ hostes essent passi, & precibus infi-
 mis peterét, vt Latinos, Campanosque,
 qui sub ditione populi Romani essent,
 pro imperio arcerent Samniti agro, sin
 imperium abnuerent, armis coërcerent,
 & aduersus hæc anceps responsum datū
 esset: quia fateri pigebat, in potestate sua
 Latinos iam non esse, timerentque ne
 arguendo abalienarent: Campanorum
 verò aliam conditionem esse, qui non
 foedere, sed per deditionem in fidem ve-
 nissent: itaque Campanos, seu vellent,
 seu nollēt, quieturos: in foedere Latino
 nihil esse, quo bellare cum quibus vel-
 lent, prohiberentur. Responsum hoc,
 inquit Liuius^a, sicut dubios Samnites,
 quidnam facturum populum Romanū
 censerent, dimisit: ita Campanos meru
 abalienauit: Latinos, veluti nihil iam
 concedentibus Romanis, ferociores fe-
 cit. itaque per speciē aduersus Samnites
 belli

belli parandi, crebra concilia indicētes,
 omnibus cōsultationibus inter se prin-
 cipes Romanum coquebant bellum: ad
 quod Annius prætor hac oratione eos
 » accendit: Si quando, inquit, vnquā con-
 » sociandi imperij, vsurpandæ libertatis
 » tempus optastis: en hoc tempus adest, &
 » virtute vestra, & Deūm benignitate vo-
 » bis datum. tentastis patientiam: negādo
 » militem, quis dubitat exarsisse eos, cūm
 » plus ducentorum annorum morem sol-
 » ueremus? pertulerunt tamen hunc do-
 » lorem: bellum nostro nomine cum Pe-
 » lignis gessimus, qui ne nostrorum quidē
 » finium per nos tuendorum ius antea da-
 » bant, nihil intercefferunt. Sidicinos in
 » fidem acceptos, Campanos ab se ad nos
 » descisse, exercitus nos parare aduersus
 » Samnites, foederatos suos audiuerūt, nec
 » mouerunt se ab vrbe. vnde hæc illis tāta
 » modestia, nisi a conscientia virium suarū
 » & nostrarum? Atque ita Romanis tum
 anceps cum Latinis bellum fuit, quod
 nimia patiētia Romanorum, qua se bel-
 lum euitaturos sperabāt, infestissimum
 fuit: cūm alioqui, si primis conatibus
 Latinorum obstitissent; paruo negotio
 eos in officio continere potuissent. non

DE IVRE ET OFF. BELL.

itaque Romani modestia sua euitauerūt
bellum, sed distulerunt magno Latino-
rum incommodo, in tempus, quo hostes
omnibus rebus paratiores ad bellum es-
sent. Præcipienda igitur sunt cogitatio-
ne futura, & aliquando ante constituen-
dum, quid accidere possit in vtramque
partem, & quid agendum sit, atque ante-
quam eueniat*, obuiam eundum, neque
expectandum donec obruaris, & malum
in dies crescat, & incurabile fiat, quod in
morbis etiam præcipiunt medici. Itaque
Regulus quidam in Gallia, Commano
Segoregiorum regi dixit, & affirmavit
Massiliam (quam Senanus, cui Comma-
nus successerat, Græcis cōdendam con-
cesserat) aliquando exitio finitimis po-
pulis futuram, opprimendam ergo in
ipso ortu, ne mox validior ipsum obrue-
ret, sua sit: subnectens hanc fabulam: Ca-
nem aliquando* partu grauidam, locum
a pastore precario petiisse, in quo pare-
ret: quo obtento, iterato petiisse, ut sibi
educare eodem loco catulos liceret: ad
postremum adultis catulis, fultam do-
mestico præsidio, proprietatem loci sibi
vendicasse. non aliter Massilienses, in-
quiens, qui nunc inquilini videantur,
quan-

quandoque dominos regionū futuros^a. *a Iustin. l. 43*

Si itaque bellum timetur, præstat imparatos hostes inuadere, quàm belli in præsentiarum euitandi causa, lōgè infestius bellum in futurum excipere. neq; enim
 7 malis conatibus* hostium vnquam belli metu concedendum est. nam hac ratione non tamen euitatur bellū, quàm cum maximo incommodo differtur. & sæpe etiā te bellum ostendēdo, potius pacem habiturum confidas, quàm hostium arrogantia, armis positis, concedendo. quo non tam sedatur ferocia hostium, quàm irritatur & alitur. Quò spectat quod Cicero ait^b, suadens senatui, ne pacem fa- *b Philipp. 7.* cerent cum Antonio: Cauete per deos immortales, P. C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Prudenter itaque Romani, Philippo, atque Antiocho occultè bellum molientibus, primū vltro bellum intulerunt, & in Græciam bellum transferre, quàm in Italia excipere maluerunt. eoq; spectat, quod Vegetius ait: Qui pacē desiderat, præparet bellum: & quod Manlius Capitolinus dicebat: Ostendite modo bellum, pacem habebitis: videāt vos paratos ad vim, ius ipsū remittent. Salutaris enim seueritas,

DE IVRE ET OFF. BELL.

vt inquit Cicero, vincit inanē speciem
clemētiæ. Quod si clementes esse volue-
rimus, nunquam deerunt bella ciuilia. &
a epist. lib. 10 vt idem alio loco ait^a: Hostibus non ali-
ter pax dari debet (de bello ciuili agens)
quàm si armis positiseam petât: sin autē
pugnantes eam postulent, victoria pax,
non pactione parienda est. Quò spectat
quod Mimus ait: Ignoscere humanum,
vbi pudet, cui ignoscitur: alioqui verò
veterem ferendo iniuriam inuitas nouā,
& huc etiam referri posse videtur apolo-
gus ille a Demosthene prolatus. nam
cùm Alexander Macedo, sub prætextu
quodam libertatis, magnam Græcię par-
tem inuasisset, & Athenas obsideret, ex-
cusaretque se nō ea facere, vt libertatem
eis eriperet, vrbēmue in seruitutem re-
digeret: sed quòd decem eorum ciues in-
fensos haberet, qui eum continuò male-
dictis incesserēt: proinde si pauci illi de-
derētur, fore vt ab obsidione decederet,
populumque a bello & fame liberaret:
poscebat verò in primis Demosthenem,
& nouem itidem alios ciues præstantis-
simos: cumq; anceps esset senatus, mul-
ti que acclamarent multitudini potius,
quàm paucis esse consulendum: formi-
darēt.

daréntque pauci illi, qui ad supplicium
 poscebantur, vixque fari auderent, quòd
 eorum interitu reliqui omnes pacem ac
 libertatem sperarent: ventum fuisset in
 sententiã vt dederentur, nisi Demosthe-
 nes huiusmodi fabella regis dolũ & in-
 8 „ fidas aperuisset. Lupus aliquando *, in-
 „ quit, pastoribus, quorum diligentiam
 „ decipere cupiebat, persuasit, vt secum in
 „ amicitiam conuenirent, ea conditione,
 „ vt canes qui sibi infensi erant, & causas
 „ inimicitiarum præbebant, obsides tra-
 „ derentur. audiunt pastores, canesque ob
 „ fidem seruandæ pacis traduntur, qui o-
 „ uium diligentissimi custodes erant. tunc
 „ Lupus adempta formidine, omne pecus
 „ pro facietate & libidine lacerat, ac deuor-
 „ rat, & pastores ipsos laniat. Sic etiam in-
 præsentiarum, inquit, viri Athenienses
 Alexander facit: qui omnes illos, qui in
 eius conatus concionantur, quique eius
 insidias pandunt, deposcit, quòd facilius
 urbem custodibus spoliatã inuadere ac
 diripere possit.^a

^a Plutar. in
 vita Demost.

An præstet bellum domi excipere, an verò in
 hostilem agrum inferre.

1 *Scipionis sententia.*

2 *Q. Fabij Max. sententia.*

S 5

3 *Athe-*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 3 *Atheniensibus feliciora bella fuere domi
quàm foris.*
- 4 *Fabula de Antreo.*
- 5 *Multum animi addit patriæ aspectus.*
- 6 *Agathocles cum domi obsidionem ferre
non posset, tamē Africa bellum intulit.*
- 7 *Consilium Annibalis.*
- 8 *Sententia Agidis.*
- 9 *Consilium Hieronis Syracusarum regis.*
- 10 *Aliter foris, aliter domi bella tractari.*
- 11 *Melior miles extra patriam.*
- 12 *Fabij exemplum utile.*

CAP. OCTAVVM.

FVit hæc quæstio variè admodum agitata a summis ducibus, multis in vtramque partem adductis argumentis & exemplis : vt vtra sententia sequenda sit, non facilè dixeris: fuitque in senatu Romanorum olim magna hac de re cōtentio, inter Q. Fabium Max. & P. Scipionem, qui Africam prouinciam sibi decerni petebat : non aliter asserens finem belli cum Annibale fore*, quàm si exercitus in Africam deportaretur, & eo bellum ex Italia auerteretur: referens quale esset, vltro metum inferre hosti, & ab se remoto periculo, alium in discrimen adducere:

ducere : idq; exemplo ipsius Annibalis :
& multum interesse, alienos populari fi-
nes ; an proprios vri excindiq; videas.
plus enim animi esse inferēti periculum,
quàm propulſanti : tum etiam ad digni-
tatem populi Romani, famamq; apud
reges gentesq; externas pertinere, non
ad defendendam modò Italiam ; sed ad
inferenda etiam Africæ arma videri Ro-
manis animum esse: castraq; Romana
potius esse, si Carthaginis portis immi-
nerent , quàm Romani iterum vallum
hostium ex moenibus suis viderent : A-
frica esset reliqui belli sedes , illic terror
fugaq; , populatio agrorum , defectio
sociorum, cetera belli clades. Contra ea
2 Fabius * Annibalem recto itinere Italia
prius expellendum , quàm per circuitus
in Africam trahendum censebat : idq;ue
natura prius esse, tua cùm defenderis, a-
liena ire oppugnatum , & pacem prius
in Italia optandam, quàm bellum in A-
frica : & vt ipsis prius decederet timor,
quàm aliis inferretur : vbi nō portus vl-
lus classi Romanæ apertus , non ciuitas
socia , non rex amicus , non consistendi
vsquam locus, non procedendi : quacun-
que circumspexeris, hostilia omnia atq;
infesta:

DE IVRE ET OFF. BELL.

infesta : aliter quoque Carthaginienſes
 mœnia patriæ, templa Deûm, aras & fo-
 cos deſenſuros, quàm Hiſpaniam deſen-
 derant: vbi Annibal eſſet, ibi caput atque
 arcem illius belli eſſe : quem in Africam
 tractum propinqua Carthago , & tota
 ſocia Africa potentioſorem armis viriſque
 a *Lin. li. 28.* faceret^a. Et pro Fabio quoque facit exē-
 plum Athenienſium^{*}, qui quoad domi 3
 bella geſſerunt , victores ſemper exſtite-
 runt : ſed magna clāſſe in Siciliam tranſ-
 miſſa , vna nauali pugna florentem rem-
 pub. ſuam in perpetuum afflixerunt. fa-
 cit quoque quod de Antæo^{*} Lybiæ re- 4
 ge fertur: qui ab Hercule Ægyptio, dum
 in ſedibus ſuis bellum geſſit, ſuperari nō
 potuit: fraude verò Herculis, extra fines
 ſuos tractus, cæſus fuit, & vitam cum
 regno amiſit. quod fecit locum fabulæ,
 quæ fingit Antæum Neptuni e Terra fi-
 lium fuiſſe , robore & fortitudine ne-
 mini cedentem : cuius membra quotiēs
 labore deſecta eſſent, tactu Terræ matris
 ſuæ recreabantur : quem Hercules cum
 eo pugnans, medium complexus, quòd
 aliter ſuperari non poſſet , e terra ſubla-
 tum , aſtriſtum pectori expirare coë-
 git^b. Thomyris quoque Scytarum re-
 gina,

^a *Lira, de
 bel. cum lib. 4*

gina, nequaquam Cyri aduentu territa,
maluit aduentum eius operiri, quàm
obuiam ire, feliciorem sibi pugnam in-
tra regni sui terminos futuram rata, vbi
Cyrum in angustias pertractum ex in-
fidiis cum ducentis millibus Persarum
trucidauit ^a. Item Lacedæmoniis ^a *lustris. l. 1.*
lia bella aduersus finitimos gerentibus,
cùm Thebani Epaminonda duce, oc-
cupandæ vrbs eorum spem cepissent,
tacitiq; Lacedæmona proficiscerentur:
non amplius centum iam effoetæ ætatis
viri, qui domi manserant, aduersus quin-
decim millia militum pugnx sese obtu-
lerunt. tantum animorum viriumque
patriæ & penatum conspectus submini-
5 strat*, tantoque præsentia, quàm recor-
datione sui maiores spiritus largitur, in-
quit Iust. ^b nā cùm viderent, intra que, & ^b *lib. 6.*
pro quibus starét, aut vincendū sibi, aut
moriendum censuerunt. Et huc spectare
videtur consiliū T. Quintij Flaminij cōs.
quo Achæos bellum inferre Zacyntho
molientes, monuit, ne instar testudinis
(que vbi collecta in suū tegmē est, tuta ad
omnes iētus est, vbi exierit aliquas partes,
quodcūq; nudauit, obnoxiū atq; infirmū
habet) prolato extra Peloponesū capite,
peri-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Lin. lib. 36.* periculo sese exponerēt^a. Pro Scipione
Pintar. m. A- verò facit ipse euentus belli, quo Anni-
popb. balem (qui tredecim annis in Italia im-
 punè bellum gesserat) tractum in Africā
 superavit, & præclara victoria potitus
 est. Similiter Agathocles tyrānus*, cū 6
 Poeni Syracusas obsidione cinxissent, &
 sese nec viribus parem, nec ad obsidionē
 ferēdam instructum videret: mira pror-
 sus audacia (vt qui sua tueri non poterat,
 impugnaret aliena) bellum in Africam
 transtulit, & castra quinto lapide a Car-
 thagine posuit: & Hannone Pœnorum
 duce superato, vastata Africa, plurimas
 & nobilissimas vrbes, amicitiarum iura
 non fide, sed successu ponderātes, a Pœ-
 nis deficientes, ad se pellexit^b. Facit quò-
 que pro Scipione cōsiliū Annibalis*, 7
 quo cum ipse primū in Italia per trē-
 decim annos cum maximā gloria bellū
 gessit: tum etiam Antiocho consilia vo-
 lutanti de Romano bello, auctor fuit, vt
 in Italia bellum gereret: Italiam & mili-
 tes, & comeatum præbituram externo
 hosti: in Italia Romanos, suis opibus,
 suis viribus, suis armis vinci posse: si ni-
 hil ibi moueatur, licerētq; populo Rom.
 viribus & copiis Italiæ, extra Italiā bel-
 lum ge-

lum gerere, neque regem, neque gētem
 vllam parē Romanis fore^a. & hæc quo- ^a *Lin. lib. 34.*
 que fuit sentētia Agidis Lacedæmonio-
 8 rum regis *, qui dicebat Ætolis intra fi-
 nes suos bellum inferendum, nec per-
 mittendum, vt Peloponnesi claustra in-
 trarent^b. Idem consilium post cēdem C. ^b *Plut. in vñ-
la Agidm.*
 Flaminij, exercitusque Romani ad Tra-
 symenum, populo Romano dedit Hie-
 9 ro Syracusarū rex*, amicus populi Rom.
 vt scilicet prætor, cui Sicilia prouincia
 euenisset, classē in Africam traijceret,
 vt hostes in terra sua bellum haberent,
 minusque laxamēti daretur iis, ad auxi-
 lia Annibali submittenda^c. Hoc quoq; ^c *Lin. lib. 22*
 consilio senatus populusque Rom. Ma-
 cedonicum bellum indixit, persuadente
 Seruio Sulpitio conf. cui Macedonia
 prouincia euenerat: qui populo, vt ro-
 gationem de bello Macedonico indicē-
 do iuberent, his rationibus suasit: non
 hoc agi, vtrum bellum, an pacem habe-
 rent Romani (neque id liberum iis per-
 missurum Philippum, qui terra marique
 ingens bellum moliretur) sed vtrum in
 Macedoniam legiones transportarēt, an
 hostes in Italia acciperent. Hoc quātum
 interesset, Punico proximo bello exper-
 tos esse.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tos esse. quis enim dubitaret, quin si Sagūtinis obsessis fidem Romanorum implorātibus impigrè tulissent opem, sicut patres ipsorum Mamertinis tulerant, totum in Hispaniam auersuri bellum fuissent : quod cunctando cum magna clade Romanorum in Italia acceperunt . Nec illud quidem dubium esse , quin Philippum pactum iam per legatos, literasque cum Annibale , in Italiā trajcere, misso cum classe Leuino , qui ultra ei bellum inferret in Macedonia , continuissent. multo magis florentem Italiam , multo magis integras res , saluis tot ducibus, saluis tot exercitibus , quos Punicum postea bellū absumpsit, aggressum Pyrrhum, tamen cōcussisse, & victorem prope ad ipsam urbem Romam venisse : nec Tarentinos modò , orāque illam Italiæ, quam maiorem Græciam vocant , sed etiam Lucanos , & Brutios , & Samnites ab ipsis defecisse: quæ quoque, si Philippus in Italiam transmissurus esset, quietura, aut mansura in fide non esse: quemadmodum nec bello Punico manserūt. si piguisset Romanos in Africam trajcere , etiamnum tunc in Italia Annibalē futurum fuisse, & Carthaginiēses hostes habi-

habitueros. potius igitur esse, vt Macedo-
nia, quàm Italia bellum haberet, ho-
stium vrbes agrosque ferro & igni vasta-
ri: expertos iam esse, foris ipsis, quàm
domi feliciora potentioraq; arma esse^a. ^a *Liuij lib. 31.*

Ex quibus certè constat, id quod Aga-
thocles quoque dicebat: Aliter foris^{*}; a-
lter domi bella tractari: domi ea sola
auxilia esse, quæ patriæ vires submini-
strent: foris hostem etiam suis viribus
vinci. His adde, quòd melior procul

II a domo futurus sit miles^{*}, vbi nullum
est refugium, & necessitas pugnandi
imminet. qua ratione Annibal in Hi-
spania bellum gerens, Afrieam Hispa-
norum præsidio firmavit: & pro eo sup-
plementum ipse ex Africa petiit^b. ^b *Liuij lib. 10.* Sed
& tanto audacius, fortiusque pugna-
turus est miles in hostili agro, quanto
maior spes, maiorque animus inferen-
tis est bellum, quàm arcentis. huc ac-
cedit, quòd hostes denicti, extra fines
suos, facilè restaurare bellum possint,
& fines suos tueri: vbi si domi suæ ho-
stes superaueris, nullo spacio recrean-
di dato, facilè eos opprimere possis, &
bello finem imponere. quod Annibali
victori ad Cannas non difficile fuisset,

T si victor-

DE IVRE ET OFF. BELL.

si victoria & beneficio fortunæ vsus fuisse:
& satis constat moram tantum suam
a *Lim. lib. 22* salutem vrbi atq; imperio Romano fuisse.
Et his quidem argumentis, & exemplis
in medium prolatis, vnicuique liberum
hac de re constituendi relinquimus ar-
bitrium. illud tamen etiam atque etiam
pensitandum est, si de bello inferendo, vel
excipiendo consultetur, an facilis sit ac-
cessus in fines hostium, an arcibus mu-
niti, an plani campi, an loca montuosa,
vbi insidiæ timeri possent, an cum hoste
armato & bellicoso; an verò inermi &
imbelli, & cuius vis omnis in pecunia
consistat, res sit: qui suis viribus domi sue
facile superari poterit, exemplo Cai tha-
ginensium: secus si cum hoste armato,
& bellicoso, cui domi omnia ad bellum
parata sunt, quales fuere Romani, res sit.
Ceterum si cum hoste bellicoso & vin-
cere solito domi tuæ bellandum erit, nō
inutile videbitur Fabij exēplum sequi*, 12
qui Annibalē iam aliquot victoriis fe-
rorem, cūm facilē certamine vinci non
posse videret, sedendo fregit, & vincere
Annibalem prohibuit, vt ab aliis vinei
posset: satis cito incipi victoriam rarus,
vbi proulsū foret ne vinceret: qua ra-
tione

tionem imperium Romanum multis cladi-
bus afflictum restituit. Suntque præ-
clara in hanc sententiam eiusdem Fabij
verba, quibus L. Æmilius Paulus con-
tra Annibalem euntem ita affatus est :
„ Vna ratio belli gerendi aduersus Anni-
„ balem est, qua ego gessi, nec euentus mo-
„ dō hoc docet : stultorū iste magister est :
„ sed eēdem ratio quæ fuit, futuraque, do-
„ nec res eadē manebunt, immutabilis est.
„ in Italia bellum gerimus, in sede ac solo
„ nostro, omnia circa ciuium ac sociorum
„ sunt : armis, viris, equis, cōmeatibus iu-
„ uant iuuabuntque. id iam fidei documē-
„ tum, in aduersis rebus nostris dederunt.
„ Meliores, prudentiores, constantiores,
„ nos tempus diesque facit. Annibal con-
„ trā, in aliena, in hostili terra, inter omnia
„ inimica infestaque, procul a domo, pro-
„ cul a patria, neque illi terra, neque mari
„ est pax: nullæ eum vrbes excipiunt, nulla
„ moenia, nihil vsquam sui videt. in diem
„ rapto viuit, partem vix tertiam exerci-
„ tus eius habet, quem Iberum annē tra-
„ iecit: plures fames quàm ferrum absum-
„ psit: nec his paucis iam victū suppeditat.
„ Dubitas ergo quin eum sedendo supera-
„ turi sumus, qui senescat in dies? non cō-

DE IVRE ET OFF: BELL.

a *Lin. lib. 22* **meatus, non supplementum, non pecuniam habeat a?** Et certè eò Annibalem tunc redactum fuisse constat, vt nullo negotio superari potuisset, nisi temeritas Terētij Varronis occasionem rei bene gerendæ hosti præbuisset. Simili ratione Cn. Sulpitius dictator, aduersus Gallos in Italia bellum trahebat, nolens se committere fortunæ aduersus hostem, quem tempus deteriorem in dies & locus faceret: sine præparato commeatu, sine firmo munimento morantem: ad hoc iis animis corporibusque, quorum omnis in impetu vis esset, parua eadem b *Lin. lib. 7.* languescere mora b.

An præstet initio prælij magno clamore, & concitato cursu in hostes pergere; an verò loco manere, & hostium impetum excipere.

- 1 *Leuissima quæque in bello nonnunquam magni momenti sunt.*
- 2 *Samnites & Galli primo impetu feroces.*
- 3 *Fabius sustinuit impetum hostium & vicit.*
- 4 *Decius impetum faciendo in hostem vitæ fuit.*
- 5 *Faby exemplum secutus T. Veturius.*
- 6 *A. Cornelius Cossus dictator hostium impetum excipiendo vicit.*

- 7 *Cæsar reprehendit consilium Pompey, qui prædixerat suis, ut impetum Cæsaris exciperent.*
- 8 *Mos Gallorum & Germanorum initio prælii.*
- 9 *Syri ex clamore indicium sumebant de futura victoria vel clade.*
- 10 *Cyri consilium.*

CAP. NONVM.

- 1 **I**N bello nihil tam leue est*, quod non magnæ interdum rei momentū faciat. cuius nobis fidem faciunt Q. Fabius, & P. Decius consl. bello contra Samnites & Hetruscos. instructa enim acie, ita ut Fabius aduersus Samnites in dextro cornu, & Decius aduersus Gallos in sinistro cornu cōsisteret, haud similis pugna, inquit Liuius^a, in dextro læuoque cornu ^{a lib. 10.} fuit. Romani apud Fabium arcebāt magis, quàm inferebant pugnam, extrahebantq; in quàm maximè serum diei certamen: quia ita persuasum erat duci, &
- 2 **S**ānites & Gallos* primo impetu feroces esse, quo sustineri satis sit: longiore certamine sensim residere Samnitium animos: Gallorum quidē etiam corpora intolerātissima laboris atq; æstus fluere,
- T 3 prima-

DE IVRE ET OFF. BELL.

primaque eorum prælia plus quam virorum; postrema minus quam feminarum esse. in id tempus igitur, quo vinci solebat hostis, quam integerrimas vires militi seruabat Fabius*. Ferocior De- 3
cius, & ætate & vigore animi, quantumcunq; virium habuit, certamine primo effudit*, impetum faciendo in hostem: 4
quod illi nō bene cessit: nam sui milites, primo cōflictu in fugam acti sunt, & dissipati: quos cū nulla vi sustinere posset, vt morte sua eam, quam per victoriā consequi non poterat gloriam, sibi pararet, exemplo P. Decij patris, se legionesque hostium pro exercitu populi Rom. quiritum deuouit: & quā cōfertissima cernebat Gallorum aciem, concitant equum, interensque se ipse infestis relis, interfectus est: & Romani amisso duce, quæ res terrori alias esse solet, sistere fugam, ac nouam de integro instaurare pugnam coeperunt: quibus cū superuenissent subsidia ex nouissima acie iussu Fabij ad præsidium collegæ missi, victoria potiti sunt. Et Fabij exemplum secutus T. Vetustus cōf.* in Volscos missus, cum ad dimicandum hostes acie exciuisset. & multitudine aliquantulum Volsci superarent:

rarent: nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus est, sed defixis pilis stare suos iussit: ubi ad manū venisset hostis, tum cohortes tota vi gladiis rem gererent: in quo genere pugnae Mars est atrocissimus. Volsci cursu & clamore fessi, cum se velut stupentibus metu intulissent Romanis, postquam impressionē sensere ex aduerso factam, & ante oculos micare gladios, haud secus quàm si in insidias incidissent, turbati verterūt terga, & ne ad fugam quidem satis virium fuit: quia cursu in praelium ierant. Romani contra quia principio pugnae quieti steterant, vigentes corporibus, facile adepti fessos, & castra impetu ceperūt, & castris exutum hostem, Velitras persecuti, vno agmine victores cum victis irrupere ^a.

^a Lin. b. 2

- 6 Similiter A. Cornelius Cossus dictator*, acie decertaturus cum Volscis, quorum ingens erat exercitus, milites suos ita affatus est: Nostra victoria est milites, si
 „ quid dii vatesque eorum in futurum vi-
 „ dent. itaque vt decet certę spei plenos, &
 „ cum imparibus manus conferturos pi-
 „ lis ante pedes positis, gladiis tantum de-
 „ xtras armemus: nec procurfari quidem
 „ ab acie velim, sed obnixos vos stabili

DE IVRE ET OFF. BELL.

gradu impetum hostium excipere : ubi
 illi vana iniecerint missilia, & effusi stan-
 tibus vobis se intulerint, tum micet gla-
 dij, & veniat in mentem vnicuique deos
 esse, qui Romanum adiuvent, deos qui
 secundis aubus in prælium miserint, &
 sic vt præceperat pugnant, nec dux le-
 giones, nec fortuna fefellit ducē². Hoc
 quoque consilio Pompeius, prælio de-
 certaturus cum Cæsare ad Pharsalū, suis
 prædixerat, vt Cæsaris impetum excipe-
 rent, neue se loco mouerent, aciemque
 eius distrahi paterentur : idq; admonitu
 C. Triarij fecisse dicitur, vt primus ex-
 cursus, visque militum infringeretur, a-
 ciesque distenderetur : leuiusque casura
 pila sperabat, in loco retentis militibus,
 quàm si ipsi immixtis telis occurrissent :
 simul fore, vt duplicato cursu, Cæsaris
 milites examinarentur, & lassitudine cō-
 ficerentur : quod Cæsari tamen nullo cō-
 silio factum videbatur³ : propterea quod
 est quædam animi incitatio, atque ala-
 critas naturaliter innata omnibus, quæ
 studio pugnae incenditur : hanc non re-
 primere, sed augere imperatores debere,
 neque frustra antiquitus institutum esse,
 vt signa vndique concinerent ; clamo-
 remque

² *Lin. lib. 6,*

7

remque vniuersi tollerent : quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari exi-

8 stimauerūt^a. Sic Galli & Germani*, qui-^{a Cef. de bel. civil. lib. 3.} bus inconsulta ira & furor erat, si quādo

cum hoste congredi pararent, dissono & truci cantu, quem harritum vocabant, cum vlulatu & tripudiis scuta quatientes, prælium inibant, ex quo futuræ pugnae fortunam augurabantur. Similiter

9 Syri* primo congressu, Solem venerati, cum classico signo dato pugnam inirent, primo occurſu ad ardorem excitandum, ardentissimo clamore concurrebant, & signa inferebant : qui si consona voce editus, neque impar, varius, vel dissonus foret, haud dubiè satis animorum ad certamen esse, & futuram victoriam spondebant. nam is erat index voluntatis & animi cuiusque : si verò excitatior crebriorque ab hoste sublatus esset : quò euentus praelij casurus foret, indicium haud dubiè præbebat.

Quò spectat quod Liuius^b refert, in-^{b lib. 4.} cautè, inconsulteque a C. Sempronio consule prælium commissum cum

„ Volscis : Clamor, inquit, indicium primum fuit, quò res inclinatura esset,
 „ excitatior crebriorque ab hoste sublatus:

DE IVRE ET OFF. BELL.

tus: ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus incerto clamore prodidit pauorem animorum. Cyri verò consiliū fuit*, vt si hostes tumultuosius irruerēt, taciti milites impetum exciperent: sin autē taciturni, clamore & strepitu acies inuaderent^a. Plurimum certè refert, vtrum cum tyronibus, & militiæ insuetis, qui facilè inusitato clamore, & impressione commoueri possint, an verò cum veteranis & bello assuetis, qui non facilè terreri solent, res sit.

^a Alex. ab Alex. gen. dicit. lib. 4. c. 7.

Non esse consilij, inuicem inensos ciuilibus
dissenfionibus hostes, sola discordia fretum
inuadere.

- 1 *Seditio reip. alioqui aeternam, mortalem facit.*
- 2 *Fouenda seditiones hostium.*
- 3 *Hostes dissidentes non sunt inuadendi.*

CAP. DECIMUM.

ÆTERNAM esse magnam reipub.* nisi ciues inter semetipsos seditionibus sæuiant: id vnum venenum, eam labem ciuitatibus opulētis repertam, vt magna imperia mortalia essent, non temerè ab antiquis creditum est, cuius rei exemplo esse

esse potest Romana resp. quæ tam diu imperium totius orbis tenuit, donec ciuilibus, & intestinis bellis, suis viribus consumpta, & ad nihilum redacta est. Vnde solent prudentes duces fouere se-
 2 ditiones hostium*, si quando possent: vt hac ratione incruenta victoria, hostium viribus potiri possent. Quo cōsilio Marcius Coriolanus, victor ad urbē pergens, cū agrum Romanum popularetur, a Patriciorum agris abstinere iussit, quò illos suspectos plebeiis redderet, & discordiam ciuium iam ante natam incitaret^a. Et Annibal cū videret Q. Fabiū solerti cunctatione illi victoriam præripere, qui bellum ratione, non fortuna gereret: quo nomine contemptu erat Romanis, & timidus dictus, ad augendā Fabij inuidiam ab agro ipsius omnē vim hostilem abstinere iussit, omnibus circa solo æquatis, vt occulti alicuius pacti ea merces videri posset^b. Quam inuidiam vt euitaret Fabius, fertur agros illos vendidisse, & precium in redemptionem captiuorum conuertisse: Periclem imitatus, cuius agros in populatione ceterorum Spartani intactos reliquerāt, sperantes acquirere se illi posse, aut periculū
 ex in-

a l. in. lib. 1,
 Dica. lib. 1.
 lib. 8.

b l. in. lib. 22

DE IVRE ET OFF. BELL.

ex inuidia, aut ex suspitione proditiōis infamiā: quod ante perspiciebat Pericles, & futurū populo prædixerat, ad inuidiæ impetum declinandū: agros ipsos dono reipub. dederat, atque ita vnde periculū quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit^a. Porro non erit consultum seditiones hostes *, sola discordiæ fiducia ³ inuadere. Nā externus timor, vt inquit Liuius, optimum concordiæ vinculum. Itaque cū Prænestini, ex discordia Romanorum, occasionem sibi dari rati, raptim agmine factō peruasistis protinus agris, ad portā Collinam signa inferret: ingensque in vrbe, trepidatio esset: conclamatum ad arma, concursusq; in muros atque portas est: tandemque ab seditione ad bellum versi, dictatorem T. Quinctium Cincinnatum creauere. quod vbi auditum est (tantus eius magistratus terror erat) simul hostes a mœnibus recedere, & iuniores Romani ad edictum sine detrectatione conuenere^b. ciuilia enim certamina terror externus cohibet. Sicque cū Cæsar Britannis bellū inferret, summam imperij belli que administrandi Britanni communi consilio permiserūt Cassinellauno, cui cum reliquis ciuitatibus

^a *Liuius. l. 3.*

^b *Liuius. lib. 6.*

bus continentia bella intercesserant: sed
 aduētu Cæsaris permoti, eum toti bello
 imperioq; præfecerunt^a. Similiter Veiē^a *Cæs. de bel.
2° lib. 5.*
 ti bello, Cn. Manlio, & M. Fabio confi-
 cū ciuilibus dissensionibus exaspera-
 tis militum animis, consules castris se te-
 nerent, nec prælio rem committere au-
 derent: quòd arma militi non crederēt:
 & his freti hostes, omnibus modis lacef-
 ferent ad pugnam Romanos, probra in-
 gerentes, & Romanis insultantes: Ro-
 manus non vltra contumeliam pati po-
 tuit; cumq; externa & domestica o-
 dia certarent in animis, tandem supe-
 rabant externa: adeo superbè insolent-
 terq; hostis illudebat. itaque acie in-
 structa, irritatis in hostem, & sibi inui-
 cem reconciliatis militum animis, non
 alic ante bello, inquit Liuius^b, infe-^b *lib. 2.*
 stior Romanus prælium iniit. cū sise
 continuissent hostes, propriis ipsorum
 viribus, & suo milite facilè Romanos
 superare potuissent: vt exemplo sunt
 Æqui & Volsci: inter quos agrum Ro-
 manum ingressos ex certamine Vol-
 sci, Æquie imperatorem coniuncto e-
 xercitui darent, seditio deinde atrox,
 prælium ortum, & inuicem hostes per-
 nicioso

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Tim. lib. 2.*
Dam. Hal.
lib. 8.

nicioſo & pertinaci certamine ſe con-
 fecerunt, & Romanis victoriam tradi-
 derunt^a. Prudenter itaque Scorio Da-
 corum dux, cùm ſciret ciuilibus armis
 diſtineri populum Ro. non tamen occa-
 ſione inde arrepta laceſſendum arbitra-
 batur, proſpiciens externo bello inteſti-
 num plerumque reſtingui: & ſuorum a-
 nimos, qui ſtudio pugnæ ardebāt, lepidè
 repreſſit, reprehenditque: canes ſiquidẽ
 duos ipſis inſpectantibus commiſit: iiſ-
 que mox acriter pugnāribus, lupum in-
 geſſit: quem canes, omiſſa protinus inter
 ſe ira, communem hoſtem alacriter in-
 uadentes confecere.^b

b *Cat. Rhod.*
leg. 1. 9. 6. 50.

Necceſſitatem pugnandi magno ſtudio impo-
 nendam militibus eſſe, & hoſtibus remit-
 tendam.

- 1 *Vis neceſſitatis.*
- 2 *Milites neceſſitate ad certamẽ cõpellendi.*
- 3 *Fuga ſpecics omnibus modis adimẽda mi-
 litibus.*
- 4 *Necceſſitas pugnandi hoſtibus remittẽda.*
- 5 *Hoſtibus aperienda via, qua fugiant.*

CAP. VNDECIMVM.

QVanta ſit vis neceſſitatis*, a Philo- 1
 ſophis abundè ſatis diſceptatum eſt,
 qui

qui ex necessitate omnia fieri contendent. Itaque Thales interrogatus quid validissimum esset, respondit necessitas: eam enim solā superari non posse. Cuius vi ac virtute cognita, & quantum cū in reliquis omnibus actionibus, tū præcipuè in bello posset, quātum animi adderet, considerantes summi duces, solent hoc studiosè agere, vt milites suos necessitate astringerēt ad certamen*. nam, vt inquit Q. Curtius, necessitas ante rationem est, maximè in bello. Atq; ita Q. Fabius dictator, cū per aliquot dies, post ancipitem pugnā cum Samnitibus, cōtinuisset suos intra vallum, obsessi magis quàm obsidentis modò, signum repentè pugnæ proposuit: & efficacius raturus ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quàm in semetipso cuiquam relictam spem, de C. Fabio magistro equitum, nouoq; exercitu, qui Roma aduenerat, militem celauit, & tanquam nulla nisi in eruptione spes esset, locorum angustias, & commeatus inopiam, militibus exposuit: & nisi quam victoria patefacerent, viam nullam habere: castra quoque, ne infecta victoria, sicut pristino die, in ea se reciperent, incendi

DE IVRE ET OFF. BELL.

cendi iussit: armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debere inquit. itaque oratione dictatoris, quæ necessitatis index erat, accensi milites, ibant in hostem: & respectus ipse ardentium castrorum haud paruum erat irritamentum ad victoriam ^a. Sic quoque M. Portius Cato in Hispania bellum gerens, circumducto exercitu, procul a navibus suis castrisque, ubi spem nisi in virtute haberet, inter medios hostes prælium commisit, hac exhortatione usus ad suos: Nusquam nisi in virtute spes est milites; & ego sedulò ne esset feci. inter castra nostra & nos, medij hostes, & a tergo hostiũ agger est. quod pulcherrimum, idem tutissimum, in virtute spem positam habere ^b. Et Annibal superatis Alpibus, cum P. Scipione dimicaturus, necessitatem pugnandi suis exposuit, inquit: Dextra lævaque duo maria claudunt: nullam ne ad effugium quidem navem habemus: circa Padus amnis, maior ac violentior Rhodano: a tergo alpes vrgent, vix integris vobis ac vigentibus transitæ. hic vobis vincendum, aut moriendum milites est, ubi primùm hosti occurristis: & eadẽ fortuna, quæ necessitatem pugnandi imposuit,

^a *Lib. 9.*

^b *Lib. 34.*

» posuit, præmia vobis ea victoribus pro-
» posuit, quibus ampliora homines ne a
» diis quidem immortalibus optare solēt.
» Duos consules huius anni, vnum in A-
» fricam, alterum in Hispaniam Romani
» misere: nihil vsquam nobis relictum est,
» nisi quod armis vindicauerimus. illis ti-
» midis & ignauis licet esse, qui receptum
» habent, quos suus ager, quos sua terra,
» per tuta, per pacata itinera, fugientes ac-
» cipient: vobis necesse est, fortibus viris
» esse, & omnibus inter victoriam mor-
» tē tue certa desperatione abruptis, aut
» vincere, aut si fortuna mutabit, in prælio
» potius, quàm in fuga mortem oppetere.
» Si hoc bene fixū omnibus, destinatum-
» que in animo est, iterum dicam vicistis.
» Nullum incitamentum ad vincendum,
inquit Liuius^a, homini a diis immorta-
libus acrius datū est. Item Vectius Mes-
sius Volscorum dux, cū videret suos in
medio circumuentos a Romanis, eos in-
» crepans clara voce: Hic perituri, inquit,
» vos telis hostium estis, indefensi, inulti?
» quid igitur arma habetis? aut quid vltro
» bellum intulistis, in otio tumultuosi, in
» bello segnes? Quid hic stātibus spei est?
» an deum aliquem protecturum vos, ra-
V pturum-

DE IVRE ET OFF. BELL.

pturumque huic putatis? ferro via facienda est. hac qua me progressum videtis, agite, qui visuri domos, parentes, coniuges, liberos estis: ite mecum. non murus, nec vallum, sed armati armatis obstant, virtute pares, necessitate, quæ ultimum

a *Lin. lib. 4.* ac maximum telum est, superiores estis^a.

Porrò ut necessitatem militibus imponerent summi duces, solent variis modis, fugæ spem adimere*. itaque Cæsar primum suo, deinde omnium e conspectu remotis equis, ut æquato omnium periculo, spem fugæ tolleret, cohortatus suos

b *Cæs. de bel. gal. lib. 1.* prælium commisit cum Heluetiis^b. idque apud Germanos frequens fuit. Agathocles tyrannus cum in Africam traiecisset, omnes naues consentiente exercitu incendi iussit: ut omnes sciret auxilio fugæ adempto, aut vincendum, aut moriendum

c *Iust. l. 22.* esse^c. Astyages Medorum rex cum Cyro & Persis prælio decertans, pugnantibus suis partem exercitus a tergo posuit, & in tergiuersantes ferro agi, ut in hostes iussit: ac suis denunciari, nisi vincerent, non minus fortes etiam post terga inuenturos, quam a fronte viros: atque ingens ex necessitate, pugnandi animus militibus accessit^d. Et fuit apud Romanos frequens,

d *Iust. l. 1.*

quens,

quens, vt fugientes pro hostibus cædi iuberentur : profuitque sæpius salubre consiliū, quod in magna cōsternatione, abscissis rebus, ac desperata salute, a Romanis factitatum legimus : vt dispositis equitū turmis ante munimenta, fugientes temerè ex prælio ad castra, pro hoste haberent; illosque strictis gladiis inuaderent, vt non minus a tergo, quàm a fronte infestas acies viderēt. Hæc vltima desperatio nonnunquam militū animos ita incendit, vt inclinatas, & turpi fuga profligatas acies plerumque repararit : tantoque ardore pugna fuerit restituta, vt milites ancipiti coacti metu, victoriā ex hostium manibus sæpe eripuerint. Ceterum eadem ratio, quæ necessitatem pugnandi militibus imponendā suadet, 4 eandem hostibus remittendam* esse ostendit. fit enim plerumque, vt desperatio in virtutem conuertatur, secundum illud Maronis,

Vna salus victis nullam sperare salutem.

Itaque bello Veienti, cum hostes ex prælio subtractis subsidiis ad castra Romana oppugnanda iuissent, & Cn. Manlius cōsul euectus in castra, ad omnes portas milite opposito, hostibus viā clausisset:

DE IVRE ET OFF. BELL.

hæc desperatio hostibus rabiem magis
quàm audaciam accendit: ita ut cæso cō-
sule, vis hostium amplius sustineri non
posset, & ad extrema ventum foret, ni
legati patefecissent vna porta hostibus
viam, qua crumperent^a. Quare meritò
Scipionis sententia laudata fuit, qui viam
hostibus, qua fugerent, esse muniendam
dicebat*. Quanto enim plus spei, ut in- 5
quit Tacitus, tanto minor ad resistendum
animus erit: nam ignaviam quoque ne-
cessitas acuit, & sæpe desperatio spei cau-
sa est: aut saltem, ut Q. Curtius ait, ma-
gnum ad honestè moriendum incitamen-
tum. Vnde prudenter Themistocles,
Græcis volentibus Xerxis prælio victi
transitum impedire, ipsumque regem
cum exercitu intercludere, timens ne in-
terclusi hostes desperationem in virtutē
verterent, & iter quod aliter nō pateret,
ferro patefacerent, cum vincere ceteros
consilio non posset, per seruum Xerxem
monuit, ut maturata fuga, transitum oc-
cuparet^b. Prudenter quoque M. Furius
Camillus dictator, cum Veios oppugna-
ret, & cuniculo per Veientanam arcem
actō, per quē electos milites immiserat,
urbem suis militibus impleisset, & omni-
bus

^a Liv. lib. 2.
Dion. Hal.
lib. 9.

^b Liv. lib. 2.

bus locis pugnaretur, multa iam edita cæde, quo facilius vrbe potiretur, necessitate defendendi hostibus remissa, edicere per præcones iussit, vt ab inermi abstineretur: quo factum est, vt finis sanguinis esset, & dedi inermes inciperent. ^{a Lii. lib. 5.} Similiter cùm Fregellæ Colonia, nec opinato aduentu Samnitium, nocte occupata esset, & Fregellani pugnam aliquā diu æquam (quòd pro aris & focis dimicaretur, & ex rectis adiuuaret imbellis multitudo) sustinuissent: fraus deinde rem inclinavit, inquit Lilius ^{b lib. 9.}, quia vocem præconis audiri passi sunt, incolumem abiturum, qui arma posuisset: eaq; spes remisit a certamine animos & passim arma iactari cœpta. Eodem astu C. Fabius Ambustus, in Auxuris oppugnatione, cùm vrbe capta, magna adhuc resistentiū (quia cedentibus nihil spei erat) pugna esset, pronunciarì repente iussit, ne quis præter armatos violaretur, reliquam omnem multitudinem voluntariam exuit armis: qua ratione facili victoria potitus est ^{c Lii. lib. 4.}. Simili modo cùm Sutrium ex sociis populi Rom. eodem die, quo ab Hetruscis oppugnatum erat, Camillus ex improviso recepisset, & passim tru-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a lib. 6.

sim trucidatis Hetruscis portas claudi iussisset, spe fugæ adempta, restitutum & accensum desperatione hostium præliū fuisse refert Liuius^a, ni præcones per urbem dimissi, poni arma, & parci inermi iussissent, nec præter armatos quēquam violari. tum verò etiam, quibus animi in spe vltima obstinati ad decertandum fuerant, postquam data spes vitæ est, iactare passim arma, inermesque, quod tutius fortuna fecerat, se hosti offerre. Cæsar quoque prælio Pharsalico inclinata iam acie Pompeij, prudentissimo consilio, ne hostes rursus instaurarent ordines, quoque facilius victoria potiri posset, dimissis circumquaque præconibus, edixit suis, vt ciuibz parcerent, & in sola sæuissent auxilia: simulque victores victis occurrentes, iuebant stare securos, quo facto hæc vox, Sta securus, Pompeianis coepit esse pro tessera: itaque Cæsar victoriam obtinuit^b. huc spectare videtur, quod Lycurgus suis præcepit, vt si prælio hostes fudissent ac vicissent, tantisper modò insequerentur fugientes, dum victoriam stabilirent, deinde statim se reciperent: nō modò quia græcanicum non esset, cedentes interficere, sed & vtilis hæc

b Appian, de
bel. civil. i, 2.

hæc esset ratio. hostes enim, si scirent cedentibus parci; repugnantes occidi, fugâ pugna utiliore sibi arbitratos.^a

^a Plut. in apoph.

In victoria potissimum de pace cogitandum.

- 1 *Melius malam, quàm bonam fortunam ferre possumus.*
- 2 *Nec secundæ, nec aduersæ res immoderate ferendæ.*
- 3 *In victoria paci studendum.*
- 4 *In bello nihil miseriùs victoria.*

CAP. DVODECIMVM.

- 1 **I**Ta profectò natura comparatum est *,
vt melius malam, quàm bonam fortunam ferre possimus. etenim, vt inquit Tacitus, secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quàm aduersæ: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. quod cognoscens Abdolominus e stirpe quidem regia, sed inops admodû, & pauper, à Sidonibus permissu Alexandri rex constitutus, rogatus ab Alexandro, qua patientia inopiam tulisset, respondit: Vtinam eodem regnû pati possim ^b. & huius quoque rei exemplo est ipse Alexander Magnus, qui priusquam

^b Q. Curtius
Lb. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

eam moderatè & prudenter tulit ; ad ultimum verò magnitudinem eius nō tulit^a. Fitenim plerunque , vt rebus prosperis insoleſcat animus humanus , vt iā

^a Q. Curtius
lib. 4.

nec alios ferre poſſit, nec ſe . vbi tamen maximæ cuiq; fortunæ minimè credendum ſit: cūm quid veſper feret, incertum ſit. Vnde vt aduerſas res^{*}, ſic ſecūdas im-

moderatè ferre maximæ leuitatis eſt . &

rectè præcipere videntur, qui monent, vt quanto ſuperiores ſimus, tanto nos ſubmiſſius geramus. Sicuti enim equos , vt

^b offic. lib. 1.

ait Cicero^b, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, dormitoribus tradere ſolent , vt his facilioribus poſſint vti : ſic homines ſecundis rebus effrenatos, ſibiq; præſidentes, tanquam in gyrū rationis, & doctrinæ duci oportet: vt percipiant rerum humanarū imbecillitatem, varietatemq; fortunæ.

nam non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo effrentem ſe fortunam, quanto quis altius elatus fuerit, eo foedius corruet. Itaq; in victoriā^{*}, 3 quæ alioqui inſolens & ſuperba eſt, poſſiſſimum paci ſtudendum: neque exſpectandum, donec (vt Demades de Athenienſi. intempeſtiuo belligerandi ſtudio deditis

deditis dicebat) atrati eādem petere cogamur^a. nusquam enim minus, quā in bello euentus respondet. Quare cū Mago nūcius victoriæ Annibalis ad Cānas, Carthaginem venisset, & senatu ei dato, res fratris in Italia amplissimis verbis extolleret, & quo propior spes belli perficiendi esset, eo magis omni spe iuandum Annibalē esse diceret: his nihil motus Hanno, quē semper belli suscepti aduersus Romanos pænituit, prudenter monuit, vt in secundis rebus fortuna vti vellent, & de pace potius, quā de bello cogitarent: Nam, inquit, si prætermittas
 „ hoc tempus, quo magis dare quā acci-
 „ pere possumus videri pacem, vereor ne
 „ hæc quoque lætitia luxuriet nobis, &
 „ vana euadat^b. cuius sententia tunc temporis spreta, postea sed serò nequicquam a senatu laudata fuit: cum eò adacti essent, vt quas dare potuissent cōditiones pacis, postea sibi dari petentibus, denegatæ fuerint: & eo statu essent, quo de Latinis refert Liuius, vt neque pacem, neque bellum ferre possent, qui status rerum omnium miserrimus est. Idem euenit Antiocho, cui(iam Romanis in Asiam contra ipsum transuectis) de pace

^a *Pho. de se-
mit. lxx.*

^b *Liui. lib. 23*

DE IVRE ET OFF. BELL.

componenda agenti, respondit Scipio, hoc prius faciendum fuisse; non iam, ubi frenum, sessoremq; rex accepisset^a. Non est itaque sapientis, pacem certam, quæ in victoris manu sit, fallaci spe incertæ victoriæ, quæ in fortunæ manu sit, redimere. Quare Hasdrubal Hoedus Carthaginiensium legat⁹, cū de pace in senatu Romę ageret, dicebat, raro simul hominibus bonam fortunam, bonamque mentem dari, & populum Rom. eò inuictum esse, quòd in secundis rebus saperet, & consulere meminisset: si in secundis rebus bonam quoque mentem donarent dii, non solum ea quæ evenissent, sed etiam ea quæ evenire possent, reputaremus. Et Cicero^b ad Marcellum scribens: Licet, inquit, omnia sint misera in bellis, miserius tamen nihil, quam ipsa victoriā^{*}: 4 quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit: ut etiam si natura tales non sint, necessitate tamen tales esse cogantur. Itaque Cęsar memor huius impotentię humani animi, hoc vnum esse tempus, de pace agendi cum Pompeio inquit, dum sibi vterque cōsideret, & pares ambo videretur: si verò alteri paululum tribuisset for-

^a Plut. in a-
popb. App. de
bel. Syr. Liu.
lib. 37

^b epist. fam.
lib. 4. epist. 3.

set fortuna, non esse vsurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur, neque fore æqua parte contentum, qui se omnia habiturum confideret.^a

^a *Cæs. de bel. civil. lib. 3.*

Deuictis hostibus, qua potissimum ratione perpetua pace quieti obtineri possint.

- 1 *Non minor virtus parta tueri, quàm acquirere.*
- 2 *Consilium Herennij Pontij de Romanis ad Furcas Caudinas inclusis.*
- 3 *Sententia Camilli de Latinis victis.*
- 4 *Iudicium senatus de Priuernatibus ad deditionem coactis.*
- 5 *M. Catonis sententia in rebellantes.*
- 6 *Romani non permiserunt sociis sine Romano duce bellum gerere.*
- 7 *Mos deducendi colonias.*

CAPVT XIII.

- 1 **C**VM non minor sit virtus *, quàm querere parta tueri: & victoria rectè vti, quàm vincere, (nā vt rectè Ouidius: *Casus inest illic, hinc erit artis opus:*) ideoq; bella geramus, vt in pace viuamus: deuictis hostibus tota cōsultatio esse debet, qua potissimum ratione in perpetuū a rebellando eos contineamus. Quid enim profuit Pyrrho, in deuincendis hostibus

DE IVRE ET OFF. BELL.

stibus magnū fuisse, cū acquisita tueri non potuerit: tanto melius studebat ac-
a Inst. l. 25. quirere imperia, quā retinere ¹. quam obrem collatus fuit ab Antigono indo-
cto lusori, qui cū & multa & feliciter edat, iis tamen nesciat vti. in quam rem longè vtilissimum censeo consilium Herennij Pontij* C. Pontij patris. nam cū ² Samnites, duce C. Pontio, Romanos fraude ad furcas Caudinas inter duos saltus pertraxissent, & inopes consilij in tam lætis rebus Herēnium Pontiū consulendum censerent, consultus a nuncio filij Herennius, cēsuit omnes inde quā primū inuiolatos dimittendos. quæ vbi spreta sententia esset, & iterum iterumque eodem remeante nuncio consuleretur, censuit ad vnum omnes interficiendos: indicans priore cōsilio, quod optimum duceret, cum potētissimo populo, per ingens beneficium perpetuam firmare pacem amicitiamque: altero in multas ætates, quibus amissis duobus exercitibus, haud facile receptura vires Romana res esset, bellum differre: tertiū nullum consilium esse. & cū filius, alijque principes percūctando exquirerēt, quid si media via consilium caperetur, vt
& dimit-

& dimitterentur incolumes, & leges iis
 » iure belli victis imponerentur : Ista, in-
 » quit, sententia ea est, quæ neq; amicos pa-
 » rat, neque inimicos tolli, seruare modo
 » quos ignominia irritaueris . ea est Ro-
 » mana gēs, quæ victa quiescere nescit : vi-
 » uet semp in pectoribus illorū, quidquid
 » isthuc præsens necessitas iniunxerit, ne-
 » que eos ante multiplices poenas expeti-
 » tas a vobis quiescere sinet. At neutra sen-
 tentia accepta fuit : sed Romanis sub iu-
 gum missis, pax illa Caudina facta fuit:
 qua postea spreta a senatu, quòd minus
 ritè facta esset, deditis pacis auctoribus:
 & Samnitibus pro superba pace infestis-
 simum cernētibus renatum bellum, om-
 nia quæ inde venerunt, non in animis
 solū, sed propè in oculis erant : &
 fero nequicquam laudata senis Pontij
 vtraque consilia : inter quæ se inedia
 lapsos victoriæ possessionem pace in-
 certa mutasse, & beneficij & maleficij
 occasione omisā, pugnatu-
 ros cum iis, quos potuerant in perpetuum vel ini-
 micos tollere, vel amicos facere ^a.

^a *Lin. lib. 9.*

prudentius verò Romani . nam cū
 3 Camillus * victis & perdomitis Lati-
 nis, ad senatum quid de iis fieri pla-
 ceret,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ceret, referret, ita locutus fuisse fertur: „
Reliqua consultatio est, quoniam rebel- „
lando sæpius nos sollicitant Latini, quo- „
nam modo perpetua pace quietos ob- „
tineamus. Dij immortales ita vos po- „
tentes huius consilij fecerunt, vt sit La- „
tium, deinde an non sit, in vestra manu „
posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad „
Latinos attinet: parare in perpetuū, vel „
sæuiendo vel ignoscēdo potestis. Vultis „
crudeliter consulere in deditos victos- „
que? licet delere omne Latium, & vastas „
inde solitudines facere, vnde sociali e- „
gregio exercitu, per multa bella magna- „
que sæpe vfi estis. Vultis exemplo maio- „
rum, augere rem Romanam, victos in ci- „
uitatem accipiendo? materia crescendi „
per summam gloriam suppeditat. Certè „
id firmissimum longè imperium est, quo „
obedientes gaudent. sed maturato opus „
est, quicquid statuere placet. Tot popu- „
los inter spem metumq; suspensos ani- „
mo habetis: & vestram itaque de iis curā „
quàm primū absolui, & illorū animos „
dum exspectatione stupēt, seu beneficio, „
seu pœna præoccupari oportet. hæc ille. „
cuius relationem de summa rerum sena- „
tus laudans, sed quòd aliorum causa alia „
esset,

esset, ita expediri posse consilium dicere, ut pro merito cuiusque statueretur, relatione habita de singulis populis. Quo facto ex decreto senatus, aliis ciuitas data, sacraque sua reddita: aliis ciuitas quam habebant seruata, crimenque rebellionis a publica fraude in paucos auctores versum: aliis muri deiecti, & alio habitari iussi^a. Est quoque in hanc rem memorabile iudicium senatus de Priuernatibus*, quibus ad deditionem coactis, & ex senatus decreto dirutis Priuerni muris, Vitrubioque eorum ducem necato, cum sociis eius noxæ: cum Placius cons. quid de reliqua multitudine fieri placeret, ad senatum referret: vnus ex Priuernaribus legatis, magis conditionis, in qua natus esset, quam præsentis necessitatis memor, interrogatus a quodam ex senatoribus, quam poenâ meritos Priuernates censeret: eam inquit, quam merentur, qui se libertate dignos censent. cuius feroci respõso cum infestos factos videret consul eos, qui Priuernatium causam impugnabant, ut ipse benigna interrogatione mitius respõsum eliceret: Quid si poenâ, inquit, remittimus vobis, qualem nos pacem vobiscum habituros speremus?

a *Lim. lib. 9*

DE IVRE ET OFF. BELL.

remus? si bonam dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam. Quibus verbis concitatis nonnullorum animis, pars tamen melior senatus ad meliora responsa trahere, & dicere, viri & liberi vocem auditam: nec credi posse, vllum populum, aut hominē denique, in eā cōditione, cuiuseum pāniteat, diutius quān necesse sit, mansurum: ibi pacem esse fidam, vbi voluntarij pacati sunt: neque eo loco, vbi seruitutē esse velint, fidem sperandam esse. Itaque ex auctoritate patrum latum ad populū est, vt Priuernatibus ciuitas daretur.

a *Lin. 22, 3.*

M. verò Cato * ita maximè rebellantes, contineri in officio posse censebat, si effectum esset, ne possent rebellare. itaque arma omnibus cis Iberum Hispanis ademit, vna die muris omnium dirutis: quam rem adeo ægrè passi sunt, vt multi mortem sibi metipsis consciscerent: ferox gens nullam vitam rati sine armis esse^b. In quo Cato videtur secutus exemplum Cyri, qui Lydis iterum rebellantibus arma & equos ademit, iussitq; cauponias, ludicras artes, & lenocinia exercere. Qua ratione effeminati mollicie, pristinam virtutem perdiderunt, & quos

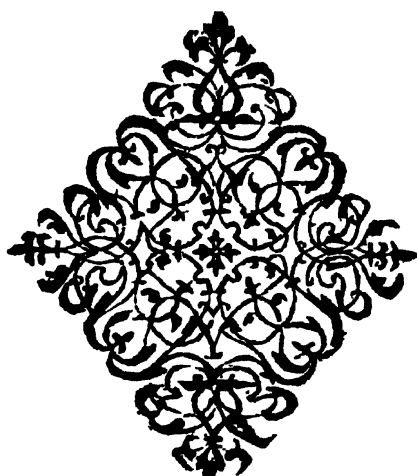
b *Lin. 23, 34*

quosante Cyrum inuictos bella effecerant, in luxuriam lapsos ocium atque desidia superauit^a. Annibal autem Sargentum capto, signo dato, omnes puberes ^{a Iust. l. 1;} interfici iussit. quod imperium crudele, vt inquit Liuius^b, ceterum prope necessarium cognitum in ipso euentu est. cui enim parci potuit ex iis, qui aut inclusi cum coniugibus, ac liberis domos super seiplos concremauerunt, aut armati nullum ante finem pugne, quàm morientes fecerunt? Quò spectare videtur Agesilai dictum, difficile esse misereri simul & sapere^c. Hoc quoque consilio Romanis, ^{c Plut. in A: paph.} vt omnem rebellandi occasionem sociis ⁶ adimerent, non placebat*, socios sine Romano duce exercituque propriis viribus consilioque bella gerere^d. Vnde ^{d Dion. Hal. l. 6, 8.} cum Æqui Latinum agrum inuasissent, & oratores Latinorum a senatu peteret, vt aut mitterent subsidium, aut seipsum tuendorum finium causa capere arma sineret: tutius visum est defendi inermes Latinos, quàm pati retractare arma^e. Mos ^{e Liv. l. 2} quoque verustus erat Romanis, cum quo nec foedere, nec æquis legibus esset amicitia, non prius imperio in eum tanquàm pacatum vti, quàm omnia diuina huma-

DE IVRE ET OFF. BELL.

naque dedisset, obsides accepti, arma adempta, præsidia vrbibus imposita for-
 a *Lil. lib. 8.* rent^a. Fuit præterea mos Romanis, nunc hos nunc illos Italiæ populos subiugando, parte agri multare *, in eumque co- 7
 lonias ducere: aut in iam ante condita oppida novos colonos sui generis ascribere. hæ colonix tanquam præsidia,
 b *Dion. Hal. lib. 3. 4. 5. App. de bell. civil. lib. 1.* partis bello prouinciis imponebantur b. Itaque prouidè Sylla, licet tyrannicè, armis oppressa republ. eos, quorum opera in eo bello vltus fuerat, colonos deduxit in agros & oppida eorum, qui illi restiterant: qui opportunis locis dispositi, in ipsius potestate continerent Italiã, translatis ad eos veterum possessorum prædiis: quo beneficio eos per totam vitam habuit obnoxios, & dominationem suã animum in modum stabiliiuit. cùm enim res suas, nisi actis Syllæ ratis, tueri nequissent, propugnatores eius dignitatis fuerunt etiam post illius obitum: neque illi, quorum arces, mœnia, pecunias, immunitates iustulerat, propter inopiam nocere poterant^c. Perseo autem victo, & Macedonibus liberis esse iussis, regis amicos, purpuratosque, duces exercituũ præfectos nauium aut præsidiorum, aliosque

liosque ministros omnes , regi seruire humiliter, aliisque superbè imperare assuetos, Macedonia excedere Romani, & in Italiam migrare iusserunt : ne fortè quid noui in Macedonia molirentur. ^{a Liv. l. 45.} Huc spectasse videtur Lycurgus in legibus suis, quas Retras vocant, quibus vetuit sæpius còtra eosdem bellum gerere: ne i bellandi rationem discerent. Itaque Agesilao continenter cū Thebanis bella gerente, & in pugna quadam vulnerato, Antalcidam ei dixisse ferunt: Pulchram a Thebanis mercedem reportas , quos nescientes pugnare docuisti. nam reuera narratur , nunquam bellicosiores fuisse Thebanos, quàm tum temporis, ob crebras Lacedæmoniorum aduersus eos expeditiones^b. fortuna enim belli, ^{b Plut. in A. poph.} vt inquit Q. Curtius, artem victos quoque docet.

DE IVRE ET OFFICIIS

BELLICIS, ET DISCIPLINA MILITARI, LIBER TERTIVS.

DE DISCIPLINA MILITARI.

- 1 *Disciplina militaris magni est momenti.*
- 2 *Tyrones & imbelles disciplina militari fiant bellicosi.*
- 3 *Capuana deliciae perdiderunt Annibalis exercitum, alioqui inuictum.*
- 4 *Neglecta vel retenta disciplina militaris testimonium.*
- 5 *Mulieres castra sequi turpe.*
- 6 *Cura recidendorum impedimentorum.*
- 7 *Muli Mariani.*
- 8 *Exercitus unde nomen habeat.*
- 9 *Leges militares.*
- 10 *Tria curare debent milites.*
- 11 *Militaris disciplina.*

CAP. PRIMVM.

I Vantum momenti* in disciplina militari positū sit, docēt nos historiae, & ipsa quotidiana experientia. & certē nulla alia re populum Rom. sibi orbem terrarum subegisse, nisi armorum exercitatione, disciplina castrorum, vsuque militiæ,

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Vegetius de
 ur. mult. l. 1.
 l. 16 in proc.
 hist.
 b in milite
 Marian.

militiæ, satis constata, idq; pulchrè ex-
 pressit Quintilianus^b cum ait: Si verè „
 existimemus, imperium populi Rom. ad „
 hanc diem militari disciplina stetit. non „
 enim nobis aut multitudo maior, quàm „
 Cimbris: aut maiores opes, quàm locu- „
 pletissimis regnis: aut mortis contèptus „
 faciliior, quàm plerisq; barbaris, causam „
 vitæ non habentibus. principes nos facit „
 seuëritas institutorū, ordo militiæ, amor „
 quidam laboris, quotidianæ exercitatio- „
 nes, assidua belli meditatio. Vnde Valeri^a „

c lib. 2. c. 7.

Max^c. præcipuum decus, & stabilimentū
 Romani imperij, disciplinæ militaris te-
 nacissimum vinculū fuisse dicit: in cuius
 sinu serenus, tranquillisque beatæ pacis
 status acquiescit. Et quidem plures exer-
 citus seruorum*, tyronum, & imbelliū, 2
 sola disciplina & imperio inuictos, &
 bellicosissimos factos fuisse legimus: &
 econtra, plurimos exercitus veteranorū
 militum, inuictos alioqui, sola licentia,
 omnibus vitiis, neglecta disciplina mili-
 tati, corruptos & consumptos fuisse, &
 longè ante periisse, quàm hostem vidis-
 sent. cuius rei fidē facit Tullus Hostilius
 Romanorum rex, qui Romanos qua-
 draginta iam annos in ocio agentes, ad
 bellum

bellum exciuit, & belli expertes, sola disciplina optimos milites reddidit^a. & T. ^a *Liv. lib. 1.*
Sempronius Gracchus, cùm ei seruorum exercitus datus esset, breui effecit exercitatione & ordine militis, vt nemo eorum generis ac sanguinis sui memor in acie esset, præsidio sociis, hostibus terrori essent^b. Sic quoque Pelopidas & Epaminondas, liberatis Thebis, a seruitute Spartanorum, facile eos institutis militaribus ex imbellibus optimos milites effecerunt: ita vt non solum pares essent Spartanis, sed etiam superiores. Scipio verò Æmilianus, optimus imperator, & qui imperatorias artes optimè callebat, vt Numantinæ vrbis magnos spiritus superiorum ducum culpa nutritos contunderet, collapsam militiæ disciplinam, vt primum castra intrauit, eiectis duobus millibus scortorum, & omnibus iis quæ voluptatis causa comparata erant, restituisse fertur. qua ratione acrem illam & animosam Numantiam, incendiis exustam, ruinisquæ prostratam, solo æquauit. ita vt neglectæ militaris disciplinæ iudicium, vt ait Valerius Max^c. Mancini miserabilis deditio, seruata mercès, Scipio- ^b *Liv. lib. 21.* ^c *lib. 2. c. 7.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

nis speciosissimus triumphus exstiterit. quem secutus Metellus, cùm exercitum in Africa Iugurthino bello, nimia Sp. Albini indulgentia corruptũ accepisset, disciplinam militarem in statum suum redegit: & edicto primũ adiuumenta ignaviæ sustulisse dicitur: atque præclaras ex hoste victorias adeptus est ^a. Et Scipio Africanus posterior, consul in Africam missus, videns corruptam disciplinam militum sub Pisone assuetorum ocio, rapinis & avaritiæ, & nunquam le devicturum hostes, ni suos in potestate haberet: cæstigatis graui oratione militibus, omnibusque, qui non militarent, exactis, disciplina militari stabilita, potentem illam Carthaginem Rom. imperij æmulã euertit ^b. Annibalis verò exercitum, aduersus omnia humana mala sæpe ac diu durantem, bonis inexpertum atque insuetum, quem nulla malivicerat vis, perdidere nimia bona ac voluptates immodicæ Capuanæ*. Somnus enim, & vinum, & epulæ, & scorta, balneaque, & ocium cõsuetudine in dies blandius, ita eneruauerant corpora, animosque, inquit Liuius^c, vt magis deinde præteritæ victoriæ eos, quàm præsentis tutarentur vires;

^a Valerius
M. ix. lib. 2.
ab. 7.

^b App. de bel.
pont.

vires: maiusque id peccatum ducis apud peritos artium militarium habitū, quàm quod non ex Cannensi acie protinus ad urbem Romā duxisset: illa enim cunctatio distulisse victoriā videri potuit: hic error vires ademisse ad vincendum. Itaque hercle, velut si cum alio exercitu a Capua exisset, nihil vsquam pristinae disciplinae tenuit. nam & redierunt plerique scortis impliciti: & ubi primū sub pelibus haberi coepti sunt, viaque & alius militaris labor excepit, tyronum modo, corporibus animisque deficiebant: & deinde per omne aestiuorum tempus, magna pars sine com meatu ab signis dilabebantur, neque aliae latebrae, quàm Capua desertoribus erat. Itaque M. Marcellus in aciem copiis suis eductis apud Nolas, ut suorum militum animos erigeret, hosti exprobrabat Capuam Annibali Cannas fuisse. ibi virtutē bellicam, ibi militarem disciplinam, ibi praeteriti temporis famam, ibi futuri extinctam: atque ita praelio commisso hostes fudit. & quemadmodum Annibalis exercitui Capua, sic militibus Alexandri Babylonia plurimum nocuit, & disciplinam militarem admodum corripit: vsque adeo,

DE IVRE ET OFF. BELL.

a lib. 5.

vt Alexandrūm ad discrimina, quæ postea sequebātur, haud dubiè debiliorem futurum fuisse, si hostem habuisset, scribat Q. Curtius a. Et vt breuiter dicam, nullum maius neglectæ, vel retentæ disciplinæ militaris testimonium * habere 4 possumus, quàm de Romanis: qui cū ante iusticiæ opinione, ac belli gloria omnes populos superarent: postea labente disciplina, ab omnibus superati sunt. Itaque Cato apud Sallustium: Nolite, inquit, existimare, maiores nostros „ armis rempubl. ex parua magnā fecisse. „ si ita reseffet, multo pulcherrimam eam „ haberemus: quippe sociorum atque ciuium, „ præterea armorum, atque equorum maior nobis copia, quam illis est. „ sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, „ quæ nobis nulla sunt: domi industria, „ foris iustum imperium, animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. pro his nos habemus „ luxuriam, atq; auaritiam: publicè egestatē; „ priuatim opulētiam: laudamus diuitias; „ sequimur inertiam: inter bonos & malos „ discrimē nullum est. omnia virtutis præmia ambitio possidet. Scitè vero Fabricius, „ legat⁹ ad Pyrrhū profectus, cū apud „
eum

cum Cyneam Theſſalum narrātem au-
diſſet, quendam Atheniēſem clarum ſa-
pientia, ſuadere, ne quid aliud homines,
quā voluptatis cauſa facerent : pro
monſtro eam vocem accepit, continuo-
que Pyrrho & Samnitibus hoſtibus iſtā
ſapientiam deprecatus eſt^a. Prudenter
quoque Sparrana ciuitas, diu ciuiū ſuo-
rum oculos ab Aſiæ aſpectu retraxit, quia
inde omnes manare delicias, certa cor-
poris & animi venena pernicioſiſſima
cognoſcebat, & plus ſimilibus victoriis
amitti, quā bello quæri^b. Hinc quoque;
5 mulieres caſtra^{*} ſequi apud maiores ma-
ximæ turpitudinis fuit, & ſeueriſſimæ a-
nimaduerſionis. & militi vxorem vel fa-
miliam apud ſe habere non conceditur,
niſi cum venia principis^c. Et ne quidem
in prouincia vxorē ducere militi licuit^d.
Sed & procōſul tenetur de delictis vxor-
is, quam ſecum in prouinciam duxit^e.
Melius quoque eſſe dicit Vlpianus^f, vt
procōſul ſine vxore in prouinciam pro-
ficiſcatur. idque Seuerus Cæcina apud
Tacitum^g cenſuit : ineſſe enim dicebat
mulierum comitatui, quæ pacem luxu,
bellum formidine morentur, & Roma-
num agmē ad ſimilitudinem barbari in-
ceſſus

^a Val. Max.
lib. 4. cap. 2.

^b Val. Max.
lib. 2. c. 6.

^c l. quicum-
que. C. de ro-
mi ut. lib. 12.
dl et ſi cōtra.
C. de nupt. l.
eus. ff. de ritu
nupt.

^d l. 4. § pro
ficiſci. ff. de
off. proconf
l. in d. § pro
ficiſci.

^g Aunal. l. 3

DE IVRE ET OFF. BELL.

cessus conuertant. Olim quoque ex cō-
stitutione Constantini, abiectarum mu-
lierum coniunctiones, quibusdam mili-
tibus interdicebantur. quod tamen im-
perator Iustinianus correxit, concedens
militibus, vt quascunque vellent, modò
ingenuas vxores ducerent ^a. Præcipuè e-
tiam ad disciplinam militarem spectat ^{*} 6
cura recidendorum impedimentorum,
quibus maximè agmen grauari solet.
Vnde Philippus Macedo, cū primū
exercitum conscriberet, vehiculorum v-
sum interdixit : equitibus non amplius,
quàm singulos calones habere permisit,
peditibus verò denis singulos, qui mo-
las & funes ferrent. Scipio culcitra ha-
beri prohibuit, primusque ipse culcitra
foenea vsus est : milites in itinere asinos,
aut mulos inequitare vetuit, dicens parū
ab eo homine in bello expectandū esse,
qui suis pedibus ire non posset ^b. C. Ma-
rius recidendorum impedimentorū gra-
tia, vasa & cibaria militum in fasciculos
aptata furcis imposuit, sub quibus & ha-
bile onus, & facile esset : vnde & in pro-
uerbium tractum, Muli Mariani ^{*}. idque 7
& constitutionibus regni Hispaniæ cau-
tum est ^c. Quò spectare videtur Cicero ^d,
cū

^a *Anth. ut li-
coas mas. vel
ama. §. illo
indubitanter.
l. a calig. ito.
C. de nupt.*

^b *Appian. de
bell. Hisp.*

^c *Reg. lib. 1.
lib. 2. par. 2
d Tusc. ques.
lib. 2.*

- 8 „ cū ait : Nostri exercitus* vnde nomen
 „ habent vides : deinde qui labor , quantus
 „ agminis : ferre plus dimidiati mensis ci-
 „ baria , ferre si quid ad vsum velint , ferre
 „ vallum . nam scutum , gladium , galeam ,
 „ in onere nostri milites non plus nume-
 „ rant , quā humeros , lacertos , manus .
 „ arma enim membra militis dicunt : quæ
 „ quidem , inquit , ita ferunt aptè , vt si vsus
 „ foret , abiectis oneribus , expeditis armis ,
 „ vt membris pugnare possent . Alexander
 verò cū graue spoliis apparatuque lu-
 xurix agmē vix moueretur , totius exer-
 citus sarcinis , exceptis admodum neces-
 sariis , conferre iussis , primū suis face sub-
 dita , ceteras incendi præcepit , vt potius
 sarcinarum , quā disciplinæ iactura fie-
 ret^a . Præterea quod ad militarem disci-
 plinam attinet , lege militari cautū fuit ,
 9 ne* lixæ permixti cū equitibus vagētur ,
 neue frumentum publicè datum miles
 vendat , aut prædas pecorum vel manci-
 piorum vino commutet , neue gregarius
 miles in acie , vel in castris seruum aut iu-
 mentum habeat , neu quis , vbi tribunus
 militum fuisset , postea ordinum ductor
 esset , neque qui ordines duxisset , miles
 postea fieret . Itaque refert Liuius^b , Vo-
 leronem

^a Q. Curtius
lib. 6.

^b lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

leronem quendam de plebe hominem,
qui superioribus expeditionibus ordi-
nes duxisset, inter gregarios ascriptum,
recusasse militiā : quia negaret, eo quòd
ordines duxisset, se militem fieri debere,
nullam ignominiam in militia meritū^a.

^a *Dion. Hal.*
lib. 9.

^b *fortissimi.*
l. nulls. C de
ex g. mili. an-
no, lib. 12.

Miles quoque qui suo tempore annonā
non exegisset, ea fraudabatur^b. Docen-
dos etiam milites monebat Cato, vt fe-
roces aduersus hostes essent; humani er-
ga ciues ac socios : timidi ad iniurias in-
ferendas; prompti verò ad vindiçtam: vt-
que nihil magis cuperent, quàm laudem
& gloriam adipisci. Sedulò quoq; olim
cauebatur, vt primum vinculum militū
putarent sacramenti religionem, secun-
dum singulorum amorem, velut inex-
plicabilem nexum, tertium deserēdi ne-
fas. L. Æmilius Paulus dicebat, vnū im-
peratorem in exercitu prouidere & cō-
sulere, quid agendum sit, debere, nūc per
se, nunc cum iis quos aduocauerit in cō-
siliū : qui non sint aduocati, eis nec
palam, nec secretò iactare consilia sua:
militem hæc tria curare debere^{*}: corpus, 10
vt quàm validissimum, & perniciosissi-
mum habeat: arma apta: cibum paratum
ad subita imperia : cetera scire de se, diis
immor-

immortalibus & imperatori suo curę esse debere. in quo exercitu cōsul & imperator rumoribus vulgi circūageretur, ibi nihil salutare esse^a. Nam, vt inquit Tacitus, tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa per centuriones tribunosq̃, tantum iuberi expediat Parendo quoq̃, potius quàm imperia ducū sciscitando, res militares continētur: & fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimē quietissimus. Itaque Cæsar apud Auaricū temeritatem, cupiditatemq̃; militum reprehēdit, quod sibi ipsi iudicassent, quò procedendū, aut quid agendū videretur: neque signo receptui dato cōstitissent, neque a tribunis militū, legatisq̃; retineri potuissēt: & quāto pere corū animi magnitudinē se admirari dicebat, q̃ non castrorū munitiones, nō altitudo montis, nō murus oppidi tardare potuisset: tātō pere licentiā arrogantiāq̃; reprehēdere, q̃ pl^o se, quā imperatorē, de victoria atq̃; exitu rerū sentire existimassēt. nec minus se in milite modestiā, & continentiā, quā virtutē atq̃; animi magnitudinē desiderare^b, Ceterū exstat apud Flaviū Vopiscū

^a *Lin. lib. 44*

^b *Cæs. de bel. gal lib 7.*

Aure-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Aureliani Cæsaris epistola ad tribunum
quendam : qua disciplina militaris * bre- II
uiter perstringitur, in hæc verba : Si vis „
tribunus esse , imo si vis viuere , manus „
militum cõtine : nemo pullum alienum „
rapiat, ouem nemo cõtingat, vuam nul- „
lus auferat, oleum, sal, lignum nemo exi- „
gat, annona sua contentus sit, de præda „
hostium , nõ de lacrymis prouincialium „
habeat : arma tersa sint, ferramenta san- „
nata, calciamenta fortia, vestis noua, ve- „
terem vestem excludat, stipedium in bal- „
teo non in popina habeat, torquem bra- „
chiale & annulum apponat, equum sa- „
ginarium suum defricet, animal non vé- „
dat, mulum centuriatum comiter curet, „
alter alteri quasi seruus obsequatur , a „
medicis gratis curetur, arusplicibus nihil „
dent, in hospitiiis castè se gerant, qui litè „
fecerit, vapulet. hæc ille. Sed & quò me- „
lius milites in officio contineantur, præ-
cipitur præsidibus prouinciarũ, per quas
fit militum transitus, vt in parato habeãt
vnde exercitus ali possit , sine querela
prouincialium : & expensæ eo nomine
factæ imputantur tributo , quod forte
principi debetur : milites quoque iubẽ-
tur iis cibariis contenti esse , quæ in sin-
gulis

gulis inueniuntur locis, nec alia exigere possunt^a: quod & cōstitutionibus Gal-
liæ statutum est.

^a Authen. de
transf. milit.
coll. 10.

De officio legati, tribuni & aliorum qui mi-
litibus præfunt.

- 1 *Præcipua militiæ mania apud Rom.*
- 2 *Legati qui.*
- 3 *Alia legati partes, alia imperatoris.*
- 4 *Mandati fines in bello non licet excedere.*
- 5 *Verum ex noua rei bene gerenda occasione
a mandato recedi possit.*
- 6 *Officium regentis exercitum.*
- 7 *Commeatus parcè dandus militibus.*
- 8 *Milites pro meritis promouendi sunt.*
- 9 *Tribuni militum imperium habuerunt in
milites, iisdemque vites præferri solent.*
- 10 *Tribunorum munus.*
- 11 *Falsum numerum militum referens quo-
modo puniatur.*

CAPVT II.

I **Q**UÆ præcipua fuerint olim apud Ro-
manos^{*} militiæ munia, satis indi-
cāt hæc Papyrij dictatoris verba a Liui-
o prolata^b, cū ait: Non miles centurio-
nis, non centurio tribuni, non tribunus
legati, non legatus consulis, nō magister
equitum

^b lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

equitum dictatoris pareat imperio: non
 edicta imperatorum obseruentur. De
 officio autē imperatoris seu ducis exer-
 citus, & eius potestate alibi diximus. Le-
 gati verò erant^a comites expeditionis &
 adiutores negotiorum, qui consulibus,
 & imperatoribus decernebātur, vt ipso-
 rum vices gererent, & eorum cōsilio res
 administrarent. consiliorum quoque, &
 fortium factorum, ac meritæ virtutis &
 ignauia cuiusque, qua cura, qua fide, &
 diligentia, quaq; disciplina militari du-
 ces exercitui & castris præessent, si quid
 fictum vanumque, aut parum integra
 veritate afferrent, locupletissimi testes e-
 rant legati. quorū etiam auctoritas, tam
 in administranda prouincia, quàm du-
 cendo exercitu, acieque instruenda tanti
 fuit, vt absentibus, vel impeditis consuli-
 bus vel imperatore, summam imperij te-
 nerent^a. Porro illud constat, alias esse le-
 gati^a partes, atque imperatoris, vt ait Cæ-
 sar^b, alter omnia ad præscriptum agere,
 alter liberè ad summam rerum cōsulere
 debet. Ideoque Cæsar dicebat Syllæ, quē
 decedens castris præfecerat, consilium
 non reprehendendum videri, qui suos
 longius Pompeianos persequentes

^a Alex. ab A-
 lex gen. de-
 rō lib. 6. c. 3.
^b de bell. ci-
 vil. lib. 3.

uocauit: quamuis tamen plerique existi-
 marent, si acrius insequi voluisset, bellū
 eo die potuisse finiri. Sylla enim a Cæsa-
 re castris tantum relictus, liberatis suis,
 hoc contentus fuit, neque prælio decer-
 tare voluit. Simili ratione Q. Titurius
 Sabinus, legatus Cæsaris, bello Gallico
 castris se continuit, hostibus iam ad vallū
 castrorum accedentibus: quòd cum tãta
 multitudine hostium, præsertim eo ab-
 sente, qui summam imperij teneret, nisi
 æquo loco, aut opportunitate aliqua da-
 ta, legato dimicadum non existimaret a. *a Cæsar de
 bel. gal. lib. 3.*
 Et quidē quemadmodū Romani in im-
 peratores (quibus liberā de summa rerū
 consulendi potestatem concedebant) re
 male gesta, remissi admodum fuere, vt a
 lio loco dictum est: sic imperij spreti vel
 non seruati, in legatos, tribunos, & alios
 imperatore inferiores, asperi vindices
 4 exstiterūt. Mandati enim fines excedere*
 in re militari vitiosissimum semper ha-
 bitum fuit, & capite vindicatum, etiam
 re bene gesta b. Qua potissimū ratione,
 & veteri instituto vicit cōtentio Papyrij
 dictatoris, poscētis Q. Fabium magistrū
 equitum ad supplicium, quòd cōtra eius
 imperium exercitum eduxisset, quamuis

DE IVRE ET OFF. BELL.

fufis Sānitibus in castra redierat : intercedente etiam pro Fabio populo Rom. tribunisq̃ue plebis: quibus tandem oratione Papyrij victis, & ad preces & obtestationē versis, vt sibi pœnam magistri equitum remitteret, dictator concessit, testatus tamen, non noxæ eximi Q. Fabium, qui contra edictum imperatoris pugnasset, sed noxæ damnatum donari populo Rom. donari tribunitiæ potestati, precarium, non iustum auxilium ferenti : sibi sufficere vicisse disciplinam militarem & imperij maiestatem, quæ in

a *Liv. lib. 8.* discrimine fuerata. Sunt tamen qui existiment, si noua occasio rei bene gerendæ offeratur, recedi a mandato posse, si puta repentinus aliquis casus felicem successum & pæne certam victoriam polliceatur: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amittatur b. quod tamen scrupulo non caret, præsertim si alicui Papyrio, Manlio, vel Postumio, hominibus duris & inexorabilibus ratio reddenda sit : qui existimauerunt corrumpi atque dissolui officium omne imperātis, si quis ad id, quod facere iussus est, nō obsequio debito, sed consilio non considerato respondet. Etenim diligenter custodiendi sunt

b *Argumento
l si humanem.
ff. mandati.
Latè Felonus
in c. 1. col. 14
de consuet. in
c. quod suer.
col. 3. de maso.
et obed. Cre
men. sing. 150
et Rochus
Curs. in c. ult.
de consuet. col.
2.*

sunt fines mandati, & nihil contra faciendum est, etiam si eo facto videri possit res euentura prosperius, exq; vtilitate eius, qui id tibi negotium mandauit^a. fuitque hæc quæstio etiam a philosophis variè tractata^b. Papyrij certè seueritas, alios a re bene gerenda, occasione oblata deterruit: atque ita M. Valerio legato, qui castris præerat, absente Papyrio, in oculis exemplū erat Q. Fabius, inquit Liuius^c, ne quam vim hostium magis, quàm truce dictatoris iram timeret: itaque frumentatores cū circumuēti ex insidiis, cæsi loco iniquo essent, creditum vulgò est, subueniri eis a legato potuisse, ni tristia edicta exhorruisset. Porro officium^d regentis exercitum, non solum in dāda, vt Marcianus respondit, sed etiam in obseruanda disciplina consistit. & qui milibus præest, quàm parcissimè^e iis com meatum dare debet: vsque adeo, vt neq; piscatum, neque venatum liceat militem mittere: quod in disciplina Augusti cautum fuit^d. Et quidem, vt maximè omnia tuta sint, nō pluribus quàm triginta tribunus com meatum dare potest. si pluribus datus fuerit, eorum stipendia in fiscū deferuntur: iubeturque tribunus, qui

^a l. diligēter.
ff. mandati.

^b Ant. Cel.
noct. Ast. li. 1
cap. 13.

^c lib. 8.

^d l. officii
§ 1. C. l. ne
mo C. de re
miss. lib. 12

DE IVRE ET OFF. BELL.

commeatum dedit, illa militibus refun-

dere, vltra poenam amissionis cinguli^a.

Tempore verò expeditionis, vel hostis

imminētis, nulli omnino a signis abesse

licet, & capitale erit commeatum dare^b.

Adeo autem odiosum est, a signis abesse,

vt miles, qui in commeatu agit, non vi-

deatur reipub. causa abesse^c. Non potest

præterea is, qui exercitui præest, milites

a numeris ad alios numeros pro libidine

*transferre, nisi vtilitatis publicæ causâ⁸

princeps concesserit. Nam vt ait impe-

rator^d, honoris augmentum, non ambi-

tione, sed labore ad vnumquemque cõ-

uenit peruenire : & non debet quis ad

dignitatem suffragio, sed laboribus atq;

ordine numerorum prouehi^e. Is namq;

ceteros debet antecedere, quem stipen-

dia longiora, vel labor anteire fecerit^f.

Iraque Q. Metellus consul; quãuis nulla

lege impediretur, quin filium contuber-

nalem perpetuum haberet, maluit tamẽ

eum in ordine merere. & egregio strata-

gemate vsus fuisse Theogenes Atheniẽ-

sis dicitur, qui cùm exercitum Megaram

duceret, petētibus militibus ordines re-

spondit, ibi se daturum : deinde equites

præmisit, eosque hostium specie impetũ

in suos

^a l. iubemus.
[§] super his. §
non dāda. C.
de erog. mil.
anno lib. 12.
^b l. 1. C. de
cōmeat. l. 12.

^c l. 1. ff. de re
milit.

^d in l. contra
p. lucam C.
de re milit.
no. 12.

^e l. 1. & 2.
C. de of. mag.
off.
^f l. 2. C. de
præf. præf. A.
fri.

in suos retorquere iussit. quo facto, quos
 tum habebat tanquam ad hostium oc-
 cursum præparatos, permisit ita ordinari
 aciem, vt quo quisque voluisset loco cō-
 sisteret: & cū inertissimus quisque re-
 tro se dedisset, strenui autem in frontem
 prosiluissent, vt quemque inuenit stan-
 tem, ita ad ordines militiæ prouexit. Ve-
 teri quoque instituto ad tribunatū ne-
 mo admitti poterat, nisi prius alam du-
 xisset: neque alam ducere nisi cohorti
 præfuisset. fuitque antiqui moris, vt mi-
 les in castris ad centurionem, centurio
 ad tribunum mane salutatum iret, & ad
 edictum præsto esset. Hadrianus verò
 Cæsar, viros ætatis exactæ, & summæ pru-
 dentię, doctos ætate & vsu ad tribunatum
 euexit, vetuitque edicto, ne imberbis a-
 dolescens tribunus fieret. & Alexander
 Macedo tanti tribunos & cēturiones fe-
 cit, vt neminem, nisi sexagenarium, or-
 dines ducere permiserit. constat tamen
 & olim nōnunquam in indignos, imo in
 impuberes has dignitates collatas fuisse
 a. Fuit quoque lege militari cautum,
 ne quis vbi tribunus fuisset, postea ordi-
 num ductor esset. namque centurio, de-
 curio, & ordinum ductor tribuno infe-

a l. sed cusi
 miles. §. i. m.
 autem. ff. de
 excu/ tui c.
 l. si c. de
 test. milit.

riores erant . id tamen non in fauorem
tribunorum, sed in odium P. Salonij, qui
alternis fere annis & tribunus militum,
& primus centurio erat ad postulationē
coniuratorum militum, lege sacrata mi-
litari cautum fuisse, auctor est Liuius ^a.
Ac licet tribunis, militum centuriones
& decuriones subsint, ipsi tamen legati
imperio parent. Porro tribunos militū,
qui castris & legionibus præerant ^{*}, im-
perium in milites habuisse, peruulgatū ⁹
est: iisque non virgas, vt consuli aut præ-
tori, sed ad terrorem audacię, vites licto-
res præferebant: contumacesque milites
Romani non virgis, sed vitibus per cen-
turiones; externos verò fustibus plecte-
bant. quę poena minus infamabat, quàm
quæ a licitore esset illata ^b. Sciendum est
tamen, non licuisse tribunis in caput ci-
uis Romani animaduertere, neque alte-
rius quidē militis, vt alio loco dicemus ^c.
Fuit quoque prisca moris, vt quū prin-
ceps ad tribunatum quēpiam eueheret,
gladium illi in manu darēt: quo signifi-
cabatur in milites iure militari habere
imperium. Præcipuum verò tribunorū
inunus ^{*} fuit, castrorum & exercitus cu-
ram gerere, ne sine munimento, sine cu-
stodiis

^a lib. 7.

^b Plin. lib. 14
cap. 1.

^c 7. de iudi-
cibus militari-
bus.

stodiis sint : peruigiles excubias iubere, ne quid occultè hostes moliri possint: milites in castris habere dicto audientes, & intentos imperio, ad exercitationes ducere, in stationes mittere, claves portarum suscipere, vigilias circumire, frumentationibus cōmilitonum interesse, frumentum probare, mēsorū fraudem coërcere, querelas militum audire, eorumque delicta, secundum suæ auctoritatis modum castigare, valetudinarios inspicere, sauciorum curam gerere, in primisque milites ad solenni iusiurandum adigere^a. Præterea a tribunis, siue in hostes ducere, siue castra metari, siue in prima acie, & fronte locari, aut in sub-

fidijs poni, vel in stationes, & vigilias ire conueniret, tesseram milites petebant: ipsi verò ab imperatore, quod dari oportebat signum, assumebant. Milites quoque in conflictu præliorum singulos & vniuersos hortari, et monere, atque incessantes animaduertere tribuni propriū munus erat. missionem quoque militibus perfunctis militia, si causam probarent, ex auctoritate & iussu consulum dabāt: propria verò auctoritate hoc facere tribunis non licuit. Itaque Q. Fuluius

a l officium.
§ officium.
ff dere mibt.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Val. Max.
lib. 2 cap. 7.
Lw. lib. 31.

Flaccus censor, Fulvium fratrem, quòd cohortem legionis, in qua tribunus erat, iniussu consulis missam fecerat, senatu mouit^a. Denique ducibus, tribunis & centurionibus olim præcipuè curandum erat, in locis ubi æstiva habebant, cogere tyrones milites, cùm primum merere cœpissent stipendia, per turmas hinc inde crebro concurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperium facere, iussa exequi, seque in orbem colligere, cuneum facere, & phalangem, & sequi signa, & pati tædium, æstus ac vigilias assuescerent: ne sine consilio, sine imperio in hostes tenderent, ne pulsi loco cederent, & ut in acie quisque agnosceret ordines suos, ita ut vsu quotidiano, non minus ipsi sibi præscriberent, quid facto opus foret, nec hoc incitante ullo, nec imperante quoquam ab aliis discederent. Quæ disciplina præcipua Iphicrati traditur, ut sine ducis opera, milites ita institueret in acie consistere, ut peritissimè dispositi viderentur. Ceterum tribunus*,¹¹ vel centurio, vel alius, qui refert falsum numerum militum, stipendia intercipiens, condemnatur in quadruplum, & dignitate priuatur^b: ex constitutionibus verò

b l. ult. §. pro
limitationem C.
de off. pref.
Afric.

verò Gallia capite punitur. Item lege Iulia repetundarum tenetur, qui ob militem legendum mittendūve pecuniā acceperit^a: ideoque exilio, vel etiam gravius puniri solet^b. & tyrocinij causa datum, repeti potest, tanquam datū ob turpem causam^c. Porro qui occasione transitus, ab urbibus vel prædiis per concussionem quid accipit, tenetur in duplū^d, qui verò provinciam nudavit, solet eo remitti, & quadruplū restituere iuberi^e.

a l. eadē lege.
§. lege Iul. ff. ad leg. Iul. repet.

b l. lex Iulia.
§. hodie ff. ad leg. Iul. repet.

c l. 3. C. de cond. ob turp. caus.

d Auth. de transf. milit. col. 10.

e l. 1. C. ad leg. Iul. repet.

DE METATORIBVS SIVE MENSORIBVS.

- 1 Metatores siue mensores qui.
- 2 Hospitia quomodo designentur militibus.
- 3 Quilibet sint a molestia accipiendi hospitio.
- 4 Solum hospitium militibus concedendum.
- 5 Metatorum qui ab hospitibus pecuniam accipiunt, pœna.

CAPVT III.

- 1 **M**etatores, siue mensores*, non solum illi dicti, qui castris ponendis, tentoriis ac tabernaculis collocandis locum deligunt, ac metas præfiniunt: quae de re pulchrè Polybius^f: sed etiam qui hospitio excipiendis militibus, in urbibus domos designaturi præcedunt, & notas

f de Rom. mī ist. & castro. met. & Vegetius lib. 2. c. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

& notas præfigūt, adiecto nomine eius, qui in quaque domo hospitio accipien-
dus est: quas qui delere ausus fuerit, vt

a l. 1. C. de
metat. & E
pid.
b in l. 2. C.
d. 2.

falsi reus cōdemnatur^a. Porrò ex rescri-
pto imperatorū Arcadij & Honorij^b, do-
mo in tres partes diuisa, * tertia pars mi- 2

liti deputata fuit: ita tamen vt dominus
primam haberet eligendi facultatem, se-
cundā hospes, tertia rursus domino re-
linqueretur. Tabernæ quoq; mercibus
deputatæ, liberæ ab hac diuisione manere
solēt: nisi fortè stabulum militi in tertia
dom^o parte deesset. Illustribus autē viris,
nō tertia pars dom^o, sed dimidia deputa-
ri solet: hac videlicet conditione, vt alter
eligeret, alter æquis partibus diuideret^c.

c d. l. 2.

Antigonus verò edixit, ne quis minor
quinquaginta annis hospitio matris fa-
miliæ vteretur: & cū filiū diuertisse au-
disset in domum cuiusdam, cui tres filiæ
insignes specie essent: Audio, dicebat, fi-
li, angustè habitare te, pluribus dominis
domū possidentibus, hospitium laxius ac-
cipe: & cōmigrare iussit. Miles præterea,
qui in ea vrbe domum habet, non potest
petere aliam sibi hospitij gratia designa-
ri^d. Sunt autem liberi* ab hac hospitio 3
accipiendi molestia, medici sacri palatii,
& vrbis

d l. omnes. C.
de metat. &
ead. lib. 12.

& vrbis Romæ magistri liberalium artiū,
 & pictores ingenui^a. vacant quoque ab
 hac molestia consulares, patricij, consu-
 les, eorumque heredes, & alij qui digni-
 tate præfulgent : quibus omnibus ma-
 gnam immunitatem tribuit Arcadij im-
 peratoris constitutio^b. & Claudius im-
 perator patrū decreto prohibuit milites
 domos senatorias etiam salutandi causa
 ingredi^c. Tenuēs quoque vitæ homines
 cogi non debent ad fuscipiendos hospi-
 tio milites^d. Ceterū in vrbibus vbi sunt
 4 milites^e, solum hospitium illis concedi-
 tur: ita vt nihil ab hospite, quod vel ipsis,
 vel animalium pastui necessarium sit, pe-
 tere possint, nec quidem volentibus ho-
 5 spitibus accipere^f. Metatores verò^g qui
 ab hospitibus per concussionem pecu-
 niam acceperint, duplum eius reddere
 cogentur, & exilio plectentur^h: & consti-
 tutionibus quidem Galliæ capite pu-
 niuntur.

^a l. Archia-
 tros. C. d. tit.

^b in l. hac le-
 ge. C. d. tit.

^c Suet. in vi-
 ta Claud.

^d l. illicitas.
 §. tenui. C.
 de off. pref.

^e l. denotum.
 C. de metat.
 et epid. l. 12
 l. viii. C. de
 salga. l. 10.
 non prob. l. 12
 l. 3. C. de ero.
 mit. anno.
 lib. 12.

^f aut. en. de
 trans. milit.
 col. 10.

DE MILITIBVS, ET QVI MILI- TARE POSSVNT.

- 1 *Militare non est peccatum.*
- 2 *Militi permiffum hostem occidere.*
- 3 *Milites qui discantur.*
- 4 *Clerici in militiam non sunt recipiendi.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 5 *Nec coloni.*
- 6 *Nec serui.*
- 7 *Nec capitalis criminis rei.*
- 8 *Nec hæretici.*
- 9 *Nec infamia laborantes.*
- 10 *Nec membris debilitati.*
- 11 *Milites prohibentur agriculturã exercere.*
- 12 *Duas militias diuersi generis nemo habere potest.*
- 13 *Miles non potest esse procurator.*
- 14 *De aetate militari.*
- 15 *Veterani legendi.*
- 16 *Proprio milite potius quàm externo utendum.*
- 17 *Romani quamdiu suo sumptu meruerint.*
- 18 *Stipendium militum Rom. quantum fuerit.*

CAPVT IIII.

Militare in bello * iusto delictum nõ 1
 est, vt alibi ostēdimus: sed propter
 prædam militarem peccatum est ^a. vnde
 vir ille Deo acceptissimus Ioānes, roga-
 tus a militibus de salute sollicitis, quid
 facerēt: non prohibuit illis militare, sed
 dixit, Neminem concutiat, neq; calū-
 niam faciat, sed estote contenti stipen-
 diis vestris ^b. Itaque tam lege canonica,
 quàm ciuili permissum est militi * hostē 2
 in bel-

^a c. militare.
23. q. 1.

^b Luce 23.
e. paratus. 6.
nam si Chri-
stiana. 23. 5
q. 1.

in bello occidere^a: imo nisi fecerit, reus
erit imperij deserti vel contempti^b. Mi-
3 lites autem hi demum dicuntur*, qui sa-
cramento rogati, adauctique, & in nume-
ros relati sunt. sed & in classibus nautę, &
remiges sunt milites^c. Porro non quiuis
ad militiam recipiendi sunt, neque qui-
4 cunque cogendi. nam clerici* in primis
militiæ vacationem habent: quod olim
Druidibus apud Gallos, qui rebus diui-
nis intererant, concessum fuit, qui om-
nium rerum immunitatem habuerunt^d.
Sacerdotes quoque, quos Romulus cō-
stituit, a bellicis muneribus liberi fue-
re^e. Cui tamen legi post captam a Gallis
vibem, adscriptum fuit: ita sacerdotibus
militiæ vacationem esse, nisi bellū Gal-
licum oriretur^f. Cicero verò & dicit bel-
lo Gallico vacationes valere solitas, tu-
multu verò Gallico & Italico nō valuisse.
vnde etiā infert grauius esse tumultū,
quàm bellum. Sed & prohibētur clerici
militare, de quibus & de seipso dicebat
Ambrosius: Non pila quęrant ferrea, nō
arma Christi milites, sed dolor, fletus, la-
crymę, & orationes fuerunt mihi arma
aduersus hostes^h. Nemo enim, vt inquit
Apostolusⁱ, militans Deo implicare se
debet

^a c. miles. c. si
homicidum.

23. q. 5. l. 3.

ff. ad l. Corn.

de sicar. l.

proditores ff.

de re milit.

^b d. c. miles.

c. l. un. §. pe.

nult. ff. de bō.

poss. ex test.

milit.

^d Cæsar de

bel. gal. lib. 6.

^e Dion. Hal.

ant. Ro. lib. 2

^f App de bel.

ciuil. lib. 2.

Plut in vita

Marcel.

g Philip. 5. e.

8.

^h c. non pila.

23. q. 8. c. si

quis vult. 26.

dist. c. 1 c. si

quis episco

pms 6 si

lis. 23 q :

i ad Ten

DE IVRE ET OFF. BELL.

debet negotiis secularibus. Quod si ve-

*2. c. clerici. c.
statum. 23.
quæst. 8.*

rò clericus, militauerit, amittet gradū^a:

in minoribus tamen cōstitutus, in bello

iusto pugnans, nisi quem occiderit, aut

vulnerauerit, non fit irregularis^b. Præ-

terea coloni^{*}, nec vltro se offerentes, ad 5

militiam admittendi sunt, neque cogēdi

inuiti^c. Non enim minus e repub. est, vt

sint qui agros colant, quam qui bella ge-

rant^d. Hinc edictum est, vt coloni, qui se

militiæ dederunt, ad priorem conditio-

nem reuocentur^e. etenim agrorum sor-

des cū decore militiæ non cōueniunt^f.

Qua ratione quoque seruos^{*} ab omni 6

militia arceri Marcianus voluit: alio-

quin capite puniri^g. Refert tamen, ex

rescripto Traiani, voluntarij se obtule-

rint, an lecti sint, vel etiam vicarij dati.

lecti enim si sint, inquisitor peccauit: si vi-

carij dati, penes eos culpa est, qui dede-

rūt: si ipsi cū haberēt conditionis suæ cō-

scientiā, venerunt, aduertendū in illos e-

rit^h. Et quidem si sciente domino, serui

obtinuerint militiam, priuabitur domi-

nus & dominij & patronatus iureⁱ. Por-

rò primū M. Iunius dictator, & T. Sé-

pronius magister equitum, post Can-

nēsem cladem, delectu edicto, necessitate

cogen-

*b c. petitio.
de honn. c. d.
glos. in c. scif.
c. statum. 7. q. 1*

*c l. 3. C. Qui
milit. pos. lib.
12. l. colonos.
C. de agric. et
cens. lib. 11.
d l. origina-
rios. C. de a-
grico. & cēs.
lib. 11. .*

*e l. ult. C. de
Man et colo.
patr lib. 11.*

*f l. 2. C. de
prep sac. cub.
lib. 12.*

*g l. ab omni.
C. de remilit.*

*h Plin. epist.
lib. 10.*

*i l. pr. C. Qui
milit. pos. l. 12*

cogente, octo millia iuuenū validorum
 exseruitis, sciscitantes singulos, vellent
 ne militare, vnde volones dicti, publicè
 empta armauerunt^a: eosdemque postea ^a *Lin. lib. 22*
 disciplina & imperio optimos milites
 effecere. & idem T. Sempronius consul
 factus, legatis tribunisque præcepit, ne
 qua exprobratio cuiquam veteris fortu-
 næ, discordiam inter ordines seieret. vt
 vctus miles tyroni, liber voloni sese ex-
 quari sineret: omnes satis honestos ge-
 nerososque ducerent, quibus arma sua
 signaq; populus Rom. commisisset: quæ
 fortuna coëgisset ita fieri, eādem cogere
 tueri factum^b. Neque solū serui, sed ^b *Lin. lib. 23*
 qui status controuersiam patiūtur, pro-
 hibentur per id tempus, nomen militiæ
 dare: licet reuera sint liberi. Item nec in-
 genui qui bona fide seruiunt, nec qui ab
 hostibus redempti sunt, priusquam se
 luant, inter milites recipiēdi sunt^c. ^c *l. qui sta-
 tu. ff. de re
 mi it.*
 Legimus quoque olim populum Rom. de-
 disse operam, ne imperatoribus capite
 censos sacramento rogare necesse esset,
 quorū nimia inopia suspecta erat: ideoq;
 his publica arma non committebantur:
 & primus C. Marius hanc diutina vlrur-
 patione firmatam cōsuetudinem, capite

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Var. Max.* censum legendo militem abruptit^a. Præ-
lib. 2. cap. 3. terea rei capitalis * criminis, voluntarij 7
b *l. qui cum.* milites capite puniuntur **b**. Similiter &
§. v. ff. de ij qui ad bestias dati, vel in insulam de-
re milit. portari militiæ se dederint, lectiue diffi-
c *l. qui cum.* mulauerint ^c. Ad tēpus verò relegatus,
§. ad bestias. si expleto spacio fugæ, militiæ se dedit,
§. in insulā. causam damnationis quærendā respon-
ff. d. inc. dit Arrius Menander: vt si contineat in-
 famiam perpetuam, sacramēto soluatur:
 alioquin in ordinem redire, & honores
d *d. l. qui cū.* militiæ petere non prohibeatur^d. Sed &
§. ad tempus. is qui cum adulterio vxoris suæ pactus
 erit, sacramento solui deportariq̃ue iu-
e *l. miles. ff.* betur^e. nihilominus tamen M. Iunius
ad leg. lul. de
aduls. dictator, post Cannensem cladem, cū
 populus bellis attritus, milite indige-
 ret, edixit, vt qui capitalem fraudē ausi,
 quiq̃ pecunia iudicati in vinculis essent,
 qui eorum apud se milites fierent, eos
f *l. i. lib. 23.* noxa pecuniaq̃; exolui iussurum^f. Pro-
g. l. quicunq̃. hibentur præterea militare hæretici *, § 8
C. de heret. & omnes infamia laborantes^h. Vnde 9
et Ma. ignominia missi in milites recipiendi nō
h *l. 2. § mi-* suntⁱ. Item in fraudem ciuiliū mune-
les. ff. de his rum, nemo armatæ militiæ nomen assu-
quo nos. infra. mere potest^k. & qui litis causā militiam
l. 1. qui cum. appetierit, postulante aduersario solui
§. ignominia
ff. de re milit.
k *l. 2. C. Qui*
mob. pos. lib. 12 sacra-

sacramento debet^a. Sic & qui metu cri-
 minis, in quo reus fuerat postulatus, no-
 men militiæ dederit, statim sacramento
 soluendus est^b. Vagus quoque & vetera-
 nus non debet in tyrocinium assumi^c,
 indignus etiam militia iudicandus est, qui
 parêtes, a quibus educatus est, maleficos
 10 appellauerit^d. Porro mēbris debilitati*,
 ita vt inhabiles militiæ sint, in milites re-
 cipiendi non sunt^e. Quo numero nō est
 habendus, qui cum vno testiculo natus
 est, quīue amisit. nam iure militabit, se-
 cūdm Traiani rescriptum. Sylla enim,
 & Cotta duces memorantur eo habitu
 fuisse naturæ^f. Legimus quoque Narse-
 tem eunuchū a Iustiniano exercitui præ-
 positum fuisse, qui bello Ostrogotorum
 in Italia finem imposuit. Neque enim
 morbosus vel vitiosus est, qui vnum tan-
 tum testem habet, cūm generare possit^g.
 Cyrus autē custodes corporiseunuchos
 habuit, quo magis in officio essent, eos
 præter illecebras voluptatum firmissi-
 mum præsidium ratus^h. Ceterum ne o-
 misso armorum vsu, ad aliud opus se cō-
 11 ferant milites, prohibentur* agriculturā
 vel mercaturam exercere, aut quæcunq;
 negotia gerereⁱ. Nam vt Plato in sua re-

a l. i. c. Qui
 mil. pos. l. 12
 l. qui cum. §.
 nō omnis. ff.
 de re milit.
 b l. ult. ff. de
 re milit.
 c l. i. c. de
 tyro. lib. 12.

d l. i. in fi. ff.
 de obse. lib.
 e l. qui cum.
 §. qui situm.
 ff. de re milit.

f l. qui cum
 vno in pr. ff.
 de re milit.

g l. Pompo-
 nius. §. ult.
 ff. de Aedilic.
 edict.

h Xeno in
 ped. Cysl. 7.
 i l. vni. c. de
 erog. mil. an-
 no lib. 12. l.
 officium §. 1
 ff. de re mi. it.
 l. nemo miles.
 c. de re mi. it.
 lib. 12. l. mo-
 lites. l. ult. c.
 locat.

DE IVRE ET OFF. BELL.

publ: constituit, singulos singulas artes exercere conuenit. vnde etiam miles agrum in prouincia comparare non potest, ne studio agriculturæ militiā negli-

a l. miles.
ff. de re m. it.

gat^a. hinc quoque duas* militias diuersi generis, aut dignitatem & militiam eo-

b l. 3. C. Qui
mils. pos. l. 12

dem tempore quis habere non potest^b. & ex eadem causa miles procurator* esse non potest, ne quidem pro patre, vel

c l. militem.
l. qui stipēdia
C. de procur.

matre, vel vxore, sed tantum in rem suā^c. Et quidem ratione possessionum, quas sibi donatas asserit, si iudicij mutādi causa donatio facta fuerit, agere miles non

d l. pœn ff. de
alib. uod. mut.
causa.

potest^d: sed prior dominus debet experiri, ne magis litem, quàm rem in militem transtulisse videatur^e. Prohiben-

e l. vlt. C. in
lic. par.

tur denique milites accusare^f, nisi in crimine læsæ maiestatis g, vel suam vel suo-

f l. qui accu.
sare. ff. de
accus.

rum iniuriam prosequantur^h. Qui verò milites priuatis negotiis implicarint, &

g l. famosi. ff.
ad leg. iul.
maseit.

reipub. subtraxerint, eos Iustinianus publicatione bonorum plecti voluitⁱ. Re-

h l. non pro-
hibentur. C.
Qui accus. nō
poss.

liquum est, vt de ætate* militari aliquid dicamus: & quidē Romanos haud fere

i Nouel. 116.
de militib.

quenquam minorem septem & decem annis, aut sex & quadraginta maiorem, tyrocinio ascribi voluisse constat. idque a Seruio Tullio vetere censione cautum fuisse

fuisse prius: quod æuo subsequente a C. Graccho lege sacrata sancitū fuit^a. Laborantibus tamen Romanis contra Ve-^{a Plut. in vi- ta Graccl. i.} ios, delectu habito, non modò iuniores conscriptos refert Liuius^b, sed etiam se-^{b lib. 5. & 6.} niores coactos nomina dare, vt vrbis interea custodiam facerēt, quod & Camillus iussit. Rursūque post Cannensem cladem Decius Iunius dictator, iuniores decem & septem annis, imo & prætextatos militiæ ascripsit, notatiq; sunt, qui maiores annis sexdecim illo bello nō militassent^c. Phociō verò, vt Athenien-^{c Lin. lib. 32.} ses nimis bellicosos, a belli furore, delectu acerbo cohiberet, lecta iuuentute, etiā octogenarios emeritis stipēdiis coëgit nomina dare. Exstat tamen constitutio Frederici imperatoris^d, quæ dicit de^{d in §. constitution m. de qual. & etat. pæg. in f. in v. sib. seu.} duello agens, maiorem sexaginta annis, & minorem viginti quinque non teneri per seipsum pugnare. Historia verò sacrae^e dicit, Dominum præcepisse Moyfi,^{e num. 1.} vt omnes Israēlitas vigesimum ætatis annum excedentes, militiæ ascriberet. quā ætatem etiam idoneam militiæ censuit Plato. Vt vt sit, bene præcipitur, vt tyro- nem quærat, qui veteranum non habet.

15 Longè * enim pluri faciēda est exercita-
 Z 3 torum

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Veget. dere
milit. li. I. c. 1

torum veteranorū parua manus, quā
indocta & belli expers multitudo, quæ
cædi exposita minima quæque formidat,
& fugam magis quā gloriam medita-
tur^a. Itaque Alexander, mortuo patre
Philippo, cum quadraginta millibus ve-
teranorum, quos illi pater optimè eru-
ditos, & rei bellicę peritos reliquerat, va-
rias innumerabilesque hostium copias
superavit, & plurimas orbis terrarū pro-
uincias subegit. & idem ducturus contra
Darium veteranos peritos belli, magna
cura militiæ affcripsit, & parua manu in-
gentem Persarum numerum fudit, fu-
gavitque. Solēt quoque veteres ex cor-
poris habitudine, si apti militiæ, si lato
pectore, si ceruice erecta, si fortes, si stre-
nui, quæ species, qualisque vigor, &
quod robur virium foret, internoscere,
vt illorum forti fidelique opera respubl.
vti posset. Vnde Cato pinguē militem,
velut reipubl. inutilem censuit, cuius in-
ter guttur & inguen cuncta sub ventris
dominio forent. Admonendi quoque
sunt principes, vt potius proprio mili-
te*, quā externo, qui non tam proglo- 16
ria, quā stipendio militant, in bello v-
tantur: exemplo Tulli Hostilij: qui cū
Romani

Romani quadraginta annis in pace & otio vixissent belli expertes, & bellum gerere instituisset, aspernatus externa auxilia, suos tantum ad arma exciuit, & breui tempore disciplina optimos milites effecit. Longè enim tutissima sunt domestica præsidia, & longè aptiora sunt propria arma, quàm aliena. quod nobis quoque ostendisse videtur historia sacra. nam David cum se offerret ad singulare certamen cum Goliath Philistæo: & Saul, ut illi animum adderet, suis armis illū armasset: David noluit iis uti, quod iis impediretur, sed propriis tantum, funda scilicet, & baculo congressus hostem prostravit^a. Et quidē si omnino externis auxiliis dux belli uti velit, aut necessitas cogat: illud cauendum præcipuè, ne ita illis credat, ut non plus sui roboris, suarumque virium in castris habeat: ne meritò ei eueniat, quod Cn. Scipioni in Hispania cum Asdrubale bellum gerenti, nam Asdrubal, animaduertens exiguum Romanorum exercitum in castris Cn. Scipionis, & spem omnem in Celtiberorum auxiliis esse, per occulta colloquia cum Celtiberorum principibus conuenit, magna mercede, ut copias inde ab-

a Reg. I. c. 15

Z 4 ducerent,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ducerent, néue bellum gererét: nec metus a Romanis erat, quippe tam paucis, ne se retinerent. Quod exemplum pro documento habendū Romanis ducibus suadet Liuius^a. Constantinopolitanus autem imperator, cū propriis armis careret, accercitis auxiliis Turcarum, ut se a vicinis tueretur, eosdem finito bello expellere nō potuit. vnde vniuersa Græcia Turcarum dominio subacta est. Non itaque Cyri consilium probo, qui non ex ciuib. legendos milites, sed velut optimos equos e longinquo quæri oportere dicebat: neque Alexádrinorum vetustum morem, qui nullos milites nisi peregrinos admittebant. Rectius Romani qui quò milite proprio abundarēt, in fœdere quod cum Antiocho percusserunt, cauerūt ne milites sub ditione populi Rom. conducere, aut volūtarios habere liceret^b: & cū bello cum Pyrrho contenderent, quamuis bis prælio victi, auxilia tamen a Carthaginienſibus missa remiserunt^c. Ceterum notatudignum est, milites Romani nominis^d, a 17 condita vrbe, per annos fere trecentos quinquaginta, suo sumptu & impensa meruisse. partem enim anni sub pèllibus milita-

^a lib. 25.

^b Liu. lib. 38
App. in bello
Syn.

^c Iust. lib. 18.

militabant; partem verò liberis, vxori, &
 penatibus, sibi que ac familiæ, agrum co-
 lendo & rei rusticæ nauâdo operam pa-
 rabât. Quo autem tempore de bello in-
 dicendo Veijs agebatur, vbi diutina &
 difficili obsidione opus erat, & hyeman-
 do continuare bellum, Romani vtili &
 necessario exēplo docti, senatus decreto
 militibus stipendium de publico collata
 stipe statuere: cū ante id tēpus de suo
 quisque functus eo munere esset ^a. Por- ^a *Lin. lib. 4:*
 rō post Cannensem cladem illatam, tāta
 inclinatio animorum fuit, ad sustinendā
 inopiam ærarij, vt non eques, non cen-
 turio, stipendium acciperent: mercena-
 riumque increpantes vocarent, qui ac-
 cepisset ^b. Stipendium verò ^{*} militum ^b *Lin. lib. 24*
 Rom. fuisse decem asses diurnos indicat
 Tacitus ^c, cū ait: Milites in illa seditione ^c *apn. ab*
 Pannonica inter alia cōquestos, denis in ^c *ext. off. Aug.*
 diem assibus animam & corpus æstima- ^{lib. 1.}
 ri: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæ-
 uitiam centurionum, & vacationes mu-
 nerum redimi: itaq; petiisse vt singulos
 denarios mererent. Ex quibus apparet
 quod quamuis denarius primum æsti-
 matus fuerit decem assibus, quapropter
 & decusse x. signabatur: tamen postea

DE IVRE ET OFF. BELL.

temporibus auctam fuisse denarij æstimationem. Itaque Q. Fabio Max. dictatore, cum Annibal premeret rempubl. denarium xvj. assibus permutatū fuisse scribit Plinius: qui tamen in militari stipendio denarium pro decem assibus semper datum fuisse asserit^a. prætorianæ verò cohortes binos denarios accipiebant^b. Hunc verò denarium si cum nostri temporis moneta conferamus in pondere & valore, fere æqualem fuisse regali Hispanico post Endæum & alios apertè ostendit Couarruias^c: ita ut stipendium nostrorum militum, nihil aut parum a Romano stipendio differat^d. Stipendium verò equitum Rom. quantum fuerit, nō satis constat, quàm quòd assignabantur illis equi publici, & in prædæ divisione nonnunquam triplum, nonnunquā duplum eius quod pedites ferrent. Itaque ex præda, quam L. Æmilius Paulus fecerat, Perseo victo, pediti, inquit Liuius^e, in singulos centeni dati, duplex centurioni, triplex equiti, ex quo nonnulli de stipendio equitis coniecturam faciunt. sed alio loco idem Liuius^f, ex præda Epiri ciuitatum, quæ ad Persea defecerant, tantum fuisse, ut in equites cccc. denarij, pediti-

a lib. 33. c. 3

b Tacitus
Anna. lib. 1.
c de uet. col.
num. cap. 2.
Hadr. in no-
mencl. rei
milit.

d Alc. in
Tac.

e lib. 35.

f lib. 35.

peditibus duceni diuiderentur. Itaque nihil certi hac de re affirmare aſim. illud certè cōſtat, equites in maximo honore apud Romanos fuiſſe.

DE SACRAMENTO MILITARI.

- 1 *Militia ſacramento non aſcriptus militare non poterat.*
- 2 *Sacramentum quomodo præſtari ſolitum.*
- 3 *Varia formula iurandi.*
- 4 *Quale iuramentum apud Lacedæmonios præſtari ſolitum.*
- 5 *Quo ritu Samnites iurarent.*
- 6 *Iuſiurandum puberum Athenienſium.*

CAPVT V.

I NEMINI apud Romanos * militare permiſſum fuit, nec quidem hoſtē gladio petere, qui ſacramento militari non eſſet aſcriptus: perindeque in eum militaris animaduerſio fuit, qui hoſtem militiæ ſacramento non aſcriptus occideret, quàm qui ciuē aut ſocium iniuria affeciſſet. itaque cū Pompilius, vel vt alij legunt, Paulus Æmilius, vnam legionem, & Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimiſiſſet, & Catonis filius ardore pugnandi in exercitu

DE IVRE ET OFF. BELL.

citu mansisset: Cato ad Pompilium scripsit, uti, si eum pateretur in exercitu manere, secundo eum obligaret militiæ sacramento: quia priore amisso, iure cum hoste pugnare non posset. Idem quoque scribebat ad filium, ut caueret, ne prælium iniret, negans ius esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste^a. Sed prius^a sua spō² te decuriati equites, centuriati pedites, sacramenta mutuò præstabant. Paulo deinde Æmilio & Terentio Varrone cōsulibus, primū, quod nunquam ante factum erat, milites a tribunis militum, a voluntario sacramento ad legitimū iusiurandum adacti fuere. Quod quidem imperator præstare tenebatur primus, suo mox ordine subsequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, postea decuriones, mox præfecti castrorū, demum milites: quod singulis annis, calendis Ianuariis denuo præstabatur. Iurabant autem per deos^a solenne iuramentum; se iussu consulum conuenturos, neque iniussu abituros: sese fugæ neque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros. nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis ferendi, aut ciuis seruandi causa^b. Posterioribus verò temporibus,

^a Cic. off. lib. 1.

^b Liv. lib. 22

ut re-

vt refert Vegetius^a, iurabant milites per Deum, & Christum, & Spiritum sanctū, ^{a de romilic. lib. 2. cap. 5.} & per maiestatem imperatoris (cui, inquit, tanquam corporali deo fides & deuotio præstanda est) se omnia strenuè facturos, quæ imperator iuberet, militiam nunquam deserturos, neque mortem recusaturos pro Rom. rep. Nonnunquam verò cū ingens subeūda dimicatio esset, & in extremū discrimen res venisset: milites nisi victis, debellatis, fufisq; hostibus victores forent, se in castra nunquam redituros, iurare solitos fuisse legimus. Quod M. Fabio & Cn. Manlio consl. bello cōtra Veientes & Hetruscos factum fuit. nam cū consules castris se tenerent, neque militi arma crederent: (quòd priore anno odio Cæsonis Fabij consulis, fufos hostes ab equitatu pedes insequi noluiſſet, iniussuq; consulis signa in castra retulissent) primus M. Flauolenus, ardore pugnae: Victor, inquit, M. Fabi reuertar ex acie: si fallat, Iouem patrem, gradiumq; Martem, aliosq; iuratos inuocat deos: & idem deinceps omnis exercitus in se quisque iurabat^b. ^{b Lib. lib. 2.} Similiter cū prope Dyrrachium Pōpeius constitisset, castraq; metari iussisset,

DE IVRE ET OFF. BELL.

fisset, perterritito exercitu, Labienus ut exercitum cōfirmaret, princeps iurabat se Pompeium non deserturum, eūdemque casum subiturum, quemcunque ei fortuna tribuisset: hoc idem reliqui iurabant legati, hoc tribuni militum, centurionesque sequebantur, atque idem omnis exercitus iurabat^a. Et idem Labienus, cū Pompeius prælio decertare cum Cæsare cōstituisset, primus iuravit, se nisi victorem in castra nō reuersurum, reliquosque ut idem facerent, hortatus est. hoc laudās Pompeius, idem iuravit, nec ex reliquis fuit quisquam, qui iurare dubitaret^b. Petreius quoque legatus Pompeij, suis de transitione ad Cæsarem per colloquia agētibz, ab omnibus iusiurandum exegit, se exercitum, ducesque non deserturos, neque prodituros, neque sibi separatim a reliquis cōsiliū capturos: & princeps in hæc verba iurabat ipse, & ad idem iusiurandum adegit Afranium: subsequēbantur tribuni militum, centurionesque: centuriatim producti milites idem iurabant^c. Alexandri verò milites in verba ipsius ipso præeunte iurabant, eosdem se inimicos amicosque abituros, quos ipse habuisset^d. Hoc etiam

^a *Cas. de bel. civil. lib. 3.*

^b *Cas. de bel. civil. lib. 3.*

^c *Cas. de bel. civil. lib. 1.*

^d *Q. Curtius lib. 7.*

4 etiam iuramentū apud Lacedæmonios*
præstare soliti sunt milites, eisdē scilicet
cum imperatore amicos inimicosq; ha-
bituros: utque bonorum, malorumque
firma cōsensio inter eos & fœderatio ef-
5 set. At Samnites* in magno discrimine,
ritu quodam sacramenti vetusto, velut
initiatīs militibus, delectum habebant;
& sacrificio solenni more perfectō, per
viatorem imperator acciri iubebat no-
bilissimum quemque genere, facisque,
& circumstantibus cēturionibus, strictis
gladiis, admouebatur altaribus miles,
magis ut victima, quàm ut sacri parti-
ceps: adigebaturque iureiurando, quæ
visa auditaque in eo loco essent, non e-
nunciaturum: deinde iurare cogeatur,
diro quodam carmine in execrationem
capitis, familiæ & stirpis composito, nisi
isset in prælium quò imperatores duxis-
sent: & si aut ipse ex acie fugisset, aut si
quem fugientem vidisset, non extemplo
occidisset. idque abnuentes iuratos se
obtruncabantur circa altaria: iacentes
deinde inter stragem victimarum, docu-
mento ceteris fuere ne abnuerent^a. Ius-
6 iurandum autem* puberum Athenien-
siū, ex Æschino tale fuisse constat: Arma
sancta

DE IVRE ET OFF. BELL.

sancta neutiquam cum dedecore tractabo, commilitonem, quicumque mihi in acie adiunctus fuerit, in periculo nō deseram. pro aris & focis, tam solusquam cum multis strenuè pugnabo. patriam, qualem & quātam inuenero, neque minorem, neque deteriorem, sed & maiorem & meliorem relinquam. Memoriae quoque proditum est, Athenienses, cū propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infensi Megarensibus, & animo hostili essent : quoties milites solito militari sacramēto adigebant, hoc etiam iusiurandum illos subire coëgisse, se intra militiae tempus, quotannis quoquo modo possent, Megarensium agros, finesque infesto exercitu inuasuros, & peruastatis agris, nihil intactum relicturos, atque in eos omni clade belli grassaturos. Ceterum illud notandū est, quod si ab vniuerso exercitu Romano iusiurandum consuli præstādum esset, satis fuisse si centurio, vel tribunus, exercitus nomine, conceptis verbis sublimi voce iuraret : omnisque multitudo, & singuli milites communi conspiratione, & consensu in eadem verba silentio in se quisque iuraret : hocque iusiurandum, ac si concepta

cepta verba singuli expressissent, perinde tenebat, atque sanctum & illibatum habebatur. Non omittendum quoque solere tribunos conuenientes, vbi castra metati essent, ab omnibus, qui in castris essent, liberis pariter & seruis, singulatim iusiurādum exigere, se nihil e castris furto ablaturos: imo si quis etiam inuenisset quippiam, id allaturum ad tribunos^a.

a Polyb. de
Rom. castr.

DE MISSIONE.

- 1 *Militia semel ascriptus deleri nequibat.*
- 2 *Miles a signis abesse non potest.*
- 3 *Tria missionum genera.*
- 4 *Honestamissio.*
- 5 *Causarta missio.*
- 6 *Ignominiosa missio.*
- 7 *Ignominia differt ab infamia.*
- 8 *Qui ignominia mitti possint.*
- 9 *Quartum missionis genus.*
- 10 *Solus imperator missionem dare potest.*

CAPVT VI.

1 **M**ilitiæ semel ascriptus*, nisi propter demerita exauctoratus foret, ipso nolente deleri nequibat. fuit enim lata lex factata militaris, M. Valerio Coruino dictatore, ne cuiusquam militis

a scripti

DE IVRE ET OFF. BELL.

scripti nomen, nisi ipso volente, delere-
 tur^a. Sed nec miles*, donec sacramento²
 solutus esset, a signis abesse, vel militiam
 deferere poterat^b. Fuere autem tria* mil- 3
 sionum genera; quibus miles exauctora-
 batur, & sacramēto soluebatur: honesta,
 causaria, & ignominiosa^c. honesta*, quæ 4
 emeritis stipendiis, & functis commodis
 missionum, vacationis munere donaba-
 tur. quo tempore scuta, gladios, & arma
 dicare solent Laribus, sicut gladiatores
 Herculi: quòd diis iuvantibus perfuncti
 militia, rudem accepissent, quod missio-
 nis tempus militi quinquagenario fuit
 definitum. Augustus tamen his, qui ma-
 iores quinque & quadraginta annis e-
 quum retinere nollent, reddendi equi
 gratiam fecit, illosque velut emeritis sti-
 pendii dimisit. Alij nisi decennio stipē-
 dia meruisset, missionem petere neminē
 putarunt posse. More tamen Romano
 militare sacramentum in vndecimū dif-
 fundebatur annum, quo exacto, militia
 perfunctis missio dabatur. Deinde vt de-
 cimus sextus annus stipendij finem face-
 ret, Tyberio imperante cautum fuit, qui
 etiam militiæ tempus ad vige-
 num produxit: cautique vt nisi post vi-
 gesimum

a Lio lib. 7.

b l. pæn. ff.
 de quib. caus.
 ma. l. nō om-
 nes ff. de re
 milit.

c l. milites a-
 grum § mis-
 sionum. ff. de
 re milit. l. 2.
 ff. de his qui
 nos. iusta.

gesimum annum missio militi daretur, quod iuri nostro conuenit^a. & ita missus habet a ciuilibus muneribus vacationē, & plurimis priuilegiis gaudet^b. **Causaria** 5 verò^{*} missio dicitur, cū senectā, aut valetudine aduersa, vitiōue corporis, minus idoneus militiæ quis renunciatur. Quæ non facilè concedi solet, nisi renūciantibus medicis, & iudice diligenter examinante vitium : & semel concessa, nō solet missus iterum admitti prætextu recuperatæ valetudinis^c. sed & ex quacunque causa missus, denuò in militiam, sine mandato principis, admitti non potest^d. & quidem ex his causis missus, habebit quoque vacationem a muneribus, quamuis non perpetuam^e. nec enim iis priuilegiis fruitur, quibus ij, qui impletis stipendiis missi sunt : aliis tamen veteranorum priuilegiis gaudebit, & præmia veteranis concessa percipiet^f. **Causaria** enim missio, nullam existimationis maculam aspergit^g : & honesta quoque missio dicitur^h. Ita verò missos vocat **Liuius** i causarios, cū ait: **Tertius** exercitus ex causariis senioribusq; a **T. Quintio** scribatur, qui vrbi mœnibusque præsidio sit. **Ignominiosa** verò^{*} missio, quæ

a l. sed et milites. §. quandoque. ff. de excus. iur. l. ult. C. de his qui non impl. stip. sac. missi sunt, lib. 10.
b d. §. quandoque. et l. pen. C. d. tit. de his qui nō implet.

c l. semel. C. de renul. l. 12

d l. 2. C. de duer. off. l. 12

e d. l. sed et si miles. §. quādoq; cum seq. ff. de excus. iur.

f l. milites agrum. §. illud ff. de re milit. g l. causaria. C. de re milit. lib. 12.

h in d. l. sed et si miles. §. qui autē. ff. de excus. iur. i lib. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

& probrosa dicitur, est cum miles obdelictum, vel crimen sacramento soluitur, & ita missus ex edicto prætoris fit infamis^a: & dignitatē consequi non potest^b: nec in vrbe cōsistere potest, nec alibi vbi princeps est^c. Et quidem sine ignominia missus intelligitur, vt Marcianus voluit^d. Vlpianus tamē causam ignominia addendam missioni censet^e. Ad tempus verò missis, tempore impleto non porrigitur infamia^f. Sciendum autem est^g 7 ignominiam ab infamia differre, vt ex Cicerone satis cōstat^h: qui dicit animaduersionem censoris non eam vim, quam res iudicatæ habere. censoris enim iudicium nihil fere damnato adferre, quàm ruborem, & ignominia notare: quæ in nomine tantummodo versatur: & sic notatis ad honorem aditum, & in curiā reditum esse: alias verò turpi iudicio dānatos, in perpetuum omni honore ac dignitate priuari, & infamia notari. infamia enim non nisi per sentētiā inferri potestⁱ. Sic ignominia missi olim non erant infames, donec prætoris edicto effecti essent infames^j. Itaque ignominia illa dici potest, quam interpretes nostri vocant

a l. 1. ff. de his qui not.

inf.

b l. 3. C. de re milit. l. 12

l. 1. C. de his qui non impl.

step. lib. 10.

c l. multes a.

gram. §. missi.

§. infamum. ff. de re milit. l. 2.

§. ignominia.

ff. de his qui not. inf. l. 2.

C. de re milit. lib. 12.

d in d. l. multes agrū. §. missionū. ff. de re milit.

e in d. l. 2. §. ignominia.

ff. de his qui not. inf.

f l. 1. C. de his qui in ex.

al. dati sunt. lib. 10.

g de rep. lib. 4.

apud Non. Cr.

is oratione pro Cluent.

h l. infamem.

ff. de pub. sud.

i l. 1. ff. de his qui not. inf.

vocant infamiam facti: infamia verò, quā
infamiam iuris appellant. Non ignoran-
8 dum quoque est*, non solum gregarium
militem, sed etiam centurionem, tribu-
num, imo etiam qui exercitui præest, li-
cet consularibus vtatur insigniis, igno-
miniae causa ab imperatore mitti posse,
& ita missum nota infamiae laborare ^a.

Itaque C. Cæsar C. Anienum tribunum
decimæ legionis in præsentia exercitus

*a l. 2. in pr.
ff. de his qui
not. inf.*

„ cum ignominia dimisit, his verbis: C. A-
„ niene, quod in Italia milites populi Ro.
„ contra rempubl instigasti, rapinasq; per
„ municipia fecisti, quodque mihi, rei que
„ publicæ fuisti inutilis, tuæque opera mi-
„ litibus tempore necessario resp. careat,
„ obeas res, causa ignominiae, ab exercitu
„ meo terremoueo, hodieque ex Africa a-
„ besse, & quanto longius potes, proficisci
„ iubeo ^b. Ultra hæc tria missionū genera,
9 quæ enarrauimus, Vlp. adiecit* quartū^c.

*b Ant. Hir.
lib. 5. de bell.
Hispan.*

*c und. l. 2. §.
ignominia ff.
de his qui
not. inf.*

Si quis enim euitandorum munerū gra-
tia militiam subiit, exauكتورari iubetur^d,
quæ missio existimationem non lædit^e.

*d d. §. igno-
minia. Et i.
qui cum uno.
§ non omnis.
ff. de rem. it.
e d. §. igno-
minia et d. l.*

10 Ceterum solus imperator*, vel dux exer-
citus missionem dare potest^f. Vnde Q.
Fulvius censor Fulvium fratrem cohor-
tem legionis, in qua tribunus militum

*qui cū. § ex-
auكتورatur.
ff. de rem. it.
l. 1. ff. de
his qui not.
inf.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

erat, iniussu cōsulis domum mittere ausum, senatu mouit ^a.

DE PRIVILEGIIS MILITVM.

- 1 Miles ex causa aris alieni in carcerem duci non potest.
- 2 An nobiles idem priuilegium habeant.
- 3 Priuilegium ne quis cōueniatur, nisi quatenus facere potest, quale sit.
- 4 Militis absentis bona creditoribus addicere non possunt.
- 5 Miles excusatur a tutela & a dicendo testimonio.
- 6 Res militis non cadit in commissum ob nō solutum vectigal.
- 7 Res empti pecunia militis, est militis.
- 8 Miles transfert onus probandi indebitum in aduersarium.
- 9 Militi non nocet iuris ignorantia.
- 10 Iuris ignorantia in delictis non excusat.
- 11 Miles non subijcitur quaestioni nec plebeiorum pænis.
- 12 Militia non liberat filiū a patriapoteestate.
- 13 Filiusfamilias miles, quoad castrense peculium, pro patrefam. habetur.
- 14 Quid censeatur castrensis esse peculij.
- 15 De testamentis militum.
- 16 Ex militari delicto capite damnatus testamentum

mentum condere potest.

- 17 *Bona militis, qui successorem non habet, deferuntur legioni.*
- 18 *Miles qui inconsulto adiit hereditatem, non tenetur ultra vires hereditarias.*
- 19 *Mulieri concubina donare non potest.*
- 20 *Mortuus in bello in æternum vivere intelligitur.*
- 21 *Miles in bello mortuus prodest patri ad ius trium liberorum.*
- 22 *Privilegia militum ad aliorum iniuriam non porriguntur.*
- 23 *Premia mortuis debita, dantur filiis.*
- 24 *Militaria privilegia tantum, qui strenuè militant præstantur.*
- 25 *Non solum militibus, sed etiam aliis qui castra sequuntur, quædam privilegia militaria conceduntur.*
- 26 *Mulieres quæ castra sequuntur, quæ privilegia habeant.*
- 27 *An milites nostri temporis gaudeant privilegiis militum.*

CAPVT VII.

CVM, vt rectè Cicero ait ^a, honos alat ^{a Tuscul.} artes, & omnes incendamur ad stude- ^{quæst. lib. 1.} dia gloriæ, iaceantq; ea semper, quæ apud quosque improbantur: prudenter pro-

DE IVRE ET OFF. BELL.

*à l. miles. l. i.
 sem miles. ff.
 de re iud.
 b Duo. sicut.
 lib. 2.
 c in §. sunt
 præterea. in §.
 de actionib.
 d l. in condē-
 natione ff de
 reg. iur. l. in
 ter eos. ff de
 re iudic.
 e in d. l. mi-
 les. & Bald.
 in d. l. i. in fi.
 C. Qui bo-
 ced. pos. Alex.
 in l. censurio.
 col. 5. imp. ff.
 de vulg. &
 pupul.
 f gloss. &
 DD. in d. l.
 miles & facit
 text. in l. ult.
 C. de test. mil.
 g l. ult. C. ad
 S. C. Maced.
 h l. alia cau-
 sa §. elegan-
 ter & ibi A-
 lex. ff. sol.
 mat.
 i Dec. in l.
 Dimus n. s.
 ff. de reg. iur.
 k Bald in l. i.
 in fi. C. Qui
 bon. ced. pos.
 Alex. in l. Cē-
 surio. ff. de
 vulg. & pup.
 sub. l. §. in d. l. miles. ff. de re iud.*

fecit Romani (qui belli gloria præcipue
 ad tantum fastigium peruenere) magno
 in honore disciplinam militarē habuere:
 vnde etiam militibus plurima & amplifi-
 sima priuilegia concessere, quorū sum-
 ma tātūm capita breuitatis causa hic per-
 stringemus. Et in primis miles * ex causa
 æris alieni in carcerem duci non potest:
 & non nisi quatenus facere potest, cōue-
 niri^a. quod & apud Egyptios lege cautū
 fuit^b. non conuenitur, inquam, nisi qua-
 tenus potest, id est quatenus facultates
 eius patiuntur, vt ait Iustinianus^c: habitā
 scilicet ratione ne egeat^d. vnde bonis
 cedere nō tenetur, vt est communis do-
 ctorum opinio^e. Quod tamen ita pleri-
 que procedere arbitrantur, si debitum sit
 cōtractum in castris & ex causa militiæ f.
 quod in dubio præsumitur^g. Et quidem
 huic priuilegio renunciari non potest^h,
 cūm personæ cohæreat, non cōtractui i.
 Idem putant esse plerique in priuilegio
 eorum, qui* nobilitatis dignitate deco-
 rantur^k. Quod licet iure communi du-
 bium sit, regia tamen Hispaniarum lege
 constitutum est in his, quos Hidalgos
 vocant^l. Sed nec iure communi, nec Hi-
 spano, hi nobiles habent priuilegium ne
 conue-

1 Reg. l. 4. & 5. tit. 2. l. 4. ord. et l. 69. Tauri.

conueniantur vltra , quàm facere pos-
sunt, cùm id nullibi expressum sit: sed tã-
tùm ne ex causâ æris alieni in carcerem
ducantur^a. Arma tamen, & equi, & do-
mus vbi hi nobiles habitant, oppigno-
rari, vei in causam iudicati accipi nō pos-
sunt^b: nisi forte regi quid debeatur^c. Iure
quoq; communi, arma militū in causam
iudicati accipi nō possunt^d: idq; meritò:
arma enim veteres mēbra militum esse
dicebant. Sed nec in stipendia militum
fieri debet executio, si aliūde potest cre-
3 ditorisatisfieri^e. Sciendum verò istud^{*}
priuilegium , ne quis conueniatur nisi
quatenus facere potest, non esse obliga-
tionis, nec actionis, nec iudicati. nā actor
potest solidum petere, sed iudex cōdem-
nabit tantùm in id, quod facere potest^f.
Et quamuis iudex per errorem condem-
nauerit in solidum, non potest actor iu-
dicatū exequi, nisi quatenus reus facere
potest^g. eoq; sensu dicitur spectari tē-
pus rei iudicatæ^h. Vnde quamuis tem-
pore sententiæ fuerit reus soluēdo, pro-
derit nihilominus exceptioⁱ. Porro fa-
uore militię non solū milites, sed non-
nunquam etiam militare volentes, car-
cere soluti fuerunt. nam P. Seruilius cō-

a *Cinna. &
alij in d. l. mō-
les. & in d. l.
centurio.*

b *Reg. l. 3. cō
s. tit. 2. l. 4. q.
ord.*

c *Reg. l. 24.
cū addit. tit.
21. part. 2.*

d *A. c. &
Alc. in l. nepos
Proculo. ff. de
verb. signific.*

Bald. in Rub.
C. qui bo ced.
poss. Syn. &
Salc. in l. 1.

C. d. t. col. 13
e *l. stipendia.*

C. de exec. rei
iud.

f *l. maritum.
ff. sol. mat. l.
verum. vers.*

condemnari.
ff. pro socio.
g. l. Nescimus

ff. de re iudic.
h *l. rei iudi-
cata. ff. sol.
matrum.*

i *l. verum. &
tēpus. ff. pro
socio.*

ful, Volscis bellum inferentibus, edixit, ne quis ciuem Romanum vinctum, aut clausum teneret, quo minus in nominis

a *Liv. lib. 2.* edendi apud consules potestas fieret^a. & deinde M. Iunius dictator, post Cannensem cladem edixit, vt qui capitalem fraudem ausi, quiq; pecunia iudicati, in vinculis essent, quicorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque se exolui

b *Liv. lib. 23* iussurum^b. Superiori primæ legi affine est & istud^{*}, quod scilicet, si non defen- 4

c *Ignorare. C. de rest. mil. lit.* datur miles absens rei publicæ causa, possideri quidem eius bona ex causa iudicati

d *l. ult. C. de iur. dum. nup.* possint, non tamen omnino creditoribus addici^c. & si quidem creditores mili-

e *l. si cum militibus. C. de rest. mil. lit.* tis bona distraxerint, iure pignoris, secundum normam¹ restituetur miles, perso-

f *l. si in tit. C. de rest. mil. lit.* luto debito, vel refuso pretio vëditionis,

g *C. de v. p. in integ. restit.* si fortè minoris venit pignus quàm sit debitum^e. miles enim dum rei publicæ

h *Qui non ob leg. t. p. praf. l. 1. C. de iur. lib. 1.* operam suam præstat, quomodocunque læsus, in integrum restituitur^f. Itaque P.

i *l. 1. C. de iur. lib. 1.* Seruilius consul, bello Volscico edixit, ne quis militis, donec in castris esset, bona

k *l. 1. C. de iur. lib. 1.* possideret, aut venderet^g. Præterea miles excusatur a tutela^h, & ab aliis muneribus publicisⁱ. miles quoque non cogitur

l *l. 1. C. de iur. lib. 1.* inuitus testimonium dicere^k: ne propter priua-

m *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

n *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

o *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

p *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

q *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

r *l. 1. C. de iur. lib. 1.*

priuatam vtilitatem cogatur abesse a si-
gnis, vbi tuetur rempublicā vniuersam.

6 Item quamuis miles non sit liber * a ve-
ctigalibus^b: non tamen cadent res suæ in
commissum, ex eo quòd nō profiteatur,
neque soluat vectigal^c. Et quamuis res
empta pecunia mea non sit mea^d: res ta-

7 men emptā^e pecunia militis, potest a mi-
lite vëdicari^c. Et licet ei qui se indebitas
pecunias soluiffe cōtendit, probatio in-
8 cumbat, miles tamen * eo onere leuatur,
quod in aduersariū transfert, qui se bene
accepisse probare debet^f. quod ita verū

est, si totam summam indebitam esse cō-
tendat miles, non etiam si partem tan-
tum^g. Est quoque inter priuilegia mili-

9 taria, quod militi * non nocet iuris igno-
rantia, magis enim arma scire tenetur,
quàm leges^h. vnde permittitur militi, si
exceptionem peremptoriam per iuris
ignoratiā non obiecit, vt eam post sen-
tentiam possit opponereⁱ. idem consti-
tutionibus regni Hispaniæ cautum est^k.
non tamen excusat iuris ignorantia in

10 delictis *^l: a quibus natura duce abstinē-
dum est. in eo tamē fauetur militi, quòd

11 non subiiciatur quæstioni *, nec plebeio-
rum poenis, etiam si emeritis stipendiis

missus

a l. milites.
C. locati.

b l. ex pra-
statione C. de
vectigalib.

c l. 2 C. de
vectigal.

d l. si ex ea.
C. de re uen.

e l. si ut pro-
ponis. C. de
rei vendicat.

f l. cum de in-
debito §. si
autem n. ff.
de cōd. indeb.

g d. §. si au-
tem.

h l. regula.
ff. de iur. &
facti ignorat.
l. ult ff. codic.
i l. 1. C. de iu-
ris & facti
ignorantia.

k Reg. l. 24.
tit 21 part 2
l. 2. ff. de re
milit. l. miles.
in principio.
ff. ad leg. iul.
de adulter.

DE IVRE ET OFF. BELL.

à l. miles. C.
de question.
l. nullus. C.
ad l. lul. ma-
iest. c. miles de
pace tenend.
b l. 3. §. is
qui. ff. de re
milis.
c Reg. l. 24.
tit. 21. pars. 2
d l. 1. et 3. ff.
de privil. vet.
e l. Duo
Marco. C. de
question.
f d. i. nullus.
g l. 3. §. is
qui. ff. de re
milis.
h l. si exco-
pta. C. de ma-
lef & Matib.
i l. si quis de-
curio. C. de
fals.
k l. 1. C. de
privat. carc.
l §. filius fa-
milias. instib.
Quomodo ius
patr. potest.
fotz. l. erat C.
de castres pe-
cul. lib. 12.
m l. vis. C. de
inoff. testam.
n l. miles pra-
cipus. l. ex
nota. C. de
cast. pec.

missus sit^a. itaque nec ad bestias, nec in
furcam damnari potest^b. Idem in nobi-
libus locum habere voluit cōstitutio re-
gni Hispaniæ^c. quod & in filiis militum,
& veteranorum locum habet^d. Imo vsq;
ad nepotes exteditur, eorum scilicet qui
ad summum gradum militiæ peruenie-
runt^e. Non erit autem locus huic priui-
legio, si agatur ex causa criminis læsæ
maiestatis^f, prodicionis^g, maleficij^h, fal-
siⁱ, vel privati carceris^k. Porro quamvis
militia non liberet filium^{*a} patria pote- 12
state^l: tamen quod ad castrense peculiū
attinet^{*}, habetur pro patre familias^m: in 13
quo nihil iuris pater habetⁿ. vsque adeo,
vt inter patrem & filium militem, quem
in potestate habet (inter quos alias nulla
lis esse potest) ex causa castrensis peculij
sit actio^o. Qua ratione etiam filius fami-
lias miles, ex quacūque causa pecuniam
creditam acceperit, non iuuatur S. C.
Macedoniano^p. hinc quoque, quamvis
inter patrem & filium, quē in potestate
habet, donatio non consistat: q donatio
tamen a patre filio familias causa militiæ
facta valet, & datum efficitur castrensis
peculij.

o l. is nulla. ff. de iud. p l. vis. §. penale, C. ad S. C. Macedo.
q l. 2. l. donationes. §. pater. ff. de donat.

peculij^a. & ex eadem causa donatio inter
 virum & vxorem, quæ alioquin non va-
 14 let^b, consistit^c. Castrensis verò peculij^{*}
 censetur, quidquid filiusfamilias occa-
 sione militiæ acquisiuit^d. Sed & heredi-
 tas vxoris, ex rescripto D. Hadriani mi-
 litis affectione marito filiofamilias reli-
 cta, castrensis peculij erit^e, quod tamen
 secus est in dote marito data, vel promiss-
 fa, quæ cohærens matrimonij oneribus,
 liberis communibus, qui in aui sunt po-
 testate, confertur^f. Fratris quoque pa-
 truelis, vel alterius commilitonis here-
 ditas commilitoni delata, iure castrensis
 peculij habetur^g. Quod ita verum est, si
 in eadem prouincia militauerint, vel af-
 fectione militiæ relinquatur: alias se-
 15 cush. Porro quod ad testamēta^{*} militum
 attinet, tam larga illis testandi facultas
 permittitur, vt omnes omnino solenni-
 tates, in testamentis requisitæ, illis remis-
 sæ sint. Nam D. Traianus permisit mili-
 tibus, vt quoquo modo vellent, facerent
 testamenta, sufficereq; nudā voluntatem
 voluitⁱ. vnde Papinianus respōdit, mili-
 tis voluntatē esse testamentū^k. Quod ita
 demum verum est, si dum in expeditio-
 ne agunt, testentur^l: & duobus ad hoc
 vocatis

a l. si mulier.

l. miles præci-

pua. l. castræ-

se. ff. de cast.

pecul.

b toto est. de

donat. inter

vir. & vxor.

c l. si miles. l.

si forte. ff. de

cast. pecul.

d l. castræse.

ff. de cast.

pecul.

e l. datus. l.

dotem. ff. de

cast. pecul.

f d. l. dotem.

g l. cum alle-

gar. C. de ca-

strensis. pecul.

lib. 12. l. miles

filium. in fin.

ff. de castræse.

pecul.

h d. l. dotem.

in fi. ff. de ca-

strensis. pecul.

i in l. 1. ff. de

test. mil. §. 1.

in fi. de milit.

test.

k l. eius mili-

tis. ff. de test.

milit.

l. d. §. 1. et l.

penult. C. eo-

demus.

DE IVRE ET OFF. BELL.

vocatis testibus voluntas militis probetur, quod in fauorem eorum inductum est^a. in ipso tamen prælio testamentum militis factum valet, etiam nullo vocato, & sufficit si in clypeo, vel in puluere heredem scribat^b. sed citra expeditionis necessitatem, tenetur miles iure communi testari^c. quod & regia Hispaniarum lege decisum est^d. In expeditione verò testamentum iure militari factum, valebit usque ad annum post missionem^e. in quo tam laxa illi testandi, prout vult, permessa est facultas, ut pro parte testatus, pro parte intestatus possit decedere^f, & ad certum tempus possit heredem instituere, & postea hereditatem adimere, & alij directo dare, & si neminem vocauerit, legitimi heredes hereditatem capient^g. neque iuri accrescendi locus erit in testamento militis^h. Potest quoque miles filium silentio præterire in testamento, cuius præteritio pro tacita exheredatione erit, modo prudens id fecerit: unde & agnatione filij testamentum militis non rumpitur, si de mente eius constetⁱ. Et quamuis in codicillis directo relinqui hereditas non possit^k: militi tamen id permisum est^l. Miles quoque incertus de statu suo

a §. cateru.
iustus de mi-
lit. testa l. di-
uon l. Lucius.
ff. de test. mil.
b l. miles.
ff. de test. mi-
lit.
c §. illi au-
tem. inst. de
milit. testa.
d Reg. l. 4.
de. 1. par. 6.
e §. post mis-
sionem insti-
tu de milit. test.
l. testa. eorū.
ff. eodem iur.
f l. si miles v-
nō. ff. de test.
milit. l. 1. et 2
C. eod. titulo.
g l. in fran-
dom. §. miles.
l. miles nō. ff.
de milit. test.
h l. si duo-
bus l. ex mili-
tari. §. filiu.
ff. de milit. test.
i l. sicut cum.
l. sequi C. de
milit. testa. l.
qui iure mili-
t. militis. §.
miles D. eod.
k l. 2. §. he-
reditas. D. de
iure codicil. l.
hereditatem.
C. de codicil.
§. codicillus
autē insti-
tu de
codicil.
l. l. miles in co-

suo rectè testari potest^a. & testamentum a pagano iure militari factum valet, si miles decedat^b. Licet quoque nuda voluntate, vel cœpto tantū & non perfecto testamento non rumpatur testamentum pagani^c: militis tamen testamētum nuda voluntate facile rumpitur^d: licet etiā duob⁹ testamētis validis miles decedere possit^e. Præterea ultra dodrantē miles legare potest, & eius legata non minuūtur per Faicidiam^f. Mutus quoque & surdus miles testamentum rectè facit^g. & filius familias miles de castrensibus iure testabitur^h. quod etiam ad inermem militiā extenditurⁱ. & testamenta militum non subiacent querelæ inofficiosi^k. neque solum sibi testamentum facere filius familias miles poterit, sed etiam filio pupillares tabulas de castrensibus^l. hoc tamen priuilegium testandi filio familias militi concessum, ad impuberes extendi non debet, qui forte fauore in militiā recepti sunt, quod fieri quandoque solet^m. huic enim impuberi testari non licēbit, neque communi, neque militari iure, propter lubricum

prin. i. quare basur. D de milita. testa.

a l. ex milita. rs. § miles.

D. de testa. mil.

b l. in fraudem § testa. mentum. D.

d tit.

c § ex eo insit quib. mo.

st. infir. l. 2.

D de inuisto rup vnu test.

l heres § si quid post D.

de testamens.

d l in fraudem. § sicut

cū. § seq. D.

de mil. testa.

e l. 1. et 2. D.

de inuist. rup.

et vnu testa.

l quarebatur.

in prin. D. de

mil. tes.

f l. si certarū.

§ vlt. cum l.

seq D de test.

mil. l in te-

stamento mu-

litus. C. rodē.

l 1. D ad l.

Fa cidiam.

g l. iure mili-

tari. D. de te-

stari. D. de te-

flam. mil. §. quumò insit de milit. test.

testam. milit. l. ult D de inoff testa.

l. ult. C. de inoff test.

§. miles. D. de inoff test.

§. miles. D. de inoff test.

h l ex militari § de

l. i. ult D de inoff testa.

k l. i. §. si fam. mil. l. in fraudem.

l. i. §. si fam. mil. l. in fraudem.

l. i. §. si fam. mil. l. in fraudem.

l. i. §. si fam. mil. l. in fraudem.

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a l. ult. C. de
testa. milit.*

*b l. ult. inst.
de pupil. sub-
stit.*

*c l. centario.
ff. de vulg. &
pupil. l. in te-
stamento. C.
de milit. test.*

*l. 5 §. miles i-
ta heredē. §.
exheredato.
D. eodem.*

*d l. ex mili-
tari. D. de
testa. milit. l.
si quis filio.*

*§. sed et si
quis fuerit D.
de inst. rup.
irrit. fac. test.*

*e l. si quis, §.
miles, D. de
leg. 3. l. cum
hic. §. si miles*

*D. de don. in-
ter vir et vx.
f l. eius qui,
§. 1. & ult.*

*D. de testa.
g l. 1. & 2.
D. de vet. mi-
lit. suc.*

*h l. si quis fi-
lio. §. cum quis
D. de inst. rup.
irrit. l. 2.*

*c. de hered.
deco.
i l. ult. in fi.
C. de iure de-
lib.*

lubricum illius ætatis consilium. quæ de
causa Iustinianus ius antiquum, quo id
licebat, correxit^a. Præterea licet paga-
nus extraneo, vel filio puberi heredi in-
stituto ita substituere directo nō possit,
si heres exstiterit, & intra aliquod tēpus
decesserit, alius ei sit heres: sed tantūm
per fideicommissum testator heredē ob-
ligare possit, hereditatem vel totam vel
partem restituere^b: id tamen militi con-
cessum est^c. Porro ex militari delicto ca-
pite^{*} damnatis testamentum condere li-
cet, de bonis scilicet castrensibus, & ita si
sacramenti fides rupta non sit^d: & per-
mittente in sententia eo qui damnauit^e.
quod secus est in pagano^f. Et quidem ex
militari delicto damnati, si intestati de-
cedant, succedent proximi ab intestato
excluso fisco^g, bona verò militis^{*}, qui
successorem non habet, deferuntur le-
gioni non admisso fisco^h. Miles denique
qui inconsultò adiit hereditatem^{*}, non
tenetur ultra vires hereditariasⁱ. Ceterū
favor militum non semper in extendēda
testandi facultate, sed aliquando etiam
in restringenda consistit. Itaque quam-
vis concubinæ vel meretrici testamento
quid relinquere vel donare permissum
sit:

16

17

18

- lit^a: miles tamen mulieri, in quam turpis** a l. afflictio-
nes. l. donatio-
nes. D. de do-
nat.
19 cadit suspicio^{*}, nihil donare vel testamē- b i. miles. §.
mulier. D. de
mulier. testamē-
l. mulierē. D.
de his quib. vt
indig. l. i. C.
de donat. in-
ter vir. et vx.
c l si a milite
§. edictū præ-
toris. D. de
mulier. testa.
20 to relinquere potest^b. Militis quoq; di-
spositio, quæ vel turpis, vel bonis mori-
bus contraria est, nihilo magis quàm a-
licuius pagani valebit^c. Superioribus
adde singulare & præclarū militare pri-
20 uilegiū, quòd scilicet mortuus in bello^{*}
pro repub. per rerum gestarum gloriam
in æternum viuere intelligitur: modo in
acie & in conflictu moriatur; non etiam
in obsidione, vel alias ex causa belli. itaq;
filius familias miles, qui in acie pro re-
pub. pugnās cecidit, prodest patri ad ius
21 trium liberorum^{*}, quòd eum a tutela ex- d. l. bello a-
missi. D. de
excusat. tut. §.
filius autē. in-
stit. de excus.
tut.
cusat^d: & aliorum munerum excusatio- e l. ult. D. de
vac. et excus.
mun.
nem præbet^e. Itaque cū lege Iulia de
maritandis ordinibus cautum esset, vt f Gell. l. 2. c.
priori ex consulibus fasces sumendi po- 15.
testas esset, qui plures liberos quàm col-
lega in potestate haberet, eorum quoq;
ratio habita fuit, qui bello amissi essent^f.
idq; ad multa alia adaptari posse videtur.
atque ita si forte statuto cautum sit, vt
certè multis locis est, vt filius secundò
genitus patri superstes, in successionē e-
iusdem patris præferatur nepoti ex filio
primogenito mortuo ante patrē: si filius
b ille

ille primogenitus in acie pro repub. cecidit, putarem hoc casu nepotem præferendum: quia scilicet pater eius censetur in æternum vivere, cui successio aui iure primogenituræ debetur. & ita in prorsus simili facti specie iudicatum fuisse accepi. non obstat quòd priuilegia militum * ad alienam iniuriam porrigi non 22

a l. impubem.

D. de adm. & per ius.

b l. sed cum.

D. ad S. C.

Trebat. l. nec a-

uus. C. de e-

man. l. re-

scripta C. de

prec. imp. off.

l. imperatores

D. de ser. rus.

pre.

c l. nō vidē-

tur. D. de reg.

iur.

d l. nō potest.

D. de reg. iur.

e in l. non

fraudentur.

D. de reg. iur.

l. qui autem.

in princ. D.

que in frau-

credito.

f d. l. impu-

bers. D. de

adm. & per

iur.

debeant a. & beneficia in damnum alterius neque porrigi, neque conferri solent b. nam nulla iniuria hic inferitur filio secundo genito, cui nihil adimitur, sed tantum non acquiritur. non enim, ut Vlpianus respondit, videtur rem amittere, quibus propria non fuit c. & ex regula Pauli, non potest videri defuisse habere, qui nunquam habuit d. Quò spectat quod Vlpianus ait, non fraudari creditores, cum quid non acquiritur a debitore, sed cum aliquid de bonis suis diminuitur e. Sed & quod Papinianus respondit, militum priuilegia ad alienam iniuriam non porrigi, non ita huc facit: nam loquitur in casu, ad quem militis priuilegium non extenditur, & quo evidens fieret iniuria alteri f. Itaque in proposita facti specie nepotem patruo in successione aui, non obstante statuto, præferendum existimo: cum & iure

iure communi nepos in parentis sui locum, etiam extrabellum mortui, succedat^a. vnde etiam statutum iure cōmuni contrariū quā̄m strictissimè intelligi debet^b. His adde lege regia Hispaniæ statutum esse, vt præmia^{*}, quæ forte quis meruit ob egregiam operam in bello præstitam, eo mortuo debeatur filiis & proximis agnatis^c. quod & a Romanis obseruatum fuit, & lege Solonis apud Athenienses cautum fuit: vt illorum filij, qui occubuissent in bello, publicè alerentur, & bonis disciplinis imbuerentur. Constātinus verò filios in paternam vocari militiam voluit^d. Sciendum porrò
 23
 24
 25
 militaria hæc priuilegia^{*} non aliter concedi militibus, quā̄m si fortiter & strenuè militent^e, & ad veteranos non extendi^f: quamuis & veterani sua habeāt priuilegia^g. In classibus verò remiges & nautæ sunt milites, & militari priuilegio fruuntur^h. Præterea nō solūm militibus, sed etiam aliis^{*}, qui castra sequuntur, militaria quædam priuilegia conceduntur. & in primis omnibus omnino qui sunt eius gradus, vt iure militari testari non possint, si in hostico deprehendantur, quomodo velint & quomodo possint

a §. cūm filiis. insti. de hered. quæ ab intest. defe.

b Panor. in c. ex parte. c. x. de decum. tex. in c. i. in fin. de filius presbyt. lib. 6.

c Reg. l. 5. tit. 27. par. 5.

d l. i. c. 2.

e C. de filius,

off. milit. l. 12

f l. ult. C. de

restitu. milit. l.

cūm de indebito.

§. si autem.

D. de

probat.

f l. idem est,

et si testamēto.

c. in l. seq.

in prin. ff. de

mult. testa. l.

ult. §. quæ

militibus.

C. de inof. testa.

l. ad veterani

D. ad l. Falc.

l. filius. §. ve-

terani. cū §.

sequ. D. de

proc.

g in. D. de

privil. veter. l.

1. et 2. D. de

vet. mil. succ.

l. 1 2. 3. 4. C.

de vetera l. 12

§. illi insti. de

mil. test. l. sed

et milites. D.

b 2

testa-

de exc. test.

h l. unica. §. in classib. D. de bon. poss. ex test. milit.

a l. ult. D. de milit. testa. testabuntur^a. Itē mulieribus^a, quæ cum
 maritis absunt in bello reipubl. causa, in
 actionibus temporalibus, si exclusæ fue-
 rint, ad exemplum militum subueniri so-
 lere Alexander rescripsit^b. & Diocletia-
 nus & Maximinianus mulieri, quæ in ex-
 peditione fuit cum marito, non officere
 lōgi temporis præscriptionem rescripse-
 runt^c. Quò spectat quod Vlpianus re-
 spondit, bello amissos ad tutelæ excusa-
 tionem prodesse, cuiuscunque sexus vel
 ætatis sint, modò in acie perierint. ete-
 nim mulieres in acie versari solitas, & e-
 gregiam nonnunquam in bello operam
 præstitisse in veterum historiis satis ob-
 uium est. itaque bello Sabino mulieres
 Sabinæ, quæ Romę erant, quarum ex in-
 iuria bellum ortum erat, crinibus passis,
 scissaque veste, victo malis muliebri pa-
 uore, vt inquit Liuius^d, ausæ se inter tela
 volitantia inferre, ex transuerso impetu
 facto, dirimere infestas acies, dirimere i-
 ras. Estque memorabile, quod de Cim-
 bricis mulieribus memoriæ proditū est,
 cum quibus non minor quàm cum ma-
 ritis eorum Mario pugna fuit: & specio-
 sior mors earum fuit, quàm pugna. nam
 cū missa ad Marium legatione, liber-
 tatem

tatem non impetrassent, suffocatis elisif-
 que passim infantibus, mutuis vulneri-
 bus conciderunt, aut vinculo ecrinibus
 suis factis, ab arboribus iugisq; plaustro-
 rum pependerunt^a. Apud Germanos
 verò femina nō semel inclinatum aciem
 restituisse feruntur^b. Ceterum licet a
 plerisque dubitatum sit, vtrum milites
 27 nostri temporis * gaudeant hisce priui-
 legiis militaribus, tamen verius est, mili-
 tibus, qui in numeros sunt relati, & for-
 titer & strenuè militant, hæc priuilegia
 concedi, saltem ea quæ vsus nō coarguit.
 neque refert, quod quædam solēnitates,
 quibus olim milites sacramento militiæ
 ascribebantur, exoleuerint. Nam simili-
 ter videmus solennitatem actionum an-
 tiquam nostra tempestate nullam esse^c;
 cū tamē eiusdem nihilominus sint ef-
 ficaciæ^d. Causa quoque & ratio conce-
 dendi militibus tā ampla priuilegia fuit,
 vt pro tutela & defensione Romani im-
 perij omnibus soluti curis expeditissimi
 operam armis darent^e. quæ & nostris
 militibus conuenit: ergo idem ius quo-
 que manere debet^f. & hæc sententia etiā
 viris doctissimis probatur g.

b 3

DE IV-

centurio no. 23. D. de vul. & pup. Decius in Rubr. C. de mil. et test.
 quæ refert Francis. Zoanest. de Roma. imp. n. 80.

a l. flo. de
 gest. Rom. l. 3
 cap 3.
 b Crut. de
 honest. disc.
 lib. 12 c. 8.
 c l. 2 §. de in-
 de ex his l. gi-
 gib. D. de o-
 rig. iur. l. 1. &
 2. C. de form.
 & impet. sub.
 d l. actio. D.
 de neg. gest.
 facit l. ordo.
 D. de publ. in-
 dic. l. decreto.
 C. ex quibus
 caus. inf. iro.
 e l. advocati.
 C. de aduo.
 diuersi iud. l.
 militum. in fi.
 C. de proc. l. c
 D. de mil. test.
 l. milites. C.
 locati.
 f l. illud quæ
 situm. in prin.
 D ad l. Aquil
 g iacob. de
 Raven. Cyr.
 Bald. Bart.
 Salicet. & a-
 lij in l. 1. C.
 de rex. & fac.
 igno A d. in l.
 militum. C. le
 proc. Rom. in
 ui. 43. & in
 cil. 506. Ale-
 xander in l.

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IVDICIIS MILITARIBVS.

- 1 Miles non nisi ante suum iudicem conueniri potest.
- 2 Fallit in milite desertore.
- 3 Item in eo qui pactus est se non usurum fori præscriptione.
- 4 Item in eo, qui postquam in ius vocatus est, miles esse cæpit.
- 5 Item in eo qui falsum testimonium dixit.
- 6 Item in milite negociatore.
- 7 Consules Romani, non nisi in castris in caput cuius Rom. incōsulto populo, animaduertere poterant.
- 8 Tribuni non habuerunt vitæ necisq; potestatem in milites.

CAPVT VIII.

a l. magiste.
C. de iurif.
omn. iud. l. 1.
C. de exhib.
reo.
b d. l. 1.
c l. desertorē.
D. de re milit.
l. 1 C. ubi se
nat. vel clar.
l. ult. D. de
accus. l. milit.
tribun D. de
cuss. reo. l. 1.
C. de fals.
monet.

Milites* non nisi ante suum iudicem 1
conueniri possunt, nec si in culpa
sint, coërceri^a. vnde capti a præside ad
proprium iudicem remitti debent^b. nisi
forte in desertione agens * miles com- 2
miserit delictum valde enorme, de quo
præses prouinciæ cognoscere poterit, &
punire militem in loco delicti^c. alioqui
verò neque dux exercitus, vel magister
militum in prouinciales, neque præses
prouinciæ in milites vllam iurisdictionē
habent.

habent. si tamen miles in instrumento

3 professus fuerit*, se non vsurum fori præ-
scriptione propter cingulum militiæ, pa-

ctum seruandum erit^a. Sed & si quis, po-

^a l. si quis.
^c de pact.

4 steaquam* in ius vocatus est, miles esse
cœpit: in ea causa est, vt ius reuocandi

forum non habeat, quasi præuentus^b.
nam vbi lis cœpta est, ibi finiri debet^c.

^b l. si quis
postea D. de
iudic.

5 Præterea miles*, qui falsum testimoniū
dixit, subiicit se iurisdictioni illius iudi-

^c l. vbi cœ-
ptum. D. de
iudic.

cis, etiam si paganus sit^d. Miles quoque

^d l. nullū. C.
de testib.

6 negociator* subest iudici illius negocia-
tionis^e. Porro vnusquisque super causis

^e l. vlt. D. de
iurif. om. iud.

publicis, quas dum militaret exercuit, &
super ratiociniis militaribus in militari

iudicio respondere debet, nec fori præ-
scriptione vti potest: etiam si militiæ cin-

gulum deposuerit^f. & capitalis criminis

^f l. 2. C. vbi
de ratio. tam
pub. quā priu.

reus, volūtarius miles (qui ex D. Traiani
rescripto capite puniendus est) non est

remittendus eò, vbi reus postulatus fuit,
sed vbi accedente causa militiæ audiendus

^g l. qui cūm
vno. § rem.
D. de re iust.

est, puniri debet^g. Sciendum autem est,
quamuis lege Valeria, quā Valerius pu-

7 bilitum esset*, ne in caput ciuis Romani
iniussu populi animaduerrere possent, &
solum illis relictū esset, vt coërcere pos-

b 4 sent,

DE IVRE ET OFF. BELL.

a in l. 2. §. in sent, & in vincula publica duci iubere *a*;
instio. D. de o- in castris tamen ius habebant arbitrato
rig. iur. D. de o- suo supplicium sumere *b*. quod & præto-
Hal. lib. 10. ribus, aliisque ducibus exercituum per-
b Poly. lib. 6. missum fuit *c*. id tamen Venuileius I. C.
de remiss. ac ad milites caligatos tantum restrinxisse
domest. Rom. viderur *d*: qui erant abiectiores & vilio-
c l. iustus l. 2 res *e*. Vnde videtur inferri, quod in alios
c. 4. Cicero incōsulto principe animaduerti nō pos-
Philop. 5. sit. & quidem tribuni *, aliiq̃ue duce in- 8
d l. de militi- feriores, vitæ necisque potestatem non
bis. D. de habuerunt in milites, sed tantum levis
cust. et exhib. coërcitio illis permissa est. id quod Mar-
reo. cianus satis indicasse videtur *f*, cum ait:
c Auth. quib. Tribuni officium esse delicta secundum
mod. nat. eff. suæ auctoritatis modum castigare. cui
legit. §. quisq̃ cōuenit, quod Tacitus ait *g* de seditione
quis. illa Pannonica, scribens, Municipiū præ-
f in l. officiū. fectum castrorum, penes quem erat tum
in fin. D. de re summa rerum, coeptam se-
miut. ditionem sedasse, duorum militum sup-
g annal. l. 11. plicio: bono magis exemplo quàm con-
h l. Diuus. cesso iure. Ceterum quod ad militaria
D. de feriis, iudicia attinet, ex D. Traiani rescripto
 etiam diebus feriatis peragi possunt *h*.

DE POENIS MILITVM.

1 *Duplex causa in puniendis peccatis.*

2 *Pœna*

- 2 *Pœna militares.*
- 3 *Militum delicta aut propria, aut cõmunia.*
- 4 *Fustuarium quid.*
- 5 *Decimatio.*
- 6 *Romani militaribus pœnis asperi.*
- 7 *Capitalis pœna per vinum aut lasciviam lapsis remittitur.*
- 8 *Romani in iudicãdo beneficia cum delictis non compensabant.*
- 9 *Contrà Persæ.*

CAPVT IX.

- 1 **D**Vplicem* in puniēdis peccatis causam esse cēset Plato in Gorgia, vt refert Gellius²: vnā castigādi & corrigēdi ^{a noſt. Att. 1.} cum qui peccauit, quò attentior fiat, & ^{6. cap. 14.} ad bene viuendum promptior. quòd in minoribus delictis fieri solet pecunia, vel leui coërtione, multa dicta. alteram exempli causa, vt alij a similibus delictis metu poenæ deterreantur: quod in grauioribus delictis fieri publicè interest.
- 2 Itaque poenæ militares* nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur: aliæ minores, prout grauius aut leuiter delictum esset, delinquentibus militibus, necessariò ad disciplinam militarem stabilendam, a ducibus inferri solent. mi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

litum autem delicta * aut propria sunt, 3
aut communia. Proprium militare de-

a l. 2. D. de
re milit.

b l. omne de-
lictū. D. de re
milit.

c in l. 3. Pa-
ne. D. de re
milit.

d d. l. 2. §.
pama. & §. u
qus. D. de re
milit.

e l. moris. §
ille. D. de pa-
l. honor. C. de
pen. & l. 5. de
privil. militū.

f d. l. 3 §. in
bello. D. de re
milit.

g de Rom.
castris.

lictum est, quod quis ut miles admittit^a :
si puta aliter faciat, quàm disciplina mi-

litaris exigit^b. Poenæ verò militares, ut
ait Modestinus^c, sunt huiusmodi : casti-

gatio, pecuniaria multa, munerum indi-
ctio, militiæ mutatio, gradus deiectio,

ignominiosa missio, in metallum autem
non dantur, nec torquentur, nec ad be-

stias, nec in furcam damnantur^d, nec ple-
beiorum poenis subijciuntur^e. At ex gravi

delicto solent milites capite puniri^f, aut
fuste percuti. id supplicium^g huiusmodi 4

erat, ut refert Polybius^h, accepto fuste
tribunus vix tantum attingebat damna-

tum : quod ubi factum erat, omnes qui in
castris erant, cædentes fustibus, lapidi-

busque, plerosque in ipsis castris confi-
ciebant : at si qui euassissent, ne sic quidem

servari poterant, quibus nec in patriam
redire licebat, neque aliquis ex necessa-

riis domi eum recipere audebat, unde
penitus peribant, qui in talem calamita-

tem incidissent. hoc genus animaduer-
sionis fustuarium dicebatur, teste Cice-

h Philip. 3.

rone^h, cum ait : Fustuariū meruerunt le-
giones, quæ consulē reliquerunt. Simile

poenæ

poenæ genus etiam num hodie in castris
 in vsu est. De hac poena censent I. C. cùm
 dicūt, fuste percuti, occidi, animaduertia.
 Alioqui verò, cùm dicunt fustibus cædi,
 castigari, admoneri^b: non de capitali,
 sed de leuiori poena agunt. nam multo
 leuiorem esse fustium, quàm flagellorū
 poenam iudicat Marcellus^c, Calistratus^d,
 & Hermogenianus^e: vt annotauit Hie-
 ronymus Verrutius^f. Porrò si multi mi-
 lites in aliquod flagitium conspirent, vel
 si legio deficiat, exauctorari solent^g. nō
 nunquam auctores barbarum ad palum
 deligare, aut securi percutere, reliquæ ve-
 ro multitudinis decimum quemq; sorte
 5 ductum^a ad suppliciū petere peruulgata
 poena fuit. quod ex verbis Ciceronis
 pro Cluëtio intelligi potest, vbi inquit:
 Statuerunt maiores nostri, vt si a multis
 esset flagitiū rei militaris admissum, for-
 titione in quosdam animaduenteretur,
 vt metus videlicet ad multos, poena ad
 paucos perueniret. Inter alias quoque
 poenas militares fuerunt hæ: stipendium
 anni differre militibus, neq; his æra pro-
 cedere, qui ære diruti dicebantur, aut in
 politia, aut in frequentia notare, vel citra
 commoda stipēdiorum exauctorare, lo-
 cum in

^a vt in l. 7.
^b §. 1. D. ad l.
 Aquil l. 1. §.
 occisorum. D.
 ad S. C. Syl-
 luum. in l. 8.
^c §. 1. D. de
 pœn.
^d vt in l. 1. §.
 cūn patro-
 nus D. de cf-
 fic. pref. urb.
^e l. ult. D. de
 iniuriis. l. 7.
^f D. de pœn. l. 3
^g §. 1. & l. ult.
 D. de offic.
 pref. vig. l.
 10. & l. 28.
^a §. 1. D. de
 pœn. l. 3 §. in
 bello D. de re
 milit. l. 1. C.
 de his qui
 not. in fa.
^c in l. in seruo
 riu D. de pœn.
^d in l. capita-
 liu §. nō oēs.
^e D. de pœn. in.
^f in i. ult. D.
 de iur.
^g de verb. si-
 gnif lib. 6.
^g l. 3. in fin.
 D. de re milit.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cum in quo tenderent in castris adimere, ut humi ac sub dio accubarent, extra vallum sine tentoriis relinquere, viribus cedere, hastas dare iubere, quæ censio hastaria dicebatur, quæ non pro leui noxa, sed pro graui delicto animaduersionis loco a ducibus inferri solita est. Hastas autem dare iubebantur milites, quibus propter probra ignominia & luxurie hasta adimebatur. etenim sicut glorie causa, fortes viri donabantur hasta pura, hi qui primū victores in prælio fuissent: ita ignavis & cōtumacibus adimebatur. hoc notabat, tanquam spes merendi illis adempta foret. in politia & in frequētia notabantur hi, qui rudibus, aut parum nitidis armis, vel strigosiore equo, & macie confecto utebantur, qui quæ prædicto ad pugnā die, occasionibus quæsitis contumacius parerent^a. Fuit quoque antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominia causa venam militi solui, & sanguinē mitti. quod A. Gell^b, primū in militibus stupentis animi, atque a naturali habitu declinantis (ut non tam poena, quā medicina videretur) factū fuisse credit: postea verò etiam ob pleraque alia delicta factitatum esse per consuetu-

^a Alex. ab Alex. lib. 2. general. dic. c. 13

^b A. Gell. Attic. lib. 10. cap. 8

fuetudinem : quasi minus sani viderētur omnes qui delinquerent. Ceterum, quāuis alioqui Romanis mitiores poenę placuerint : apud quos antiquitus cautum fuit , ne quis multam indicendo, bouem priusquam ouem nominaret , grauiorū enim multarū æstimatio bos erat vnus, vel plures; minorum verò ouis: in militaribus tamen poenis seueriores semper
6 fuere*, quòd aspero & abscisso castigationis generē disciplina militaris indigeat. Vnde quamuis consulibus prohibitum esset , ne possent animaduertere in caput ciuis Romani , in castris tamen poterant pro arbitratu suo supplicium sumere: vt alibi diximus^a. Hinc quoque
perrarò bis delictum imperatores venia^{a 3. de ind. milit.} dignum putauere. Nam. vt M. Cato in libro de re militari scripsit , aliis in rebus errata postmodum corrigi possunt ; in bello autem delicta emendationem non accipiunt : quippe cū poena ipsa e vestigio errorem sequatur. præsto enim est ignauie, aut imperitiæ vltor, qui nunquā delinquenti hosti indulget. & Lisimachus summus dux dicere solet, non esse in bello bis errare, vbi si quid offenditur perperam temeritate, vel inscitia, emendari

DE IVRE ET OFF. BELL.

uari non potest. nam parua in bello of-
fensa, magnarum sæpe rerum momenta
facit. Nihilominus tamē quēdam delicta
pagano aut nullam, aut grauiorem pœ-
nam irrogāt: militi verò grauiorem, aut
leuiorem: vt Marcellus respondit ^a. &
quidē constat, nonnulla militaria delicta
capite puniri, quæ non nisi culpa contra-
huntur ^b. Capitalis tamen pœna per vi-
num, aut lasciuia lapsis ^{*} remittitur, & 7
militiæ mutationem irrogat ^c. voluntas
enim & iudicium, quod nullum in ebrio
est, distinguit maleficia ^d. Itaq; Pyrrhus
adolescētes, qui inter bibendū regē con-
uiciis & maledictis onerauerāt, ingenuē
id fatentes, & culpam omnem in temu-
lentiam coniicientes, cū dicerent se
longē plura dicturos fuisse, si plus vini
habuissent, imo ipsum regē interfectu-
ros, nisi lagena defecisset, innoxios dimi-
sit ^e. Carolus tamen V. imperator edicto
cauit, ne cui ebrietas in delictis excusa-
tionem præberet, propter nimia in hisce
regionibus inebriandi frequentiam. &
Pittacus legem tulit, qua ei, qui pe-
brietatem deliquerat, duplam eius, quæ
^f sobrio infligeretur, pœnam constituit.
Est porrò valde memorabile, quod Ro-
mani,

^a in l. quedā
delicta. D. de
pœnis.

^b vt in l. om-
ne delictū. §.
1. cum dicitur.
seqq. quo cō-
meatus. §. 1.
D. de remilit.
^c d. l. omne
delictū. §. per
vnum.
^d l. 1. D. ad l.
Corn. de fisco.

^e Val. Max.
lib. 5. cap. 1.

^f in con.

mani, qui alioqui maximam meritorum
 cuiusque, & virtutis rationem habuerūt,
 8 in iudicando tamen * non solent, etiam si
 maxima rei in remp. extitissent merita,
 vero crimini indulgere, aut beneficia cū
 delictis compensare. cuius rei fidem facit
 in primis P. Horatius, qui trigemina
 spolia Cuiatiorum victor præ se gerens,
 quique imperium populo Rom. solus
 sua virtute pepererat, perduellionis reus,
 quod sororem ob mortem spōsi Cuiatij
 flentem transfixerat, in maximo disci-
 minine fuit: plusque ad salutē ipsius pro-
 fecerūt preces, & miseratio patris, quàm
 recens rei beneficium ^a. Item M. Manlius ^a *Liuius lib. 1*
 Capitolinus regni affectati reus, quāuis
 defenso Capitolio Romam seruasset, &
 prope cccc. produxisset, quibus sine fœ-
 nore expensas pecunias tulisset, quorum
 bona venire, quos duci addictos prohi-
 buisset: ad hæc hostium cæsorū spolia,
 dona imperatorū plurima conspicienda
 protulisset, & ea quæ bello gessisset ora-
 tione magnifica facta dictis æquādo me-
 morasset: nihilominus tamen crimē va-
 luit, inquit Liuius ^b, & populi iudicio dā- ^b *lib. 6.*
 natus Manlius, de saxo Tarpeio deiectus
 9 est. Contrà Perse* nunquam quemquam
 condem-

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a Diod. Sicul.
lib. i.

condemnabant, nisi reus conuinceretur
plus mali quàm boni fecisse reipub.^a

DE CONTVMACIBVS ET DV- CVM DICTO NON PARENTIBVS eosq; non protegentibus.

- 1 *Qui edicto non paret, capite punitur.*
- 2 *Miles qui tribuno, vel centurioni castigare volenti resistit.*
- 3 *Tribuno non licet modum in castigando excedere.*
- 4 *Qui præpositum defendere noluerunt, vel deseruerunt.*
- 5 *Qui rem a duce prohibitam facit.*
- 6 *Disciplina castrorum Romanis antiquior, quàm charitas liberorum.*

CAPVT X.

AD stabiliendam disciplinam militarē in primis spectat, vt exercitui & militibus præpositi, habeant milites dicto audientes. Itaque qui edicto minus paret*, capite puniri iubetur. **Au-**
gustus verò decimam legionem contumacius parētem, cum ignominia totam dimisit. Porro vt ordine, ac sine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperium-
que ducis fierēt, optimè prouidit L. Æmilius Paulus, in Macedoniam missus.
nam

b l. 3. 6. in
bello. D. de re
milit.

nam cum omnibus simul pronunciaretur, si quid agendum esset, neque omnes exaudirent, & incerto imperio accepto, alij plus eo quod imperatum esset, alij minus facerent, clamores quoque dissoni orirentur omnibus locis, & prius hostes quam ipsi, quid pararetur, sciret: placuit trib. militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum, & deinde singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere quid facto opus esset: siue a primis signis ad nouissimum agmen; siue ab extremis ad primos perferendum imperium esset^a. At vero tribuno, & cé-

a Lin. lib. 34

turioni permissam fuisse castigationem

2 in milites alibi diximus^b. Itaque miles^a,

b 3. de offic,
tribu.

qui tribuno vel centurioni castigare volenti restitisset, probro notabatur: qui verò probro notabatur, eū nemini igne, nemini alloquio impartire licebat. qui vero vitē tenuisset, militiam mutabat:

si ex industria fregisset, capite plectebatur^c. Tribunis autē vites praelatas fuisse,

c 1. miles. G.
irrenerens. D.
de remist.

non virgas alibi ostendimus. Cauēdum
3 tamen tribuno *, ne modum in castigan-

d. officium.
in fin. D. de
re milit. l. ut
queritur. §.
item lubanus
D. locati.

do excedat^d. & si iniuste militem inuadat, & non castigandi animo ob crimen aliquod metas officij sui excedat, puto

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *argumento* militi defensionem esse licitam ^a: alioqui
l. prohibuim. verò non erit resistendum ^b. nam omnis
C. de iur. fisci. contumacia aduersus ducem vel præsi-
lib. 10. dem, capitalis est ^c. Neque solùm capita-
b c. qui resi- lis poena statuta est in eos, qui manus in-
fist. 2 qu 3. tulerunt præposito ^d: sed etiam in eos,
c l. omne. §. qui eum defendere noluerunt ^e, vel de- 4
contumacia. seruerunt, occidiq̃ue passi sunt ^e. idemq̃;
D. de remilit. regia Hispaniarum lege constitutum est
d l. omne §. 1 in eos, qui regem suum deseruerunt ^f.
D. de remilit. Senatus autem Romanorum quàm gra-
c l. 2. in fin. uissimè tulit, quòd Q. Petilius consulē
et d. l. omne. fortissimè aduersus Ligures pugnātem,
in fin. D. de re occidi milites passi essent, & legioni ne-
mo sit. que stipendium anni procedere, neque
f Reg. L. 3. tit. æra dari voluit: quia pro salute impera-
19. par. 2. toris hostium telis se non obtulissent ^g.
g *Val. Max.* Celtiberi verò nefas esse duxerūt prælio
lib. 2. cap. 7. superesse, cū is occidisset, pro cuius sa-
h *Val. Max.* lute spiritum deuouissent ^h. Cuius con-
lib. 2. cap. 6. ditionis homines fuisse apud Gallos,
i *de bel. gal.* quos illi Soldurios appellabant, refert
lib. 3. Cæsari. Porro vsque adeo seuerè imperio
k *l. 3. §. in* ducis pareri, eiusq̃ue edicta obseruari
bello. D. de re præcipitur, vt capitis poenam subeat, qui
milit. rem a duce prohibitam fecerit ⁱ, aut mā- 5
 data eius nō seruauerit, etiam si res bene
 cesserit ^k. Cuius disciplinæ seuerissimi
 custodes

custodes fuere Postumius, Tubertus & Manlius Torquatus: quorum alter filiū, quia non suo iussu, sed sponte, præsidio progressus hostes fuderat, victorē securi feriri iussit. alter verò, cui Imperioso postea cognomen fuit, filium, quod prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorum, ad dimicandum contra edictum patris descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentē, in conspectu exercitus virgis cæsum securi percussit. & Manlius filius exercitu pro se aduersus patrem seditionem parante, negauit tātī esse quemquam, vt propter illum disciplina corrūperetur, & obtinuit vt ipsum puniri pateretur^a. Vnde Paulus ait, disciplina⁶ castrorū antiquiorem Romanis fuisse, quā charitatem liberorum^b. Nec minori seueritate Papyrius dictator Q. Fabium magistrum equitum, quod cōtra eius imperium exercitum eduxisset: quāquam fuis Samnitibus in castra redierat, neque virtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, nudatum, virgisq; cæsum securi percussurus, apopulo Rom. tribunisq; plebis, qui pro eo intercedebant, constanter poposcit^c. Perinde autē in eum militaris animad-

^a *Linii l. 4.
C. 3. Valer.
Max. l. 2. c. 7.
Gell. l. 9. c. 13
b m. l. posth.
mum. §. fi-
lius quoque.
D. de capti. es
posth. reuerf.*

^c *Linii lib 8
Val. Max. lib.
2. cap. 7.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

uersio fuit, qui extra ordinem etiam in prouocantem, cōtra imperium pugnas-
set, aut classico reuocatus, tardius paruif-
set, quàm si ciuem aut socium iniuria af-
fecisset. Itaque Cyrus laudasse dicitur
militem, qui cū hostem interfecturus
gladium eduxisset, classico receptui au-
dito ictus cohibuit, hostemque dimisit.

DE EMANSORIBVS.

- 1 *Sine commeatu miles a signis abesse non
potest.*
- 2 *Qui agmen excessit fustibus caditur.*
- 3 *Emansor quis, & quomodo puniatur.*
- 4 *Qui valium transcendit.*
- 5 *Qui ad commeatus diem non redit.*

CAPVT XI.

IVre militari apud Romanos cautum
fuit, ne miles sine commeatu* ab signis 1
abeat, neue prælio decedat, neue locum
relinquat, aut e castris fugiat, neue de-
cedat longius, sed explorato, & sub signis
atque subsidiis positus, non modo in acie
procedat, sed & lignatum aut populatū
vadat, omnia denique, veluti si coram
hoste cauta præuisaque essent. qui verò
longius a tubæ auditu, nisi imperatoris
aut tribuni iussu, extra munimenta abiis-
set, in

set, in eum militaris animaduersio erat:
 ne scilicet vagi milites solutiore cura ob-
 ambulantes, in hostili loco temerè pro-
 gressi cædibus essent & periculis obno-
 xij: tum etiam vt a rapina contineretur:
 2 vnde qui agmen excessisset*, ex causa vel
 fustibus cædebatur, vel mutare militiam
 solet^a. Lyfander Lacedæmonius egres-
 sum via quendam castigabat, cui dicenti
 ad nullius rei rapinam se ab agmine ex-
 cessisse, respondit: Ne speciem quidem
 rapturi præbeas volo. Alexander Seue-
 rus, si quis de via in alicuius possessionē
 deflexisset, eum fustibus cædi iubebat, &
 dum castigaretur, per præconem procla-
 mari & edici: Quod tibi fieri non vis, al-
 teri ne feceris. quod a Christianis ali-
 quādo audiuerat. Pompeius verò missus
 in Siciliam legatus, cū audiret milites
 in itinere faciundo sæpe euagari, vimque
 hominibus facere, & prædas auertere,
 eos qui temerè oberrabant, suppliciis
 compescuit: a se autem missorum gladiis
 sigilla imposuit^b. Porrò qui diu vagatus
 sine cōmeatu ad castra regreditur, eman-
 3 sor^c dicitur: cuius crimē leuius est, quàm
 desertoris^c: vt erronis leuius est in seruo,
 quàm fugitiui^d. Examinantur autem

a l. 3. §. sed
 qui. D. de re
 milit.

b Plut. in a-
 poph.
 c l. 3. §. em-
 fionu. D. de re
 milit.
 d l. fugitiuus
 D. de verbor.
 sign.

DE IVRE ET OFF. BELL.

causæ emanationis, & cur, & ubi fuerit, & quid egerit, & datur venia valetudini, affectioni parentum & affinium, & si servum fugientem persecutus est, vel si qua huiusmodi causa sit: sed & ignorantibus adhuc disciplinam tyroni ignoscitur^a. Hostibus tamen imminuentibus, qui in exploratione emanet, aut a fossato recedit, capite punitur^b. similiter & is qui vallum transcendit^{*}, aut per murum castra ingreditur^c. muri enim sacrosancti semper habitati fuerunt^d. Is quoque qui commeatu^{*} accepto ad diem commeatus non rediit, perinde in eum statuendum Modestinus respondit, ac si emanfisset, vel deseruisset pro numero temporis: facta prius copia dicendi, num fortè casibus quibusdam detentus esset, propter quos venia dignus videatur^e. Vsq; adeo verò odiosum fuit a signis abesse, ut miles qui in commeatu agit, non videatur reipub. causa abesse, ut Vlpianus respondit^f: si puta vageretur, aut domi suæ ocietur, ut Iabolenus sensit^g. nam ut Vlpianus ait^h: Ij tantum reipub. causa abesse intelliguntur, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. at commeatum quāparcissimè dari debere militibus, alio loco diximus.ⁱ

a l. qui cum.
in fin. D. de re
milit.

b l. 3. §. in
quis. D. de re
milit.

c l. 3. §. in
bello. D. de re
milit.

d §. sancti.
inst. de ver. di-
uis.

e l. 3. §. si ad
diem. l. qui
commentus.
D. de re milit.
f in l. 1. D.
de re milit.
g in l. miles.
D. ex quibus
caus. maio.
h in l. reipub.
D. ex quibus
caus. maio.
i 5. de offic.
tribunos.

- 1 *Desertor quis & quomodo punitur.*
- 2 *Qui desertorem occultant.*
- 3 *Desertor restitutus non accipit stipendia temporis quo in desertione fuit.*
- 4 *Qui filium militia subtraxit.*

CAPVT XII..

- 1 **D**Esertor* in iure dicitur, qui per lō-
gum tempus vagatus reducitur a. a l. desertorē.
§. desertor. D.
de re milit.
Semel autem militiæ ascriptus, nisi de-
bitè missus, eam deserere non poterat:
quod grauissimum crimē habitum fuit.
non tamen omnes desertores similiter
puniendi sunt. nam habetur ordinis, &
stipendiorum ratio, & anteaetæ vitæ. re-
fert etiam num solus, vel cum pluribus,
semel, aut iterū quis deseruerit. aliudue
crimen desertioni adiunxerit. item tem-
poris ratio habetur. nam qui in pace de-
seruit, eques gradu pellēdus est, & pedes b Lñō omnes.
D de re milit.
militiam mutat. in bello idē admissum,
capitale est^b. Grauius quoque in eo sta-
tutum fuit, qui post desertionem in aliā c i. qui cum
uno. §. qua
post. D. de re
milit.
militiam se dedit, legiue passus sit^c. Im-
peratores verò permiserunt cuilibet de-
sertorem opprimere^d. quod Leo impe-
rator ita restrinxit, si inuentus restiterit^e. d in l vlt C.
quād. lic. vn.
sine iud.
e l. 2. C. de
desert. lib. 12.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Defunctorum autem in desertione bona publicantur^a. Neque solum ipsi desertores puniendi sunt, sed etiam ij qui

a l. defunctorum. C. de re mil. lib. 12.

eos occultant*. item iudex, qui gratia, 2

b l. 1. C. de deserto. lib. 12

c d. l. 1.

d l. nō omnes.

§. que in de-

sertione. l. qui

cum vno. §.

edictum. D.

de re mil.

e l. milites a-

grum. in fin.

D. de re mil.

f l. cū allega-

tiō. C. de re

mil. lib. 12.

l. pen. D. de

re mil.

vel dissimulatione poenam desertori irrogare neglexit^b. qui verò desertorem

prodit, præmio afficitur^c. desertori tamē qui se obtulit, indulgeri solet^d. nisi fortē

quis post quinquennium se obtulerit, qui deportari iubetur^e. Et quamvis de-

sertor* ex indulgentia fuerit restitutus, 3

non tamen stipendia eius temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit^f.

Non minus grauitèr quàm in desertorē, statutum est in eum, qui filium suum mili-

tiæ subtraxisset*. nam si id belli tēpore 4

fecisset, exilio & parte bonorum multabatur: si in pace, fustibus cædi iuebatur,

& requisitus iuuenis in deteriorem militiam dabatur. & qui filium debilitauit

delectu indicto, vt inhabilis militiæ esset, deportari ex rescripto D. Traiani solet^g.

Cæsar autem cū conueniret, in ceteris seditiosorū & desertorum acerrimus in-

quisitor & punitor dicitur fuisse maximus. & Aufidium Cassiū memoriæ pro-

ditum est, nouo exemplo multis desertoribus manus detruncasse & pedes, as-

ferens

g l. qui cum vno. §. filiū. D. de re mil.

serens maiori disciplinæ fore miserabiliter criminofum viuere,quàm occidere.

DE TRANSEVGIS ET PRODI-
TORIBVS.

- 1 *In transfugas acerrimè animaduersum.*
- 2 *Qui cùm potest redire, & non redit, pro transfuga habetur.*
- 3 *Exploratores quomodo puniendi.*
- 4 *Arcana confilia non sunt euulganda.*
- 5 *Speculatores hostium.*
- 6 *An fit nobili viro dignum speculatorem esse.*
- 7 *Minimè tutum per fugis credere.*

CAPVT XIII.

IN transfugas*, velut maiore crimine obnoxios, & patriæ acciuium proditores, acerrimè semper animaduersum fuit, & venia indigni fuere. nam vt Paulus ait: Transfuga, qui malo consilio & proditoris animo patriam reliquit, hostium numero habendus est, & capite punitur^b. & vbicunque inuentus, quasi hostis interfici potest^c: ac legis Iuliæ maiestatis reus est^d. torqueri quoque, & ad bestias, vel in furcam cõdemnari potest, quamuis milites nihil eorum patiãtur^e.

a in l. postli-
mum. §.
transfuga. D.
de capt. &
postli. reuerf.
b l. prodito-
res. D. de re
milite.
c l. 3. §. ult.
D. ad l. Corne.
de fide.
d l. 2. D. ad
l. Iul. ma.
e l. 3. §. u. qui
D. de re milite.

—Is etiam, qui volens transfugere depre-

a *l. defertorē.
§. si quis ad
hostes, D. de
re militis.*

b *Sallust. in
conjurat. Ca-
tal.*

c *Liv. lib. 30.
Val. Max. l. 2
cap. 7.*

d *Val. Max.
lib. 2, cap. 7.*

e *Liv. lib. 24*

f *Liv. lib. 2.*

g *Liv. lib. 24*

h *Val. Max.
lib. 2, cap. 7.*

hensus est, capite punitur^a. Itaque Ful-
vium senatoris filium ad Carilinam pro-
ficiscētem retractum ex itinere iussit pa-
rens necari^b. P. autem Scipio Africanus,
alioquin mitissimi ingenij, in perfugas
& fugitivos acerbus fuit: si quidē devicta
Carthagine ad firmandam disciplinam
militarem, ex Romanis, qui rupto impe-
rio ad hostes transfugerant, in crucem
efferrī, nominis verò Latini securi per-
cuti iussit^c. & posterior Africanus transfugas
bestiis obiecit^d, Paulus Æmilius
elephantis. M. Marcellus Leontinis ca-
ptis, ad duo millia transfugarum securi
percussit^e. Metium verò Suffetium pro-
ditionis reū, quadrigis in diuersum actis
discerptum fuisse legimus^f. Et cccclxx.
perfugæ, qui ad Annibalem transfuge-
rant, recepti a Q. Fabio Romam missi,
virgis in comitio cæsi omnes, ac de saxo
deiecti sunt^g. Idem tamē Fabius Maxim.
mitius agens, illorum qui contra reli-
gionem iurisiurandi transfugerant, de-
xtras amputari mandavit: vt trunca præ
se brachia gestantes, defectionis metum
reliquis inijcerent, & ceteris, ne idem
cōmittere auderent, documēto essent^h.
Apud

Apud Athenienses verò proditionis reū
sepelire nefas fuit. eumque cum tota po-
steritate inter infames referebant^a: & ca-
dauera eorum extra fines patriæ depor-
tari iusserunt^b. ei tamen, qui transfugit,
& postea multos hostes apprehendit, &
transfugas demonstrauerit, posse parci
D. Hadrianus rescripsit^c. Haberetur etiam

2 pro transfuga is, qui cū posset * redire,
non rediit^d. Et quidem ab hostibus re-
missi milites, non aliter restituendi sunt,
quàm si constiterit eos captos fuisse, nō

3 transfugisse^e. Porro exploratores*, qui
secreta hostibus nunciant, proditorum
loco habentur, & capitis pœnas luunt^f:
& viui exuri, aut furca suspendi solent^g.
Apud Carthaginienses verò quodā po-
tentissimo ea tempestate Pœnorū pro-
ditionis damnato, quò odio Hannonis
ducis belli Græcis litteris Dionysio ty-
ranno aduentum exercitus, & segnitiam
ducis prænunciasset, S. C. factum est, ne
quis postea Carthaginiensis aut Græcis
litteris, aut Græco sermoni studeret: ne
aut loqui cum hoste, aut scribere sine in-
terprete posset^h. Neque solūm pœna di-
gni fuerunt, qui hostibus secreta nuncia-
rent: sed etiam ij, qui apud suos ea euul-
garent.

a Plut. in vi-
ta de c. Rhod.
b Plut. de fo-
ra milit. viro-
c l. nō omnes.
in fin. D. de
re milit.

d l. non om-
nes. §. qui ca-
pti. D. de re
mil.

e l. nō omnes.
§. a barbaris.
cū §. seq. D.
de re milit.

f l. omnes. §.
exploratores.
D. de re milit.
reg. Hisp. l. 2.
l. 28. par. 2.
et Reg. l. 24.
tit. 21. par. 2.
g l. si quis a-
liquid ex me-
tallo. §. tras-
fuga. l. an-
damnum §.
hostes. D. de
pœnis.

h Iustit. l. 20

garent*. Itaque apud Ægyptios legemilitari cautum fuit, ut quid ducis cōsiliū

^a Diod. Sicul. lib. 2. palam fecisset, lingua multaretur^a. Perse verò veteri eorum disciplina arcana regū

^b Q. Curt. lib. 4. vitę periculo custodiri sanxerūt^b. Et memorię proditum est, multis seculis P.

conscriptorum arcana consilia a nemine senatorum fuisse euulgata. Itaque Q. Fabius Max. quòd de bello Punico indicēdo, de quo secreto in curia actum erat, P. Crasso narrauit, quamuis per imprudētiam, memor eum triennio ante quęstorē factum, ignarusque nondum a censoribus in ordinem senatorum allectum, vehementer a cōsulibus obiurgatus fuit.

^c lib. 2. c. 2. Nunquam enim, ut ait Val. Max^c. taciturnitatem, optimum ac tutissimum rerum administrandarum vinculum, labefactari volebant. Sicque cūm Asię rex Eumenes amantissimus Romanorū bellum a Perse aduersus populum Roman. comparari senatui nunciasset, non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quā Perse captum cognitum esset^d. Prudēter verò

^d Val. Max. lib. 2. cap. 2.

Cęcilius Metellus tribuno militum percunctanti quid esset factururus: Si eius, inquit, rei scirem mihi tunicam consciam,

exutam

exutam in ignem conijcerem. indicans
 ducū consilia non esse euulganda. Porro
 proditoribus annumerari possunt, qui
 ad hostes tela armæue deferunt: quod ca-
 pirale est, bonis eorum publicatis^a. Et
 Paulus respondit, ferrum hostibus ve-
 nundare sine capitis periculo nō licere^b,
 qui verò operam dabant, vt barbari Ro-
 manos deprædarentur, & prædam cum
 hostibus diuidebant, viui exuri solent^c.

^a l. 1. C. que
 res ex p. n. n. n.
 deb. l. 4. D. ad
 l. 1. ut. m. s.
^b l. 1. c. o. m. D.
 de public.

^c l. 1. in qui. C.
 de re mil. l. 32

5 Ceterum hostiū speculatores^{*} apud nos
 forte deprehensos, non tanto odio di-
 gnos esse, quanto ij qui ad hostes trans-
 fugiunt, & secreta hostibus nunciant, ra-
 tio ipsa satis indicat, quippe qui nulla
 perfidia notantur. Vnde speculator qui-
 dam Carthaginienfis, qui per biennium
 fefellerat, Romæ deprehensus, præcisus
 tantum manibus dimissus est^d. Solet hic

^d Liv. lib. 22

6 quæri, an sit nobili viro dignum^{*} specu-
 latorem esse, & explorare hostium con-
 silia & facta. Et certè ex professo hanc
 artem exercere mercedis gratia, nō puto
 viro nobili honori esse, neq; citra igno-
 minia notam licere: vt colligere licet ex
 iis quæ de nobilibus latè tradit Tiraquel-
 lus. Si quis verò amore reipub. & pro sa-
 lute communi & publica hoc faciat, non
 solum

DE IVRE ET OFF. BELL.

solum nō indignum viro nobili, sed etiā maximē gloriosum iudico. nam & Dominus pręcepit Moyse proficiscenti cum Israēlitis in terram promissionis, vt pręmitteret singulos de singulis tribubus ex pręcipuis in terram Chanaā, qui considerarent, qualis quantaque esset, & vtrum fortis populus, an infirmus, pauci numero, an plures, ipsa terra bona, an mala, vrbes munitę, nec ne, ceteraque omnia explorarent ^a. Et Iosue duos exploratores misit in urbem Iericho, antequam eam oppugnaret ^b. Itaq; Sex. Tarquinius, simulata patris sęuitia & odio Gabios profugit: quo astu dux ab illis electus, vno aut altero pręlio prosperē re gesta, cū vniversa res Gabina illi credita esset, sublati de medio primoribus ciuitatis, sine certamine oppidum patri, qui illud oppugnabat, in manus tradidit ^c. Et Zopyrus homo nobilis, Darij Persarum regis amicus, cū videret regē longa obsidione Babylonis defessum, & difficilem admodū expugnationem fore, truncatis sibi ipsi naso & auribus, lacero corpore ad Babylonios transfugit, simulās se a Dario tam foedē cęsum. quare credita benignē ab hostibus exceptus, turmis

^a Num. 13.

^b Iosu. cap. 2

^c Liv. lib. 2.

turmisequitum præfectus, vno aut altero prælio re bene gesta, tandè dux totius exercitus constitutus, urbem atque exercitum Dario tradidit ^a. Araspa quoque ^{a Iustio. lib. 2} nobilissimus Medus, ex Cyri comitibus, iussu eius ad Assirium regem transfugit, & exploratis hostium copiis & consiliis ad Cyrum reuersus, in publica concione ab eo laudatus est ^b. Quibus etiam exem- ^{b Xen. in pæd. Cyr. L. 6} plis docemur, quam minimè tutum sit

- 7 perfugis credere*, quibus certè, etiam si sine dolo & fraude ad nos profugiant, & suos prodant, non multum fidei habendum erit. quomodo enim sperari potest in alienos fidũ fore, qui in suos perfidus existit? Itaque Antigonus dicere solet, se proditores amare dũ proderet, vbi verò prodidissent, eos omni odio persequi. quò spectat Augusti dictum: Proditionem amo, proditorem non laudo ^c. Et ^{c Plut. in a- poph.} facerè Philippus Macedo, quãquam decepto hoste semper gauderet, conquærenti cuidam, quòd milites eum proditorem vocarent, eo quòd patriam Philippo prodidisset: Noli mirari, inquit, hebetes enim ingenio sunt Macedones, & agrestes admodum, vtpote qui scaphã scapham vocant: his verbis docens, proditores

DE IVRE ET OFF. BELL.

ditores omnibus ludibrio esse debere: Romanis certè veteribus illis, insitum fuit Romanis, vt ipsi dicebant, artibus, id est, virtute, opere, armis potius vincere, quàm aliena iniquitate, vt alio loco ostendimus.^a

^a T. de infid.
& fraud. bo-
fide.

DE SEDITIOSIS.

- 1 *Intestina seditioes perniciosæ.*
- 2 *In seditiosos acriter animaduersum.*
- 3 *Non temerè expersendum imperium.*
- 4 *Luxus & licentia maxime fouent seditioes.*
- 5 *Seditio mira dexteritate sedata.*
- 6 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 7 *Primum lenienda seditio, quàm in auctores animaduertatur.*
- 8 *Quomodo compestatur seditio.*

CAPVT XIII.

QUàm perniciosæ sint* intestinae dissentiones, disertè Menenius Agrippa orator, ad populum, qui in sacrum mōtem secesserat, apologo suo de membrorum humani corporis dissentione, ostendit^b: & Scylurus fasce suo hastarū, quem filiis suis, quos octoginta habebat, confringendum exhibuit. Etenim haud pauciores exercitus discordia & seditio-
ne, pro-

^b Liniar l. 2

ne, propriis viribus consumptos, quàm ab hostibus prostratos fuisse satis cōstat.

- 2 Vnde in seditiosos*, & seditionū auctores acriter semper sæuitum est, tanquam in criminis læsæ maiestatis reos*. itaque a l. 1. D. ad l. l. l. maiest.
- capite puniri Modestinus respōdit eum, qui atrocem militum seditionem concitavit: sin verò intra vociferationem & leuem querelam seditio mota esset, gradu militiæ deijci^b. & Paulus seditiosos, pro qualitate dignitatis, in furcam tolli, aut bestiis subijci, aut in insulam deportari voluit^c. Ex cōstitutionibus quoque regni Hispaniæ, pro qualitate delicti, & personæ, puniri iubetur. & siquidem eo animo seditionem mouerint, vt impeditur occasio rei bene gerendæ, erutis oculis in carcerem conijciuntur, donec occasio rei gerendę transierit: & quidem si sint ex dignioribus, captiui constituuntur, & postea in exilium mittuntur^d.
- Cæsar autem cū in ceteris criminibus commueret, in seditiosos acerrimus vindex fuit, & ex causa seditionis, in tumultu ciuiliū armorum, ac tum maximè tumentibus animis, legionem totam exauctorauit, auctoribus seditionis securi percussis: sed mox eos quos exauctora-
- d uerat,

b l. 3. in fin.
D. de remissis.

c in l. si quis
aliquid ex
matallo. §.
auctores. D.
de pœn l. 1. et
2. C. de sedi-
tio.

d Reg. lib. 4.
c. 5. tit. 28.
par. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

uerat, ignominiam deprecâtes restituit,
 & optimos milites habuit. Cn. Pōpeius
 minitantibus direpturos pecuniam mi-
 litibus, quæ in triumpho ferebatur, Ser-
 uilio & Glaucia hortâtibus, vt diuideret
 eam, ne seditio fieret, affirmavit non
 triumphaturum se, sed potius moriturū,
 quàm licentię militum succumberet, ca-
 stigatisq; oratione graui militibus, lau-
 reatos fasces obiecit, vtab illorum inci-
 perent direptione, eaq; muidia redegit
 eos ad modestiam. Monendi tamen sunt
 duces belli, ne temere experiantur im-
 perium*, cuius vis omnis in consensu o-
 bedientium est, ū forte periculum sit, nō
 fore dicto audientes milites: vt prudēter
 legati App. Claudium monuerunt, sæ-
 uire volentem in milites, qui odio eius
 in aciem producti, turpi fuga petierant
 castra^a. Porro Gemitius consul millia
 hominum quattuor exauctorauit, & in
 foro percussit, quod licentia corrupti
 Rhegium, in cuius præsidio erant, occu-
 pauerant, & eorum corpora sepulturæ
 mandari, mortemque lugere veruit^b.
 Atquē in compescendis cohibendisq;ue
 militum seditionibus magna requiritur
 ducis prudētia, qui in primis scire debet,
 luxum

^a Liv. lib. 2.

^b Val. Max.
 lib. 2. cap. 7.
 Liv. lib. 28.

4 luxum & licentiam* ex ocio, vt fit, colle-
 ctam maximè fouere istiusmodi militū
 consilia: vti Liuius in sua historia satis o-
 „ stendit^a, cū ait: Iam tum minimè salu- ^{a lib. 7.}
 „ bris militari disciplinæ Capua, instru-
 „ mento omnium voluptatum delinitos
 „ militū animos auertit a memoria patriæ,
 „ inibanturque consilia in Hibernis, eodē
 „ scelere adimendę Campanis Capuæ, per
 „ quod illi eam antiquis cultoribus ade-
 „ missent. Ceterum in hac coniuratione
 5 Capuana compescenda, laudanda pru-
 dentia C. Martij Rutilij cons.* qui & æ-
 rate, & vsu doctus, optimum ratus diffe-
 rendo spem, quandocunque vellent, cō-
 silium exequendi militarem impetū fru-
 strari, rumorē dissipat in iisdem oppidis
 & anno post præsidia hibernatura, diuisa
 enimerant per Campaniæ vrbes. eoque
 laxamento cogitationibus dato, quiēuit
 in præsentia seditio: & consul educto in
 æstiuam militem, dum quietos Samnites ha-
 bebat, exercitū purgare missionibus tur-
 bulētorum hominum, miræ dexteritate
 instituit, alios aliis ex causis^b. Neque ^{b Liuii l. 7.}
 enim semper conuenit imperiū experiri.
 sæpe enim, vt Tacitus ait, quod in pacis
 ocio vindex disciplina persequitur, inter
 d 2 gladios

DE IVRE ET OFF. BELL.

gladios & turbas cauta toleratur patientia. & vt Fabius Max. dicebat, aliter in medio ardore * belli; aliter in pace tranquilla arbitrādum & agendum esse, vt a-
libi ostendimus^a. Hinc quoque graui aliqua seditione exorta, eandem, quacunque ratione, leniendam*, & tum demum 7
in auctores animaduertendum censeo, ne alioqui magis irritetur & accendatur, quàm sedetur aut extinguatur militaris furor: exemplo Scipionis, qui in castris ad Sucronē in Hispania seditione orta, inter suos milites septē tribunos ad eos misit, qui placido sermone permulcētes lenirent militum animos, & edicto proposito, vt ad stipendium petendum conuenirēt, Carthaginem pertraxit: vbi circumfuso omni exercitu graui oratione castigatis militibus, metu torpentibus, auctores seditionis in mediū protractos, nudos deligatos ad palum virgis cæsos securi percussit: cumque certatum fuisset sententiis, vtrum in auctores tantum seditionis animaduerneretur, an plurium supplicio vindicanda tam fœdi exempli defectio magis, quàm seditio esset: vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset,
ibi poena consisteret^b. his adde quod
Tacitus

a 7. *Temporis rationem habenda*, lib. 2.

b *Lim. lib. 28.*

Tacitus ait ^a, saluberrimum esse ad con- ^{a Annal. lib. 1}
 tinendam militarem fidem, vbi seditio
 8 timetur ^{*}, vt longis spatiis distineatur e-
 exercitus, ne viribus & vitiis milites mis-
 ceantur. sed & cū ocium militarem se-
 ditionem maximè foueat, illud bello, A-
 lexandri exemplo, interpellare cōuenit.
 Prudenter verò Cæsar bello ciuili, vt sibi
 exercitum deuinciret, a tribunis militū,
 centurionibusq; mutuas pecunias sum-
 pser, quas exercitui distribuit. quo facto
 duas res consecutus est, quia pignore a-
 nimos centurionum deuinxit, & largi-
 tione redemit militum voluntates ^b. Est <sup>b Cæsar de
bel. ciuili. lib. 1</sup>
 autem memorabile, quod de Annibale
 tradunt historiæ: quippe qui cū in ho-
 stiū terra per annos tredecim, tam pro-
 cul a domo, varia fortuna bellū gereret,
 exercitu non suo ciuili, sed misto ex col-
 luuione omnium gentium, quibus non
 lex, non mos, non lingua communis; a-
 lius habitus, alia vestis, alia arma, alij ri-
 tus, alia sacra, alij prope dii essent, ita
 quodam vno vinculo copulauerit eos,
 vt nulla nec inter ipsos, nec aduersus du-
 cem seditio existeret, cū & pecunia sæ-
 pe, & stipendium, & commeatus in ho-
 stium agro deesset ^c. Idem de Viriato le- ^{c Liv. lib. 27}

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Appian. de
bel. hisp.

gimus, qui per octo perpetuos annos, quibus bellū cum Romanis gessit, exercitum ex omni hominum genere conflatum, sine seditione obsequentissimum habuit^a. quod certē non sine admiranda quadam virtute ducis fieri potuit. Scipio verò alioqui summus imperator, nimia lenitate sua militibus ansam ad seditionē præbuit. quo nomine Q. Fabius Max. eū ad corrumpendam disciplinam militarem natum arguebat, & plus prope in Hispania culpa Scipionis per seditionem militum, quàm bello amissum esse. Adeo natura insitum quibusdam est, vt magis peccari nolint, quàm satis animi ad vindicanda peccata habeant.

DE IIS QVI IN ACIE LOCO CEDUNT, AVT VICTI SE DEDUNT.

- 1 *Imperator magis quàm hostis timendus.*
- 2 *Qui in acie prior fugit, capite punitur.*
- 3 *Seueritas ad rem bene gerendam prodest.*
- 4 *Qui se hostibus dedunt, carēt postliminio.*
- 5 *Qui metu hostium languorem simulat.*

CAPVT XV.

Clearchus Lacedæmoniorum dux exercitui dicere est solitus, imperatorem

1 **tor**em potius * quàm hostem metui debere, significās eos, qui in præliodubiam mortem timuissent, certum, si deseruissent, manere supplicium: vt scilicet insitum esset militibus, aut vincendum, aut moriendum esse. Quę certe necessitas in virtutem verti solet. de quo alio loco diximus^a. Vnde iure militari cautum est,

2 vt qui in acie prior fugam fecerit*, capite puuiatur^b. Idem in nobili fugiēte, regia Hispaniæ lege statutum est^c: at iure canonico fit infamis^d. lege verò diuina timidi iuebantur reuerti in domum suā, ne aliis timorem incuterēt^e. App. Claudius ex his, qui bello Volscō loco cesserant, decimum quemque sorte ductum ad suppliciū legit^f. idem fecit Antonius bello Parthico g. P. Cornelio Nasica, Decimo Iunio consſ. qui exercitum deseruerant, damnati virgis cæsi, publicè vānierūt. Attilius regulus cū ex Samnio in lucernam transgrederetur, exercitusque eius obuiis hostibus aduersus esset, opposita cohorte iussit fugiētes pro defectoribus cædi. Camillus dictator Veiēti bello dictus omnium primum, in eos, qui a Veis proximo prælio pauore fugerant, more militari animaduertit, effe-

d 4 citque

^a s. necessitatem pugnādis, lib. 2.

^b l. omne. §. qui prior D. de re milit.

^c Reg. l. ult. tit. 21. par. 2.

^d c. infamis. 6. quest. 1.

^e Deut c. 20 & Iudub c. 7

^f Linius l. 3. g Appian. de bello Part.

DE IVRE ET OFF. BELL.

citque ne hostis maximè timèdus militi
^a *Liv. lib. 3.* esset^a. T. Scaurus filium, quòd in saltu
Tridentino hostibus cesserat, in conspe-
ctum suum venire vetuit: quare adoles-
cens verecūdia ignominia pressus, mor-
tem sibi cōsciuit. Marcellus verò mitius
agens, milites a quibus orta fuga esset,
quique pauore signa reliquissent, sequē-
ti pugna inter primas acies frequentes
induxit, ut quod ignominia acceperant,
^b *Val. Max. lib. 2. cap. 7.* aliis prēliis periculo expiarent^b. Senatus
autem Romanus eos, qui commilitones
suos pugnantes apud Cannas deserue-
rant, graui decreto vltra mortuorum
cōditionem in Siciliam relegauit, & ac-
ceptis a Marcello litteris, ut eorū opera
ad expugnationem Syracusarum vti li-
ceret, rescripsit indignos esse, qui in ca-
stra reciperentur, nec rempub. iis com-
mittēdam esse: ceterum se ei permittere,
ut faceret quod reipub. expedire iudica-
ret: dum ne quis ex eis munere vacaret,
aut dono militiae donaretur, aut in Ita-
liam, donec hostes in ea essent, accede-
ret^c. idem decretum fuit in eos, qui de
^c *Liv. l. 25. Val. Max. l. 2 cap. 7.* exercitu Cn. Fuluij prætoris in Apulia
foede cæsi, fugatique supererant: addi-
tumque ignominie, ne in oppidis hiber-
narent,

narent, néue hiberna propius vllam vr-
 bem decē millibus passuum ædificarent.
 & Cn. Fulvius capitis accusatus, in exi-
 lium abiit^a. Scipio tamen cū in Africā *a Livius l. 26*
 transfiret, non est aspernatus milites, qui
 ex Cannensi clade supererant, vt qui ne-
 que ad Cannas ignavia eorum cladē ac-
 ceptam sciret, sed culpa ducis, neq; vllos
 æquē veteres milites in exercitu Roma-
 no esse, expertosque non variis præliis
 modò, sed in vrbibus etiam oppugnan-
 dis^b. Porro quantum huius disciplinæ *b Livius l. 29*
 feueritas ad rem bene gerendam profe-
 cerit^{*}, multis exemplis docemur. itaque
 3 Licinius Crassus contra Spartacum gla-
 diatorem (qui cum magna manu fugiti-
 uorum & suæ cōditionis hominum Ro-
 manis bellū inferebat) aliquot victoriis
 ferocē profectus, legionibus decimatis,
 quòd male pugnassent, effecit, vt magis
 ipse, quàm hostis timeretur: & denuò in
 aciem suis productis, quamuis hac deci-
 matione multum imminuto exercitu,
 magna strage hostiū facta, egregiè Spar-
 tacum vicit^c. Similiter L. Apronius, suis *c Appian. de
bel. civil. l. 1.
in fine.*
 acie fugatis, a Tæfarinate magis decore
 suorum, quàm gloria hostis anxius, raro
 ea tépestate, inquit Tacitus^d. & e vetere *d annal. l. 3.*

memoria, facinore, decimum quemque
 ignominiosæ cohortis forte ductos fuisse
 necat: tantumque seueritate profectum,
 vt vexillum vëteranorum non amplius
 quingenti numero, eadem Tacfarinatis
 copias fuderint. Ceterum non solum
 loco cedere, & fugere apud Romanos
 turpe fuit, & animaduersione dignum,
 sed etiam per deditionem in potestatem
 hostium venire. itaque eos, qui armis
 victi* se hostibus dedunt, postliminio ca- 4
 rere Vlpianus respondit^a. Et quidem T.
 Vespasianus tam seueræ disciplinæ fuisse
 traditur, vt militem ab hostibus captum,
 qui solutis vinculis ad castra refugerat,
 vltra militare non siuerit, nec illi arma
 crediderit, quod viuus se ab hostibus ca-
 pi permisisset. & senatus vel maximè at-
 tritis reip. viribus, cum magnum seruo-
 rum numerum a Pyrrho rege vltro mis-
 sum recepissent, decreuit ex sententia
 App. Claudij, vt ij qui equo meruerant,
 peditum numero militarent: qui pedites
 fuerant, in funditorum auxilia transcri-
 berentur, nèue quis eorum intra castra
 tēderet, nèue locum extra castra assigna-
 tum vallo aut fossa cingeret, nèue tento-
 rium ex pellibus haberet: & ita demum
 eos in

a. in l. postli-
 minium. D.
 de captiv. &
 postl. reuerf.

eos in pristinum militiæ ordinē restitui
 placuit, si bina spolia ex hostibus retulif-
 sent^a. Pari seueritate senatus, cū ei An-
 nibal octo millia Romanorum, qui in ^{a Val. Max}
 castris relictī post Cannensem cladem, se ^{lib. 2, cap.}
 Annibali dediderant, redimēdorum po-
 testatem faceret, conditionem spreuit, &
 in eorum locum octo millia seruorū pu-
 blicè emptā armavit : qui miles magis
 placuit: cū tamen precio minore redi-
 mendi captiuos copia fieret : memor tā-
 tam multitudinem armatorū iuuenum,
 si honestè mori voluissent, turpiter capi
 non potuisse : vt insitum esset Romanis,
 aut vincere, aut emori. quā quidē audita
 re fractum animum Annibalis ferunt :
 quod senatus populusque Rom. rebus
 afflictis tam excelsō animo esset^b. Deni-
 que ij quoque, qui metu hostium lan-
 5 guorem^c simulant, capite puniri iuben-
 tur^c. Est verò notatū dignum, quod Sal-
 lustius de veteribus illis Romanis refert,
 quod in bello sæpius vindicatum fuerit
 in eos, qui contra imperium in hostem
 pugnauerant, quia tardius reuocati præ-
 lio excesserāt, quā qui signa relinque-
 re, aut pulsi loco cedere ausi erant.

^b Liv. l. 22.

^{Val Max l. 2}

^{c 7 Cicer. of}

^{fic. lib. 3.}

^{c l. omne. §.}

^{folet. D. de 79}

^{mulis.}

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IIS QUI ARMA ALIENANT
VEL AMITTUNT.

- 1 *Arma in bello amittere vel alienare graue crimen.*
- 2 *Arma postliminio non redeunt.*
- 3 *Qui scutum vel gladium in acie amittit.*

CAPVT XVI.

ARma veteres membra militum esse voluerunt: itaque graue crimē habitum fuit in bello arma amittere, vel alienare *, & capite punitum ^a. & crimen ¹ istud desertioni æquiparatur, si quidem tota quis alienasset, vel etiam si partem tantum: nisi quod interest. nam si tibiale vel humerale amisit, vel alienauit, verberibus castigari solet: si verò lorica, gladium, scutum, desertori similis est: nisi quod tyroni facilius parcitur ^b. Hinc est quòd arma non redire postliminio * re- ² spondit Marcellus, quòd turpiter amittantur ^c. quare mirum quòd constitutio regni Hispaniæ arma in bello amissa ex præda forte facta refarciri iubeat ^d. Eadem tamen constitutio nobilibus ex hac causâ infamiæ notam inurit, & nobilitatis prærogatiuam adimit ^e. Et certè arma in bello amittere, ignominiosissimum semper

^a L. 3. §. miles. D. de re milite.

^b L. qui com-
meatus. §.
arma. D. de re
milit.
^c L. 2. in fin.
D. de capt. et
postl. reuerf.
^d Reg. l. 4. et
§. tit. 25. p. 2.

^e Reg. l. ult.
ob. 21. par. 2.

semper fuit. itaque M. Cato Censorij filius, in acie cadente equo prolapsus, cum se recolligeret, animaduerneretque gladium excidisse vagina, veritus ignominiam, in confertissimos hostes se immittens, aliquot vulneribus acceptis, recuperato gladio rediit ad suos. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eos supplices pacem petentes venerunt^a. L. autem Calpurnius Piso cons. C. Titium præfectum equitum, quod fugitiuorum multitudine circumuentus, arma hosticum suis tradidisset, toga laciniis abscissis amictum, distincta tunica & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adesse iussit^b. App. Claudius a Volscis exercitu eius fugato, inuectus in proditorē exercitum militaris disciplinæ, desertorem signorū, ubi signa, ubi arma essent, singulos rogitās, inermes milites, signo amisso signiferos, virgis cæfos, securi percussit^c. Lacedæmonij verò Archilochum poetam vrbe exegere, quod carmē scripserat, in quo suadere visus fuit, satius esse arma amittere, quam vitam. At Spartanae mulieres exituros in militiam filios monebant, vt aut viuī cum armis in conspectum suum redirēt, aut

^a Val. Max.
lib. 3. c. 2. lib.
sim. lib. 33.

^b Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

^c Linius l. 2
Dion. Hal.
lib. 9.

DE IVRE ET OFF. BELL.

aut mortui cum armis referrentur. Ceterum apud Græcos militari lege cautū erat, vt miles, qui scutum in acie amisisset*, capite lueret; qui verò gladium, le- 3
uiori pœna plecteretur: quia maioris disciplinæ se ab hostibus tueri & præstare incolumem, quàm cum sua pernicie hostem perdere summi duces existimauere. Quo spectat Scipionis Æmiliani dictū, Malle se ciuē seruare, quàm multos hostes perdere. Itaque Epaminondas traiecit hastam, moribundus, primū an clipeus suus saluus esset, deinde an penitus fusi hostes forēt, interrogauit. quæ postquam ex animi sententia comperit, lætus obiit, inquires: Nunc vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur^a.

^a Val. Max.
lib. 3, cap. 2.

DE IIS QVI EXCVBIAS DESE- RVNT, VEL MINVS RECTE AGVNT.

- 1 *Excubia diligenter agenda.*
- 2 *Qui excubias palacij deseruit, capite punitur.*
- 3 *Dormiētes in statione quo modo puniēdi.*
- 4 *Captiuicustodia militum commisi si euaserint.*

CAPVT XVII.

NON minima disciplinæ militaris pars est vigiliis bene disponere, & excubias

bias maxima cura agere : quarum negli-
 gentia plurimose exercitus cęsos, prostra-
 tosque, & multa castra capta, ac oppida
 occupata legimus. Itaque Thomyris re-
 ginę filius somno vinoque sepultus, cū
 toto exercitu a Cyro oppressus interiit^a. a Iustin. lib. 1
 & L. Marcius, cum reliquiis exercituum,
 extinctis Scipionibus, in Hispania bina
 castra Pœnorum, vbi omnia victoria ne-
 glecta solutaque inuenit, vna nocte cęsis
 1 hostibus cepit^b. In vigiles igitur, quorū b L. lib. 23
 diligentia freti reliqui dormiūt, qui mi-
 nus officio functi essent, meritō animad-
 uersum fuit. Itaque Paulus eum, qui ex-
 2 cubias palacij deseruit*, capite puniri re-
 spondit^c. & Modestinus eum, qui statio-
 nis munus reliquit, plusquam emansorē c in l. qui eu-
cubias. D. de
re mil.
 esse, atque pro modo delicti aut castigari,
 aut gradu deiici : qui verò ab excubatio-
 ne præsidis, aut cuiusuis præpositi dece-
 sit, peccatum desertoris subire dixit^d. d in l. deser-
torem. §. qui
stationis. cum
§. seq. D. de
re mil.
 Cū Galli in summum capitolij euasif-
 sent, incuria vigilum, qui tandem benefi-
 cio anserum excitati sunt, P. Sulpitius
 tribunus militū, in vigiles eius loci, quos
 fefellerat ascendens hostis, more militari
 se animaduersurum pronunciauit : sed
 consentiente clamore militum, in vnum
 vigilem

DE IVRE ET OFF. BELL.

vigilem conijcientium culpam, deterri-
tus, a ceteris abstinuit, & reum haud du-
bium eius noxæ approbantibus cunctis,

a *Liulib. 5.* de saxo deiecit^a. Epaminondas verò cum
custodias stationesque circumiret, ut di-
sciplinam exēplis stabiliret, sopitum mi-
litem gladio transfixit^{*}, asserens, quod 3

b *Plut. in a-*
popb. qualem inuenerat, talem reliquerat^b. &
Augustus manipulares milites statione
deserta, & centuriones morte multauit.

c *Reg. lib. 9.*
lit. 18. par. 2. Porro ex constitutionibus regni Hispa-
niæ, solent dormientes in statione, tertio
demum admoniti præcipitari de saxo, vel
muris arcis, in quo fortè excubabant^c.

Qua autem ratione castrenses excubiæ
constituerentur apud Romanos, quod
officium circuitorum, qui vigilias circū-
ibant, quæue poena in eos, qui negligē-
tiores essent, tradit Polybius^d. Ceterum
d *de Rom.*
Castrom. Paulus Æmilius, ut attentius custodiæ
contra somnum pugnaret, vigiles nouo
more scutum in vigiliam ferre vetuit: nō
enim in pugnam vigilem ire, ut armis v-
tatur, sed ad vigilandum, ut cum senserit
hostium aduentum, recipiat se, excitetq;

e *Liul. l. 44.* ad arma alios^e. Epaminondas Thebanis
diem festum agentibus, omnibusq; vino
& conuiuio deditis, solus squalidus &
cogi-

cogitabundus ciuitatem obambulauit,
 & familiari suo miranti, querērique cau-
 sam: Vt vobis omnibus liceat potare, &
 animo esse ocioso, respōdit^a. Prudenter
 quoque Cambyfes Cyri pater, interro-
 gatus quonam pacto vrbes optimē cu-
 stodirentur, respondit: Si custodes nun-
 quam sibi satis cautum ab hoste esse ar-
 bitrarentur. Solent etiam militum cu-
 4 stodiæ committi captiui*, qui si custodiā
 eorum euaserint, pro modo culpæ casti-
 gantur, aut militiam mutant^b. exquirē-
 dum tamen esse, an nimia negligentia
 militum euaserint, an casu D. Hadrianus
 rescriptit.^c

^a Plat. in a-
pop^h.

^b l. milites. l.
ult. D. de co-
stod. reo.

^c d. l. miles.

DE EO QUI ARCEM, VEL OP-
 PIDVM, CVIVS PRÆSIDIO IMPO-
 situs est, amittit, vel hostibus dedit.

- 1 *Qui arcē nō tenuit, laesa maiestatis reus.*
- 2 *Pro arcis defensione mors recusanda non est.*
- 3 *Si prefecto arcis ab hoste capta nulla culpa imputari possit, an puniri debeat.*
- 4 *Prefectus quando non teneatur arcem defendere.*
- 5 *Arci male munita prefectus.*
- 6 *Vix est ut citra ignominiam arx hosti tra-*
datur.

DE IVRE ET OFF. BELL.

7 *Boni ne an mali plus adferat reip. arcis
exstructio.*

8 *Extraneis non facile accessus ad arcem cō-
cedi debet.*

CAPVT XVIII.

SI serui dominis periculq capitis cu-
stodiam domus, tam a domesticis,
quàm ab extraneis præstare coguntur^a:
quanto magis illi, quibus custodia arcis
vel oppidi, & publica salus commissa est:
pro qua tuenda nullum periculum, nul-
los cruciatus, nec mortē denique ipsam
quisquam recusare debet: quare exactis-
sima diligētia præstari debet in arcis cu-
stodiab. Itaque lege Julia maiestatis tene-
tur*, qui arcem non tenuit, aut castra ho-
stibus concessit^c. Itaque L. Rupilius cō-
sul eo bello, quod cum fugitiuis gessit in
Sicilia, Q. Fabium generum suum, quia
negligentia Tauritanam arcem amiserat,
prouincia iussit excedere^d. C. Corta P.
Aurelium Pecuniolā sanguine sibi iun-
ctum, quem Liparitanæ obsidioni, ipse
ad auspicia repetenda Messanam transi-
turus, præfecerat, virgiscæsum gregalis
militiæ munere inter pedites fungi cōē-
git, quòd eius culpa agger incensus, &
pæne

^a l. 1. in prin.
D. ad S. C.
Syllan.

^b argumento
l. 1. §. quæ
sciendū. D. de
præsc. vigil.
c l. 3. D. ad l.
Iul. maiesti.

^d Val. Max.
lib. 2 cap. 7.

pæne castra fuerant capta^a. M. Antonius, ^{a Val. Max. lib. 2. cap. 7.} cum agger ab hostibus incensus esset, ex his qui in opere fuerant, duarum cohortium legiones decimavit, & in singulos decuriones animaduertit, legatum cum ignominia dimisit, reliquis ex legione hordeum dari iussit^b. T. Turpilius Syllanus Vaccæ oppidi præfectus, quod vnus ex omnibus profugisset, omnibus suis militibus, qui in præsidio erant, per fraudem obtruncatis, iussus a Merello causam dicere, postquam se parum expurgat, cõdemnatus, verberatusque poenas capite soluit^c. Q. Cincinnatus dictator, eo tempore, quo deuicti Æqui, & subiugum missi, L. Munitium, quem ab obsidione hostium liberauerat, cõsulatum deponere coëgit, & omnium rerû prædâ suo tantum militi dedit, indignum enim maximo imperio credidit, quem nõ sua virtus, sed fossa vallumque tutum præstiterat, cuique verecundia non fuerat, arma Romana metu trepida clausis portis contineri^d. Porro Alexander Macedo ^{d Liv. lib. 3.} quendam castelli custodiæ præpositum ob desertam stationem nece multauit. & Carthaginieneses, cum Mamertini a Romanis præsidium accepissent, Carthagi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a Polyb. l. i.
hist.*

*b Plut. in
paph.*

nienſium præſidio expulſo , præfectum præſidij , quòd formidine atque ignavia arcem amiſſiſſet, cruci affixerunt^a. Veriſſimè certè Alexander audiens Aornum, ſaxum in India , natura loci inexpugnabilem eſſe, ſed a formiduloſo homine teneri : Hoc facit , inquit , vt locus iſte iam facilis captu ſit^b. Et præclare Lacedæmonius quidam nobilis, Philippo minitâti multis ſe prohibiturum , niſi ciuitas ſibi traderetur : Num, inquit , & pro patria mori prohibebis ? Fortiter quoque & prudenter L. Pinarius Ænnæ in Sicilia præfectus præſidij, quod in arce erat. nam Ænneſium principibus , qui de proditiõne præſidij pacti erant cū Himilcone, cū nulla occaſio fraudis pateret , propalam agentibus urbem , arcemque ſuæ poteſtatis eſſe debere , & clauſes portarū ſibi reddi cõtendentibus, eo quòd liberi in ſocietatem, nõ ſerui in cuſtodiam traditi eſſent Romanis: ita Pinarius reſpondit: Se in præſidio impoſitum eſſe ab imperatore ſuo, clauſesque portarum & cuſtodiam arcis ab eo accepiſſe, quam nec ſuo , nec Ænneſium arbitrio haberet, ſed eius qui commiſſet, præſidio excedere apud Romanos capitale eſſe , & ne libero-

liberorum etiam suorum causa parentes
sanxisse. consulem Marcellū haud procul
esse: ad eum mitterēt legatos, cuius iuris
atque arbitrij esset. Ænnesibus verò
negantibus se missuros, testatibus si ver-
bis nihil agerent, vindictam aliquam li-
bertatis suę quęsituros: Pinnarius saltem
populi consilium sibi dari postulauit, vt
sciret vtrum paucorum ea denunciata,
an vniuersę ciuitatis essent, & consensu
eorum concione in posterum diem indi-
cta, & vna omnibus claues reddi iubenti-
bus, cunctantiq̃ue & differenti ferociter
minitantibus: tum præfectus, cū nihil
proficeret toga, signum, vt conuenerat,
militibus dedit, a quibus Ænneses im-
petu facto miserè trucidati sunt: & Ænna
hoc facinore retēta est. Marcellus factum
non improbavit, & prædam Ænnesium
militibus concessit: ratus timore deterri-
tos temperaturos a proditione præsidio-
rum Siculos ^a. Et hæc certè, quæ hæc-
nus dicta sunt, conueniunt iis, quæ cōsti-
tutionibus regni Hispaniæ statuta sunt,
quibus cautum est, non debere quem
² mortem recusare * pro arcis defensione,
pro qua tuēda fortiter se quilibet gerere
debet, etiam contra patrem, filium vel
e 3 quondam

^a *Lin. l. 24.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

quondam dominum : neque tanti quis
facere debet mortem vel quodcunque
periculum, quæ sunt transitoria, quàm
infamiam, quæ illi, posterisque suis in
perpétuum inuritur, si honori suo non
satisfecerit^a. & quidem necessitate famis
cogente, potius filium comedere debet,
quàm hosti arcẽ dedat iniussu Domini^b.
neque excusabitur si dedat arcem, ex eo
fortè quòd hostes minitentur mortem
uxori, aut liberis, aut quibusvis aliis^c. fa-
lus enim reip. charitati liberorum præ-
ferri debet^d. Itaque Alphonsus Perez
Gulmannus, post semestrem Tarifæ ob-
sidionem, hostibus, nequicquam omni-
bus tentatis, minitantibus, nisi oppidum
dederetur, filium se illius, quem apud se
habebāt interfecturum: respōdit, filium
patriæ, neque cum immortalẽ genuisse,
quo se orbari, si fors ita ferret, quàm pi-
sidio decedere, & fidem frangere sibi po-
tius esse. illud enim fieri vel cum sua glo-
ria posse, hoc sine suo dedecore ac scele-
re non posse, atque ita filium in cōspectu
suo ab hoste nefario scelere necari passus
est. Et quidem huius disciplinæ tam se-
ueri censores fuere Hispani: vt ex eorum
constitutionibus præfectus arcis, etiam
alio

^a Reg. lib. 12
tit. 18. par. 2.

^b Reg. lib. 7.
tit. 17. par. 2.
facit l. 1. et 2

C. de patr.
qui filios dist.

^c Reg. l. 6
12. tit. 18.

par. 2. l. ult.
tit. 21 par. 2.

l. 2 tit. 2. par.

7.
^d l. postlimi-

nium § filius
quoque. D. de

capt. & post.
reuer.

alio ex iusta causa substituto, qui arcem
 hostibus tradidit, nihilominus sit reus
 criminis læsæ maiestatis^a. Porro cum a
 iusticia alienum sit quem sine culpa pu-
 niri, & qui culpa vacat, etiam a pœna li-
 ber esse debeat^b: si præfecto arcis fortè ab
 hostibus captæ, vel iis deditæ nulla om-
 nino culpa aut negligētia imputari pos-
 3 sit *, cum etiam a pœna securum esse de-
 bere æquitas suadet^c. cuius rei etiam a
 veteribus rationem habitā fuisse indicat
 certamen de M. Liuo præfecto arcis Ta-
 rentinæ, aliis sententiis suis notantibus
 præfectum, quòd eius socordia Tarētum
 proditum hosti esset, aliis præmia decer-
 nentibus, quòd per quinquennium arcē
 tutatus esset, maximeque vnius eius o-
 pera receptum Tarentum esset: mediis
 ad censores, non ad senatum notionem
 de eo pertinere dicētib^d. Et L. Attilio
 præfecto præsidij Locrensis, cum videret
 deditiōem a ciuib^e ad Pœnos factam
 impedire non posse, vitio datum nō fuit,
 quod secum militibus Romanis, qui cū
 eo erant, vt eos crudelitati hostiū eripe-
 ret, & reipubl. incolumes seruaret, Rhe-
 gium deuehi passus est^e. Itaque qui ne-
 cessitate coactus, quam ne dii quidem, vt

^a Reg. l. 1. Or
 6. tit. 28. p. 2.

^b I sancimus.
 C. de pœnis. c.
 sine culpa de
 reg. iur.

^c facit l. mi-
 lites. l. vlt. D.
 de cust. iur.

^d Liu. l. 27.

^e Liu. l. 24.

quodam loco ait Liuius, superare possunt, omni humana ope destitutus, arcē hosti tradit, eum nullo supplicio dignū esse existimo. nam qui facit quod potuit, legem impleuit. & vasallus non tenetur: fidelitatem præstare domino, nisi quatenus facere potest^a. impossibilium enim nulla est obligatio. Vnde eos qui necessitate coacti Schorā arcem a Turcis obsessam iisdem dederant, Venetias reuersos in nullam reprehensionem venisse refert Egnatius^b. intelligebat enim senatus, quanta vis esset necessitatis, cui nulla virtus potest resistere. hinc plerique existimant ciuitatem, quæ iusto præsidio caret, excusaria crimine læsæ maiestatis, si hosti dedatur^c: præsertim si non mittatur subsidium^d: & præfectum arcis non teneri arcem defendere^e, si rex eā quæ ad 4 defensionem sunt necessaria, non suppeditet^e. Quò facit quod vasallus non tenetur domino seruitia præstare, nec eum recognoscere, quoties derelinquit vasallum in necessitate^f. & Carolus Molinæus^g tradit, quod antiqui reges Galliæ, vrbibus, quas defendere non poterant, permittebant se hostibus dedere. Itaque existimo præfectum arcis fortè male munitæ,

a c. ult. de
fau. sin. cul.
non amitt. &
ibi. Aluaro et
aliq Gloss. &
Bald. in c. 1.
in prin. dist.
est.
b de exemp.
illust. vtro.
lib. 7. cap. 6.
c Matth. de
Assue. ad cō-
stit. reg. que
inscribit dubi-
tationem.
d Ioan. Imol.
concl. 34.
Decius con.
600. nu. 13.
Panor. conc. 3
nu. 5. lib. 1.
e Hieron.
Grat. conc. 5.
& concl. 51.
lib. 1.
f c. 1. qual.
dom. et propr.
& ibi Alua-
ro, & alij in
c. 1. §. Domi-
no cōtinente,
et ibi Bald. et
aliq tit. si de
fau. sue. cōtr.
int. dom. &
agu.
g in addit. ad
con. dec. 604.

5 nitæ*, omni ope humana & spe subsidij destitutum, quiq̃ue vim hostium ferre non possit, pacto vel quocunque modo sibi, & præsidio posse consulere, & arcem relinquere, præsertim cùm omnibus nequicquam tentatis, arcem æquè in potestatem hostium venturam fuisse constet. non enim expectandum est id, cuius eventus nihil operari potest^a. Quò facit quod debitor speciei etiam in mora cōstitutus, non tenetur de interitu rei, quæ æquè apud creditorem erat peritura^b. non tenebitur ergo arcis præfectus se præsidiumq̃; indubitatè morti obijcere, qua non tam rempub. seruat, quàm prodiit. Vnde Callicratidas Lacedæmoniorū dux meritò culpatus fuit, qui classis; quàm priuatæ gloriæ iacturā facere maluit: & Cleombrotus, qui invidiam timens, temerè cum Epaminonda cōfligit, & Lacedæmoniorū opes euertit^c. magni enim viri, vt inquit Q. Curtius, magis est contemnere mortem, quàm odisse vitam. & ita quidem moriendum esse pro patria docet Cicero^d, si morte nostra patriæ profuturi sumus. Quacunque itaq; ratione omnino salutis reipubl. & patriæ consulendum erit, siue deditione, siue

a l. stipulatio, §. diues. D. de leg. nom. caus.

b l. si plures. D. de pos. l. al. l. D. de petit. hered. l. quod te, & ibi interpret. D. si cert. petat.

c Cicero. off. lib. 1.

d offic. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

morte, si opus sit. vir enim fortis nihil sua, omnia pro communi vtilitate facere debet, vt alio loco ostēdimus^a. His adde quod ex cōstitutionibus regni Hispaniæ, quæ alioqui satis seuerę sunt, is qui mandato regis arcis male cōstructæ, & immunitæ, ita vt defendi non possit, præfectus fuerit, idque regi indicauerit, nō incidit in crimen læsæ maiestatis, si hostis vi, & sine eulpa præfecti arce potiatur^b. Potest quoque præfectus arcis ex hac causâ, reddita ratione, cur defendi non possit, etiâ non expectato hostium impetu, si forte rex non miserit successorem, arcem deferere, secundum normam iisdem cōstitutionib. præscriptam: si puta ipse præfectus noluerit suscipere defensionē arcis^c. Ceterum vt vt sit, non nisi magno iudicio ad arcis, vel oppidi custodiam quis accedere debet, & ita se gerere, vt si fortè quid aduersi contingat, & necessitate ad deditionem compellatur: vt non tã videatur id metu mortis fecisse, quàm vt se suosque reipubl. conseruaret, & ex arce mox omnino futura hostium, saltē præsidium reipubl. eriperet. & certè vt maximè viri fortis officio functus sit, tamen vix est, vt citra ignominia notam arcem

^a 5. de officiis
bellicis lib. 2.

^b Reg. lib. 4.
c. 6. tit. 18.
par. 2.

^c Reg. l. 20.
tit. 18. par. 2.

6 arcem tradat*. nam si turpe apud veteres habitum fuit, militem vnum in potestatem hostium venire, vt superius ostendimus^a: quid de præfecto dicemus, qui præsidio impositus & iureiurando ad defensionem arcis se astrinxit. Nihilominus subeunda erit potius hæc ignominia, si ita reipub. expediat, quàm nequicquam defendendo, & se suosque dedêdo ad necem, patriam deserere, ac prodere: vt alio loco diximus^b. Sed & aliæ sunt partes præfecti, aliæ militis: hic fortiter pugnare, ille quod reipub. expedit curare debet. Porro non mediocris disceptationis fuit inter eos, qui de republ. scripserunt, boni ne an mali plus adferat reipub. arcis exstructio*. & quamuis plerique inutilem & periculosam esse arcem in optima rep. existiment, Roma tamé a Gallis capta præsidio Capitoliij recuperata fuit: & Ænna oppidum, de qua superius diximus, arcis & præsidij beneficio seruata fuit. Multas itaque puto posse existere causas, ex quibus utilis, imo necessaria sit arcis cōstructio: tam ad hostium impetum excipiendum, quàm ad ciues in pace conseruandos. Quod reliquū est, arcis præfectos monitos velim, ne facile extra-

^a c. de iis qui in acie loco cedunt. 5.

^b supra. de off. bel. lib. 2.

extraneis*, præsertim fortibus viris, & 8
principibus, aditum in arcem præbeant,
memores cōsiliij Pyrrhi Epirotarum re-
gis : quicū Athenas venisset, & in arcē
Palladis deductus esset, natura & arte
munitissimā, quā magna admiratione
contemplatus erat, inonuit principes ci-
uitatis, qui eum comitabantur, ne in po-
sterum vlli regum potestatem facerent
amplius arcem ingrediendi, ne oppor-
tunitatem præsidij nactus quispiam eam
inuaderet : quod consilium gratum fuit
Atheniensibus.

DE PVRTIS ET ALIIS QVIBVS-
DAM DELICTIS MILITARIBVS.

- 1 *Milites in furto deprehensi quomodo pu-
niendi.*
- 2 *Tribuni quale iusserandum exigere solēt.*
- 3 *Non licuit longius a tubæ auditu disce-
dere.*
- 4 *Commilitonem gladio ferire capitale.*
- 5 *Dare se militem, cui nō licet graue crimē.*
- 6 *Qui se pro milite gerit punitur.*
- 7 *Qui se pro ciue gerit punitur.*

CAPVT XIX.

NON aliā ob causam, vt est apud Pla-
tonem de rep. homo in lupum con-
uersus

uerfus fuiſſe a poëtiſ fingitur , quàm
quòd rapiniſ & furtiſ dediti , hominem
& humanitatem prorfus exuiſſe videan-
tur, ſintq; iam non tam reiſſa homineſ,
quàm nomine.ideoq; grauibuſ poeniſ
coërcendi ſunt: & quamuiſ nulla poena
corporaliſ ob furtum,iure ciuili inter ci-
ueſ ſtatuta ſit: ſolent tamē imperatoreſ,
ad firmandam diſciplinam militarem, a
militibuſ in furto deprehenſiſ ſeuerio-

¹ reſ poeniſ exigere*. Itaque Tiberiuſ mi-
litem prætorianum, ob ſurreptum e viri-
dario pauonem, capite puniuit ^a. Auſi-
diuſ Caſſiuſ militeſ, qui prouincialibuſ
vim aut damnum inferrent, in crucem
ſuſtulit: exrantq; in hanc rem innu-
mera veterum imperatorum exempla.
Pauluſ verò I. C. militem in furto bal-
neario deprehenſum, ignominia mittē-
dum reſpondit ^b. Solent autem tribuni,

^a Suet., in
Tiber.

² ubi caſtra metata eſſent *, ab omnibuſ li-
beris & ſeruiſ, qui in caſtriſ erant, iuſſu-
randum exigere, ſe nihil e caſtriſ furto
ablatureſ, & ſi quiſ quid inueniſſet, id ad
tribunoſ allaturum ^c. eiſq; iuriſiurādi
formulam reſert Gell ^d. & vt a rapina cō-
tinerentur militeſ, non licuit longiuſ a

^b in l. ult. D.
de furt. bal.

^c Polybiuſ de
Rom. caſtr.
^d lib. 16. c. 4

³ tubæ auditu *, niſi imperatoriſ aut tribu-
ni iuſſu,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ni iussu, extra munimenta abire, neque
agmē excedere:qua de re alibi diximus^a.

*a supra.de e-
manforib.*

M.Cato in furto comprehensis inter cō-
militiones dextras debere præcidi cēsuit.

*b in l. 3. §.
qui aliena D.
de re milit.*

Modestinus eum, qui arma aliena surri-
puit,gradu militiæ pellendum respōdit^b.

Et sedulò olim cauebatur, vt maximum
militum vinculum putarēt singulorum
amorem, velut inexplicabilem nexum:
vnde etiam commilitonem gladio ferire

* capitale fuit: qui autem lapide vulne-
rasset, militia reijciebatur^c. Præterea mi-
les honoris sui prodigus, qui pecunia

*e l. omnia. §.
si quis. D. de
re milit.*

transigit cum mœcho vxoris suæ, sacra-
mento soluitur, & deportatur^d. Graue

*d l. miles D.
ad l. l. de a-
rrib.*

quoque crimen habetur, dare se militē^e 5
cui non licet: & augetur, vt in ceteris de-

*e l. 2. D. de re
milit.*

lictis, dignitate, gradu, specie militiæ^c.
Qui autem pro milite se gerit^{*}, cū mi-

*f l. eos in fine.
D. ad l. Cor.
de falsis.*

les non sit, punitur poena falsi^f. Quò spe-
ctat lex a Crasso & Scæuola consl. lata:

*g Cacerio off.
lib. 3.*

nescilicet quis, qui ciuis^{*} non est, pro
ciue se gerat g: isque peregrinitatis reus

*h Tranquil
in Claud.*

dicebatur^h. Est autem poena falsi depor-
tatio, cum publicatione bonorumⁱ.

*i l. 1. D. ad l.
Corn. de fals.*

DE PRAEMIIS MILITVM.

- 1 *Respubl. optimè gubernatur pœna & pra-
mio.*

2 *Mili-*

- 2 *Milites præmiis excitandi.*
- 3 *Multa præmia militibus proposita.*
- 4 *Opima spolia qua.*
- 5 *Triumphus quando decerni solitus.*
- 6 *Mos triumphandi quamdiu manserit apud Rom.*
- 7 *Romani ex prouinciis & oppidis subactis nomina sumebant.*
- 8 *Militaria dona varia fuisse.*
- 9 *Militares corona qua.*
- 10 *Proposito præmio primùm muros ascendenti, si plures simul conscendant.*
- 11 *Præmia parentibus mortuis debita conceduntur filiis.*

CAPVT XX.

1 **N**VLLA re melius remp. gubernari, quàm pœna & præmio*, multis philosophorum sententiis comprobatū est. ex quibus Solon, qui sapiens vnus ex septem, & legum scriptor solus fuit, remp. constare dixit. & Democritus duos omnino deos esse cēsuit, Pœnam & Beneficium. Lysander rogatus, quam reip. formam maximè probaret: in qua, inquit, fortibus & ignauis suū tribuitur^a. Theophrastus interrogatus, quidnam vitam humanam maximè conseruaret, respondit, be-

^a Plut. in a-
popb.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dit, beneficium & poena . Cicero neque domum, neque rempub. stare posse, si in ea nec rectè factis præmia existent vlla, nec supplicia peccatis asserit^a. Et nemo in reip. periculis cū laude ac virtute versatur, vt idem ait, quin spe posteritatis fructuque ducatur^b. Apud quos autem maxima virtutis præmia proponuntur, apud illos etiam optimos viros gubernare dixit Thucydides. vbi enim vberri-
ma virtutis præmia proposita essent, ad ea optimo quosque in rempubl. animo contendere . & vt Plinius ad Traianum scripsit^c : Præmia bonorū malorumque, bonos ac malos faciunt : omniumq; beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quàm ad similes redundat . atque eò impendi laborem ac periculum dicit Liuius^d, vnde emolumētum atque honos speretur, nihilque non aggressuros homines, si magnis conatibus magna præmia proponantur, magnosque animos magnis honoribus fieri. Itaque Socrates ciuitatem optimā esse dixit, in qua plurima virtuti præmia essent proposita . Vnde Demosthenes^e : Studio, inquit, & magnæ curæ vobis esse debet, Athenienses, cū vt omnes

^a de nat. des.
lib. 3.

^b orat. pro
Rober.

^c in Panegy.

^d lib. 4.

^e aduersus
Lept.

omnes leges vestræ præclarissimæ sint, tum verò hæ imprimis, quæ ciuitatē aut magnam aut parvam efficere possunt. eæ verò quæ sunt hæ nimirum, quæ & bene meritis honorem habent, & improbos suppliciis coërcent. nam si omnes pœnarum metu, quæ legibus sancitæ sunt, maleficiis omnibus abstineāt, & omnes præmiis beneficiorum inuitati officium facere studeant: quid obstat, quo minus ciuitas florentissima efficiatur? Quare quemadmodum aspero castigationis genere militaris disciplina indiget: ita quodque præmiis ad virtutem* excitandi sunt milites. in quo a plerisque peccatur, eo quòd, vt Tacitus ait, procliui⁹ sit iniuriæ, quàm beneficio vicē exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur: cū tamen ideo multæ pereant resp. vt ait Euripides in Hecuba, quòd qui bonus & strenuus est vir, nihil plus quàm ignauus fert præmij. Cyrus autē militari virtute præstantibus viris maximum honorem habuit, & multis eos præmiis affecit. Apud Romanos quoque plurima virtutis præmia * militibus proposita fuere, quæ hic obiter recensebimus. Itaque imprimis ducibus, regibusque, quorum au-

f spicio

DE IVRE ET OFF. BELL.

spicio res gerebantur, quique fuisset corporibus dimicantes, spolia hostium ducibus detraxissent, quæ opima* vocabant, præmij causa tributum est, ut opima illa spolia Ioui Feretrio in capitolium ferrent: quæ ter solum a Romanis ducibus, qui fortem strenuamque operam reip. navarunt, delata fuisse comperimus. Prima Romulus urbis auctor & parens, de Acrone Cæniniensium duce, post raptas Sabinas detulisse fertur: quo tempore
a *Liv. lib. 1.* Iouis Feretrij templum dicavit^a. neque magno post intervallo, Cornelius Cossus, dux ea tempestate inclytus, secunda detulit opima spolia de Larte Tolunio, rege Veientium, quem acie vicit & confecit^b. tertia Claudius Marcellus manu strenuus, & bonus imperator, de Viridomaro Gallorum duce, apud Padum victo,
b *Liv. lib. 4.* opima spolia deportavit^c. Fuerunt præterea summis ducibus ob rem bello bene gestam triumphi decreti*: quæ maxima
c *Val. Max. lib. 3. cap. 2.* merces victoriæ fuit. sed non ex quibuscunque victoriis triumphare licitum fuit: sed cum bellorum & victoriarum causæ eo munere dignæ viderentur. fuit enim lege cautum, ne quis triumpharet, nisi qui quinque millia hostium una acie cecidisset.

cidisset, & magnas copias iusta acie fudisset. poena imperatoribus inflicta, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum senatui referrent. nam nec eum qui magnis acceptis cladibus, & nimium cruēta victoria esset potitus, tanquam lugubri & parui compendij, quòd multis funeribus, non multis commodis remp. accessisset, triumphare passi sunt. Fuit quoque lege cautum, vt non nisi pro aucto imperio, non pro recuperatis his quę bello amissa erant, triumphus cuiquam decerneretur: & quidē ita demum, si suo ductu & auspicio, & in sua, non in aliena provincia, eaquę pacata, & nullo manente bello hostes profligasset & vicisset. Præterea si contra piratas, seruos, aut fugitiuos, vel aliud genus hominū Romano nomine indignum bellatum foret, tanquam belli causa erubescenda, quamuis parta victoria, aut hostibus fuis, euersisque, nemini triumphare licuit. Fuit quoque animaduersum, tametsi fuis fugatisque hostibus res triumpho dignas imperatores gessissent, si tamen neque consul, neque prætor exercitui præfuisset: & nisi legitimum haberet magistratum, cui

DE IVRE ET OFF. BELL.

ius ductu & imperio victi essent, & profligati hostes, triūphare nemini fas fuit. Sed & ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui supremo gradu erat, soli triumphare permissum fuit: ne scilicet in honore triumphi minor potestas maiori equaretur: neue auspicia, quę maioris magistratus erant, cum minoribus confunderentur. ideoque consul cū dictatore aut prætore non triumphabat. ex his autem causis, ex quibus Romani duces triumphare non potuerunt, minoribus triūphis & ouatione honestati sunt. Porro quantumuis quis præclaras res maximeque vtilis reipubl. ciuili bello gessisset, imperator tamē eo nomine appellatus non est, neque vllæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ouans, aut triumphans urbem intrauit: quia vt necessariae istæ; ita lugubres semper estimatæ victoriæ sunt: vtpote non externo, sed domestico partē cruore. Constat quoque ciuem Romanum, quamuis reipubl. perniciosum & infestum, bello victum in triūpho duci nō potuisse. Manfit autē mos Romæ de domitis nationibus bello victis triumphandi*, ad Probū 6 vsque imperatorem, qui vltimus Cæsarum trium-

triumphasse dicitur. Plura de iure triū-
 phandi, & quo apparatu & pōpa Roma-
 ni triumphos agerent: videre licet apud
 Val. Max^a. & Alexand. ab Alex^b. Solent
 quoq; Romani duces honoris causa, ex
 oppidis & prouinciis vi subactis cogno-
 7 menta desumere*, vt tres Metelli: vnus
 ex deuicta Numidia, Numidici: alter ex
 Macedonia, Macedonici: tertius ex Cre-
 ta, Cretici cognomenta sumpserunt. Fuit
 quoque Metellus Balearicus, ex deuictis
 Balearibus denominatus: Martius Co-
 riolanus, ex Coriolis oppido Volscorū:
 duo Scipiones Africani, maior & minor,
 ex Africa: & Scipio quoque Asiaticus, ex
 Asia cognomina tulere. similiter & alij
 quamplurimi, quorum exempla secuti
 postea Cæsares, ex bello domitis genti-
 bus nationibusque illustra cognomēta
 ad immortalem gloriā tulere. Sæpe po-
 puli decreto, nonnunquā acclamatione
 senatus. vnde Arabici, Adiabenici, Par-
 thici, Armenici, Germanici, Sarmatici,
 Africi diuersis titulis cognomina cepe-
 re^c. Porro militaria dona, quæ priscis tē-
 poribus militibus fortem in bello operā
 nauantibus, a ducibus dabātur, fuere va-
 8 ria*: & quidē precia militiæ inter alia hæc
 f 3 habita

^a lib. 2. cap. 8

^b *genial. dier.*

^{lib} 1. cap. 22.

^c lib. 6. c. 6.

^c 17.

^c Alexand.

ab Alexand.

genial. dier.

lib. 2. cap. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

habita sunt maxima : vt post exhaustos labores, milites emeritis stipendiis, sanguine & sudore partis agris donarentur. hos enim lætissimos fructus, velut optimam prædam laborum periculorumque accipiebant^a. Præter hæc, vt ad decora militiæ magis accenderent animos, quoque honoratior testatiorque eorum virtus foret, præmio proposito militares coronas, amplissimaque alia honoris munera inuenere : vtpote aureos torques, duplicem annonam, interdum militiæ vacationem, nonnunquam duplex stipendium ob virtutis præmium imperatores largiti sunt : fuereque illi, quorū opera in bello insignis exstitisset, perditæque & afflictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribusque affecti. Itaque legimus L. Sicinium Dentatum, virum clarum ingenio factisque, ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, ciuicas quatuordecim, murales tres, obsidionalē vnā, torquibus clxxxiiij. armillis clx. hastis puris duodeuiginti, phaleris viginti quinq; donatum fuisse^b. huic proximus fuit Mālius Capitolinus, qui spolia hostiū cæsorū ad xxx. retulit, & dona imperatorum ad xl. accepit : in quibus

^a patet ex l. item si verberatum. §. itē ff. D. de rei vendic. ex l. in agn. D. de acq. rer. dom.

^b Val. Max. lib. 3. cap. 2.

quibus duas insignes murales coronas,
 ciuicas octo ^a. Nemo autem, qui præclarū ^a *Liv. l. 6.*
 facinus gesserat, prout cuiusq; meritum
 virtusq; fuisset, militaribus donis indo-
 9 natus abiit. Militares verò coronæ* fue-
 runt multifariæ: triūphales, ouales, obli-
 dionales, ciuicæ, murales, nauales, castrê-
 ses, quibus donabātur imperatores, & a-
 lij, qui vrbes, castra, aut exercitus obli-
 dione liberassent, ciuemque seruassent,
 primūmue muros hostium ascendisset ^b. ^b *Gell. noct. Att. lib. 3. c. 6.*
 10 Porro proposito præmio*, primū muros
 hostium ascēdenti, si duo vel plures vna
 conscēdant eodē momēto, an præmium
 omnibus debeat, quæri solet; an verò
 nemini. & videtur nemini deberi^c: quòd ^c *l. si fuerit. D. de rebus dubis.*
 inuicē sibi obstāt, & alter alteri sit impe-
 dimēto ^d, & inter partes nulla possit esse ^d *l. inuicem. D. de here. in- stit.*
 victoriæ. idq; verū est, si constet impera-
 torem vni tantū dari voluisse^e: utpote si ^e *l. si rem. D. de duob. reis. f. argumento d. l. inuicem.*
 pro præmio assignet talē equū: nec enim
 huiusmodi species multiplicationē reci-
 pit. alioqui verò omnibus præmium de-
 beri existimo. Nam, ut Africanus respō-
 dit, primus nō solū is dicitur, qui ante
 aliquē est; sed etiā is, ante quē nemo est.
 & Paulus^h: Proximus est, inquit, quem
 nemo antecedit. Idē dicendū erit, etiam si
 dubium

UNIVERSAL
LIBRARY

137 877

UNIVERSAL
LIBRARY

